

Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en Historie

Westerwolde

Jaargang 22 no. 1,

Maart 2001

Redactie: THEO HOFMAN (eindredactie)
Nic. Beetsstraat 19
9636 GJ Zuidbroek
tel. 0598-452417, fax 020-8844097
e-mail: m.j.hofman@hetnet.nl

Secretariaat: PIA SCHEPER
* lidmaatschap Heidelaan 1
* abonnementen 7822 CD Emmen
* administratie tel. 0591-618043
e-mail: P.Scheper@net.HCC.nl

Penningmeester: G. KAMIES
Postkade 51
9503 AJ Stadskanaal
tel. 0599-617272

Bank: * RABO-bank Stadskanaal, rek.no. 3586.06.063 t.n.v.
Vereniging voor Genealogie en Historie Westervolde
* Postbank, rek.no. 4222401

Lidmaatschap: * contributie fl. 40,- per jaar (inclusief tijdschrift, uit te reiken
op de driemaandelijke bijeenkomsten of toegezonden per
post)
* donateurschap fl. 35,- per jaar (met tijdschrift, gezonden
per post), alleen voor verenigingen en stichtingen.

Homepage: <http://go.to/westerwolde>

Webmaster: FRITS JAGER
e-mail: fjager@wxs.nl

Archief: Streekhistorisch Centrum
* voor leden gratis Ceresstraat 2
toegankelijk 9502 EA Stadskanaal
tel. 0599-612649

Inhoud

Inhoud	2
Voorouders van Gepke Jans uit Onstwedde.....	3
Verslag opgraving Klooster Ter Apel.....	6
<u>Waar bist doe aine van: Hids</u>	<u>8</u>
Sijze Wilto Schortinghuis	10
Familie-onderzoek in Duitsland	12
Rampspoed.....	16
De Hillege Horn te Vriescheloo	17
Grensstreek of ‘buitenland’: Het bekende en onbekende Emsland.	20
(deel II: Meppen).....	20
Boekbespreking	25
Tijdschriften en jaarboeken.	26

Voorouders van Gepke Jans uit Onstwedde

door E.E.Havinga

Een van mijn Westerwoldse voorouders is **Gepke Jans**, nr. 303 in mijn kwartierstaat. In het eerste deel van dit artikel wordt beschreven hoe ik, dankzij de boeken van Wegman¹, tot haar ouders kon besluiten. In het tweede deel zal worden uiteengezet dat gegevens uit de verzegelingen van de Beerta leidden tot een andere afkomst van haar moeder dan de door Wegman veronderstelde affilatie.

I. Gepke Jans en haar ouders

Het eerste huwelijk van Gepke Jans (Westerlee 24 mei 1688) is met **Hindrick Louwers** van Blijham. Bij dit huwelijk is vermeld dat Gepke uit Onstwedde afkomstig is. Op 6 mei 1692⁴ kochten Hindrick Louwers en Gepke Jans in Westerlee van Gepke Lucas, weduwe van Otto Frericks, een provincie-plaatsje te Heiligerlee “soo Harmen Geerts en desselfs huisvrouw is afgegaan”. Prijs 205 gl . Gepke Jans ondertekent met een kruisje (maalteken). Volgens Spanheim² werd inderdaad in 1692 de ‘erfpacht’ van de 8e plaats te Heiligerlee overgeschreven van Harmen Geerds getr: an Renske op Hindric Louwens en Gepke. Dit is ook vermeld in het Boerderijenboek Woldoldambt (BWO) bij plaats 118-2). Uit dit huwelijk is mij één kind bekend, Jan Hindricks, gedoopt te Heiligerlee op 19 juli 1691. De ouders van Hindrick Louwers zijn waarschijnlijk Louwert Sebes en Wijbke Hindricks.

Louwert Sebes en Wijbke Hindricks huwden te Westerlee (huw.contract 26 feb 1659⁴) en bewoonden daar tot 1668 boerderij BWO 115¹. Daarna woonden ze in Blijham en lieten daar 3 kinderen dopen: Hidde 15 nov 1668, Frouke 29 mei 1670 en Eelcke 14 nov 1675. Louwert Sebes hertrouwde Blijham (huw.contract 22 juni 1687³) met Hille Geerts van Nienbroek (Oldenburg) en deze liet na Louwers overlijden een dochter Aeltien dopen (28 feb 1696). De aankoop van de boerderij is daarmee ook te begrijpen. De eerste vrouw van de vorige eigenaar Harm Geerts was namelijk Aaltje Luwerts, een zuster van Louwert Sebes. De afkomst van Hindrick Louwers is niet vermeld in BWO¹.

Op 28 februari 1698 trouwt Gepke Jans voor de tweede maal, nu met **Tonnis Hindricks** van Winschoten. Gepke Jans ondertekent hun huwelijkscontract te Westerlee op 7 feb 1696⁴ weer met een kruisje, voor haar tekenen verder haar broeder *Nanne Jans*, swager *Harmen Hensums* en suster *Harmke Jans*. Volgen Spanheim wordt de boerderij in hun trouwjaar overgeschreven op ‘de wed: Gepke getr: an Tonnis Hindrix’ **Tonnis Hendricks** was de zoon van *Hendrik Tonnis* en *Froucke Frickes*, die volgen het trouwboek van Winschoten op 28 april 1661 gehuwd waren. Hij werd in Winschoten gedoopt op 4 sep 1672 in de eerste doopdienst na 3 maanden Munsterse bezetting. In het BWO worden als de ouders van Tonnis Hendricks vermeld Hindrick Tonnis en Lutgert Ottens, met als doopdatum Winschoten 27 maart 1661. Dit is echter een naamgenoot

De juiste afkomst van Tonnis Hindricks die huwde met Gepke Jans blijkt uit een vergelijking van het merkteken van zijn vader in zijn huwelijkscontract met dat voorkomend in het huwelijkscontract van Luijtjen Alberts en Renske Frickens (Heiligerlee 29 dec 1666⁴). Hierin tekenen voor Renske o.a. suster *Froucke Hindercks*, swager Hindrick Tonnis. Ook in het huwelijkscontract van Derck Fricks en Antije Jaspers (Winschoten 1 sep 1666⁵) tekent Hindrick Tonnis met hetzelfde merk als zwager van de bruidegom.

Tonnis Hindricks en Gepke Jans lieten in Westerlee twee kinderen dopen, Hendrick Tonnis op 21 maart 1671 en mijn voormoeder **Wibke Tonnis** op 27 september 1699. Gepke Jans is overleden voor 23 maart 1730 wanneer Tonys Hindrix met zijn dochter Wipke Tonys en haar man Tiddo Jans (Scheper) een overeenkomst sluiten over de erfenis⁴. De zoons Hendrick Tonny en Jan Hendricks zullen dus jong overleden zijn.

Omdat de doop- en trouwboeken van Onstwedde niet zover teruggan, bleef de afkomst van Gepke Jans voor mij onbekend. Van haar zuster Harmke, getuige bij haar huwelijk, vond ik alleen nog het huwelijkscontract van een Wipke Jans, dochter van Hendrik Jans en Harmke Jans, met Hendrik

¹ Zie bij: Gebruikte literatuur

² Groninger Archieven: Statenarchief inv.nr. 2658

³ Groninger Archieven: Rechterlijke archieven VIA

⁴ ibid Vcc

⁵ ibid Vdd

Willems (Westerlee 13 maart 1720⁴), waarbij de moeder als weduwe op dezelfde manier tekende als bij het huwelijk van Gepke Jans. De bruid had helaas geen verdere getuigen. Pas toen ik de boeken van Wegman over Onstwedde tot mijn beschikking kreeg kwam ik verder. Niet in het dorp Onstwedde, maar in het gehucht Veenhuizen, huisnummer 10 (Erve Frouws) vond ik de gezochte aansluiting. Weliswaar worden noch Gepke Jans, noch haar zuster Harmke Jans daar vermeld, maar wel haar broer Nanne Jans als Nanne Jans Frouws en ook haar zwager Harmen Hensums, die gehuwd bleek te zijn met Elske Jans. De ouders van Gepke Jans zijn derhalve **Johan (Nannes) op 't Frouwes en Wupcke Harms Frouwes**. Dit wordt verder ondersteund door het feit dat zowel Gepke als haar zuster Harmke een dochter Wibke hebben. Bij de lijst van kinderen van Johan op 't Frouwes en Wupcke Harms Frouwes moeten derhalve toegevoegd worden **Gepke Jans en Harmke Jans**.

II. De ouders van Wupcke Harms Frouwes

De vader van Wupcke Harms Frouwes is volgens Wegman Harmen Geerts Frouwes. Naar mijn mening is de veronderstelling in het boek van Wegman dat de zoon de opvolger is niet vanzelfsprekend. Uit de vermelde gegevens blijkt niet of Harmen Geerts Frouwes de zoon, dan wel de schoonzoon van Geert Johans Frouwes is. De echtgenote(s) van Harm Frouwes is (zijn) onbekend. **Harm Frouwes** had 3 kinderen, nl.

1. **Wupke Harmens Frouwes**, zoals vermeld in Wegman

2. **Egbert Harmens**, waarschijnlijk overleden te Beerta begin 1672,

Hij huwde (1) ca. 1660 *Tetje Tiackes* dochter van *Tiacke Aeißens* en *Sijben Bontkens*. Hieruit een dochter *Sijben Egberts*, die huwt met *Aerent Geers*, Beerta 29 mrt 1688 hc

Hij huwde (2) Beerta 7 aug 1688 (huw.contract) *Anneke Janssen*, dochter van *Jan Wilckes* en *Stijntjen Jansen*. Hieruit werd een dochter *Nantke* geboren.

3. **Roelofke Harmens**, overleden waarschijnlijk Beerta voor of in 1661.

Zij huwde Jan Harmens, hieruit dochters *Imke* en *Geertjen*, de laatste is overleden tussen 1661 en 1664.

Wegman geeft alleen Wupcke, tot het bestaan van de andere twee kinderen kan worden geconcludeerd uit de volgende acten in de verzegelingen van de Beerta⁶.

Op 10 april 1685 maken de voogden van *Nantje*, dochter van wijlen *Egbert Harmens* en wijlen *Anneke Jans* een afhandeling met de stiefvader Berent Evers. Nantje krijgt van haar vaders kant 50 car.gld. en **een half mudde rogge staende in Onstwedder Veenhuizen bij Nanno Frouwes versders noch een enter vaars**.

Al eerder, op 20 november 1675 maken de voogden van het kind van wijlen *Egbert Harmens* en diens *eerste vrouw Tettie Tiackes* een afhandeling met stiefvader Berent Evers en stiefmoeder Anneke Jans. Voor de pupil is 80 car gl, het kostgeld dat Tammo Tiddes hen schuldig is, als mede **'t geene op Westerwolde staet, waarvan de pupil de vierde part zal genieten**.

Daarvoor, op 9 november 1673 maakten de voogden over *Siben Egberts* een afkoop m.b.t. de nalatenschap zoals zij heeft geërfd van haar moeder Tettie Tiackes, en wel met Anneke Jansen als stiefmoeder. De afkoop is reeds gemaakt met Sibens vader, *wijlen Egbert Harmens*, doch is toen niet op papier gezet. Het geheel is echter van weinig waarde.

Het huwelijkscontract tussen *Egbert Hermans* en *Anneke Janssen* is 27 augustus 1668. Bij hem.: Focko Jacobs, oude zwager; Claes Berents en Griete Jans (ehel.); Bij haar.: Edse Eggens en Stijnje, ouders; Berent Hijndrix en Wilto IJpes, sibbe en vreemde voogd; Melle en Claes Tjarcks, broers; Dauwe Menssens, vedders. Uit het huwelijkscontract van de "ouders" van Anneke Jans

9 november 1655 is Stijntje Stijntjen Jansen, weduwe van Jan Wilckes. De echte ouders van Anneke Jans zijn dus Jan Wilckes en Stijntjen Jansen. Egberts eerste vrouw Tetje Tiackes is een dochter van Tiacko Aeißens en Sijben Bontkens. Dit volgt uit de erfdeling van haar vader op 15 april 1643. Dan is Tetje nog minderjarig en ongehuwd.

Op 20 november 1661 maken *Egbert Harmans, pr.vmd.*, Julle Harmans en Hijndrick Albert, als voogden, over Imke en Geertjen moederloze onmondige kinderen, maken een akkoord met Jan Harmans en Anna, als vader en stiefmoeder. De kinderen krijgen samen 85 car.gld. Er is sprake van de **moederlijke nalatenschap te Veenhuizen in Westerwolde**. Op 25 mei 1664 maken deze voogden over wijlen Jan Harmans en Roelofke Harmans (gew. ehel.) ouderloze dochter, Imke genaamd, ter ener zijde en Anna Tonnis als stiefmoeder over het kind ter andere zijde, een akkoord m.b.t. de nagelaten goederen van Jan Harmans. Anna behoudt aan zich het huis, huisraad, vee. Anna betaalt aan de voogden 200 daler en een dubbele dukaat.

⁶ Groninger Archieven: Rechterlijke archieven Vee

Dat Sijben een vierde part van de erfenis in Veenhuizen krijgt wijst erop dat als er meer kinderen van Harmen Frouwes zijn geweest, deze voor 1675 kinderloos zijn overleden. Ook de andere dochter Nantje Egberts zal recht hebben op een vierde deel, zodat Egbert de helft toekwam. De andere helft van de ouderlijke erfenis moest derhalve worden gedeeld door zijn twee zusters of hun erfgenamen (zoons mochten met twee handen toetasten).

Het valt op dat niet de *zoon* Egbert Harmens, maar de *dochter* Wupcke Harmens opvolgster is op het erve Frouwes. Dit zou erop kunnen wijzen dat Egbert geboren is uit een eerder huwelijk van Harmen, en dat deze daarna trouwde met een dochter van Geert Frouwes. Na kinderloos overlijden van haar broer Johan Frouwes (voor het laatst in het breukenboek van Wedde vermeld op 23 juni 1637) erfde deze dochter het bezit. Dan is het patroniem van Harmen waarschijnlijk Egberts. Inderdaad komt in de omgeving een Harmen Egberts voor, die omstreeks 1621 huwt met Nanne Wubbes Weerdinck. Eén van de twee dochters van zijn zoon Egbert Harmens heet Nantje, dus dat komt goed uit. De vermelding in het *breukenboek Wedde* van 10 november 1642 “Luken Robers heeft Harmen Frouwes affkumst voor tovenaers geslachte gescholden en so daerbij neet persisteert is deselve deswegen veraccordeert op tijt Caroli guldens 10-0-0” ondersteunt deze afstamming. Zo’n scheldpartij had namelijk vrijwel altijd betrekking op een afkomst van iemand die bij de heksenprocessen aan het eind van de 16e eeuw betrokken is geweest. Voorzover de voorouders van Harmen Geerts Frouwes door Wegman worden vermeld, is dit niet geval. Maar de grootmoeder van Harmen Egberts, Fenna Egberts, is inderdaad in 1587 in Wedde als heks verbrand. (zie Wegman). Verdere steun is dat de laatste vermelding van Harmen Egberts in het breukenboek is op 23 juni 1637: “Tobe Abels heft Harmen Egberts en Jan Frouwes toegesecht dat deselve als schelms gedaen hadden, deswegen veraccordeert op 2-10-0”, en de eerste vermelding van Harmen Frouwes op 18 juni 1642.

Afsluitend kom ik dus tot de volgende kwartierstaat (gebruikmakend van de gegevens in Wegman, met de boven aangegeven wijzigingen)

1. **Gepke Jans**, trouwt (1) Westerlee 1688 *Hindrick Louwers*. Uit dit huwelijk een zoon *Jan Hindricks*. Zij trouwt (2) Westerlee 1692 *Tonnis Hindricks*. Kinderen: *Hindrick* en *Wibke*.
2. **Jan Nannes op 't Frouwes**
trouwt ca. 1650 en woont dan op erve Frouwes te Veenhuizen
3. **Wupcke Harmens Frouwes**. Kinderen (volgorde willekeurig): *Jan*, *Nanne*, *Elske*, *Gepke* en *Harmke*
6. **Harmen Egberts**
trouwt (1) ca. 1621 *Nanne Wubbes Weerdinck* en woont dan in op erve Weerdinck te Onstwedde kinderen *Egbert* en *Roelefke*;
trouwt (2) ca. 1630 (en heet voortaan Harmen Frouwes, woont dan erve Frouwes)
7. **NN Geerts Frouwes**, dochter *Wupke*
12. **Egbert Wiltingh**, bewoner erve Wiltingh (Onstwedde no 7)
trouwt ca. 1590
13. **NN (Roelefke?)**, kinderen *Johan* en *Harmen*
14. **Geert Johans Frouwes**, woont erve Frouwes
trouwt ca. 1595
15. **NN**, kinderen *Johan* en dochter
24. **Johan ? NN**
trouwt ca. 1560
25. **Fenna Egberts**, in 1589 als heks verbrand, woont erve Wiltingh? (als pauper vermeld in de hoendergeldregisters!), zoon *Egbert*
28. **Johan Frouwes**, woont erve Frouwes
trouwt ca. 1570
29. **NN**, kinderen Geert en dochter

56. (of 58.) **Gerth Frouwes**, woont erve Frouwes
57. **Alleke Harmens**

Gebruikte literatuur:

Acten Beerta Vee : extracten door S. H. Abels - Eextertzandvoort
De Boerderijen in het "Wold-Oldambt" (1997) Stichting Boerderijenboek "Wold-Oldambt"
(BWO) deel 2, pag 118
C.J. Wegman en R.M.A. Wegman , *Westerwolders en hun woningbezit*,
deel 4, Het dorp Onstwedde, huisnummers 7 en 8
deel 5, Onstwedde, de gehuchten, Veenhuizen , huisnr 10

Verslag opgraving Klooster Ter Apel

augustus – oktober 2000

door Jos Lippold⁷

Naar aanleiding van op stapel zijnde bouwactiviteiten bij het klooster Ter Apel moest er archeologisch onderzoek gepleegd worden. Plan voor restauratiewerkzaamheden van het klooster en omgeving was dat er een vleugel gebouwd moest worden op die plek waarvan werd vermoed dat er in het verleden ook al een vleugel had gestaan, de westvleugel.

Door middel van een waarneming, verricht door Archeological Research & Consultancy (ARC), moest worden aangetoond dat de westvleugel had bestaan.

Eind augustus werd de ARC bijgestaan door vrijwilligers van de stichting Archeologie & Monument (SAM) bij het voorbereiden van het aanleggen van drie proefsleuven. Voorbereiden, want allereerst moesten er sloopwerkzaamheden worden verricht zoals het weghalen van een tuinmuur en een keien pad en het verwijderen van kruiden en bosjes uit de kruidentuin. Bij deze sloperij kwam er tussen de kloostermoppen van de tuinmuur een fles met een brief erin tevoorschijn. Bouwvakkers hadden hun naam hierop geschreven bij aanleg van de muur rond de jaren '30 van de twintigste eeuw.

Van tevoren werden we ingelicht dat er zich op het opgravingsterrein een kerkhof bevond, in gebruik tot in de negentiende eeuw. Bij aanleg van de eerste proefsleuf kwamen er al skeletten tevoorschijn. Onder deze 'skelettenlaag' kwamen de gezochte grondsporen tevoorschijn: de twee funderingsbanen waarop de verdwenen westvleugel had gestaan. Dit werd bevestigd door bestudering van de twee volgende proefsleuven.

Uit de tweede proefsleuf werd in opdracht van Ton Kuper, directeur van het Klooster Ter Apel, zorgvuldig een skelet blootgelegd en geconserveerd met de bedoeling deze te exposeren in de nog te bouwen westvleugel.

Nadat Michiel Huisman en Geertje Korf van de ARC, hun opdracht hadden vervuld, kon de SAM het vervolgonderzoek voortzetten. Allereerst moest het kerkhof ontruimd worden: 300 tot 400 skeletten werden er in een week tijd verwijderd en in zes houten verzamelkisten gelegd. Deze zullen na nieuwbouw worden herbegraven in de opnieuw aan te leggen kruidentuin.

De ontdekking van paalsporen was een voorbode van wat nog zou komen: er tekende zich een patroon af van een gebouw met gebogen zijwanden en met een maximale breedte van circa zeven meter. Bestudering van literatuur wees uit dat het zich een boerderij-achtig gebouw betrof van het

⁷ Stichting Archeologie & Monument, Anderenseweg 3, 9463 TL Eext

type Gasselte B. De datering kon worden geschat op 1200-1300. Dit werd bevestigd door dr. Henry Groenendijk, provinciaal archeoloog van Groningen.

Opmerkelijk is dat dit gebouw precies onder de kruidentuin bevond met het klooster er rondom heen. Dit zou erop kunnen duiden dat het klooster er omheen is gebouwd. Sommigen zeggen dat de 'boerderij' een voorganger was van de huidige klooster. Momenteel ontbreken de bewijzen hiervoor.

Tijdens de waarneming samen met het ARC toonde de pers veel belangstelling, met de opgraving volgde nog meer interesse van de pers. Diverse dagbladen en TV-Noord maakten hun verslag van de opmerkelijke en belangrijke vondst.

Door zorgvuldig graaf- en schaaftwerk werden naast de paalsporen, lees: standsporen van het dragende constructie van het gebouw, ook greppels en enkele graven, waarschijnlijk uit de achttiende eeuw, blootgelegd.

Na het intekenen, hoogtemeten en fotograferen van elke grondspoor werd hiervan ook nog eens een coupure gemaakt. Hierdoor kun je inzicht krijgen hoe zo'n grondspoor opgebouwd is: is het een paalgat, greppel of graf.

Dit alles gebeurde grotendeels zeven dagen- en soms ook avonden per week!

Tijdsdruk was hier debet aan.

Nu alle grondsporen opgetekend zijn en de opgraving in deze eerste fase afgesloten is, is het de bedoeling dat de SAM na de bouwwerkzaamheden verder gaat met de tweede fase van de opgraving om de uiteinden te kunnen localiseren van het 'Gasseltehuis'.

Foto: Jos Lippold

Sporen paalgaten 13^e eeuwse boerderij en enkele graven

Woar bist doe aine van?

32 Jan Hindriks Hids landbouwer * Veenhuizen ~ Onstwedde 14 jan 1752 † Veenhuizen 18 aug 1814 X Onstwedde 6 apr 1781	34 Aike Geerts Nannings landbouwer * 10 okt 1727 Onstwedde † Veele 3 jan 1806 X Onstwedde 29 okt 1780	36 Jan Jans Bots smid ~ 21 mrt 1749 Onstwedde □ Onstwedde 6 jan 1800 X Onstwedde 29 apr 1781	38 Harm Aikes Maarsingh landbouwer * Ter Maarsch ~ Onstwedde 13 apr 1761 † Ter Haar 23 feb 1833 X Onstwedde 10 mei 1788	40 Geert Jans Huiges landbouwer ~ Onstwedde 14 jun 1739 † Onstwedde 14 jan 1815 X Onstwedde 20 jun 1790	42 Nanne Roelfs Besselingh landbouwer ~ Onstwedde 15 jul 1757 † Onstwedde 22 aug 1836 X Onstwedde 2 jun 1793	44 Hindrik Abels Boels landbouwer ~ Onstwedde 26 jan 1785 † Onstwedde 19 apr 1824 X Onstwedde 18 dec 1812	46 Freerk Abels Boels ~ Onstwedde 31 mrt 1789 † Onstwedde 30 aug 1760 X Onstwedde 25 apr 1817
33 Rixte Hannes Luiringh ~ Vlagtwedde 21 nov 1756 † Veenhuizen 10 nov 1839	35 Trientje Eernsts ~ Onstwedde 22 mrt 1750 □ Vlagtwedde 10 mei 1792	37 Jantien Joestens ~ Onstwedde 5 mrt 1756 † Onstwedde 1 dec 1828	39 Wupke Freerks Hiddingh * Smeerling ~ Onstwedde 16 feb 1766 † Ter Haar 27 mei 1850	41 Grietien Hiskes Hilverts ~ Onstwedde 26 feb 1758 † Onstwedde 1 okt 1851	43 Willemtien Willems Heijs * Ter Wupping ~ Onstwedde 13 mrt 1772 □ Onstwedde 27 mei 1801	45 Grietien Wilkes Hesse ~ Vlagtwedde 21 feb 1790 † Onstwedde 5 jul 1820	47 Alke Boelems Duns ~ Onstwedde 14 jun 1787 † Onstwedde 2 jan 1870
16 Hindrik Jans Hids landbouwer * Veenhuizen ~ Onstwedde 10 apr 1783 † Nw Stadskanaal 5 mei 1852 X Onstwedde 21 jul 1809	17 Wupke Aikes Nannings * Veele ~ Vlagtwedde 26 dec 1785 † Veenhuizen 20 apr 1834 X Onstwedde 21 jul 1809	18 Jan Jans Bots landbouwer * Onstwedde 22 mei 1799 † Onstwedde 14 sep 1877 X Onstwedde 29 jun 1827	19 Reindina Harms Maarsingh * Ter Haar ~ Sellingen 5 okt 1800 † Onstwedde 20 jul 1848 X Onstwedde 29 jun 1827	20 Jan Geerts Huiges landbouwer * Onstwedde 8 nov 1795 † Onstwedde 5 jan 1860 X Onstwedde 1 jun 1827	21 Wiltien Nannes Besseling * Onstwedde 22 jul 1795 † Onstwedde 4 apr 1836 X Onstwedde 1 jun 1827	22 Abel Hindriks Boels landbouwer * Onstwedde 6 dec 1814 † Onstwedde 8 jun 1890 X Onstwedde 26 jun 1840	23 Hadwieg Freerks Boels * Onstwedde 29 dec 1817 † Onstwedde 26 dec 1886 X Onstwedde 26 jun 1840
8 Aike Hindriks Hids landbouwer * Veenhuizen 19 dec 1818 † Veenhuizen 16 jul 1894 X Onstwedde 26 apr 1856		9 Wubke Jans Bots * Onstwedde 6 mrt 1828 † Veenhuizen 23 dec 1871 X Onstwedde 26 apr 1856		10 Geert Jans Huiges landbouwer * Onstwedde 22 mei 1830 † Onstwedde 20 feb 1901 X Onstwedde 29 mei 1864		11 Grietje Abels Boels * Onstwedde 6 mei 1844 † Onstwedde 28 okt 1913 X Onstwedde 29 mei 1864	
4 Jan Aikes Hids landbouwer * Veenhuizen 19 sep 1861 † Onstwedde 6 apr 1940 X Onstwedde 16 mei 1895				5 Wiltien Geerts Huiges * Onstwedde 12 dec 1868 † Onstwedde 16 mei 1926 X Onstwedde 16 mei 1895			
2 Geert Hids landbouwer * Onstwedde 3 nov 1897 † Onstwedde 26 sep 1985 X Onstwedde							
Jan * Onstwedde 3 apr 1928 X Onstwedde 16 nov 1960 met Hadewich Frouws							

Kwartierstaat van Jan Hids (lidnr. 95300)

48 Boele Berents Luringh landbouwer *Wessinghuizen ~ Onstwedde 23 mrt 1755 † Wessinghuizen 30 jul 1816	50 Hindrik Harms Hulst landbouwer * Veele ~ Vlagtwedde 28 nov 1758 † Wessinghuizen 11 sep 1827	52 Roelf Simons Oosterveld chirurgijn * Veele ~ Vlagtwedde 26 okt 1766 † Veele 3 jul 1811	54 Nanne Roelfs Besselingh = 42	56 Boelem Dethmers Hubbelingh landbouwer ~ Onstwedde 6 nov 1757 † Onstwedde 15 jan 1812	58 Aike Hiskes Hilverts landbouwer ~ Onstwedde 19 jul 1772 † Onstwedde 6 mrt 1836	= 52	= 42		
X Onstwedde 9 nov 1783	X Wedde 5 apr 1790	X Vlagtwedde 8 mei 1796	X Onstwedde 22 apr 1903	X Onstwedde 4 apr 1790	X Onstwedde 18 jun 1802	X	X		
49 Albertien Harms Gelms ~ Onstwedde 15 mei 1757 † Wessinghuizen 28 nov 1821	51 Jantien Harms Rotgers ~ Onstwedde 2 jun 1752 † Wessinghuizen 6 aug 1818	53 Geertien Roelfs Besselingh ~ Onstwedde 6 feb 1771 † Onstwedde 14 sep 1831	55 Hanna Hindriks Boels ~ Onstwedde 30 jul 1775 † Onstwedde 18 feb 1842	57 Willemtje Jans Stantini ~ Onstwedde 22 mrt 1767 † Onstwedde 19 jul 1844	59 Janna Harms Meems ~ Onstwedde 11 dec 1780 † Onstwedde 9 apr 1818	= 53	= 55		
X Onstwedde 24 jul 1812	X Onstwedde 29 feb 1828	X Onstwedde 29 feb 1828	X Onstwedde 13 feb 1835	X Onstwedde 13 feb 1835	X	= 26	= 27		
12 Harm Harms Luring landbouwer * Wessinghuizen 17 okt 1824 † Wessinghuizen 23 mei 1905	13 Hanna Roelfs Oosterveld * Ter Wupping 12 apr 1828 † Wessinghuizen 26 jan 1896	14 Aike Jans Hubbeling landbouwer * Onstwedde 19 apr 1836 † Hoorn (Wedde) 19 sep 1873	15 Wiltien Roelfs Oosterveld * Onstwedde 17 mrt 1834 † Onstwedde 10 aug 1882	X Onstwedde 24 apr 1858				X Onstwedde 11 mei 1867	
6 Harm Harms Luring landbouwer * Wessinghuizen 17 aug 1864 † Onstwedde 18 jun 1940	X Onstwedde 24 jun 1897			7 Trientje Aikes Hubbeling * Onstwedde 25 mei 1870 † Onstwedde 2 feb 1926					
9 jun 1927									
Hanna Luring									
* Onstwedde 19 aug 1903				† Onstwedde 15 aug 1940					
9 jun 1927									
Hids									
landbouwer dochter van Jan Frouws en Hanna Huiges									

Sijze Wilto Schortinghuis

1840 – 1931

“Herinneringen uit mijn leven” (deel II)

Mijne ouders hebben zich, wat wonen betreft, de eerste jaren ook zeer moeten behelpen. Bij Wilt Velema, later bij Boelen Bos en daarna bij Jan Velema, hebben ze achtereenvolgens eene kamer in gebruik gehad, met eenige bergruimte in de schuur. Maar toen in 1851 de opzichter van de Genie naar Coevorden werd overgeplaatst, huurde Vader van het Rijk het flinke, groote gebouw aan het Marktpllein, dat aan de oorspronkelijke bestemming niet meer hoefde te beantwoorden. Een aardig tuintje was er bij, door een hooge schutting omgeven. Wat was dat eene heerlijke verruiming voor ons!

Vader en Moeder hadden ook in gebruik een halve tuin van Oom Bima, achter het Plattehuis buiten Bourtange. Die tuin bevatte van alles: appel- en pereboomen, pruimen- en kerseboomen, framboozen, kruis- en aalbesen, in één woord: we waren nog nooit zoo rijk en gelukkig geweest. Ook de vruchten, die we met behulp van onzen trouwen tuinman Anton Smit verbouwden, waren puik. Van Oom Heeres huurden we nog een stukje grond op de ‘Nieuwlanden’, waar met goed succes aardappelen werden verbouwd.

Wat hadden we toch een gansch ander leven dan in Groningen het geval was geweest. En dan, die gulden vrijheid! Des Zaterdags togen we met den polsstok er op uit en leerden slootjes te springen als de beste. In den nazomer en herfst bezochten we onze Schoolmakers, die de koeien in de hun aangewezen kampen moesten houden. Dan zochten we bramen, braadden aardappels in de gloeiende asch van de trouw onderhouden vuurtjes, maakten boog en pijl en verzamelden de bloemen, die ons aantrokken door hare kleuren en geuren.

En des winters! Overal vlakke, overal weinig gevaarlijk ijs op de onder water geloopte landen. Wat hebben we ons op die groote ijsvlakte vermaakt! Wat kwamen we met frissche, roode wangen te huis, en hoe werden we dan met liefde door Moeder gekust!

Een bron van groot genoegen is ons ook geweest het lezen van mooie, boeiende verha-

len. Toen de Rijksontvanger Mulder werd verplaatst, gaf hij ons eenige interessante boeken, die, ik moet het bekennen, nu juist geen kinderboeken waren, maar toch ons brachten in eene wereld van idealen en ons menig gelukkig uur bezorgden. Dat onze kennis door die lectuur in menigerlei opzicht werd verrijkt, behoeft wel geen betoog.

De opvolger van den Heer Mulder was Marquis de Thouars, die ook een schat van boeken bezat, o.a. het tijdschrift ‘De Honingbij’. Het is een onschatbaar voorrecht geweest, dat we al die boeken hebben mogen lezen.

In den herfst was het vele avonden een groote pret, om in de schuur van Oom Bima of Oom Heeres of bij een der andere landbouwers, het loof van de mooie gele knollen te snijden. Het glanspunt daarbij waren de vertellingen, die ten beste werden gegeven. Het liep nog al eens op eene spookhistorie uit, en als we in de donkerheid naar huis gingen, keken we wel eens schuchter achterom, maar dat verhoogde de charme. Ik zie ons in gedachten daar nog zitten op de leemen vloer, rondom zoo’n groote hoop pas geplukte knollen. Het waren heerlijke avonden.

En in de winteravonden, als de lessen waren geleerd, werd er voorgelezen en mochten we spelen op het ganzebord, dominospel, kienspel, klok- en hamerspel of damspel. Zoo had ieder jaargetijde in dat kleine Bourtange voor ons eene eigenaardige bekooring.

Ik zeide daar pas: “als de lessen waren geleerd”. Ja, dat was geen kleinigheid. Behalve het maken van thema’s, opstellen, verbuigingen en vervoe-gingen, hadden we veel Fransche en Duitsche woorden en samenspraken van buiten te leeren. Aanvankelijke kostte dit veel moeite, maar ik had gelukkig een goed voorstellingsvermogen en mijn geheugen hield getrouw vast, wat het eenmaal in zich had opgenomen.

Van groote waarde zijn voor mij geweest afzonderlijke lessen van den eenigen zoon van Meester Gelling, Nicolaas geheeten, die van de Rijks-Kweekschool te Groningen had geprofiteerd. Hij hechtte, en terecht, veel waarde aan taalkennis en het maken van opstellen. Zijne bekwaamheid in

het teekenen van landkaarten was buitengewoon. En onder zijne leiding verkreeg ik daarin al spoedig eenige vaardigheid, die er weldra toe leidde, dat het mijn lievelingsarbeid werd. Het kleuren der kaarten met helle en zacht vervloeiende vormen, vooral wat de zee Grenzen betref, bezat vooral eene groote aantrekkelijkheid voor mij. Al de beelden van de verschillende landen en zeeën op onzen aardbol zijn mij op deze wijze onuitwischaar in 't geheugen gegrift, en zijn mij door heel mijn leven, vooral bij het lezen der nieuwsbladen, goed te stede gekomen. Nicolaas Gelling is dus in menig opzicht mij ten zegen geweest, en hij behoort tot de velen, aan wie ik terug denk met groote erkentelijkheid.

In de rij mijner leermeesters heb ik nog te noemen Dominé Leemhuis, den vader van mijnen vriend Jan. In den winter kregen we na afloop van de vrijdagnamiddagles van hem in onze school onderricht in de Bijbelsche Geschiedenis. Die man, met zijn warm hart, zat dan gemoedelijk met een lange pijp op een bankje voor onze klas en vertelde ons heel bevattelijk en boeiend de mooiste Bijbelsche verhalen. Dat ging aan de hand van een 'vraagboekje', waarvan we elke week een hoofdstuk moesten leeren. Er was in die dagen nog geen sprake van liberale of moderne richting. Wat in den Bijbel stond was wáár, twijfel daaraan was groote zonde. Wat is het in later jaren in mijn gemoed een lange, bange strijd geweest, voordat ik over zoovele geloofszaken een ruime, heldere opvatting kreeg en de Godsdienst hooger leerde schatten naarmate zoovele op gezag aangenomen stellingen van hunne windselen waren ontdaan!

De Bourtanger bevolking bestond meest uit Protestanten. Dan waren er een tiental Joodsche gezinnen en enkele Katholieken. Onze Kerk werd trouw bezocht. Wij kinderen gingen er met Vader en Moeder hen en ik zie in mijne verbeelding nog het Kerkje geheel gevuld en aanschouw nog het aangezicht van allen, één voor één, alsof er geen dag verstreken is tusschen het toen en het heden.

In 1851 onderging ons gezin eene groote verandering. Mijn broeder Simon, pas 13 jaren oud, ging toen naar Oude Pekela, waar hij klerk werd bij den Controleur Houwing. Deze had bij een zijner ambtelijke bezoeken het mooie schrift van Simon gezien en voelde zich zoo daardoor aangetrokken, dat hij hem

aan zijne Controle als schrijver wenschte werkzaam te zien. Simon was nog zoo jong en zoo klein, maar hij heeft zich dapper gehouden. Omdat hij, evenals Vader, commies wilde worden, beschouwde hij zijne werkzaamheid als zijn eerste stap op de Ambtenaarsloopbaan.

Het was een Zomerzondag, dat neef Wilt Velema zijn paard aanspande, om Simon naar Pekela te brengen. Moeder en ik gingen mede. We gingen eerst naar Grootmoeder Schuit in Nieuwe Pekela, en toen naar Oom Simon Schuit, boekhandelaar te Oude Pekela, waar onze Simon in huis kwam. Oom Schuit was weduwnaar, maar tante Mietje, moeders zuster, bestuurde de huishouding. Er waren drie kinderen: Lammagien, Chrisje en Xaverius. Onze Simon kwam dus in een familiekring, maar het ouderhuis was door hem verlaten en op zijn teederen leeftijd was de verandering groot.

Wat is het mijne lieve moeder moeilijk gevallen, hoe goed ze zich ook hield, om van haar kind afscheid te nemen en hem te Pekela achter te laten. Hoe zie ik nog de tranen rollen over dat lieve gezicht, toen we huiswaarts keerden. En hoe beklemde het mij, dat Moeder zoo stil was en zoo droevig keek. Nog hoor ik haar op den avond van dien dag tot Vader zeggen: "dat kan ik niet weer doen, dat gaat mijne krachten te boven".

Simons plaats in huis en aan de tafel was ledig geworden. Wat was het vreemd om ons heen. Maar wij bemoedigden elkander met het uitzicht, dat hij om de vier weken bij ons zou komen. Telkens als hij op den bepaalden Zaterdag komen zou, gingen Janus en ik hem tegemoet, en als we hem zagen komen, klonk onze jubel hem tegen. Dan was het vreugde in huis, dan waren we weer gelukkig.

De heer Houwing was over Simons werk zeer tevreden en dit was voor onze Ouders eene groote vreugde. Jammer, dat de Heer Houwing zoo spoedig werd overgeplaatst naar Almelo. Hij wilde Simon graag medenemen, maar zag ook zeer tegen de verantwoordelijkheid op. Vader en Moeder zouden Simon ook graag bij den Heer Houwing zien blijven, maar hij kon dan maar zelden bij ons komen. Spoortreinen waren toen nog onbekend, het was dus beter, hem in onze nabijheid te houden. Simon behield zijne plaats bij den Heer W. Craaijvanger, opvolger van den Heer Houwing, en dat ging van weerskanten ook heel best. En toen al heel spoedig de plaats van den Heer Craaijvanger werd ingenomen door Jhr. Th.J. Kraijenhoff, bleef Simon alweder op zijne plaats en heeft tot het laatst van zijn leven

een warm vriend in zijnen derden patroon gevonden.

De Heer Kraijenhoff ging na een paar jaar naar de Controle te Amsterdam, en Simon vervolgde zijne taak bij den Heer J.M. Leopold, die aldra zeer met hem was ingenomen. De Heer Leopold had zichzelf gevormd en was van Commies 4^e klasse opgeklommen tot Controleur. De plaats, waar ik later mijn bescheiden loopbaan zou beginnen, heb ik aan hem te danken, zooals verder blijken zal.

In mijne jeugd was het schoolgaan doorgaans afgelopen met het 12de levensjaar. Toen ik dien leeftijd had bereikt, was het mijn wensch, om, naar het voorbeeld van mijn broeder, klerk te worden op een kantoor, maar daarvoor was maar zoo dadelijk geen gelegenheid, en mijn vriend Jan Leemhuis, die naar 't Gymnasium te Winschoten zou, leerde met mij door tot ons 14de jaar.

Toen kwam er eensklaps eene groote wisseling in het lot mijner Ouders. Vader werd in april 1854 benoemd tot Rijksontvanger te Ter Apel, en op den 1 mei d.a.v. zou hij die betrekking aanvaarden. Welk een ommekeer in ons leven! We hadden bijna zes jaren te Bourtange gewoond. We kenden er alle menschen, en Vader en Moeder werden door allen hooggeacht. Wij, kinderen, hadden er heel veel genoeg gesmaakt en wat mijzelf betreft, beschouw ik die jaren als de mooiste van mijn leven. Altoos in mijne herinnering is Bourtange voor mij als met een stralenkrans omgeven, en jaarlijks breng ik nog met een dankbaar hart een bezoek aan die 'Speelplaats mijner kinderjaren'.

Vader's benoeming tot Ontvanger beteekende voor mijn Ouders eene tractementsverhooging van f160,- (te weten van f540,- op f700,-). Dit was eenen groote verbetering. Daarbij kwam, dat Vader en Moeder van 1834 tot 1838 daar met genoeg hadden gewoond, zoodat ze niet onder vreemden, maar bij oude vrienden en bekenden zouden komen.

Voor kinderen zijn veranderingen als deze aantrekkelijk. Het nieuwe en onbekende oefent een eigenaardige bekoring uit, en zóó ging het ook ons. Maar toch is ons het afscheid van Bourtange zwaar gevallen. Wij kenden er allen en hebben allen gegroet. De beste wenschen kregen we mee, niet het minst van onze verdienstelijke onderwijzers. Ook onze familie-betrekkingen zagen ons noode heengaan. Jan Leemhuis en ik waren vreemd te moede, toen we elkaar moesten verlaten, maar we beloofden elkaar trouwe vriendschap voor ons verdere leven en hebben deze belofte gehouden tot op den huidigen dag.

Op die 1 mei kwamen bevriende boeren van Ter Apel met hunne wagens. Ons huisraad werd opgeladen en de reis werd aanvaard. Het was een dag van regen en donkerheid. Langs de toen nog hobbelige en modderige wegen ging het langzaam voorwaarts over Jipsinghuizen, Ter Borg, Veldhuis, Ter Wisch, Ter Haar en Het Heem. Reeds in de verte zagen we het boschrijk Ter Apel waarboven zich het dak van de Kloosterkerk met het Kloostertorentje verhief. Eindelijk bereikten we de plaats onzer bestemming, waar eene nieuwe levensperiode voor ons zou aanvangen. Het zesjarige tijdvak in het onvergetelijke Bourtange was afgesloten. Thans ga ik neerschrijven de eenvoudige geschiedenis van mijn leven te Ter Apel.

(wordt vervolgd)

Familie-onderzoek in Duitsland

Samenvatting van de inleiding gehouden door Ds. J. Ringena op de vergadering van 16 december 2000

door Theo Hofman en Pia Schepers

Voor de leden van onze vereniging is vooral het grensgebied (het Emsland en Oost-Friesland) belangrijk. Ten eerste gaat het om migratie van Nederlanders naar Duitsland. Ook hier gaat het vooral om het grensgebied, maar ook elders in Duitsland is de vestiging van Nederlanders merkbaar. In West-Pruisen zijn bijvoorbeeld door de scheepvaart Nederlandse nederzettingen ontstaan, terwijl de bedijking en inpoldering van bijvoorbeeld de Weichsel-monding veel Mennonieten naar Duitsland heeft gebracht. Aan de andere kant zijn ook veel Duitse mannen uit de arme grensstreek naar

het destijds rijke Nederland getrokken om de grondpacht voor hun kleine boerderijtje te verdienen. Een groot aantal van deze mannen is in Nederland gebleven.

Verder was in een groot deel van de grensstreek de taal van de kerk Nederlands. Op menig kansel ligt nog de Nederlandse Statenbijbel en grote delen van de inschrijvingen in de kerkenboeken is in het Nederlands.

Algemeen

Het is verstandig om eerst bij een Duitse vereniging ter plaatse te informeren, hier weet men of er reeds meer bekend is over het gezochte en welke bronnen men zou kunnen raadplegen.

Duitsland kent niet, zoals in Nederland, een centraal of algemeen rijksarchief. Elke streek kent een andere situatie. Aangezien de spreker momenteel vooral in het Emsland en Bentheim actief is, gaat de inleiding vooral over de situatie daar.

Over het algemeen zijn er weinig kerkenboeken die gegevens van voor 1700 bevatten, een enkele uitzondering gaat terug tot ca. 1650.

De Nederlandsche Genealogische Vereniging heeft een eigen werkgroep voor onderzoek in Duitsland (meer informatie aldaar te verkrijgen) en het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag bezit van een aantal kerkdorpen in de grensstreek microfiches van de kerkenboeken, evenals het Rijksarchief in Zwolle.

Emsland und Grafschaft Bentheim

De Arbeitskreis Familienforschung Emsländische Landschaft is in 1980 opgericht. Ze houdt zich bezig met familie-onderzoek in het Emsland en het graafschap Bentheim en is gevestigd in Meppen⁸ in de bibliotheek van de Emsländische Heimatbund. Hier is uitgebreide literatuur te raadplegen over familie-onderzoek en er staan enkele leesapparaten om microfiches met bronnen te doorzoeken.

In Meppen bevinden zich vooral microfiches van de protestantse kerkboeken. Het Emsland was echter maar korte tijd Luthers, zodat van deze streek nog niet zoveel informatie voorhanden is. De katholieke DTB's liggen nu nog bij de plaatselijke pastoors. Het Bistumsarchiv in Osnabrück is bezig met verfilming van de boeken. Dit zal het raadplegen vergemakkelijken, nu is het nog vaak erg moeilijk om een afspraak te krijgen bij de predikanten en pastoors. Op termijn is het waarschijnlijk mogelijk om in een dependance van het Bistumsarchiv in het gebouw van de Emsländische Heimatbund microfiches te raadplegen.

Op initiatief van dhr. Theodor Davina en Jan Ringena zijn een groot aantal kerkenboeken al geïndexeerd, deze zullen met het genealogische programma ProGen tot zgn. Ortsippenbücher verwerkt worden. Informatie uit deze bronnen is o.a. te verkrijgen op de internetpagina van de vereniging (<http://home.nordwest.net/genealogie>). Men kan hier zoeken naar vermeldingen in de DTB's, waarna tegen een kleine financiële vergoeding de aangevraagde informatie toegestuurd wordt.

Upstalboom-Gesellschaft (Oostfriesland)

Deze vereniging voor Historische Personenforschung und Bevölkerungsgeschichte in Ostfriesland is gevestigd in de Bibliothek der Ostfriesischen Landschaft in Aurich⁹.

In Oost-Friesland wordt al sinds lange tijd aan familie-onderzoek gedaan. In Aurich bevindt zich een uitgebreide bibliotheek op het gebied van genealogische publicaties. Het bezit o.a. alle 200 delen van het Deutsche Geschlechterbuch, waaronder de 8 Oostfrieze delen en vele andere zeldzame historische boeken.

De vereniging geeft het tijdschrift Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde uit waarin o.a. zoekvragen van leden gepubliceerd worden.

Ook in deze streek zijn al veel kerkenboeken geïndexeerd en bewerkt tot zogenaamde Ortsippenbücher, waarbij alle genealogische gegevens per gezin aan elkaar gekoppeld worden.

Westfalen

In Münster bevindt zich ook een vereniging voor genealogie, deze heeft meer een wetenschappelijke benadering.

⁸ Ludmillenstraße 8, D-W-4470 Meppen/Ems (tel. 05931-14031)

⁹ Fischteichweg 16, 26603 Aurich (tel. 0491-179943).

Geopend vrijdags van 10 tot 13 uur en van 14 tot 18 uur.

Overzicht van archieven

In onderstaand overzicht is per archief het adres, telefoonnummer en literatuur voor een overzicht van de bronnen weergegeven. In tegenstelling tot de situatie in Nederland is het niet vanzelfsprekend dat men zonder afspraak de archieven te bezoeken. Het is daarom verstandig om eerst telefonisch of schriftelijk te informeren naar de mogelijkheden.

Het Niedersächsische Staatsarchiv in Osnabrück

Schloßstraße 29

4500 Osnabrück

tel. 0541 – 21853 / 28577

Übersicht über die Bestände des Niedersächsischen Staatsarchivs in Osnabrück / door Theodor Penners. – Osnabrück, 1976

Het Ostfriesische Staatsarchiv in Aurich

Oldersumerstraße 50

2960 Aurich

tel. 04941 – 3162

Geschichte und Bestände des Niedersächsischen Staatsarchiv in Aurich / door G.Möhlmann en J.König.

Het Nordrhein-Westfälische Staatsarchiv in Münster

Bohlweg 2

4400 Münster

tel. 0251 – 40076

Die Bestände des Nordrhein-Westfälischen Staatsarchivs Münster / door H.J.Behr en J.Kloosterhuis.

Het Bistumsarchiv in Osnabrück

Große Domfreiheit

4500 Osnabrück

tel. 0541 – 318418

Herzogsarchiv Aremberg uit Meppen

Dit archief bevindt zich sinds 1968 in het Staatsarchiv te Osnabrück.

Gemeentelijke archieven

In de gemeentelijke archieven is vaak interessante informatie te vinden voor ‘aankleding’ van de genealogie, bijvoorbeeld over het woningbezit. Men dient hiervoor contact op te nemen met de gemeenten.

Zie hiervoor ook: Handbuch der Niedersächsische Stadtarchive / Hildebrandt.

Privé-archieven

Deze zijn echter nauwelijks toegankelijk. Vooral van de families op de kastelen en sloten zijn archieven, deze bevatten naast veel informatie over de (adellijke) families ook veel gegevens over pachters, arbeiders e.d.

Tip:

De Emsländische vereniging organiseert eens in de twee jaren een zgn. Ahnenbörse te Nordhorn, waaraan ook verenigingen uit de omgeving deelnemen (o.a. onze eigen vereniging). De eerstvolgende beurs wordt op 1 september 2001 gehouden, nader bericht volgt.

Wat heeft de vereniging ‘Westerwolde’ in het archief m.b.t. onderzoek naar Duitse voorouders?

Na afloop van de lezing is er door de vereniging een aantal boeken gekocht:

- Die beschrijvinge der Niedergrafschaft Lingen : ein Landesherrliches Einkünfftverzeichnis aus den Jahren 1555 bis 1592 / herausgegeben von Hans Taubken. – Bielefeld : Verlag für Regionalgeschichte
In dit boek over de kerspels Lingen, Bawinkel, Lengerich, Thuine, Freren, Schapen, Beesten, Plantlünne, Bramsche en Baccum wordt van de boeren o.a. vermeld het soort huis dat ze had-

den, hoeveel grond ze bebouwden, hoeveel rogge, haver, hooi ze verbouwden, hoeveel kippen ze hadden. Gezinssamenstellingen kunnen uit dit boek niet echt gehaald worden. Slechts de naam van de hoofdbewoner wordt vermeld.

Genealogisch zeer waardevol zijn de volgende 3 boeken bewerkt door Norbert Tandecki en Reinhard Cloppenburg, uitgegeven door de Emsländische Landschaft e.V. für die Landkreise Emsland und Grafschaft Beintheim un dem Emsländische Heimatbund, 1995

- Status Animarum 1749 : in den Gerichten Meppen, Haren und Haselünne
- Status Animarum 1749 : in den Gerichten Aschendorf, Lathen, Hümmling und im Patrimonialgericht Papenburg
- Status Animarum 1749 : in den Kirchspielen Emsbüren, Salzbergen und Schepsdorf

Hierin vindt men een bijna complete lijst van bewoners van het Emsland om het jaar 1749 per gezin, met leeftijden en beroep. Dit alles vanwege een besluit van de bisdomssynode voor het Fürstbistum Münster. Alle woorden, als zoon, moeder, vrouw, stalknecht, weduwe etc. staan in het Latijn, maar dat is geen belemmering om deze boeken goed te kunnen begrijpen. Achterin de boeken staat een lijst met vertalingen naar het Duits.

Verder bezit de vereniging:

- Die Familien der Kirchengemeinde Bingum (1760-1900) / bearbeitet von Wilhelm Lange. - Aurich : Ostfriesische Landschaft 1994
- Die Familien der Kirchengemeinde Holtland (1629-1900) / bearbeitet von Erhard Schulte. - Aurich : Verlag Ostfriesische Landschaft, 1990
- Die Familien der Kirchengemeinde Ihrhove (1723-1900) / bearbeitet von Enno Janssen. - Aurich : Ostfriesische Landschaft, 1994
- Die Familien des Dorfes Kirchborgum (1724-1900) / bearbeitet von Wilhelm Lange. - Aurich : Verlag Ostfriesische Landschaft, 1985
- Häuser- und Höferegister in den Kirchspielen Lathen und Steinbild : im Gericht Dütthe im Dreissigjährigen Krieg / bearbeitet von Reinhard Cloppenburg. - Sögel : Emsländischen Landschaft für die Landkreise Emsland und Grafschaft Bentheim e.V., 1993
- Familiennamen im Landkreis Leer um 1940 : Teil II : Namenlandschaft / Rudolf A. Ebeling. - Groningen/Aurich : Stichting Sasland/Verlag Ostfriesische Landschaft, 1984
- Die Familien der Festung und des Dorfes Leerort (1600 - 1900) / bearbeitet von Wilhelm Lange. - Aurich : Verlag Ostfriesische Landschaft, 1984
- Die Kommunikanten- und Bevölkerungsregister des Amtes Meppen unter Bischof Franz Wilhelm von Wartenberg (1625-1661) / bearbeitet von Reinhard Cloppenburg. - Sögel : der Emsländischen Landschaft für die Landkreise Emsland und Grafschaft Bentheim e.V., 1991
- Die Familien der Kirchengemeinde Nüttermoor (1663-1900) : Teil 1 / bearbeitet von Wilhelm Lange. - Aurich : Ostfriesische Landschaft, 1991
- Die Familien der Kirchengemeinde Nüttermoor (1663-1900) : Teil 2 / bearbeitet von Wilhelm Lange. - Aurich : Ostfriesische Landschaft, 1991
- Zur Geschichte der Emdener Taufgesinnten (Mennoniten) 1529 - 175 / von Erich von Reeken. - Aurich : Verlag Ostfriesische Landschaft, 1986
- Quellen und Forschungen zur Geschichte des Kirchspiels Rütenbrock : Band 1. - Rütenbrock : Heimatfreunde Kirchspiel Rütenbrock e.V., 1988
- Schatzungs- und sonstige Höferegister der Grafschaft Tecklenburg 1494 bis 1831 / bearbeitet von Wolfgang Leesch. - Münster in Westfalen : Aschendorffsche Verlagsbuchhandlung, 1974
- Die Familien in Vellage und Halte (1670-1875) / bearbeitet von Jürgen Sternsdorff. - Marburg : Verlag Dr. J. Sternsdorff, 1986

Een algemeen boek over Duitse familienamen is:

- Die Ostfriesische Vornamen : Herkunft, Bedeutungen und Verbreitung / von Irma Raveling. - Aurich : Verlag Ostfriesische Landschaft, 1988

Een boek over de Hollandgängerei:

- Die Hollandgängerei im Osnabrücker Land : ein Beitrag zur Geschichte der Arbeiterwanderung vom 17. bis zum 19. Jahrhundert / von Franz Bölsker-Schlicht. - Sögel : der Emsländischen Landschaft für die Landkreise Emsland und Grafschaft Bentheim e.V., 1987

Bibliografische gegevens kunt u vinden in:

- Allgemeine Bibliographie über den Raum Emsland/Grafschaft Bentheim bis 1982 / von Birgit Harren und Hubert Scholübbbers. - Sögel : herausgegeben von der Emsländischen Landschaft e.V. für die andkreise Emsland un Grafschaft Bentheim, 1988

Duitse genealogieën en kwartierstaten:

- 400 Jahre Familie van Echten : Genealogie einer alten friesischen Famlie in fünfzehn Generationen mit 143 Abbildungen. - Norden, 1987
- Otto Galama Houtrouw : Vorfahren und Nachkommen des Pastors Otto Galama Houtrouw (1838-1933) / bearbeitet von Heinrich Buurman. - Leer, 1985

Verder hebben wij ook een abonnement op de tijdschriften "Emsländische und Bentheimer Familienforschung" en "Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde". Het eerste tijdschrift is vanaf jaargang 1981 aanwezig. Van het tweede tijdschrift zijn de jaargangen 1973, 1974, en 1985 tot heden aanwezig.

Algemene informatie over genealogisch onderzoek in Duitsland kunt u vinden in:

- Genealogisch onderzoek in Duitsland / J.G.J. van Booma. - 's-Gravenhage : Centraal Bureau voor Genealogie, 1987

Al dit materiaal kan op aanvraag ingezien worden in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal van dinsdag t/m vrijdag van 10.00 uur tot 17.00 uur. Het is niet mogelijk deze boeken te lenen.

Aantekening in het kerkregister van Wijmeer door predikant Eilard Asler

door D. Valck Lucassen – Klare

Anno 1715 is hier in Oostfrieslandt een swaar siekte onder het Rundtveh gewest, als ook in veele Landen waardoor eenighe duijssenden van de beesten sijn gestorfen. Doemaals sijn door des Heeren goedheit nog veele van onse inwoonders verschoont, die haar veeh behouden hebben.

Anno 1719 is derijs danighe siekte wederom ontstaan en ook veele veeh daar door gestorfen: en heeft gecontinueert tot het nije jaar.

Anno 1717 op kersnach is soo groote watervloedt in Ostvriesland geweest, daardoor veele Dijcken sijn weggespoelt tusschen Embden en Lorreld een groote kolck gewest, en daar brocken als ook bij Rijsum: en op nog meer plaatsen en soo dat het Land in de Krummehorn, van Embden nae Leer bij ... twee jae drie jaeren ongefeer is geheel onbruijckbaar geweest: En eenighe duijssenden van menssen beesten en peerden verdroncken, veele huijsen tot de grondt weggespoeld.

Daar toe is anno 1719 een swaar koopschattinge opgeleht, dat groote sommen gelds door Ostfrieslandt heeft gebracht. Daat toe hebben ook veele welhebbende Luijden ook tegens een uitgegeven obligatie van het Landtschap ... opbrengen en uijtgeven 25 rijcksdaler.

Anno 1720 op 31 December is door Almaghtighe handt Gods een swaar ... ontstaan, daar een hoghe watervloedt gewest: dat de nieuw gemaecte ... en ook de oude in voortijden staende gebleven sijn geheel weggespoeldt, daar door het gehele landt is overstroomt: En seer groote schade veroorsaakt, aen vele plaatsen.

De Hillege Horn te Vriescheloo

Door J.S.A. Huizing

Dit stuk gaat over een merkwaardige veldnaam, die ik tijdens mijn onderzoek betreffende “het boerderijenboek van Vriescheloo” in de archieven tegenkwam.

De naam ‘**Hillige horn**’ zou je kunnen vertalen met ‘heilige hoek’, zo was mijn eerste gedachte.

Waar zou dit stuk land, wat eertijds in het bezit was van de Nederlands Hervormde kerk te Vriescheloo, gelegen hebben? En wanneer zou deze kerk dit stuk grond in bezit hebben gekregen?

De naam ‘Hillige’ duidt er mijns inziens op, dat dit stuk al in de vóór reformatorische tijd - dus al voor 1594, toen de stad Groningen door prins Maurits werd ingenomen en waardoor de kerken in Westerwolde over moesten gaan naar de reformatie - in het bezit moet zijn geweest van de kerk te Vriescheloo. Dus moet het één van de oudst bekende en aan ons overgeleverde veldnamen in Vriescheloo zijn.

Wat is er nu zoal over dit stuk grond in de archieven te vinden?

In het staatboek van de kerk van Vriescheloo vinden we:

*Op heden den 6 maj 1685 sijn volgens voorgaende publicatie in de pastorie behuisinghe tot Vriescheloo gecompareert ende present geweest om de rekinge en liquidatie wegens **Willem Houwinck** schoelmr. ende **hilligen landt** off **horne** genaamt te doen; doch door absentie van de schoelmr. daerin niet hebben kunnen doen maer nochtans in dit kercken boeck dese alleene anmercklijcke posten gevonden.*

Hierna volgt een opsomming van diverse posten, waaronder:

*7. de **hilligen horn**, wordende tegenswoordigh gebruijct volgens beroepinghe bij de schoelmr. **Willem Houwinck** jaerlijcks aen de kercke 4 gld.*

Met onderteijkinghe van onse handen ut supra.

Onder stond :

Henricus Franck pastor in Vriescheloo

Aeijelt Peters

Berent Frericks

Folckert Houwens Kleen

Else Hiddes uit begeerte

Terwijl het Classis archief ons meldt:

08-09-1685 Stonden door aanhoudende verzoek wederom binnen eenige Ingesetenen van Friescheloo, voorstellende, dat sij geerne zagen van hun School mr. ontlast te worden, dewijl hij bij haar aanstotelijk was, de Gemeente niet achtende, noch geen rekeninge of betalinge dede wegens de arme penningen en kerkenlandt, 't welke hij nu eenige jaren gebruikt hadde. Daarna van de huiren van het kerkenlandt, en wierdt bevonden dat hij Schoolmr. 18 jaren ten achteren was, aanvangende met het jaar 1667 's jaarlijks 4 gl. belopende twe en seven-tich kar. gl., dico 72.

Wat voor conclusies kunnen we uit bovenstaande gegevens trekken?

Allereerst het volgende: er is in 1685 een flinke ruzie ontstaan tussen de gemeente en de schoolmeester/koster/voorzanger. Deze heeft vanaf 1667 (waarschijnlijk het jaar waarin Willem Houwing als schoolmeester in Vriescheloo is aangesteld) het jaarlijkse bedrag van fl. 4,-, dat hij voor het gebruik van deze grond aan de gemeente moest betalen, tot aan 1685 nooit afgedragen. Dat was toen dus al $18 \times 4 = 72$ gulden, een mooi bedrag in die tijd! Dat zat de gemeente behoorlijk dwars!

Ze brengen het voor de classis, die in die tijd heel veel van dit soort onenigheden moest trachten te regelen. Hierdoor konden dus rechtzaken vermeden worden. Dit is kennelijk in dit geval niet gelukt, want we vinden verderop in het staatboek:

Anno 1685 den 4 jante uijtgeven 4 st. omme de mandaten tegens die koster.

*Anno 1685 den 16 desemb. uijtgeven 3 st. tegens die scholmester van het **hijlgenlandt**.*

Anno 1686 den 18 jante uijtgeven op die camijsije tegens die koster 14 st..

Anno 1686 den 30 jante uijtgeven op die camijsije tegens die koster 9 st..

Anno 1686 den 12 feb. uijtgeven ende vertert mijt Hermen Engelkens en Aelijelt Peeters op die camijsije tegens die koster een gul..

Anno 1686 den 4 maeije uijtgeven tho Vlagtwedde op die camijsije tegens die koster van het **hijlgenlandt** 2 gul. 4 st.

Uit bovenstaande gegevens moeten we concluderen, dat de zaak in handen van de richter in Vlagtwedde is gegeven. Daarover heb ik uit deze tijd echter niets kunnen vinden in de rechterlijke archieven.

Vervolgens gaat het staatboek weer verder:

Anno 1691 den 4 julij uijtgeven op die rechtdach tho Wedde tegen die scholmester van de dijck an rechtgelt ende verteert een gul(den).

Hierover geeft het Rechterlijk archief¹⁰ wel iets:

10-07-1691 d'Kerckvooghden van Friescheloo inhibenten contra Mr. Willem Houwingh schoolmr. aldaer inhibeerde, quastieus over 't maijen, reppen, roeren ofte vervoeren van 't fluis ofte hoij op de Looster Dijck staende ende gewassen: heeft 't Gerichte naer gehoorde disputen verstaen dat de inhibeerde tegen wideren sal moeten betonen dat de grondt ofte Dijck waer op 't fluis gewassen mede in sijn beroep begrepen zij.

Uiteindelijk besluiten de Vriescheloërs de zaken met de koster nu eens goed te regelen en op papier te zetten. (Staatboek, vermoedelijk in 1714)

Op heden den 22 martij is ter presentie van ondergeschreven de kercke tot Vriescheloo een vast ende onverbreeklijk accoort ingegaan en beslooten tusschen ons onderstaande ende d'E. **Willem Jans** schoelmeester wegens de reparatie van de kosterije behuising en de huire van de **Hilligen horn** de kercke tot Vriesscheloo toe behorende. Soo dat alle in allen van alle jaren heer waar off tot dato deses nu en ten eenenmael is affgedaen ende gemar.... dogh mits de conditie dat de voorn. schoelmeester de dijck (van?) Berent Frericks tot an Albert Harbers brugge noch drie jaren sal mogen maijen sonder den selven noch voor noch nae niet te mogen weijden met geen vee wat naemen sij oock mogen hebben. Als oock mede dat de meester sal gehouden wesen ... de dijck twee schutten van Eijcken door geschooten rijen sal moeten versien, maer bij aldien de meester binnen de ... van drie jaren mochte komen te versterven, soo sal hem sijne na saten nae advenant van tijt sulxs vergoed ... worden, ende tot meerder vestenisse der waerheijt van desen hebben wedersijts dit op gerichte accoort met onse Eijgen handen verteickent. Datum als boven.

Onder stond :

Henricus Francq pastor in Vriesscheloo

A: Francq 2 dg? in Vriesscheloo

Berent Frericks

Wilm Jans Houw(ing)

L(uppo) Engelkens

Elsso Bruggers

Else Eggens

Harmen Buijter

Allert Willems Houwinge

Dan duurt het vrij lang voor we weer eens iets van onze veldnaam horen. Staatboek:

30-10-1788 Een lijst of Eventarij wegens pastorie of kosterie Goederen of inkomsten onder het kaspel VriescheLoo gelegen en door de kerk voogden zijn in geboekt en de kerkvoogden en leden des kerkenraats zijn verteickent op den 30 octob. 1788, luidende als volgt. (-)

Een annotijtie wegens kosterie goederen luidende als volgt.

Een stuk Mietlant genaamt **de Hilligen horn** Plus mijnes 2 Deimaaten groot.

Uit bovenstaande kunnen we afleiden, dat **de Hillige horn** nu dus expliciet deel uitmaakt van de zogenaamde **kosterijgoederen**. (Dit ter onderscheiding van de zogenaamde **pastoriegoederen**, welks revenuen aan de predikant ten goede kwamen).

¹⁰ RAG, toegangsnr. 732, inv. nr. 6 (Gerichten Westerwolde, Protocolen v.d. Drost te Wedde, RA VI a, deel 6, 1689-1701)

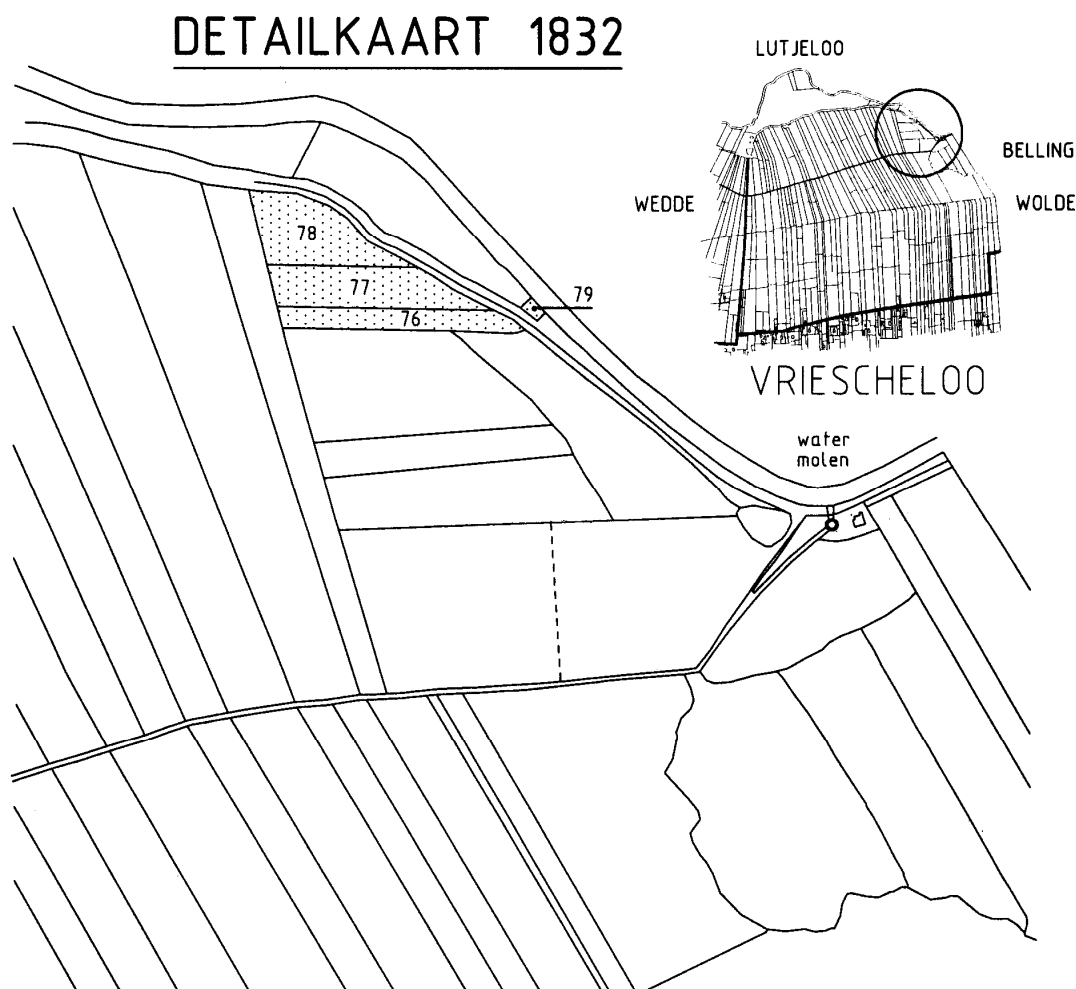
Uit één van de “staatboeken” vernemen we dan nog iets waar we nog wat mee kunnen doen, - inmiddels is het kadaster ingevoerd en gelukkig staan de nummers er nu ook bij vermeld - nu kunnen we misschien de oorspronkelijke plaats en grootte van dit stuk bepalen!
 Inventaris der **kosterijgoederen**, d.d. 30-9-1858.

Inventaris van de **Pastorij goederen**.

nr.	sectie nr.	benaming	ha.	a.	ca.
4	F	76	weiland	-	33 00

Inventaris **kosterijlanden** d.d. 23-4-1871

1	F	78	weiland	-	49 50
2	F	79	hooiland	-	02 20

kaart 1 De ligging van de ‘Hillige Horn’ met de kadastrale gegevens van 1832

Wat blijkt uit het bovenstaande:

- alle stukken liggen naast elkaar.
- nr. 77 ontbreekt en moet een andere eigenaar hebben.
- samen met nr. 77 is de totale oppervlakte 1 ha. 41 a. 50 ca.

Conclusie:

Op 30-10-1788 werd de totale oppervlakte omschreven als ca. 2 deimt. Toen behoorde nr. 77 dus nog tot het bezit van de kerk. En tevens blijkt hier dan uit, dat deze 4 stukken kennelijk samen van oudsher ‘de **hillige horn**’ vormen (mogelijk hoorde nr. 79 hier nog niet bij, omdat dit stukje over de dijk ligt).

In het notarieel archief vinden we:

13-11-1889 **B. Jan Halm**, onderwijzer en tijdelijk gebruiker van de percelen 25 en 26 als **kosterieland**.

Veiling ter verhuur:

25^e: de '**Hillige horn**', groenland, met de dijk, groot ca. 1.25.00 ha., belast met een pand dijk en het pand **oude zijldiep**, 13 meter noordwestkant en de **Nieuwe Mee**.

Het blijkt dus, dat tussen 1778 en 1889 ca. 1 deimt (in werkelijkheid 56 a. 80 ca., zie hieronder) verkocht moeten zijn!

Vervolgens vinden we in het notarieel archief:

29-12-1903 Derk Zwiers, getr. met Renske Huizing enz. verkopen: 9^e een stuk bouwland '**de Hilgenhorn**' gelegen aan de **Aa** dijk, sectie F, nr. 77, grootte 56.80 a. Koper van perceel 9 voor fl. 710,- is **Sirtje Mellema**, brievenaarder, t.b.v. de kosterie der N.H. kerk te Vriescheloo.

Nu is dus het ontbrekende deel weer teruggekocht! En is de **Hillige horn** weer in zijn geheel terug in kerkelijk bezit.

De **Hillige horn** is in de ruilverkaveling van 1987 met zijn omgeving toebedeeld aan Jan Koets en is daardoor een onherkenbaar deel van een groot blok geworden.

Grensstreek of 'buitenland': Het bekende en onbekende Emsland. (deel II: Meppen)

Verslag van de excursie naar het Emsland op 16 september 2000.

door: Jochem G. Abbes

De middag van de excursie op 16 september stond in het teken van het historische Meppen, waarbij de nadruk lag op de Middeleeuwen (Meppen als Karolingische missieparochie en later machtscentrum van de bisschop van Münster) en de zeventiende en achttiende eeuw (Meppen als centrum van de Contra-Reformatie en uitvalsbasis voor de Jezuïeten). Bij het eerste aspect kwamen de belangrijke relaties met betrekking tot de geschiedenis van Westerwolde naar voren (het 'bekende'), het tweede benadrukte de uiteenlopende historische ontwikkelingen die beide landstreken na de Hervorming en Nederlandse Opstand hebben doorlopen (het 'onbekende').

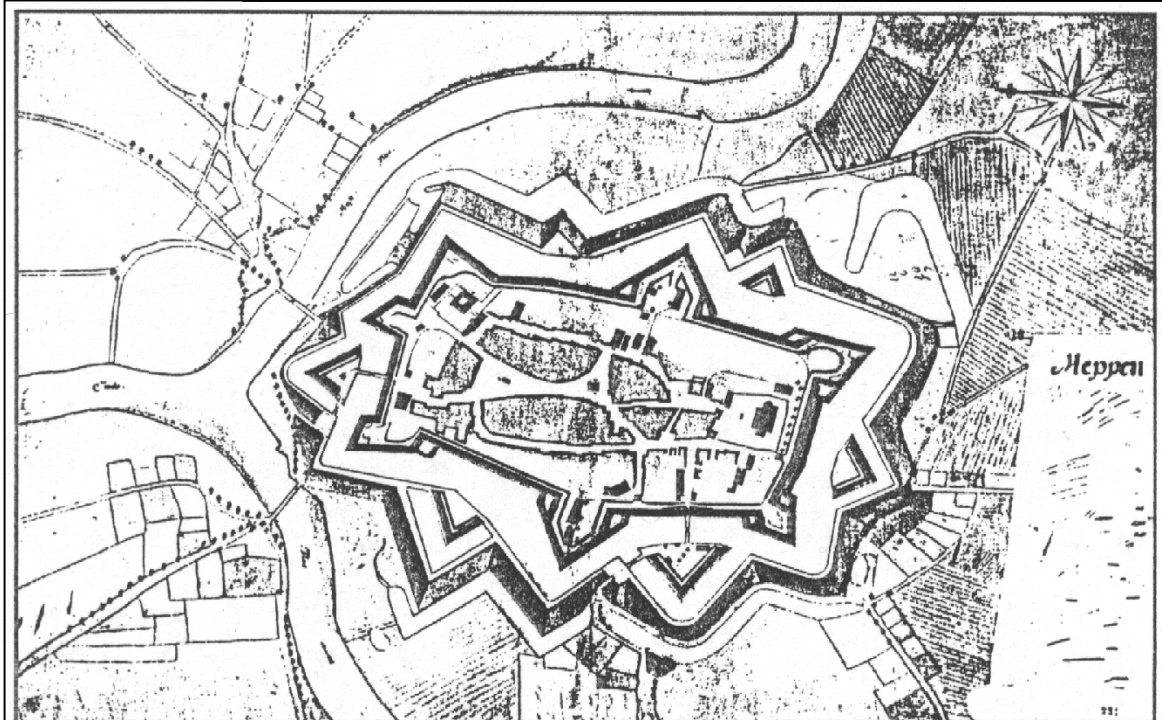
Op de Markt oriënteerden we ons met behulp van een stadsplattegrond en kregen we een indruk van de structuur van de oude stad en de ontstaansgeschiedenis ervan.

Reeds in de saksische tijd vormde Meppen een aanzienlijke nederzetting, hetgeen voor een groot deel te verklaren is door de gunstige

ligging bij het mondingsgebied van de Hase in de Eems en de omstandigheid dat beide rivieren op deze plaats doorwaadbaar waren. Naast de gunstige ligging aan de Eems als belangrijke transportader, was het ook de nabijheid van twee oeroude en belangrijke handelswegen, de zgn. 'Friezenstraat' (Münster – Rheine – Eemsdalgebied – Emden) en de 'Vlaamse straat' (Antwerpen – Amsterdam – Nordhorn – Lingen – Haselünne – Bremen – Hamburg), die de basis vormden van een gunstige infrastructuur waar Meppen lang van heeft geprofiteerd. In de Frankische tijd ontstond te Meppen een koningshof, die de uitvalsbasis zou worden van het in 780 opgerichte missioneringscentrum voor het Emsland. Karel de Grote, die de kerstening in zijn domeinen wilde voltooiën, versterkte de missiecel Meppen in 802 door de koningshof met een kerk en een kleine abdij uit te breiden. Vanuit Meppen zou de systematische missionering van het Emsland, en ook van Westerwolde (!) plaatsvin-

den. Zeer waarschijnlijk zijn vanuit deze 'moederparochie', naast de overige parochies in het Eemsland, ook de oude parochies (kerken) in Westerwolde gesticht. In 834 werd Meppen met alle onder haar ressorterende kerken en bezittingen door keizer Lodewijk de Vrome (reg. 813-840) geschonken aan het in

moet zijn door zijn vader Lodewijk de Vrome in 834, samen met Meppen c.a. In dezelfde eeuw bouwde het klooster een burcht in de buurt van Altharen waar ministerialen (wereldlijke dienaren uit belangrijke geslachten) de kloosterbezittingen moesten beschermen en beheren (en waar in latere tijden (na 1316), net

822 door hem gestichte klooster Corvey bij Höxter aan de Weser. De tekst van de schenkingsoorkonde luidt: 'Het heeft Onze Hoogheid behaagd het nieuw gestichte klooster Corvey op verzoek van zijn abt Warin de in Agrodingo gelegen missiecel Meppen te doen toekomen. Zij zal eeuwig tot het klooster behoren. Over alles wat tot haar behoort zal het klooster beschikken: over de kerken, de huizen en de andere gebouwen, de in cultuur gebrachte landerijen, de weiden, velden en bossen, de staande en stromende wateren, alle roerende en onroerende goederen en de horige lieden van beiderlei kunnen en van alle leeftijden'. Dit betekende dat abdij en kerk in Meppen hun zelfstandigheid verloren en omgezet werden in een proosdij, waarbij de proost door de abt van Corvey werd aangesteld. Naast de oorspronkelijke kerkpatrones van Meppen – de heilige Margaretha – werd nu de beschermheilige van het klooster Corvey - St. Vitus - de hoofdpatroon. Hoewel volgens een twaalfde eeuwse oorkonde de vijf Westerwoldse parochies door keizer Lodewijk de Duitser (reg. 843-876) aan Corvey zouden zijn geschonken, neemt men ook wel aan dat dit reeds gebeurd

als bij de burcht Landegge, de Westerwolders o.m. de Hoendergelden moesten afdragen). De kerk van Meppen bleef in het Eemsland een voorrangspositie behouden en de voormalige koningshof werd het centrum waar de tienden en andere afgaven uit de parochies moesten worden afgedragen. De centrale positie en de daarmee gepaard gaande bloei van Meppen werd reeds in 946 onderstreept met de verlening van stadsrechten.

In 1073 veranderde de situatie; in dit jaar raakte keizer Hendrik IV in conflict met paus Gregorius VII (de zgn. 'Investituurstrijd') waarbij de abt van Corvey de zijde van de paus koos en bisschop Benno van Osnabrück – tot wiens diocees o.a. Meppen, het Eemsland en Westerwolde behoorden – de partij van de keizer. Nadat keizer Hendrik zijn beroemde 'tocht naar Canossa' had gemaakt, draaide de strijd uit op een nederlaag voor de paus en zijn medestanders, w.o. de Corveyer abt. Het gezag van het klooster verslaptte en de ministerialen maakten hier misbruik van door zich kloostergoederen toe te eigenen. De abt van Corvey zag zich hierdoor in 1076 genoodzaakt om de burcht te Altharen over te dragen aan de bis-

schap van Münster, die daardoor het wereldlijk gezag over Meppen kreeg. Honderd jaar later, in 1176, droeg de toenmalige bisschop Herman II de burcht te Altharen met de daarbijbehorende rechten over aan Simon graaf van Tecklenburg. Hierna brak voor het Eemsland een roerige tijd aan want graaf Simon en zijn volgelingen ontpopten zich als ware roofridders. Reeds twee jaar later besloten de abt van Corvey en de bisschop van Münster om gezamenlijk in het naburige Landegge een nieuwe burcht te bouwen om de dreiging van de Tecklenburgers af te wenden. Toen ook de graaf van Ravensburg op zijn Eemslandse goederen drie burchten liet bouwen (plm. 1200) brak een langdurige periode van grote onrust aan, die pas in 1252 tot een einde kwam.

In dat jaar namelijk droeg Jutta gravin van Ravensburg alle Ravensburgse bezittingen in het Eemsland over aan de bisschop van Münster, die het jaar daarop ook door koning Willem formeel met deze bezittingen werd beleend. Sindsdien maakte het Eemsland deel uit van het vorstbisdom Münster, terwijl het in kerkelijk opzicht tot 1657 onder het bisdom Osnabrück ressorteerde. Vanaf 1252 werd het Eemsland gewoonlijk aangeduid met het 'Niederstift Münster' en werden het oude saksische Agradingo en Eemsgouw samengevoegd tot het 'Amt Meppen'. Ruim een halve eeuw later (in 1316) sloot de bisschop van Münster een overeenkomst met de 'consules ac incolae universe terre Westerwolde' (gezworenen en gezamenlijke inwoners van Westerwolde) ter bescherming van hun oude vrijheden, die door het ontbreken van landsheerlijk gezag niet meer gegarandeerd konden worden.

In 1360 kreeg Meppen het recht tot bevestiging en werd de oude stad met stadswallen (met een pallissadenhek als bekroning) en een 30 á 40 m. brede gracht omgeven. De aanleg had ongeveer de vorm van een rechthoek, van West naar Oost ongeveer 240 m. breed en van Zuid naar Noord ongeveer 430 m. lang. De oude stad had vier poorten, de 'Ems-, Hase-, Markt- en Merschpforte' die met ophaalbruggen met de oever waren verbonden. In de Dertigjarige Oorlog werden de vestingwerken van Meppen hersteld en uitgebreid tot in 1762 bisschop Maximilian Friedrich de slechting beval (de buitenwal, de contrescarpe, is daarentegen tot op de dag van vandaag bewaard

gebleven en is met een fraaie bomengordel beplant).

In 1374 bouwde de landsheer en bisschop van Münster Florentinus van Wevelinghofen in de noordwesthoek van de stadswal een groot bolwerk, dat de naam 'Paulsburg' kreeg (St. Paulus was (en is) de patroon van het bisdom Münster). De Burg had een grootte van ongeveer 30 m. in het kwadraat en was omgeven door een 8 m. brede gracht. De gebouwen bevatten zalen en kamers voor de vorstbisschop en vorstelijke gasten en een woning voor de drost. Daarnaast woningen voor het dienstpersoneel op de Burg en in de stallen. Over de gracht bevond zich een ophaalbrug waarbij het poortgebouw als een soort bruggehoofd fungeerde en die uitkwam op de Burgstraße. Op de Paulsburg verbleven de bisschoppen van Münster wanneer ze in het Eemsland kwamen en verder trokken voor de jacht op de Hümmling. De Paulsburg vormde als het ware de wereldlijke tegenpool van het geestelijk centrum van de stad, de proosdijkerk St. Vitus. Tussen deze beide polen groeide de burgerlijke handelsnederzetting met de gildehuizen en het raadhuis.

Wat hebben we van deze oude geschiedenis van Meppen gezien? Na de inleiding op de Markt liepen we zuidwaarts, richting de St. Vituskerk. Op het plein aan de noordkant van de kerk konden we goed zien dat we ons op een hoger gelegen terrein bevonden. Dit is de oudste plek van Meppen, waar de Frankische koningshof en de abdijgebouwen van de missiecel Meppen hebben gestaan (het terrein heet dan ook 'Domhof'). Van deze oude gebouwen is alleen nog het terrein zichtbaar, maar de grote St. Vituskerk is de opvolger van de oude abdijskerk en kan met recht de 'moederkerk' van het Eemsland en (hoogstwaarschijnlijk) Westerwolde worden genoemd. De huidige kerk – in 834 reeds 'basiliek' genoemd! (hoog middenschip met twee lagere zijbeuken) – is een forse drieschepige 'hallenkerk' naar Westfaalse snit, die voor het grootste deel in de tweede helft van de vijftiende eeuw tot stand is gekomen. Hierbij zijn delen van een dertiende eeuwse romaanse voorgangerbouw (een kruiskerk) in de nieuwbouw opgenomen (de buitengevels van de oorspronkelijke transepten). De drie schepen (middenschip drie traveeën, de twee zijbeuken vier traveeën lang) worden overkluisd door forse kruisribgewelven en het middenschip wordt in het oosten afgesloten met een 5/8 koor (1461). De kerk is

voorzien van hoge driedelige gotische vensters met o.m. visblaasmotieven in het maaswerk. De oorspronkelijke westtoren is in 1643 door blikseminslag verwoest, in 1869/70 in neogotische stijl herbouwd met een verlenging van de twee zijbeuken met een vierde travee (fraai ingangsportaal). De kerk is in 1945 zwaar beschadigd en in de jaren daarna gerestaureerd, waarbij de toren in 1950 de huidige bekroning kreeg. Tijdens de bezichtiging konden we genieten van de rijke historische inrichting van de kerk, zoals de 'Schmerzensmann' (1517, Jöste Beldensnyder), een zandstenen Madonna (1630/40, ws. Heinrich Meiering/Rheine), de Pietà (1685, Wilhelm Heinrich Kocks/Münster), de houtsculptuur van St. Josef (begin 18e eeuw, werkplaats Jöllemann). In het koor een opvallend rijk neogotisch Hoogaltaar (1902) met links daarvan (in de linker zijbeuk) een classicistisch zijaltaar met een oude Rubenskopie van de Gekruisigde, een geschenk van de hertog van Aremberg. Daarnaast tal van andere interessante details; aan de vele vragen te merken was er heel wat te ontdekken in de St. Vituskerk. Herinnert u zich nog dat we op het kerkplein voor een zeer indrukwekkende calvarieberg (kruisigingsgroep met Maria, Johannes en Magdalena, 1517, Jöste Beldensnyder) hebben gestaan? Nadat we dit alles hadden gezien liepen we via de Domhof en de Kirchstraße terug naar het raadhuis, het centrum van de burgerlijke handelsnederzetting tussen St. Vitus en Paulsburg. Het vriendelijke gebouw met zijn open voorhal heeft zijn gotische traditie bewaard. De benedenverdieping dateert uit 1408 en is opgemetseld uit veldstenen. De bakstenen bovenverdieping met de trapegevels dateren grotendeels uit 1601/05, bevat steenkruisvensters en is met veel zandstenen ornamenten getooid (heel mooi is de rijk versierde erker, grotendeels origineel). Het trappentorentje is een negentiende eeuwse kopie en wordt bekroond door een barokke 'Haube'.

Hierna liepen we de Obergerichtstraße tot we op de hoek van de Burgstraße stonden. Ook hier was het puur 'Imagination der Vergangenheit', want hier stonden we ongeveer op de plek van de voormalige Paulsburg, het bolwerk van de Münsterse vorstbisschoppen in de stad. Het nieuwe gebouw precies tegenover de Burgstraße had een speelse architectuur waarbij de contouren van een poort waren te herkennen. Dit gebouw staat daadwerkelijk op de plaats van het oude poortgebouw van de

Paulsburg, terwijl de positie van de overige ('hoofd'-) gebouwen enigszins overeenkomen met de oorspronkelijke locatie van de burchtgebouwen. De Paulsburg werd reeds in 1751 op last van vorstbisschop Clemens August (de bouwheer van o.m. Schloß Clemenswerth bij Sögel) afgebroken wegens bouwvalligheid, waarna op deze plaats het Zeughaus (wapenarsenaal) werd gebouwd. Ook keken we op deze plek tegen de mooie gevel van de zogenaamde 'Arenbergische Rentei' (1805), sinds 1835 de ambtswoning van de rentmeester van de hertogelijke familie Van Aremberg, die in 1803 als compensatie voor hun verloren gegane 'linksrheinischen Besitzungen' het voormalige Nedersticht Münster als heerlijkheidsgebied kreeg toegewezen. Overigens hebben we in Meppen meer van dergelijke fraaie vroegnegentiende eeuwse woningen gezien (m.n. van de architect August Reinking).

Via de Burgstraße liepen we nu naar het laatste hoogtepunt van de dag: de voormalige Jezuitenkerk (nu Gymnasialkirche). Via een klein poortje betraden we de zij-ingang van de kerk en plotseling stonden we in de glorie van de Duitse Katholieke Barok. Rijkelijk ondersteund en begunstigd door vorstbisschop Clemens August von Wittelsbach (geheel in de lijn van zijn kunstlievend geslacht) en hulpbisschop Riccius von Straßburg, ontstond hier in de jaren 1743-46 naar de plannen van pater superior Karl Immendorf een kerk die 'wegen ihrer kostbaren Ausstattung weit über das Emsland hinaus als ein Juwel barocker Sakralarchitektur und -kunst Berühmtheit erlangte' (Bölsker-Schlicht).

De verbazing zo iets aan te treffen in Meppen heeft alles te maken met het tweede aspect van de cultuurhistorie van het Emsland die voor ons Westerwolders wat vreemder, wat onbekender is: het (Contra-Reformatorische) Rooms-Katholicisme. De zestiende eeuw betekende een ingrijpende tweesprong in de tot dan toe sterk vergelijkbare geschiedenis van beide landstreken. Na 1594 (de Reductie) was bij ons de Hervorming stevig ingevoerd en zou het Calvinisme nauw samen blijven hangen met de ontstaansgeschiedenis, het bestaansrecht en de identiteit van de nieuwe eenheidsstaat van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. In het Emsland liep het anders; in 1543 werd in Meppen en omgeving de nieuwe leer van Luther ingevoerd (o.m. door de reformator Hermann Bonus) en de Hervorming werd gesteund door de toenmalige

bisschop Franz von Waldeck (reg. 1532-1553). In de tweede helft van de zestiende eeuw vond de Hervorming in het Eemsland voor een goed deel haar beslag, maar dit veranderde in 1612 met de komst van Ferdinand hertog van Beieren als vorstbisschop van Münster. Als een echte Wittelsbach stond hij het Katholicisme voor en op grond van het 'cuius regio, eius religio' ('wiens regering, diens geloof', op de Godsdienstvrede van Augsburg 1555 vastgesteld), wilde hij zijn geprotestantiseerde landen terugbrengen tot het Katholicisme. Hierbij werkte hij samen met de Jezuïetenorde, die nieuwe, einde zestiende eeuw in reactie op de Hervorming door Ignatius van Loyola opgerichte orde, die de voornaamste kracht van de paus voor de Contra-Reformatie zou worden. Voor wat betreft het Eemsland maakte bisschop Ferdinand Meppen opnieuw tot 'missiecel', maar dan voor de re-katholicering van het gebied. Reeds in 1614 namen twee Jezuïetenpaters de St. Vituskerk te Meppen over en samen met 13 andere priesters werd geprobeerd de bevolking terug te winnen. Dit gebeurde met succes; de Lutherse pastores in het Eemsland werden uit hun ambten gezet en vervangen door priesters en de bevolking was reeds in 1629 - niet alleen in de stad Meppen, maar ook in bijna geheel Eemsland (tot aan de grens met Oost-Friesland, waar Rhede en Asschendorf de meest noordelijke uitvalsbases voor de Jezuïeten waren) - weer Katholiek. Ook toen Meppen in 1622-23 door graaf Mansfeld en van 1633-38 door de Zweden (o.l.v. de Oostfries graaf Knyphausen) werd veroverd voor de Protestanten, keerden de Jezuïeten telkens terug en herstelden het Katholicisme. In 1642 stichtten ze in Meppen het Gymnasium (onderwijs was een belangrijke speerpunt van de Jezuïetenorde) en na de Vrede van Westfalen (1648) consolideerden ze hun invloed in Meppen en het Eemsland. In de jaren 1726-29 werd een nieuw kloostergebouw (de 'Residenz') opgericht en zoals gezegd, in de jaren na 1743 kregen de Jezuïeten hun prachtige kerk, waarin zij op een triomfantelijke manier het Katholieke geloof konden verkondigen, 'ad majorem Dei gloriam'. De mengeling van Jezuïetisch-Contra-Reformatie geloofsverbreiding, gecombineerd met de sterk met het Frans/Duitse absolutisme geassocieerde bouwstijl van de Barok, maken deze kerk tot een uiterst belangrijk kerkhistorisch en – door

het hoge artistieke peil – cultuurhistorisch monument.

Qua architectuur past de kerk, samen met de 'Residenz' volledig in de traditie van de torenloze orde-kerken van de zeventiende en achttiende eeuw. Behalve de rijke westfaçade, zijn alle buitengevels van de kerk (een zgn. 'zaalkerk') sober gehouden. De roem van de kerk wordt gevormd door het interieur; de gestucte plafonds en laatbarokke inrichting. In de jaren 1960-67 is de kerk gerestaureerd, waarbij alles wat in latere tijden was veranderd weer ongedaan is gemaakt en na uitvoerig onderzoek in de oorspronkelijke staat is teruggebracht. Het prachtige stucplafond is van de hand van Josef Geitner en vertoont motieven uit de Laurettaanse litanie en Jezuïetenvoorstellingen. Ongeveer op de plek van de triomfboog (op de scheiding van schip en koor) is in een krans van wapenkartouches de schutspatroon van de kerk, de hl. Maria Immaculata afgebeeld. Het indrukwekkende hoogaltaar werd in 1754 gemaakt door Johann Christoph Manskirch uit Roermond/Münster naar een ontwerp van de bekende bouwmeester Johann Conrad Schlaun uit Münster. De retabelarchitectuur is van de hand van H. Wies, het altaarpaneel (de Hemelvaart van Maria) van J.A. Koppers uit Münster. De corona van de Drieëenheid in de attica van het hoogaltaar is geconstrueerd als een transparante tegenlichtprojectie middels een venster in het daarachter gelegen muurwerk. Bij het altaar behoort een indrukwekkende zilverschat van verschillende voorwerpen (Meister Hartmann/Münster). In 1755-57 kwamen de zij-altaren tot stand, waarbij de figuren van de Jezuïetenheiligen Ignatius van Loyola en Franziscus Xaverius door Manskirch naar ontwerp van Schlaun werden gemaakt. De overige inrichting (orgelbalustrade, koorkasten, communiebank, kansel, biechtstoel enz.) stamt grotendeels uit het atelier van F.R. Jöllemann uit Asschendorf, die tevens de drapering van de Telgter pietà vervaardigde. Drie grote schilderijen (de 'Sacra Conversazione') zijn van de Antwerper schilder G. de Crayer (1584-1669) en een geschenk van de hertog van Arenberg, twee grote kristallen luchters komen uit het Osnabrücker slot. Het orgel tot slot, is in de jaren 1746-1748 door de orgelbouwer H.W. Eckmann uit Osnabrück gemaakt en ik hoop dat ik u heb laten horen dat het een zeer fraai instrument is! Met het wegglinken van het slotakkoord op het orgel kwam zo'n beetje ook een einde aan onze

excursie in het 'bekende' en 'onbekende' Eemsland. Dichtbij en toch veraf, veraf en

toch dichtbij; er valt nog genoeg te beleven in de regio!

Boekbespreking

Genealogie Alting door G. Alting

door Pia Scheper

In november 1998 is het boek "Genealogie van de Drents-Groningse familie Alting: een 20-tal parentelen" verschenen. Dit boek is samengesteld door de heer G. Alting uit Lochem. En het is onze vereniging als geschenk aangeboden. Omdat ik dit boek beslist de moeite waard vind, wil ik er graag aandacht aan besteden.

Over de familie Alting staat al in 1885 in het Algemeen Nederlandsch Familieblad al een artikel geschreven door de heer C.J. Polvliet. Dit artikel gaat over een zeer oude Groningse familie, die o.a. burgemeesters en raadsheren heeft opgeleverd. Dit artikel had de bijzondere aandacht van de heer M.F. Niezing (1918-1997), een gedreven amateur genealoog. Hij was er zodanig door geboeid dat hij zeer uitgebreid onderzoek heeft gedaan naar de familie Alting. Veel van de in dit boek verwerkte gegevens zijn dan ook afkomstig van zijn spuurwerk.

foto 2: Meeme Alting en Berendina Halm uit Vlagtwedde, met op de voorgrond hun zonen Aiko en Engelhardus (Foto uit ca. 1910)

De familiegegevens van de Oostfriese Alting-tak zijn grotendeels afkomstig van de heer H.J. Burmester te Norden. Aanvullingen aan de tak Meerkerk zijn van de heer A.H. Boogert en van de tak Carpentier Alting zijn afkomstig van de heer F.A. Carpentier

Alting. De auteur/samensteller van dit boek is de heer G. Alting uit Lochem.

Het uitgeven van dit boek is mede mogelijk gemaakt door een financiële bijdrage van de M.F. Niezing Stichting. Deze stichting stelt zich onder meer ten doel het bevorderen van genealogisch

onderzoek naar de familienamen Niezing en Alting en klankverwante namen.

In de inleiding wordt de betekenis van de naam behandeld. De naam "Alting" bestond al in de Middeleeuwen. Bij de volkstelling van 1947 blijkt dat Vlagtwedde de gemeente was met de meeste leden van de familie Alting. Op een bewonersaantal van 14.000

werden 120 Alting naamdragers geteld.

De indeling van het boek is naar vindplaats:

Beilen: Parenteel Ludolphus Alting. Hierin vindt u o.a. het voor- en nageslacht van Menso Alting, de gereformeerd predikant en theoloog die voor Alva moest uitwijken naar Emden.

Foto 1: 4 generaties Alting uit Vlagtwedde op een foto, t.w. Meeme (1876), Boelem (1907), Meeme (1931) en Boelem (1956)

Elp/Westerbork: Parenteel Hendrick Alting en Parenteel Jan Altinge

Kerspel Odoorn: Parenteel Willem Altinge, Parenteel Willem Altinge en Parenteel Tonnis Alting. Het nageslacht van de laatste vertrekt naar Stedum, Loppersum, Groningen, Middelstum, Veendam e.o.

Dalen: Parenteel Jan Alting, Parenteel Egbertus Alting. De laatste met Carpentier Alting.

Emmen: (ook Sleen en Zweeloo) Parenteel Hendrik Altinge, Parenteel Roelef Alting, Parenteel Roelof Alting

Stad/prov. Groningen: Parenteel Hendrik Alting, Parenteel Jan Pieters (Alting)

Vlagtwedde: Parenteel Wubbe Altinck, Parenteel Tonnis Geerts (Alting), Parenteel Geert Geerts (Alting), Parenteel Harm Jacobs (Alting)

Meerkerk: Parenteel Hermen Alting

Oost-Friesland (Dld.): Parenteel Clas Janssen (Alting) en Parenteel Jacob Klasens (Alting)

Het boek is op A4-formaat en het heeft ca. 400 pagina's. Achterin zit de index (op achternaam, voornaam en pagina). Het boek bevat verder een aantal foto's, gravures, kaartjes en aktes. Ook bevat het een weergave van de "Familiekroniek van Menso Alting (1541-1612) en dr. Hendrik Alting (1583-1644): op zoek naar de ouders van Berentyn Alting (c. 1590 – 1636)" Vrij vertaald, met genealogische aanvullingen door M.F. Niezing. Achterin bevindt zich nog een lijst met namen van niet plaatsbare personen met bronvermelding.

Door de financiële bijdrage van de M.F. Niezing Stichting is de prijs van het boek laag gebleven. F. 65,- U kunt het bestellen bij de M.F. Niezing Stichting, Tusseler 190, 7241 KL Lochem.

Gebruik van de foto's met toestemming van de heer G. Alting, Lochem.

Tijdschriften en jaarboeken.

Tijdschriften en boeken kunnen alleen worden ingezien in het SHC. In geen geval worden tijdschriften of boeken uitgeleend.

door P.Scheper

Het archief van de Vereniging is geplaatst in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal (naast de watertoren). Inlichtingen SHC Stadskanaal: B.Roossien. Tel. 0599-612649.

Overige inlichtingen: Secretariaat, Pia Scheper, tel. 0591 - 618043

Tijdschriften

Stad & Lande : cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen

Jaargang 9, nr. 4

Harry Perton	Richter gebelgd door mystificatie
Dieneke de Vries	De bril van Alva?
Johan de Haan	Welgesteld wonen in de 18 ^e eeuw
Richard F.J. Paping	De 'mythe' van de grote Groninger kleiboer

Duvekoater : tijdschrift voor regionale historie : uitgave van de Historische Vereniging Gemeente Scheemda nr. 26, november 2000

Jan P. Koers	De voormalige pastorie van Scheemda
Jan P. Koers	De Joodse familie van Geuns
Jan P. Koers	Wilhelmus Schortinghuis, een veelbesproken predikant in Midwolda : 1700-1750 (deel 1)
D. Glazenborg	Dakloodjes – trotseerloodjes

Haselhoff Bulletin 2/00, 11^e jaargang, december 2000

H.M.H.E. Visser	Interessante ontdekking in Normandie
Albert Hazelhoff	De schaatssport in de familie Hazelhoff

Gruoninga, Jaarboek voor genealogie, naam en wapenkunde

43e jaargang, 1998

G.Th.Tolhuijsen/H. Stuu	Stuu, een tak van een oud Oldambtster geslacht
P.J.C. Elema	Genealogie Hillebrink (met takken Hilbrink)

Drs. U.M. Ubbens	Samplische veerluiden tot Delfzijl anno 1637
P.J.C. Elema & W.G. Doornbos	Fraterman (ook: Fraterma, Froterma, Froterman)
Ds. G. van Halsema	Uit het leven en werk van een Warffumer dominee in de achttiende eeuw
P.J.C. Elema	Genealogie Arends
C.R.H. Snijder	Kwartierstaat van Antonius Snijder, scherprechter te Groningen
E.J. Keijer	Genealogie Venhuis
P.J.C. Elema	Genealogie Rozeboom
Dr. P. Bos	Jan Harmens en Griete Dercks
P. Stuit	Het geslacht Van Delden
H. Stuit	Het voorgeslacht van Gerrit Hindricks, gehuwd met Hermeke
C.J. Wegman	Een huwelijkscontract met historie
Dr. P. Bos	Nakomelingen van Tammo Sypkens
R.H. Alma	Landeigenaars in Termunterzijlvest (ca. 1520)
P.J.C. Elema	Familieaantekeningen Mulder en Van der Wal
R.H. Alma	Dijkrol van Maarslag (1573-1662)

Huppeldepup : NGV afd. Groningen

januari 2001, jaargang 8, nr. 1

Petronella J.C. Elema	Aardbodem
G.Luth	Trouwbelofte
Antonia Veldhuis	Onbekende bron: traditie
Harm Selling	Ondertrouwinschrijvingen in Amsterdam van personen afkomstig uit Wedde
Willem G. Doornbos	Allochtonen van rond de evenaar
Antonia Veldhuis	Met daarop de woorden "van Harlingen"

Drents Genealogisch Jaarboek, Jaargang 7, 2000

H.W. Homan Free,	Genealogie Weggemans te Sleen en Dalen
J.W. van Hoorn en R. Sanders	
H.J. Bennink	Kwartierstaat van Hermannus Jan Bennink
S.G. Hovenkamp	De schepers van het carspel Emmen 1600-1800
J. de Graaf Szn.	Genealogie Santing(e)/Zantinge
A. van Goor	Het geslacht Geuzinge
Redmer Alma	Drentse Heraldiek III
P. Albers	Boekbespreking : Het geslacht Hovenkamp
H.W. Homan Free	Bespreking Stamboom 2000

Threant : NGV afd. Drenthe

11e Jaargang nr. 4, 2000

H. Zomer	Kwartierstaat (Vervolg vanaf nr.256)
A. Middel	Parenteel (Vervolg, betreft fam. Klaucke)

Emsländische und Bentheimer Familienforschung, November 2000, Heft 57, Band 11

Heinrich Aldekamp	Ahnenliste von Heinrich Aldekamp, Nordhorn
-------------------	--

Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde 49. Jahrgang, Heft 4, 2000

Hermann Fischer	Die Familie Johan Diuren und Hayke Oltmanns in Haxtum
Erhard Schulte	Nomina eorum qui publice fidem Catholicam amplexi et professi in oppido dicto Lohr in frisia orientali ad Amasim fluvium ab anno 1688
Hermann Fischer	Steckbrief Ubbo Remets (um 1480-1540)
Christa Herzog	'... das ist unangenehm, ja fast grausam.' : Wilhelm Philipp August Haarberg, Lehrer in Wiesedermeer vor fast 200 Jahren
Hilda Bruns	Familie Aper in Loquard, Leer und Detern
E. Kannegieter	Aus dem Generalregister der oberemsischen Deichacht von 1669
Bijlage:	
Jan P. Tjaden	Ahnenliste Tjaden

Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie : 2000 : deel 54

R.H. Alma	De vroegste ontwikkeling van de Groninger heraldiek
Luc Duerloo	Onze post... is om alle mensen dienst te doen : de Zuid-Nederlandse wapenkoningen en hun klanten in het Noorden
Jochem Kroes	Familieheraldiek en kunstnijverheid: een verkenning

Rob van Drie & A.G. van der Steur	'De liefde zij 't beginsel, de orde zij de grondslag en de vooruitgang het doel' : leven en werk van de heraldicus R.T. Muschart (1873-1955)
J.T. Anema	Registratie, handel en kopersbedrog in de heraldiek
Nico Plomp	De rol van het Centraal Bureau voor Genealogie in de beoefening van de heraldiek
Yvonne Prins	Een familie van kunstenaars en belastingpachters : de kunstschilders Aert en Eglon Hendrik van der Neer en hun verwanten

**Gens Nostra : Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging
jaargang 55, nr. 10, november 2000**

Dr.Ir. A.J. van der Zeeuw Het geslacht Van Brontgeest, later Bronsgeest en Brondgeest, afstammende van Cornelis Michielsz. Cuyper, alias Steur, alias Brontgeest

**Gens Nostra : Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging
jaargang 55, nr. 11/12, december 2000**

Petronella J.C. Elema Genealogie Vet (Ursem, Noord-Holland)

**Gens Nostra : Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging
jaargang 56, nr. 1, januari 2001**

69 Kwartierstaten (slechts 4 generaties) meest uit het westelijk deel van ons land. Ook de kwartierstaat van Hendrik Kersten.

**Gens Nostra : Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging
jaargang 56, nr. 2, februari 2001**

Hans Bauer De meervoudige verwantschap tussen drie gezinnen Bauer, Brack en Savrij in de 19^e eeuw

I. Kemperman-Wilke Leerlingen en leraren van een jongenskostschool te Weesp

Drs. A.A.B. Verbout-Wamsteeker Adelaide Hulstkamp en haar acht onwettige kinderen

J.F. Wendte Een onbekend handschrift de Haan (1675-1846)

Dr. A.J. de Jong Het geslacht de Jong(h) – Zuidwest Utrecht (Correcties)

A. Hoek van Dijke Fragment-genealogie van het Wuerttenberg-Zeeuwse geslacht Eckhardt (correcties en aanvullingen)

**Twente Genealogisch : NGV afdeling Twente
17e jaar, no. 1, januari 2001**

E.J. ten Donkelaar Moederreeks Mensinga

C.A. van Hoogmoed Moederreeks Van Hoogmoed (2)

H.C.A. ten Cate Kwartierstaat Johanna Jonas

H.C.A. ten Cate Kwartierstaat Geertruida Assink

Frans Scholten De opgevreten Reuekamp in Vasse

Gerrit de Voer Tweelingen in Almelo (1734-1800)

**Genealogie : kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie
jaargang 6, nummer 4, december 2000**

Rob van Drie Mormonen en genealogie

Christophe Drugy Genealogisch onderzoek in Frankrijk

Boeken

- Genealogie van de Drents-Groningse familie Alting : een 20-tal parentelen / samengesteld door G. Alting (geschenk van de auteur, zie boekbespreking in dit blad)
- Speurtocht naar de Emslandkampen : vijftien concentratiekampen net over de grens... / samengesteld door Pieter Albers (geschenk van de auteur)
- Zie ook het artikel n.a.v. de inleiding van ds. Ringena eerder in dit tijdschrift.

Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en Historie

Westerwolde

Jaargang 22 no. 2,

Juni 2001

Redactie: THEO HOFMAN (eindredactie)
Nic. Beetsstraat 19
9636 GJ Zuidbroek
tel. 0598-452417, fax 020-8844097
e-mail: m.j.hofman@hetnet.nl

Secretariaat: PIA SCHEPER
* lidmaatschap Heidelaan 1
* abonnementen 7822 CD Emmen
* administratie tel. 0591-618043
e-mail: P.Scheper@net.HCC.nl

Penningmeester: G. KAMIES
Postkade 51
9503 AJ Stadskanaal
tel. 0599-617272

Bank: * RABO-bank Stadskanaal, rek.no. 3586.06.063 t.n.v.
Vereniging voor Genealogie en Historie Westervolde
* Postbank, rek.no. 4222401

Lidmaatschap: * contributie fl. 40,- per jaar (inclusief tijdschrift, uit te reiken
op de driemaandelijke bijeenkomsten of toegezonden per
post)
* donateurschap fl. 35,- per jaar (met tijdschrift, gezonden
per post), alleen voor verenigingen en stichtingen.

Homepage: <http://go.to/westerwolde>

Webmaster: FRITS JAGER
e-mail: fjager@wxs.nl

Archief: Streekhistorisch Centrum
* voor leden gratis Ceresstraat 2
toegankelijk 9502 EA Stadskanaal
tel. 0599-612649

Inhoud

Inhoud / mededeling / oproepje.....	30
E.M. Stedehouder-Rouppé, M.H.H. Bultman-Linzl en M.J. Hofman Westerwolds import: Rouppé.....	31
L. Kuiper Mysterie rond de kerkklok van Veelerveen	35
M.J. Hofman De hel van Jipsinghuizen (samenvatting inleiding)	36
D. Valck Lucassen-Klare Schering en inslag: weefsels en stoffen	38
P. Scheper Het Bisdomsarchief van Osnabrück.....	40
Sijze Wilto Schortinghuis Herinneringen uit mijn leven (III).....	40
J.J. Kuiper Woar bist doe aine van? Kwartierstaat W. Bessebinders .	44
D. Valck Lucassen-Klare Westerwolder Import (III).....	46
P. Scheper Van Kooijker tot Schut(te) (boekbespreking).....	55
P. Scheper Tijdschriften en jaarboeken.....	55

Mededeling: Genealogie Huiges, Hids, Huitsing en Frouws

Bij voldoende belangstelling verschijnt deze herfst "Genealogie van de familie's Huiges, Hids, Huitsing en Frouws". Familie gegevens van 1568 tot heden van de in Onstwedde gebleven familie's met ca. 175 foto's. Genaaid gebonden in kunstlerenband.

Voorintekenprijs Fl. 85,- exclusief Fl. 12,50 verzendkosten. Na verschijndatum Fl. 100,- excl. Fl. 12,50 verzendkosten. Voorintekenaars worden in het boek vermeld. Voorintekenen kan tot 26 juni bij:

Harm Luring Landlaan 15 9591 BV Onstwedde 0599-331563

E-mail harmluring@wish.net

Oproepje

Dhr. A. Migchels (Onstwedde) zoekt het boek over de familie Wubs. Dit boek is niet meer in de handel verkrijgbaar. Wie heeft er een exemplaar over?

Het adres van dhr. Migchels is te vinden in de ledenlijst of kan via de redactie verkregen worden.

Westerwolds import: Rouppé

door: E.M. Stedehouder – Rouppé,
M.H.H. Bultman – Linzel en M.J. Hofman

Onze gemeenschappelijke voorvader Matthias Rouppé was voor ons afzonderlijk al lange tijd een fascinatie: waar kwam hij vandaan en als hij echt van Franse afkomst was, hoe kwam hij in Oost-Groningen terecht? Op een gegeven moment kwamen tussen ons drieën contacten tot stand en konden we de krachten bundelen. In het Centraal Bureau voor Genealogie in Den Haag werd in de militaire stamboeken een geboorteplaats gevonden: Saarlouis in Frankrijk (nu in het Duitse Lotharingen). Dankzij de reislust van mevr. Stedehouder werden in Saarlouis in de bronnen verscheidene voorouders teruggevonden van onze Matthias. Tevens kon met gegevens uit andere publicaties (met name over de militaire achtergrond) een vrij goed beeld verkregen worden van de loopbaan van een onderofficier in het Franse leger van Napoleon Bonaparte in de Nederlanden.

Kwartierstaat van Matthias Rouppé

- 1 **Matthias Rouppé**, geboren te Saarlouis op 2 juni 1756, gedoopt aldaar op 3 juni 1756 (doopgetuigen waren *Matthias Stein* en *Marie Elisabeth Abeij*)
Andere bekende kinderen: **Jean**, geboren 1755; **Anne Marie**, geboren 1757; **Elisabeth**, geboren rond 1758; **Jaque**, geboren 1760; **Pierre**, geboren 1761; **Marguerite Appoline**, geboren 1763; **Nicolas**, geboren 1764; **Jean**, geboren 1766.
- 2 **Jean Paul Rouppé**, lakenwever (drapier), geboren te Saarlouis op 29 april 1712, gedoopt aldaar op 1 mei 1712, overleden aldaar op 16 april 1780.
Getrouwd te Saarlouis op 25 januari met
- 3 **Anne Bertin**, afkomstig uit Forweiler, geboren rond 1724 (geboortejaar uit huwelijksacte ca. 1729, uit overlijdensacte ca. 1724), overleden te Saarlouis op 7 december 1794.
- 4 **Conrad Rupp**, meester-lakenwever, geboren rond 1684, overleden te Saarlouis op 5 augustus 1742, begraven aldaar op 6 augustus 1742 (in de kerk).
Getrouwd op 2 juni 1711 met
- 5 **Hermine Grise**, geboren rond 1688, overleden te Saarlouis op 25 maart 1768.
- 8 **Joseph Jost Rupp**, meester-leerlooier, overleden rond 1702.
Getrouwd rond 1680 met
- 9 **Dorothea Bietzer**.
- 10 **Jean Baptist Grise**, meester-lakenwever.
Hij was gehuwd met
- 11 **Angelique Cassen**.
- 16 **Philipp Rupp**.
Getrouwd rond 1650 met
- 17 **Eva Gretsche**.

Matthias was dus afkomstig uit een (rooms-katholieke) familie van lakenwevers in en om Saarlouis. Hij is vernoemd naar zijn peetvader Matthias Stein. Waarom hij niet in het vak van zijn voorouders is gebleven is onduidelijk. In Saarlouis lag een Duits vreemdelingenlegioen in koninklijke Franse dienst. Soldaten werden hiervoor geronseld, vooral in slechte tijden kon dit voor jonge mannen een uitkomst zijn, men leerde er ook nog een vak. In 1791 werd dit legioen ingelijfd bij het Franse leger, de soldaten kregen de Franse nationaliteit. Mogelijk is dit een verklaring voor zijn keuze voor het leger. Feit is dat hij met het Franse leger naar Nederland is gekomen en in 1798 te Arnhem trouwt met Maria Magdalena Stevens, dochter van de soldaat Reinier Stevens die in Doornik huwde met Maria Agnes Viseur (ook weer dochter van een militair uit het Franse leger).

Matthias was na zijn uitdienststreding in 1808 toegetreden tot het korps Grensjagers in het Département de l'Ems Oriental (het tegenwoordige Oost-Friesland) in het Koninkrijk Nederland. Dit korps was opgericht bij koninklijk decreet van 8-4-1808 door koning Lodewijk Bonaparte. De manschappen waren voor een groot deel afkomstig uit het Regiment Infanterie en Jagers. Door reorganisaties ontstond het korps Grensjagers. Het had voornamelijk als taak om de belastinginning aan de kust en aan de landsgrenzen (tot diep in Oost-Friesland) te controleren. In 1823 werd het korps opgeheven, de manschappen die in dienst van het Rijk wilden blijven werden commies, zo ook Matthias¹.

¹ zie ook: Grensjagers in de Franse Tijd 1808-1811 door W.J.M. Hermsen in de Genealogische bladen, deel 2 van de jubileumuitgave t.g.v. het 40-jarig bestaan van de afdeling Gelderland van de NGV 1953-1993

In 1808 is zijn standplaats het plaatsje Horsten (Oost-Friesland). Aan de doop- en geboorteplaatsen van de kinderen zijn enigszins de omzwervingen van het gezin van Matthias af te leiden, waarschijnlijk representatief voor een militair gezin destijds. Via Bourtange belandt het gezin uiteindelijk in Nieuweschans, waar Matthias tot zijn dood woont in de Achterstraat nr. 128.

Zijn nakomelingen hebben hun namen in de verschillende woonplaatsen zien veranderen naar gelang de taal: Matthias werd Mattheus, Peter werd Pieter, Ludwig werd Louis enz. De eerste generaties vindt men vooral in het noordelijke deel van Westerwolde, tot op de dag van vandaag komt de naam Rouppé daar nog voor. De familie is niet katholiek gebleven, vanaf de tweede generatie worden de leden in de bevolkingsregisters eerst nog als rooms-katholiek ingeschreven, later als nederlands-hervormd.

Zoon Pieter Louis treedt nog in zijn vaders voetsporen: hij is van 1833 tot 1841 militair en wordt in 1844 ook commies (ambtenaar der Rijksbelastingen), later logementshouder.

De (Duitse) achternaam Rupp werd in de loop van de tijd 'verfranst' tot Rouppe, in Nederland komt er ook nog een accent aigu bij: Rouppé.

In onderstaand overzicht is een aantal generaties van de genealogie van Matthias Rouppé weergegeven. Aanvullingen en correcties zijn welkom op het redactieadres.

Genealogie van Matthias Rouppé

I Matthias Rouppé, sergeant-majoor bij de Grens-Jagers en kommies der in- en uitgaande rechten en accijnsen, geboren te Saarlouis (Lotharingen) op 2 juni 1756, gedoopt aldaar op 3 juni 1756, overleden te Nieuweschans op 28 november 1836 (huisnr. 128 in de Achterstraat), zoon van *Jean Paul Rouppe* en *Anne Bertin*.

(bij zijn huwelijk is hij sergeant-majoor bij de 5e compagnie, 1e batterij, 6e halve brigade¹, bij de geboorte van zijn laatste 2 kinderen is hij sergeant-majoor, commanderende de 30ste afdeling Grensjagers gestationeerd te Bellingwolde)

Hij is in ondertrouw gegaan op 16 november 1798 en getrouwd te Arnhem in de R.K. kerk in de Varkensstraat op 6 december 1798 met **Maria Magdalena Stevens**, naaister, geboren te Breda, gedoopt aldaar op 13 november 1780, overleden te Nieuweschans op 6 mei 1841, dochter van *Reinier Stevens* en *Maria Agnes Viseur*.

Uit dit huwelijk:

1 Jan Baptist Rouppé, geboren te Arnhem, gedoopt aldaar op 19 februari 1798, volgt onder II-a.

2 Joannes Petrus Rouppé, geboren te Leiden op 24 september 1802, gedoopt aldaar op 24 september 1802, volgt onder II-b.

3 Matthias, gedoopt te Leiden op 19 februari 1807 (verder niets bekend).

4 Elisabetha Rouppé, winkelierster, gedoopt te Potshausen (D) op 4 april 1809, overleden Eenrum 14 juli 1855

Zij was gehuwd (1) met **Gerhardus Middendorp**, winkelier, geboren 1810 te Werlte (D), overleden te Eenrum op 7 januari 1841.

Zij is getrouwd te Eenrum op 26 januari 1843 (2) met **Joann Eilard Middendorp**, geboren op 5 november 1809 Werlte (D), gedoopt op 6 november 1809, overleden 3 maart 1890 te Eenrum, zoon van *Evert Middendorp* en *Tecla Eilers*.

5 Anna Rouppé², dienstmeid, naaister en baker, geboren te Norden (D) op 13 februari 1812, gedoopt aldaar op 13 februari 1812, overleden te Oude Pekela op 2 juli 1891.

Anna Rouppe had een onwettig kind gehad, Matthias Johannes Rouppé. Dit op 6 september 1831 in Nieuweschans (huisnr. 137 Achterstraat) geboren kind werd door haar vader bij de burgerlijke stand aangegeven en overleed te Nieuweschans op 28 januari 1834.

Zij is getrouwd te Nieuweschans op 25 januari 1842 (2) met **Pieter Dirks Hofman**, dagloner, geboren te Stiens op 22 juni 1814, overleden te Nieuweschans op 24 november 1877, zoon van *Dirk Pyters Hofman* en *Japke Coenraads Bruinsma*.

6 Pieter Louis Rouppé, geboren te Emden (D) op 14 maart 1814 (ingeschreven als Peter Ludewig), gedoopt aldaar op 14 maart 1814, volgt onder II-c.

7 Mattheus Rouppé, geboren te Bellingwolde op 25 juli 1816, volgt onder II-d.

8 Maria Magdalena Rouppé, geboren te Bellingwolde op 15 januari 1819 (geboortedatum waarschijnlijk niet goed vermeld in de geboortecte, de aangifte werd gedaan op 29-1-1819!), ongehuwd overleden te Nieuweschans op 21 oktober 1847.

¹ Collectie Wolters: Militaire huwelijken van 1648-1811 per plaats, CBG Nederland Algemeen

² bet-betovergrootmoeder van M.J. Hofman

II-a Jan Baptist Rouppé, arbeider en dagloner, geboren te Arnhem, gedoopt aldaar (als Joannes Baptista) op 19 februari 1798, overleden te Wedde op 27 oktober 1866¹, zoon van *Matthias Rouppé* (I) en *Maria Magdalena Stevens*.

Hij is getrouwd te Bellingwolde op 26 juli 1823 met **Jantje Wolters**, dienstmeid, geboren te Vriescheloo, gedoopt aldaar op 15 juni 1800, overleden op 9 september 1874, dochter van *Wolter Jans Wolters* en *Talke Jans Loor*.

Uit dit huwelijk:

- 1 **Matthias Rouppé**, geboren te Vriescheloo op 4 augustus 1823 (huisnr. 58), ongehuwd overleden aldaar op 17 september 1916.
- 2 **Talke Rouppé**, geboren te Bellingwolde op 24 maart 1825 (huisnr. 116).
Zij is getrouwd te Wedde op 29 december 1852 met **Harmannus Harms Bakker**, boerenknecht, geboren te Nieuwe Pekela op 6 november 1819, zoon van *Harm Bakker* en *Eije Harmannus de Boer*.
- 3 **Maria Magdalena Rouppé**, geboren te Bellingwolde op 16 juni 1826 (huisnr. 116), overleden aldaar rond 19 juni 1826.
- 4 **Wolter Rouppé**, geboren te Bellingwolde op 15 juli 1827 (huisnr. 112), overleden aldaar 19 oktober 1827.
- 5 **Ike Rouppé**, geboren te Bellingwolde op 15 september 1828 (huisnr. 112), overleden aldaar op 15 september 1828.
- 6 Levenloos geboren kind, geboren te Bellingwolde op 2 september 1829 (huisnr. 120).
- 7 **Wolter Jans Rouppé**, geboren op 3 juli 1830 Wedde, overleden te Wedde op 3 augustus 1832 (huisnr. 93).
- 8 **Ieke Rouppé**, geboren te Wedde op 24 maart 1834, overleden te Bellingwolde op 1 augustus 1887.
Zij is getrouwd te Wedde op 11 september 1861 met **Willem Eelsing**, geboren te Vriescheloo op 18 december 1830, overleden 13 november 1904 te Bellingwolde, zoon van *Jan Boelens Eelsing* en *Anna Geerts Banning*.
- 9 **Jan Baptist Rouppé**, geboren te Wedde op 13 februari 1837, overleden aldaar op 30 juni 1838.
- 10 **Wolter Jans Rouppé**, geboren te Wedde op 4 juli 1839, overleden aldaar op 19 juli 1839.
- 11 **Maria Magdalena Rouppé**, geboren te Wedde op 16 maart 1841, overleden te Bellingwolde op 26 juni 1902.
Zij is getrouwd te Bellingwolde op 20 mei 1871 met **Kasper Groothuis**, boerenknecht, geboren te Hoorn op 5 maart 1836, zoon van *Willem Kaspers Groothuis* en *Harmke Geerts Siks*.
- 12 **Hendrik Rouppé**, geboren te Wedde op 8 november 1843, volgt onder III-a.

II-b Joannes Petrus Rouppé, dagloner, arbeider en bakkersknecht, geboren te Leiden op 24 september 1802, gedoopt aldaar op 24 september 1802, overleden te Bourtange op 5 juli 1867 (is dan rentenier), zoon van *Matthias Rouppé* (I) en *Maria Magdalena Stevens*.

Hij is getrouwd te Vlagtwedde op 31 oktober 1827 met **Jeltje Willems Beekhuis**, geboren op 7 mei 1804, gedoopt te Bourtange op 13 mei 1804, overleden aldaar op 25 december 1859, dochter van *Willem Beekhuis* en *Berentje de Jonge*.

Uit dit huwelijk:

- 1 **Maria Magdalena Rouppé**, geboren te Bourtange rond 29 mei 1828, overleden aldaar op 11 februari 1864.
- 2 **Wilhelmina Berendina Rouppé**, geboren te Bourtange rond 9 juni 1829, overleden aldaar op 4 november 1845.
- 3 **Johannes Mattheus Rouppé**, geboren te Bourtange op 2 december 1835, overleden aldaar op 30 november 1859.
- 4 **Willem Rouppé**, geboren te Bourtange op 12 juli 1839, overleden aldaar op 19 augustus 1839.

II-c Pieter Louis Rouppé, ambtenaar der Rijksbelastingen, geboren te Emden (D) op 14 maart 1814 (ingeschreven als Peter Ludwig), gedoopt aldaar op 14 maart 1814, overleden te Groningen op 16 maart 1877 (als Peter Ludwig), zoon van *Matthias Rouppé* (I) en *Maria Magdalena Stevens*.

Hij is getrouwd te Beerta op 13 oktober 1849 met **Marchien Fennema**, geboren te Nieuweschans op 15 mei 1819, overleden te Onstwedde op 26 mei 1880, dochter van *Harm Tjaarts Fennema* en *Kunnechien Wessels van der Slijk*.

Bij het huwelijk worden de twee dochters van Marchien Fennema erkend. Deze kinderen zijn waarschijnlijk toch echte dochters van Pieter Louis gezien de vernoeming naar zijn moeder.

Uit dit huwelijk:

¹ ouders volgens ovl.acte: Matthijs Baptist Rouppé en Maria Magdalena Stevens

- 1 **Maria Magdalena Rouppé**, geboren te Nieuweschans op 4 november 1844, overleden te Groningen op 19 januari 1917.
Zij is getrouwd te Leens op 6 oktober 1870 met **Christoffer Jans Kremer**, kleermaker, gedoopt te Groningen op 30 oktober 1837, overleden 5 juni 1877, zoon van *Hinderikus Kremer* en *Dorothea Jans*.
(Hij was weduwnaar van *Dievertje Sissingh*, gedoopt 14 oktober 1801 te Groningen, overleden aldaar op 25 oktober 1868.)
- 2 **Kunnegiena Harmina Rouppé**, geboren te Finsterwolde op 20 juni 1846, overleden te Winschoten op 24 januari 1932.
Zij is getrouwd te Leens op 28 juli 1870 (1) met **Harke Evert Glas**, geboren te Zuidwolde (Bedum) op 20 december 1812, overleden te Wehe op 10 februari 1871.
(Hij was weduwnaar van *Everdina Everts*, gedoopt te Leens op 1 januari 1792, overleden te Warfhuizen op 23 juli 1866.)
Zij is getrouwd te Onstwedde op 29 maart 1879 (2) met **Willem Jager**, gruttersknecht, geboren te Winschoten op 28 augustus 1847, overleden aldaar op 16 mei 1936, zoon van *Pieter Hilkes Jager* en *Anna Kristina Lammerts*.
- 3 **Elisabeth Rouppé**, geboren te Nieuw Beerta op 9 februari 1850, ongehuwd overleden te Groningen op 4 september 1883.
- 4 **Tjaardina Roelfina Rouppé**¹, geboren te Vlagtwedde op 26 oktober 1853, overleden te Stadskanaal op 16 april 1904.
Zij is getrouwd te Onstwedde op 19 juni 1885 met **Harm Moorlag**, geboren te Veenhuizen (Onstwedde) op 2 juni 1847, overleden na 1904, zoon van *Hindrik Harms Moorlag* en *Harmina Geerts Frouws*.

II-d Mattheus Rouppé, timmermansknecht en pakhuisknecht, geboren te Bellingwolde op 25 juli 1816, overleden te Winschoten op 15 juli 1891, zoon van *Matthias Rouppé* (I) en *Maria Magdalena Stevens*.
Hij is getrouwd te Winschoten op 14 oktober 1847 met **Frouwe Timmer**, dienstmeid, geboren te Nieuwbeerta op 7 juni 1821, overleden te Winschoten op 27 april 1879, dochter van *Fokke Freerks Timmer* en *Helena Jans Schortinghuis*.

Uit dit huwelijk:

- 1 **Maria Helena Rouppé**, geboren te Winschoten op 10 februari 1851, overleden te Groningen op 31 augustus 1924.
- 2 Zij is getrouwd te Winschoten op 29 mei 1879 met **Hendrik Stuut**, bakkersknecht, geboren te Oostwold op 24 februari 1853, overleden te Groningen op 5 maart 1944, zoon van *Jan Eltjes Stuut* en *Auke Hendriks Blink*.
- 3 **Frederik Rouppé**, geboren te Winschoten op 30 april 1854, volgt onder III-b.
- 4 **Helena Maria Rouppé**, geboren te Winschoten op 31 oktober 1858, overleden te Winschoten op 20 januari 1931.
- 5 Zij is getrouwd te Winschoten op 10 mei 1883 met **Uunko Johannes Cerfontain**, koperslager en sigarenhandelaar, geboren te Winschoten op 17 september 1859, overleden aldaar op 11 augustus 1932, zoon van *Johannes Theodorus van der Streng Cerfontain* en *Anna Haverkamp*.

III-a Hendrik Rouppé, geboren te Wedde op 8 november 1843, overleden aldaar op 8 oktober 1921, zoon van *Jan Baptist Rouppé* (II-a) en *Jantje Wolters*.

Hij is getrouwd te Wedde op 24 mei 1879 (1) met **Anna Elizabeth Huizing**, geboren te Vriescheloo op 29 augustus 1852, overleden te Weddermarke op 22 februari 1891, dochter van *Berend Roelfs Huizing* en *Anna Magdalena Janitsch*.

Uit dit huwelijk:

- 1 **Berend Rouppé**, geboren te Weddermarke op 10 januari 1881, overleden 3 mei 1899.
- 2 **Jan Rouppé**, geboren te Weddermarke op 6 mei 1883, volgt onder IV-a.
- 3 **Roelf Rouppé**, geboren te Weddermarke op 30 augustus 1885, overleden te Alteveer (gr) op 10 mei 1955.
Hij is getrouwd te Oude Pekela op 4 mei 1907 met **Trijntje Niezen**, geboren te Oude Pekela op 19 december 1884, dochter van *Jan Niezen* en *Eltje Kenter*.
- 4 **Anna Magdalena Rouppé**, geboren te Wedde op 20 juli 1888, overleden te Groningen op 12 maart 1962, begraven te Blijham.

¹ grootmoeder van P. Bultman-Linzel

Zij is getrouwd te Wedde op 24 januari 1906 met **Geert Glazenburg**, geboren in de Morige op 18 april 1884, overleden te Blijham op 18 april 1951, begraven aldaar, zoon van *Reinder Glazenburg* en *Jantje Hazelhoff*.

Hij is getrouwd te Wedde op 16 augustus 1899 (2) met **Aaltje Tammes**, geboren te Vriescheloo op 30 maart 1850, overleden aldaar op 8 oktober 1921, dochter van *Harmannus Tammes* en *Magrietha Jans Eefsting*.

(Zij was weduwe van *Tamme Ter Horst*, smid, geboren te Vlagtwedde op 17 maart 1848, overleden aldaar op 6 januari 1893, zoon van *Jan Harmannus Ter Horst* en *Geertje Tammes Tammes*.)

III-b Frederik Rouppé, steenhouwer, geboren te Winschoten op 30 april 1854, overleden te Groningen op 21 februari 1889, zoon van *Mattheus Rouppé* (II-d) en *Frouwe Timmer*.

Hij is getrouwd te Winschoten op 1 mei 1878 met **Elisabeth Brands**, geboren te Winschoten op 31 januari 1855, overleden te Groningen op 16 juni 1922, dochter van *Harm Jans Brands* en *Rijmke Sietses Niewenweg*.
Uit dit huwelijk:

1 **Matheus Rouppé**, geboren te Wildervank op 16 februari 1879, overleden te Groningen op 10 augustus 1881.

2 **Harm Rouppé**, geboren te Groningen op 5 augustus 1881, volgt onder IV-b.

3 **Frouwiena Reimkea Rouppé**, geboren te Groningen op 15 oktober 1883, overleden te Groningen op 19 mei 1955.

Zij is getrouwd te Groningen op 11 juli 1909 met **Johannes Gerrits**, geboren te Groningen op 26 oktober 1888, overleden ná 19 mei 1955, zoon van *Johannes Gerrits* en *Maria Johanna Gort*.

4 **Mathias Rouppé**, geboren te Assen op 14 maart 1886, overleden te Groningen op 29 juni 1888.

IV-a Jan Rouppé, geboren te Weddermarke op 6 mei 1883, zoon van *Hendrik Rouppé* (III-a) en *Anna Elizabeth Huizing*.

Hij is getrouwd te Wedde op 7 juni 1905 (1) met **Geertje Ter Horst**, geboren te Vlagtwedde op 26 februari 1885, overleden te Wedde op 25 augustus 1913, dochter van *Tamme Ter Horst* en *Aaltje Tammes*.

Uit dit huwelijk drie kinderen: Aaltje, Hendrik en Tammo

Hij is getrouwd te Wedde op 12 april 1916 (2) met **Jurriena Kwant** geboren te Blijham op 30 mei 1891, overleden te Wedde op 9 november 1918, dochter van Hendrik Kwant en Geessien Dikkens.

IV-b Harm Rouppé¹, kleermaker, geboren te Groningen op 5 augustus 1881, overleden 8 mei 1960 te Groningen, zoon van *Frederik Rouppé* (III-b) en *Elisabeth Brands*.

Hij is getrouwd te Groningen op 13 februari 1910 met **Dirkje Wiersma**, geboren te Vierhuizen (Winsum) op 10 april 1886, overleden te Groningen op 9 mei 1951, dochter van *Jan Wiersma* en *Eelkje Sijtsma*.

Uit dit huwelijk 8 kinderen: Elisabeth, Frederik, Frouwina Klazina, Jan, Harm, Dirk, Bernardus en Matheus.

.....

Mysterie rond de kerkklok van Veelerveen

door L. Kuiper

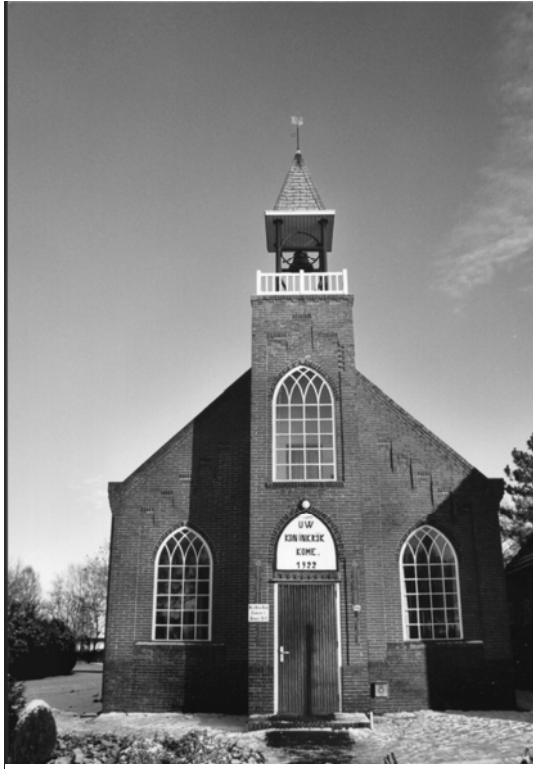
Soli Deo Gloria / Michael Burgerhuijs me fecit 1638 / Jonckheer Heijnderick van Tuijl van Serooskercke Hr. van Wellant Commanduer binnen der stede Philippine. Richaert de Gomme Rentmr / en comys tot Biervlit en van Philippine

De achtergronden en de betekenis van boven omschreven tekst op de torenklok van de kerk van Veelerveen heeft na 67 jaren haar geheim moeten prijsgeven.

Doordat de kerkelijke administratie van Veelerveen tijdens de bevrijding in 1945 verbrandde, was de herkomst van de kerkklok een mysterie geworden, en tot anno 2000 bleef de vraag naar de herkomst onbekend totdat de huidige predikant mij verzocht een onderzoek naar deze te starten.

Al spoedig leidde mijn zoektocht naar Zeeuws Vlaanderen. Aan de Belgische grens, in de gemeente Sas van Gent vond ik Philippine. Er is een afbeelding van de voormalige kerk in een reproductie van een schilderij van Frans Courtin. Het draagt de titel 'La Sortie de l'Office', en dateert van omstreeks 1880. Het doek is in het bezit van het Museum voor Schone Kunst te Brussel. Het gebouw is in het midden van de 17e eeuw gesticht als uitvloeisel van de resolutie van de Raad van State van 30 mei 1646. De kerk verdween in 1900 om plaats te maken voor de tegenwoordige, maar ook de klok verdween.

¹ grootvader van E.M. Stedehouder-Rouppé

**Het kerkje van Veelerveen,
winter 2000/2001** foto: L. Kuiper

De bouw van de vestingkerk had blijkbaar ernstige consequenties zoals blijkt in een rekest van 1648 aan de Staten Generaal dat citeerde “dat de plaatse seer verargert en in schulden is geraekt door de bouw van de nieuwe kercke” en dat de schuld nog dreigde te stijgen, doordat “ten hoogste verheijst worde een clocke en een huerwerck in den tooren” en ook nog “eens een muer rondt omme het kerckhof terweijl eveneens eenighe straeten naer de voornoemde kercke geleijt en verleijt” moesten worden.

Bij het beleg der Fransen in 1747 werd het gebouw ernstig beschadigd en bij gebrek aan geld onvoldoende gerestaureerd.

De huidige kerk, gebouwd in 1900, staat op dezelfde plaats als het eerste kerkje. In het torentje hangt een grote bel in plaats van een luidklok.

Ook heb ik boeken geraadpleegd, te weten *Stad en Land van Philippine* in de historie van anno 1505 – 1980, door J.Ch. Cornelis, en de *Hervormde Gemeente Sas van Gent* door Fred Caland. Noch in het één, noch in het andere boek wordt gewag gemaakt van een klok dat vanuit Philippine naar Veelerveen verhuisd zou zijn.

In het bestuur van de vereniging tot Behoud van de Historie van Philippine werd verondersteld dat wellicht in de jaren dertig een predikant uit Philippine naar Veelerveen vertrokken is, en de klok, als geschenk, heeft meegenomen of meegekregen. Tot zover mijn bevindingen in Zeeuws Vlaanderen.

In de provincie Groningen kreeg ik het sluitstuk van mijn onderzoek in handen door contact te zoeken met de secretaris van de Centrale Registratie van Klokken in de provincie Groningen, die mij na enig zoeken in stoffige dossiers, kon vertellen dat de bewuste klok in 1933 door de gemeente Sas van Gent is verkocht aan de klokkengieterij van Bergen in Heiligerlee. Via deze tussenhandel is de klok nog in hetzelfde jaar doorverkocht en geplaatst in de kerktoren van Veelerveen.

N.a.v. gesprekken met de dochter (Riek) en schoondochter van de voormalige predikant Clevering was de aanschaf van de klok een transactie tussen het kerkelijk bestuur van Veelerveen en de klokkengieter van Bergen. De totale kosten van deze heb ik niet meer kunnen achterhalen.

De heer Pathuis van het Rijksarchief Groningen, inmiddels overleden, bleek in 1974 dit onderwerp te hebben besproken met de Gemeentesecretaris van Sas van Gent, waardoor de Heemkundige Kring van Sas van Gent vernam dat de klok niet was omgesmolten, maar was doorverkocht naar Veelerveen. Zij heeft daarop zeer veel moeite gedaan om genoemde klok terug te komen. Deze pogingen zijn, gelukkig maar, op niets uitgelopen.

De hel van Jipsinghuizen

Samenvatting van de inleiding gehouden door dhr. Cees Stolk tijdens de ledenvergadering van 17 maart 2001

door M.J. Hofman

De spreker is chef van de redactie van het Groninger Dagblad. Als journalist is hij altijd al geïnteresseerd geweest in ‘het verhaal van de mens achter de zaak’.

In 1985 begon dhr. Stolk met het boek ‘De hel van Jipsinghuizen’, naar aanleiding van een verhaal van een voormalig landarbeider dat als artikel in de Winschoter Courant verscheen. Dit artikel leverde

zoveel reacties en weer nieuwe verhalen op dat het besluit werd genomen om een boek over het onderwerp te gaan schrijven. Een advertentie in het Nieuwsblad van het Noorden, waarin om meer verhalen gevraagd werd, leverde meer dan 100 reacties op! Er werd zo snel mogelijk begonnen met het houden van interviews om zoveel mogelijk van de verhalen te behouden (de leeftijd van de

direct betrokkenen was immers al behoorlijk hoog). De mensen wilden graag hun verhaal kwijt, in hun ogen was er altijd weinig begrip geweest voor hun werk en de omstandigheden waarin dit verricht moest worden.

In het begin van de 20^e eeuw werden werklozen veelal aan hun lot overgelaten, ze waren meestal afhankelijk van welgestelden, het kerk- of armbestuur. In 1912 nam de regering een nieuwe armenwet aan waarin werkverschaffing voor het eerst werd genoemd. Uitgangspunt was dat men loon kreeg in ruil voor werk in opdracht van overheid en particulieren. De uitvoering hiervan stelde niet zoveel voor, het waren meestal kleinschalige projecten. Het grote probleem in die jaren waren de landarbeiders, waarvan tweederde in de wintermaanden zonder werk zat.

In het begin van de twintiger jaren kon door de gewijzigde Onteigeningswet een begin worden gemaakt door ontginningsmaatschappijen om op grote schaal gronden te ontginnen. Gangmaker was de voormalige burgermeester van Vlagtwedde: Jan Buiskool. In zijn periode als burgermeester had hij zich mateloos geërgerd aan het grote aantal werklozen dat doelloos liep te slenteren of zinloos werk moest doen. Hij had in die tijd al eens voorgesteld om een groot stuk moeras aan te kopen en dat door werklozen te laten ontginnen, maar de raad stemde unaniem tegen. Door zijn benoeming in 1923 tot Rijksinspecteur voor de Centrale Werkverschaffing in Groningen kreeg hij de vrije hand om zijn denkbeelden in daden om te zetten.

In 1924 werd een begin gemaakt met de ontginning van het Weenderveld tussen Vlagtwedde en Sellingeren door een groep van 500 werklozen. Ze moesten in ploegen het terrein ca. 1 meter diep omgraven. Een zgn. stokloper mat wekelijks de omgezette grond op, de arbeiders werden betaald naar prestatie. Als het regende, sneeuwde of vroor kon er vaak niet gewerkt worden, dit had een aanzienlijke inkomensdaling tot gevolg, de 'regenvergoeding' bedroeg maar tweederde van het normale loon! Van het karige loon moest ook nog een vergoeding betaald worden voor kost en inwoning.

De werkverschaffing verplichtte iedere werkloze kostwinner om deel te nemen. Er waren arbeiders uit alle beroepen, vooral uit de stad Groningen kwam kantoorpersoneel en ambachtslieden die totaal onbekend waren met grondwerk en het erg zwaar hadden. Wie weigerde kreeg strafkorting op de armenuitkering.

In de jaren dertig waren er zoveel werklozen dat er niet meer voor iedereen een plaats was bij de

werkverschaffing. Er werd een roulatiesysteem ingesteld waarbij er 3 weken gewerkt werd en 2 weken niet. De weken dat er niet gewerkt werd (smachtweken) kreeg men een karige steun van de overheid.

De werkweken duurden 50 uur. Het einde van de werkweek was de zaterdag om 12.30 uur, waarna men met de tram OG van Jipsinghuizen via Vlagtwedde en Winschoten naar huis ging. Om te voorkomen dat men zijn loon in drank omzette, waren de cafés op zaterdag dicht.

Men was gehuisvest in barakken met 30 andere mannen en sliep op strozakken in kribben. De kribben werden wekelijks ontsmet met Lysol. De barakken werden beheerd door een 'keetvrouw'. Zij kookt het eten en smeerde het brood. De selectieprocedure ging uit van 'nette, ferme vrouwen van 30 – 50 jaar met maximaal 2 kinderen'.

Buiskool was vanwege zijn autoritaire houding niet geliefd bij de arbeiders. In januari 1932 brak er een staking van een week uit. Aanleiding van het conflict was kerst 1931. Het was toen slecht weer en er werd weinig verdiend. Buiskool besloot dat de arbeiders een kersttoelage zouden krijgen die ze later terug moesten betalen als het weer beter zou zijn. Toen in januari het weer nog slecht was besloot hij dat de kersttoelage in drie termijnen gekort zou worden op het toch al zeer lage loon. Dat was de bekende druppel. De staking breidde zich sterk uit en werd aangegrepen om ook hogere lonen te eisen. Het uiteindelijke resultaat was dat er van de eisen niets terecht kwam en de arbeiders als boete gedurende één week geen loon kregen.

Na het Weenderveld werden Jipsinghuizen, Laundermarke en het Rhederveld ontgonnen. In de crisissen rond 1935 waren er ca. 18000 werklozen in Groningen. De werkverschaffingsprojecten raakten op. Na zijn overlijden in 1936 werd Buiskool opgevolgd door ir. Kwast. Hij voltooide de laatste projecten in Oost-Groningen: het Loosterveen en de Sellingerbeetse. Kwast zocht naar nieuwe ontginningsmogelijkheden en begon in Noord-Groningen. Er werden plannen gemaakt om de Waddenzee in te polderen.

In de tweede wereldoorlog werden de werkkampen gebruikt om joden te werk te stellen.

Na de oorlog heete de werkverschaffing werkverruiming (DUW). Er waren destijds veel minder werklozen, de werklozen die er waren hadden het negatieve stempel van 'paria'. De nieuwe werkzaamheden in de nieuwe polders langs de Waddenkust duurden tot ca. 1955, toen werd het systeem opgeheven.

Boeken van Cees Stolk:

De hel van Jipsinghuizen 1924-1939: werkverschaffing in Groningen (ISBN 90-72672-04-6, Uitgeverij Meinders 1988, vijfde druk)

Slikken of stikken: 1939-1955 werkverschaffing in Groningen (ISBN 90-72672-15-1, Uitgeverij Meinders, tweede druk)

OZMI, een fabriek van beton (ISBN 90-72672-45-3)

Schering en inslag: weefsels en stoffen

In oude acten, bijvoorbeeld huwelijkscontracten, worden nogal eens namen van stoffen genoemd. Linnen, baai, laken, vijfschaft, wat waren dit voor stoffen? Mevrouw Valck Lucassen – Klare stuurde onderstaande samenvatting.

Alpaca	garen gesponnen van het haar van de alpaca, een soort lama
Amersfoort/Marseille	gestreepte katoenen stof in visgraat of keperbinding; matrassdamast
Astrakan	zwart krulbont
Baai	dik, zuiver wollen flanel
Batist	fijn doorschijnend weefsel van fijn getwiste garens van katoen of linnen
Bever	grof, sterk geruwd katoenweefsel voor onderkleding
Bevertien	dikke bruine stof, aan de bovenkant glad, aan de onderkant als geruwde katoen
Bombazijn	sterk weefsel met linnen schering en katoenen inslag, aan de achterzijde geruwd, zie fustein en pilo
Broderie	open en opengewerkt borduurwerk op linnen, katoen of mousseline
Canvas	goede kwaliteit katoen, soort hennepweefsel
Changeant	stof met weerschijn door verschil in kleur van ketting en inslag
Chenilledraad	fluweelachtig garen
Cheviot	gekeperde wollen stof
Crepe	soepel weefsel van wol of zijde met korrelig oppervlak
Damast	weefsel van katoen, linnen, wol of zijde met ingeweven patronen
Dril	stug weefsel van katoen
Duffel	dikke geruwde wollen stof zonder vleug (zeeduvel)
Engels leer	dikke bruine stof, aan de bovenkant glad, aan de onderkant als geruwde katoen
Faille	zijden ribstof
Flanel	geruwde wollen of katoenen stof
Fluweel	zacht glanzend weefsel van wol, katoen of zijde met opstaande pool
Fustein	stof met linnen schering en katoenen inslag
Graslinnen	stevig katoenen imitatie linnen
Grein	korrelig weefsel van wol of zijde
Grosgrain	ribstoffen lint
Halflinnen	katoen met linnen
Hennep	van uit de schors van de stengels van deze plant verkregen vezels kunnen zeer sterke draden worden gemaakt.
Honan	zijde uit het Honan-gebied in China, geweven van een draad, die onregelmatig van dikte is
Kaifas	soort satinet
Kalemink	wollen damast met ingeweven bloempatroon door afwisseling van ketting en inslag
Kamelot	weefsel van wol of kameelhaar, van oosterse oorsprong
Kant	weefsel van katoen of linnen, geklost of geweven
Kasjmier	garen gesponnen van het haar van een geit, die oorpr. in Tibet leefde, maar nu in India voorkomt.
Katbaai	wollig aandoende, dichtgeweven katoenen stof, nu molton genoemd
Katoen	stof gesponnen van de zaadvezel van de katoenplant
Kemel(s)garen	garen gesponnen van het sneeuwvite haar van de angorageit (kemelgeit)
Kloskoord	gevlochten koord
Kraaiioog	gemoltonneerd katoen
Laken	vaste wollen stof met vleug, platbinding en gevold een kant geruwd, het ruwe dek is platgeschoren, zodat glans ontstaat, gevold wil zeggen dat het weefsel is samengeperst tot het vervild is

Linnen	stof gesponnen van de schil van een vlasstengel
Luster	luchtige, glanzende, wat grove stof
Madopalām	soort grof gekeperde katoenen stof, genoemd naar Madopalām bij Madras in India
Manchester	zwaar geribd katoenen fluweel
Merinos	soepele stof van wol van het merinoschaap
Moirézijde	ribstof met vlamdessin, verkregen door het weefsel op een bepaalde manier te persen
Molton	wollig aanvoelende, dichtgeweven katoenen stof
Mousseline	zachte losgeweven stof van wol, zijde of katoen
Mul	dun, niet opgemaakt katoenen weefsel uit zacht getwijnde katoenen garens
Neteldoek	los weefsel in effen binding van licht katoen of mousseline (oorpr. netelgaren)
Ottomanzijde	ribweefsel van zijde
Peper-en-zout	zwarte katoenen stof, zwart en wit geweven
Pijlaken	groeve wollen stof
Pilo	soort sterk glad fustein, gekeperd, half katoen, half linnen
Sajet	weefsel van wol en katoen
Satijn	zijden of halfzijden gekeperde glad geweven stof met hoge glans
Satinet	geglanst satijnweefsel, van katoen of half wol, half katoen
Schrootjesgaas	fijn vierkantmazig weefsel van katoen
Serge	gekeperde stugge wollen stof
Shantoeng	zuivere ruwe zijde in platbinding
Simson	katoenen weefsel, aan de bovenkant geruwd
Sits	katoenen stof, bedrukt met indische motieven
Stiptule	tule, waarbij op regelmatige afstanden een zeshoekje is dichtgeweven
Tibé	fijne gekeperde wollen stof
Tule	fijn zeskantmazig weefsel van katoen of zijde
Velours chiffon	fluweel waarvan de pool bestaat uit zijde
Vijfschacht	stevig weefsel met linnen ketting en kaardgaren inslag in satijnbinding, geweven op een vijfschachtsgetouw
Woldamast	weefsel van wol met ingeweven motieven van zijde
Zwanedons	katoenen weefsel, dat aan de achterkant geruwd is
Inslag	dwarse draden van een weefsel die door de schering worden geslagen
Schering/ketting	lengte draden van een weefsel
Kaarden	d.m.v. een kaarde de vezels van de te spinnen stof ontwarren en evenwijdig leggen
Twijnen	twee of meer draden ineendraaien
Twist	een aantal ineendraaiingen van getwijnd garen

Hoofdbindingen:

linnen/platbinding	keperbinding	satijnbinding scheringeffect	inslageffect
= =	=	=	= =
= =	=	=	==
= =	=	=	= =
= =	=		== =
		= =	==

Het Bisdomsarchief van Osnabrück

door Pia Scheper

Goed nieuws voor iedereen die katholieke Duitse voorouders uit het bisdom Osnabrück zoekt:

Op het secretariaat is een brief binnengekomen van de Katholische Familienforschungsstelle in Meppen. Zij maken bekend dat de bisschop van Osnabrück per 1 mei 2001 in Meppen een Katholische Familienforschungsstelle ingericht heeft in de parochie St. Vitus in Meppen. Dit archief is te vinden op de begane grond van het "Hause Schwesternwohnheim" in de Kohstrasse 46-48 tussen het Pfarrhaus St. Vitus en de AOK, schuin tegenover de Propsteikirche.

Deze Forschungsstelle herbergt de microfiches van alle kerkenboeken van de katholieke gemeenten van het huidige bisdom Osnabrück, met uitzondering van de Osnabrücker delen van het land Bremen. Ingezien kunnen worden alle kerkenboeken van Ostfriesland, Emsland, de Grafschaft Bentheim, Osnabrücker Land en Twistringen.

De Familienforschungsstelle is geopend op elke donderdag en vrijdag van 8.30 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 16.00 uur. En bovendien op elke eerste zaterdag van de maand van 8.30 tot 12.30 uur. U moet zich wel van tevoren aanmelden, want het aantal microfichereaders is beperkt. Dit kan bij de "Katholische Propsteigemeinde St. Vitus, Kuhstrasse 44, 49716 Meppen, tel. Maandag t/m vrijdag van 8.30 tot 12.00 uur, dinsdag/donderdag/vrijdag van 16.00 tot 18.00 uur tel. 05931-12444 (Duitsland) en vanuit Nederland: 0049 5931 12444.

U wordt gevraagd 10,- DM per dag entree te betalen. Voor het beantwoorden van brieven of voor opdrachten wordt 64,- DM berekent.

Uiteraard blijven de microfiches ook raadpleegbaar in Osnabrück.

Sijze Wilto Schortinghuis

1840 – 1931

"Herinneringen uit mijn leven" (deel III)

Ter Apel

Hoe gansch anders was mijn leven van den eersten dag af aan. Aan het schoolgaan was een einde gekomen, de bedrijvige Bourtanger jeugd was niet meer om mij heen, de uren van den dag moesten op heel andere wijze worden besteed.. Uit de kleine vesting zagen we ons overgeplaatst naar het gehucht 'Het Schot', een kwartier verder dan Ter Apel, nabij de Duitse grens, waar te midden van statige eikenboomen, het eenvoudige huis stond dat ons zou herbergen. Met ons woonden op 'Het Schot' de landbouwers Heije Schot en Jarke Huls en in eene goed ingerichte hut, de familie Potze (deze hut is al sedert jaren verdwenen).

Stil en plechtig was het om ons heen. De meimaand tooverde allerwege aan boom en struik het heerlijkst groen, en de zang der nachtegalel strelde dag aan dag ons oor. We werden er des avonds mee in slaap gewiegd, we werden er mee begroet bij ons ontwaken.

Maar al dat liefelijke om ons heen kon helaas niet van ons nemen het gevoel van groote droefheid, dat wegens eenen treurige ongesteldheid van mijn lieve Moeder over ons gekomen was. Reeds eenige dagen vóór ons vertrek uit Bourtange en vooral gedurende den tocht naar Ter Apel had ik opgemerkt dat Moeder zoo stil werd, en hare oogen

hoe langer hoe treuriger ons aanzagen. Ik begreep dat niet, omdat Moeder zich zoo verheugd had over onze lotsverbetering. Eene groote ongerustheid greep mij aan en ik kon de gedachte niet van mij afzetten, dat we een treurigen tijd tegemoet gingen.

Vader was reeds eenige dagen tevoren naar Ter Apel gegaan om het kantoor te ordenen en vertoefde zoolang bij Hr. Schot. Toen wij aankwamen en hij ons verwelkomde, zag ik zijn gelaat verbleeken toen hij Moeders treurige oogen zag. En toen we aan de avond van dien eersten dag bij elkaar zaten, stil en gedrukt, zeide Vader met een snik: "Ik heb het gezien, toen ik bij den wagen kwam". Wat had Vader gezien, dat ik niet begrijpen kon? Mijne zuster Johanna zeide mij, toen we later met ons beiden alleen waren, wat het was: Onze lieve Moeder had reeds twee keer, eerst na den dood van ons zusje, en latr na de geboorte van onzen jongsten broeder, aan eene zielsziekte geleden, die zich openbaarde door eene diepe zwaarmoedigheid, veroorzaakt door de meening, dat alle menschen goed ware, en zij alleen niet. Er heeft zeker in de wereld geen betere vrouw bestaan dan mijne Moeder was, en onbegrijpelijk is het dus, dat eene gedachte, als die ik noemde, in

staat was, alle moed en hoop en zielrust bij haar uit te doven. Treurig gingen onze dagen heen en het was vooral voor mijne zuster Johanna eene zware beproeving, omdat de zorg voor het gezin nagenoeg geheel op hare schouders kwam. Wat heeft ze alles best gedaan, en hoe hebben we in die donkere dagen ondervonden, dat er kracht naar kruis gegeven wordt!

De oude vrienden van Vader en Moeder (vooral de familie Cappenberg in de Pastorij), kwamen ons met hartelijkheid tegemoet en zoo is allengs het licht teruggekomen in Moeders ziel. En toen hare tranen begonnen te vloeien, dagen lang, troostte Vader ons en zeide: “Nu komt er beterschap”, en zoo is het ook geworden. Wat waren we dankbaar en gelukkig toen onze lieve Moeder weer de ziel was van onzen huiselijken kring! Wij konden met meerderen moed en nieuwe hoop de taak verrichten, die ieder onzer te vervullen had.

Zooals ik reeds zeide was mijn schoolgaan bij onze komst te Ter Apel afgeloopen. Ik kon dus over al mijnen tijd beschikken. Er was trouwens van den eersten dag af werk genoeg voor mij. We hadden een heel grooten tuin, waarvan de helft met aardappelen werd bepot. De bewerking van dit gedeelte geschiedde met den ploeg. maar het overig gedeelte werd door mij gegraven, in bedden verdeeld, met boonen bepot en met het zaad van de noodige groenten bezaaid. Ik beproefde bij dit nieuwe werk onzen tuinman Smit van Bourtange na te volgen en kwam na aanhoudende oefening er goed mee op streek. Met de padlijn wist ik de paden al spoedig rechtlijnig te formeren en netjes af te steken, waardoor het geheel een behoorlijk aanzien kreeg. Dat er op zulk een groot veld vrij wat te wieden viel, ligt voor de hand. Vooral het aardappelland was het eerste jaar een waar kweeknest. Ik schoffelde maar altoos weer op nieuw en haalde de kweekwortels er uit, maar er is langen tijd verlopen, voordat ik de overwinning daarop had behaald. De groote tuin voorzag in vele behoeften. Ook hielden we er een schaap, later twee, waarvoor de zorg aan mij was toevertrouwd.

Er bleef echter voor andere dingen tijd genoeg over. Ik leerde allengs op Vaders kantoor de administratie der In- en Uitgaande Rechten en Accijnsen. De drukte was evenwel in den regel niet groot, uitgezonderd des voorjaars als de turfgravers, tichelwerkers en hannekemaaiers van Munsterland en Detmold kwamen, en in den herfst als de boekweit werd ingevoerd.

Het gereed maken van de noodige brandstof voor den winter was ook mijne taak. Wij kregen van de Gemeente Groningen, eveals de Ter Apeler boeren, in het voorjaar plusminus 20 m veen, op een terrein, waarlangs de Weerdingermond zou wor-

den gegraven. Het afbonken van de bovenlaag en het uitgraven der turf geschiedde door een veenarbeider. Maar zoodra de gegraven turf de noodige vastheid had bekomen toog ik 's morgens om vier uur naar ons turfveen en zette de turven om. Dat duurde zoo enige dagen aanéén. Dan deed de zon weer haar werk en na eenige weken ging ik de turf in holle stoeltjes zetten, wat het droogen zeer verhaastte, totdat in eenen derde campagne de turven in dijken werden gezet. Het veen was van uitmuntende kwaliteit en ik heb later nooit betere turf gezien. Als de brandstof goed droog was, ging ik de bevriende boeren verzoeken, om elk een voer turf van 't veen te halen. Dat was daar zoo gebruikelijk, en met elken boer ging ik later mee om den wagen vol te laden en bij de tehuiskomst den wagen leeg te maken en de turf in ons schuurte op te bergen. De boer werd inmiddels op koffie en boterhammen onthaald. Zóó was sedert heugelijken tijd het gebruik. De rijke schat van puike brandstof kostte op deze wijze ons niet meer dan de accijns en de daghuren voor het afbonken en turfgraven. Het veen kregen we aanvankelijk van de Stad pro deo, later voor f1,- per strekkende meter, over de breedte van de turfput.

Wanneer ik, al schrijvende, dat alles zoo terugdenk, dan moet ik erkennen, dat Ter Apel toen als het ware nog in sluimering verkeerde. Ter Apel zelf bestond uit nauwelijks 20 gebouwen. Reken ik Het Schot, de Wiltskamp en het Heem daarbij, dan tel ik 31. Daaronder begrepen de Kloosterkerk, de Pastorij met transgangen en booggewelven, de school en meesterwoning, alles in één gebouw.

De school bestond uit één donker lokaal met twee beschilderde boogvensters, voorstellende David met de harp en Simon, de poortdeuren van Gaza, dragende op een berg. In dit schoollocaal ontving mijn broeder Adrianus, die toen nog maar tien jaar oud was, zijn verder onderwijs bij den custos Luppo Smit, welke den ouden Meester Nanne ter Horst verving, die zich aan de school niet meer stoorde.

Tegenwoordig zijn er vier groote schoolgebouwen in en om Ter Apel. Daarmede wordt als van zelf reeds aangeduid de groote verandering, die Ter Apel sedert 1854 heeft ondergaan. De bevolking bestond toen uit eenvoudige gastvrije menschen, nazaten van den Oud-Saksischen Stam, in taal en zeden nog vrijwel aan hem gelijk.

Het kan geen verwondering baren, dat onder dat kleine zielenaantal geen schoenmaker, smid of kleermaker werd aangetroffen. Als de schoenen moesten worden gerepareerd trok ik er mee naar de Maten of Roswinkel (in Drenthe), of naar Rütenbrock (in Munsterland). Onze oude kleermaker Wolthers van Bourtange is in de eerste jaren

sommige dagen bij ons geweest, om onze kleeding in orde te maken. Later vestigde Roelf ter Poorten zich als kleermaker, en dat was een hele uitkomst.

Het kanaal van Stadskanaal naar Ter Apel was in 1854 juist tot stand gekomen. De eerste menschen die zich nabij Ter Apel vestigden waren de bakker Bultena en de korenmolenaar Deiman. Ze werden weldra gevolgd door het houtstek en handel in bouwmaterialen van H.E. Timmerman en door den smid Deuling. Toen was het ijs gebroken, de aanbouw ging gedurig voort, en eene Catholieke Kerk verrees weldra in de nabijheid van de genoemde eerste huizen.

Toen ik, kort na onze komst te Ter Apel, met den ouden Jan Luitjes bijlangs het kanaal reed, stond er over een afstand van drie uur, tot Stadskanaal geen enkel huis, dan alleen de vallaatshuizen. En hier en daar een enkel armoedige hut, dat was alles. Wel lagen op eenigen afstand verspreid de eenvoudige boerenwoningen, zooals op Schaalberg (of Zandberg), met eene Catholieke Kerk, op de Horsten, de Kopstukken en de Mussel, maar de bewoners waren haast uitsluitend Munsterlui, die zich in den loop der jaren daar gevestigd hadden. Ter wederzijden van het Kanaal echter moest de bevolking nog komen. En zij kwam!

In 1858 ben ik aan het Musselkanaal tegenwoordig geweest bij de inwijding van de eerste Nederlands Hervormde Kerk in die streek. Ds Riedel van Stadskanaal leidde die eerste godsdienstoefening, en nog hoor ik ons gemeenschappelijk gezang uit Psalm 118:

“Dit is , dit is de poort des Heeren

Daar zal 't rechtvaardig volg door treen”.

De Kerk stond er nog eenzaam; alles was nog onuitgegraven veen, en om de deur van het Kerkgebouw te bereiken, gingen we van den Kanaalweg of langs het veenpad, ter wederzijden geflankeerd door onafzienbare turfdijken. En nu? De turf is sedert jaren ontgraven en weggevoerd; de onafzienbare veen- en heidevelden zijn herschapen in kostelijke wei- en bouwland, en van Stadskanaal tot Ter Apel wonen ter wederzijden in urenlange huizenrijen de werkzame nijvere menschen en vinden er een goed bestaan. Ter Apel spant van dit alles de kroon. Men zou het haast mogen noemen: het troetelkind van de Stad Groningen. Maar ook Provincie en Rijk hebben zich niet onbetuigd gelaten, om het te maken tot wat het nu is en verder worden zal.

Toen wij te Ter Apel kwamen waren de verbindingswegen met de buitenwereld gedurende het grootste deel des jaars moeilijk te gebruiken. Maar men was het niet anders gewoon. Als ik vertel, dat ik b.v. elke maand 's morgens heel vroeg naar Wedde liep, om de opbrengst van 't

Kantoor met de maandstaat naar den Ontvanger Jhr. Polman Gruijs te brengen, en er 's namiddags tijdig op Het Schot terug was, na een afstand van ruim tien uren te hebben afgelegd, dan zal men zeggen: “dat was voor een kind van 14 jaar toch te erg”. – Och neen, dat vond men toen niet te erg. Dat moest toen ieder doen, en niemand verbaasde zich over dergelijke wandelingen.

Is het nu wel te verwonderen, dat ik op mijne hooge jaren met de grootste gemakkelijkerheid nog uren aan uren loopen kan, zonder vermoeid te worden? Zelfs gaat het nu voor mij veel gemakkelijker dan toen. Er zijn nu allerwege goed begaanbare wegen en paden, – en wat niet minder zeggen wil: het schoeisel is oneindig veel beter dan toen. Het leder is minder dik en hard, terwijl de vorm nu precies in overeenstemming is met den voet. Wat die wegen en paden betreft: eerst in 1866 is er een harde weg gekomen van Wedde naar Vlagtwedde en verder over Bourtange naar de Duitsche grens, terwijl de klinkerbestrating van Vlagtwedde naar Ter Apel eerst dagteekent van 1904. En thans? Dagelijks rijdt eenige keeren de stoomtram door het vroeger zoo geëvolueerd Westerwolde naar het zuidelijke punt der Provincie, en wat vroeger een dag loopens vereischte, is nu een ware plezierrit van een tweetal uren. En aan alle zijden bestaan er nu snelle verkeerswegen voor Ter Apel. Tramwegen loopen, behalve die naar Winschoten en Delfzijl, naar Dedemsvaart, Coevorden en Stadskanaal; terwijl de Spoorweg van Stadskanaal naar Duitschland, door Ter Apel zal worden gelegd, zoodra de vrede en orde in de wereld zullen zijn teruggekeerd.

Zoo vaak ik in Ter Apel kom moet ik wel vergelijkingen maken tusschen het heden en het verleden. Wat een ommekeer! Wat een vooruitgang! Maar Het Schot, waar wij gewoond hebben, verkeert nog nagenoeg in den zelfden toestand, even rustig en even stil, te midden van denzelfden statige eikenboomen. Daar richten zich bij ieder bezoek mijne schreden heen, en ik zal nu vervolgen mijn verhaal, hoe ik de jaren van mijn verblijf aldaar heb doorgebracht.

Als het buitenwerk mij niet in beslag nam, ging ik met behulp van mijne schoolboekjes het te Bourtange geleerde weer na. Ik begreep langzamerhand alles veel beter, vooral het rekenen, met ingebrip van meetkunde en algebra. De algemene en vaderlandsche geschiedenis werd beter in mijn geheugen opgenomen, en het tekenen van de verschillende landkaarten vermeerderde mijne aardrijkskundige kennis. Ook de Sterkunde bleef mij aan de hand van eenvoudige beschrijvingen niet geheel vreemd meer.

Het lezen bleef vooral eene bron van onuitputtelijk genot. Ik had al spoedig het voorrecht in ken-

nis te komen met de amtenaren van Rütenbrock. Dit waren de 'Einnehmer' (ontvanger) van Dwingelo, en de 'Aufsehers' (commiezen) Gerlaat, Petermann en Reinnink. Zij bezaten de werken van Schiller, Göthe, Wieland, Herder, Langbeen en Klopstock, die ze mij welwillend ter leen gaven. Aanvankelijk ging het nog al moeilijk om die groote Meesters te volgen, maar het onderricht van onzen Bourtanger Lehrer Joseph Lion droeg goede vruchten, en weldra lagen de schatten, in die boeken bijeen gegaard, voor mij open. Geen taal is in staat om uit te drukken hoe ik van die kostelijke werken genoten heb, hoe mijn geest daardoor werd verrijkt, mijn zieleleven werd verkwikt, hoe mijne kennis vermeerderde en snaren in mijn hart werden geroerd, wier bestaan ik nimmer had vermoed.

Ook het gebied van land- en volkenkunde werd wijd voor mij geopend, toen de kundige meester Verwer, de opvolger van den ouden Ter Horst, mij ter leen gaf een werk van twaalf deelen: 'Die Erde und ihre Bewohner' van A. von Zimmerman. Alle landen en volken der aarde werden er in beschreven, alle ontdekkingstochten te land en ter zee waren daarin getrouw verzameld. Ik heb toen veel daaruit opgeteekend, o.a. fragmenten uit het leerboek van Confucius, den grooten Chineeschen wijsgeer, die vijf eeuwen voor Christus leefde en aan zijn volk leerde rechtvaardigheid en deugd.

Het oprichten van een leesgezelschap gaf eene welkome uitbreiding aan onze lectuur, vooral in de eenzame winteravonden. Vader las ons daar meesttijds voor en hij deed dit op boeiende wijze. De boeken van ons leesgezelschap waren meest van ernstigen aard. We begonnen met de werken van Heinrich Zschocke: 'Uw Huisboek', 'De Weg ten Leven', 'Stichtelijke uren', 'Gods Grootheid en Goedheid in de Scheppint', enz. Deze boeken worden nu niet meer genoemd, maar waren toen zeer geliefd, om hunne oprecht godsdienstige en goede strekking. Men kan licht nagaan, dat bij zooveel verscheidenheid van lectuur, afgewisseld door allerhande bezigheden, er nimmer sprake kon zijn van eenige verveling. Integendeel, mijn leven was als een sprookje. Vooral voelde mijne ziel zich aangetrokken door mooie gedichten. Ik heb ze bij honderden afgeschreven, en nu nog op mijne wandelingen of in wakende nachtelijke uren, herhaal ik zoo vele er van in mijn zonneklare herinneringen. Ook heb ik menig mooi verhaal uit het Hoogduitsch vertaald en bij het genot dat mij deze arbeid schonk, werd mijne kennis van die taal al meer en meer verrijkt.

Veel genoeg heeft mij ook verschaft het bezit eener eenvoudige trekharmonica, die ik bij Gastrich te Haren in Munsterland had gekocht. Ik leerde al spoedig onze mooie gezangen en psal-

men en de ons bekende liederen daarop spelen, en de heldere toonen weerklonken vaak in den avond in onze stille en vreedzame omgeving. Even als bij ons tehuis werden ook daar bij onze bureu die eenvoudige melodieën graag gehoord.

Wat die bureu betreft, ik heb er menigen avond gezellig bij het haardvuur gesleten (kachels waren er te Ter Apel niet). De meisjes zaten aan het spinnewiel, de jongens breidden kousen en sokken. We ontvingen het licht van een koperen lampje, dat neerhing van den schoorsteenmantel. Op het dubbele koperen vierkant blaadje werd olie uitgegoten en daarin het katoen nedergelegd waarvan het eind aan een der vier hoeken van het blaadje werd aangesloten. Vergelijken we daarmee eens onze mooie gas- en electriche lampen. Wat een vooruitgang! Maar we zaten daar steeds gezellig bij elkaar. Vaak heb ik het een of ander verhaal of verzen voorgelezen, of de courant. Vooral de oude Heije Schot, die wegens gezichtszwakte zelf niet meer lezen kon, had daar groot genoeg aan.

Onze discussuren waren in den regel zeer opgewekt. Vooral de Krim-oorlog, die toen de gemoederen in Europa in beweging bracht, werd druk besproken. Engeland, Frankrijk en Turkije tegen Rusland alleen, het was geweldig! Wat hebben de drie verbonden mogendheden langdurig het sterke Sebastopol belegerd! En toch, wat beteekende dat alles bij den moorddadigen reuzenworstelstrijd, waardoor Europa thans verscheurd wordt!¹ Neen, dan hadden we toen in dat stille Ter Apel een rustiger tijd dan het tegenwoordige menschengeslacht doorleeft. Met innig genoeg denk ik nog vaak aan die avonden terug. Wat al verhalen van oude overleveringen en legenden heb ik daar gehoord. Wat al spookverschijningen en voorloopen werden als volkomen geloofwaardig ten gehoore gebracht

(wordt vervolgd)

¹ dit stuk werd geschreven in 1916 (red.)

Waar bist doe aine van?

32 Jan Hiddes Bessebinders landbouwer ~ Onstwedde 1 jan 1782 † Ter Haar 23 nov 1840	34 Jan Geerts Bots landbouwer ~ Onstwedde 22 apr 1770 † Onstwedde 17 jan 1846	36 Jan Jans Snelter landbouwer ~ Wedde 6 nov 1773 † Hoorn 17 okt 1854	38 Albert Haijes Dijkhuis landbouwer ~ Vriescheloo 8 mei 1791 † na 8 okt 1859	40 Jan Jurjens de Boer landbouwer ~ Nwe Pekela 24 sep 1758 † Nwe Pekela 12 jun 1814	42 Geuko Wessels Kuiper landbouwer * Oostwold 26 aug 1780 † Nwe Pekela 3 feb 1858	44 Reinder Arents Sterenberg * Annerveensche Compagnie ~ Wildervank 25 nov 1798 † Wildervank 19 dec 1871	46 Jan Harms Bakker scheepskok * Veendam 12 nov 1808 † verdronken / vermist
X Sellingen 14 nov 1804	X Onstwedde 20 aug 1825	X	X Wedde 15 apr 1815	X Nwe Pekela 17 sep 1790	X NwScheemda 21 okt 1810	X Zuidbroek 21 nov 1819	X Veendam 3 feb 1834
33 Fennechien Jans Niemeijer * Ter Haar ~ Sellingen 30 sep 1787 † Onstwedde 15 nov 1853	35 Zwaantien Hiddes Bessebinders ~ Onstwedde 9 jan 1780 † Onstwedde 4 nov 1855	37 Hindrikje Freerks Prenger ~ Wedde 15 apr 1781 † Hoorn 9 dec 1854	39 Antje Adolfs Dijkmeijer ~ Wedde 16 mei 1790 † voor 8 okt 1859	41 Antje Harms * Nwe Pekela 22 apr 1764 † Nwe Pekela 26 nov 1819	43 Lupke Koops Kijl * Noordbroek 21 sep 1784 † Nwe Pekela 7 jan 1856	45 Siewertje Jacobs Atzema * Zuidbroek 5 dec 1796 † Wildervank 15 jan 1874	47 Anna Jans Nipperus * Veendam 29 dec 1808 † Veendam 15 jan 1879
16 Jan Jans Bessebinders landbouwer * Ter Haar 1 aug 1805 † Onstwedde 11 aug 1864 X Onstwedde 20 aug 1825	17 Zwaantien Jans Bots * Veenhuizen 10 okt 1804 † Onstwedde 29 nov 1855	18 Jan Jans Snelter landbouwer * Vriescheloo 28 apr 1814 † Hoorn 12 dec 1865 X Wedde 10 mei 1845	19 Engeltje Alberts Dijkhuis * Lutjeloo 18 jan 1818 † Hoorn 16 aug 1895	20 Willem Jans de Boer landbouwer * Nwe Pekela 4 dec 1806 † Nwe Pekela 16 feb 1882 X Nwe Pekela 22 sep 1835	21 Antje Geukes Kuiper * NwScheemda 17 okt 1814 † Nwe Pekela 21 okt 1851	22 Engel Reinders Sterenberg timmerman * Zuidbroek 31 jul 1834 † Wildervank 17 mei 1920 X Veendam 8 jan 1859	23 Katharina Jans Bakker * Veendam 24 sep 1835 † Wildervank 4 jun 1872
8 Geert Jans Bessebinders landbouwer * Onstwedde 26 apr 1835 † Onstwedde 5 jul 1892 X Wedde 17 mei 1871	9 Hindertje Jans Snelter * Hoorn 5 apr 1850 † Onstwedde 16 mrt 1884			10 Geuko Willems de Boer landbouwer * Nwe Pekela 24 jul 1842 X Nwe Pekela 27 mei 1880	11 Sievertje Engels Sterenberg * Wildervank 1 mei 1859 † Nwe Pekela 20 feb 1900		
4 Willem Bessebinders landbouwer * Onstwedde 15 mrt 1883 † Wedde 1 aug 1953				5 Katharina Maria de Boer * Nwe Pekela 10 nov 1881 † Nieuwolda 7 jul 1960 X Nwe Pekela 28 feb 1907			
2 Geuko Willem Bessebinders landbouwer * Wedde 31 aug 1911 † Hoorn 20 jun 1974 X Onstwedde							
Willem * Hoorn 8 nov 1936							

Kwartierstaat van Willem Bessebinders (lidnr. 00376)

48	50	52	54	56	58	60	62
Adolf Freriks Harding landbouwer ~ Onstwedde 30 mrt 1749 † Onstwedde 13 jun 1828	Geert Roelfs Bruggers landbouwer ~ Sellingen 1 jan 1790 † Veenhuizen 17 mei 1856	Harm Hindriks Moorlag landbouwer ~ Vlagtwedde 6 aug 1775 † Veenhuizen 15 aug 1849	Freerk Abels Boels landbouwer ~ Onstwedde 31 mrt 1789 † Onstwedde 30 aug 1860	Geert Tonjes Timmer/Meeuws timmerman ~ Onstwedde 26 dec 1767 † Onstwedde 13 apr 1837	Hindrik Jans de Boer landbouwer ~ Nw Beerta 1 okt 1775 † Wedderveer 14 okt 1846	Jan Harms Stratingh landbouwer / herbergier * Onstwedde 13 jul 1799 † Onstwedde 29 jun 1866	Hendrik Alberts Kraai landbouwer * Veele 18 feb 1803 † Veenhuizen 11 dec 1871
X Onstwedde 10 jun 1781	X Onstwedde 23 apr 1813	X Onstwedde 18 nov 1798	X Onstwedde 25 apr 1817	X Onstwedde 30 apr 1809	X Bellingwolde 22 apr 1803	X Onstwedde 9 okt 1824	X Onstwedde 11 apr 1834
49	51	53	55	57	59	61	63
Engeltien Hannes Bruining ~ Onstwedde 1 mei 1755 † Onstwedde 8 dec 1824	Tallechien Harms Hensums * Veenhuizen ~ Onstwedde 21 aug 1794 † Veenhuizen 12 mrt 1876	Alke Jans Frouws * Ter Haar ~ Onstwedde 8 feb 1778 † Veenhuizen 15 mrt 1828	Alke Boelems Dun ~ Onstwedde 14 jun 1787 † Onstwedde 2 jan 1870	Grietien Hansen Moorlag * Veele ~ Vlagtwedde 4 sep 1785 † Onstwedde 1 sep 1855	Hillechien Roelfs Klein ~ Wedde 12 feb 1780 † Wedderveer 25 okt 1857	Geessien Berends Holtkamp * Bellingwolde 26 okt 1802 † Onstwedde 23 mrt 1869	Albertien Wubbes Reupers * Veenhuizen 21 feb 1811 † Veenhuizen 6 aug 1896
24	25	26	27	28	29	30	31
Nanne Adolfs Bruining landbouwer ~ Onstwedde 12 mrt 1789 † Onstwedde 20 okt 1875	Lammechien Geerts Bruggers * Veenhuizen 2 jul 1818 † Onstwedde 18 mrt 1890	Jan Harms Moorlag landbouwer * Veenhuizen 22 mei 1811 † Onstwedde 10 okt 1884	Christina Freerks Boels * Onstwedde 3 nov 1821 † Onstwedde 8 apr 1857	Harm Geerts Timmer timmerman * Onstwedde 14 sep 1810 † Onstwedde 16 aug 1869	Aafien Hindriks de Boer * Blijham 16 jan 1814 † Onstwedde 31 dec 1889	Berend Jans Stratingh landbouwer * Onstwedde 5 feb 1828 † Onstwedde 12 dec 1905	Geertje Hindriks Kraai * Veenhuizen 9 jun 1834 † Onstwedde 21 dec 1910
X Onstwedde 4 mei 1842		X Onstwedde 21 mrt 1846		X Onstwedde 4 mei 1839		X Onstwedde 19 sep 1857	
12		13		14		15	
Adolf Nannes Bruining landbouwer * Onstwedde 27 feb 1843 † Onstwedde 3 jun 1928		Alke Jans Moorlag * Onstwedde 11 jan 1847 † Onstwedde 28 aug 1930		Hindrik Hansen Timmer timmerman * Onstwedde 20 aug 1847 † Onstwedde 19 feb 1914		Albertje Berends Stratingh * Onstwedde 16 feb 1858 † Onstwedde 9 jan 1916	
X Onstwedde 22 apr 1879				X Onstwedde 28 apr 1883			
6				7			
Jan Bruining * Onstwedde 31 mei 1874 † Onstwedde 24 mei 1925				Berendina Timmer * Onstwedde 15 aug 1889 † Stadskanaal 9 sep 1969			
X Onstwedde 14 dec 1911							
3							
Albertje Bruining * Onstwedde 5 mrt 1912							
11 dec 1933							
1							
Bessebinders							
landbouwer te Hoorn onder Wedde							

Westerwolder Import (III)

Voorouders van Hindrick Mennes en Trijntje Peters Brunts Mennes

door: Diewwke Valck Lucassen

Vervolg van de delen I en II gepubliceerd in jaargang 16 nr. 3 en jaargang 17 nr. 1 van dit tijdschrift.

A. VOOROUDERS EN FAMILIE VAN WIPKE TAMMES (zie deel II)

I. TAMMO N.

* Wipcke Tammes	huwt ca 1565	Menno Luwerts Tiddinga	(volgt II)
	huwt ca 1586	Hendrick Eltekens	
* Haycko Tammes	huwt	Jicke Ubekens	(volgt 1)
* Tyaewe Tammes	huwt voor 1570	Frederick Sybelkens	(volgt 2)

Kleinkinderen van Wye Popkens, Zij erfden haar land in Woldendorp

1.	HAYCKO TAMMES Dijkrichter Winschoten Kerkvoogd Winschoten † 12/19-01-1628 Winschoten	x	JICKE UBEKENS * Midwolda † 1632-1641 d.v. Ubeke Bennens en Foelcke Tyackens (=d.v. Tyacko Doedens)
----	--	---	---

Kinderen:

* Bawe Haickens	x	Doedo Tiddinga	(zie 1.1)
* Tetie Haickens	x	Oomko Bennens	(zie 1.2)
* Tammo Haickens			
* Ubeko Haickens	x	Enneke Bauckens	(zie 1.3)
	x 22-01-1660	Baucke Doedens	
	Noordbroek		
* Hero Haickens	x	Albertien Memmes	(zie 1.4)
* Wendele Haickens	x h.c. 10-01-1620	Uwo Rinnolts	(zie 1.5)
	Meeden		
* Wye Haickens	x	Ubbo Memmes	(zie 1.6)
* Haicke Haickens	x	Tammo Epkes	(zie 1.7)

- 1.1 Doede Tiddinga, z.v. Luwert Doedens Tiddinga en N. Tonckerts.
AO 1623 DEN 31 AUG. , STERF DE EEELE ERENTVESTE DOEDO TIDDINGA VAN MIDWOLDE, VERWACHTENDE EEN VROLIJCKE OPSTANDINGE DORCH CHRISTUM. (GRAFSCHRIFT TE BEERTA, GDW 842)
- 1.2 Oomke Bennens, z.v. Benno N. en Aelheit Broeils, hertr. met Anneke Swartte
ANNO 1613, DEN 25 MARTY, IS TETIE, DE HUISFROU VAN OOMKE BENNES, IN DEN HERE GERUSTET, VORWACHT EEN FROCKE OPSTANDINGE (GRAFSCHRIFT TE EEXTA, GDW 1107)
- 1.3 Enneke Bauckes, d.v. Hillebrant Bauckes en Hemme Luwerts (Bunninga)
Baucke Doedens, d.v. Doedo Edzens, kerkvoogd Noordbroek en Jantijen N.
- 1.4 Albertien Memmes, d.v. Memmo Ubbens en Ennecke Sickes
- 1.5 Uwo Rinnolts, z.v. Rinnolt Diurcken en Eye Hayens
- 1.6 Ubbo Memmes, z.v. Memmo Ubbens en Ennecke Sickes, wednr. van Aelcke Ypens
- 1.7 Tammo Epkes, z.v. Epko Hayes en N. Hayes

2.	TYAEWE TAMMES † na 21-08-1609	x ca 1570	FREDERICK SYBELKENS * Beerta/Winschoten † 1584-1598 Beerta z.v. Sybelke Lupkes en N. Hayes d.v. Hayo Bonnes
	Kinderen:		
	* Tya Fredericks	x ca 1606	Waldrick Nantkens (zie 2.1)
	* Frederick Fredericks	x 1606	Theede N.

* LubbeFredericks x Berent Luppes
 x h.c. 31-05-1615 Reint Eppes (zie 2.2)
 Beerta

- 2.1 Waldrick Nantkens, z.v. Nantko Waldricks en Peterke? N.
 ANNO 1623, DEN 26 MAY, IS DIE EHR UND DOGETSAME TIAE FRERICKS, GEWESENE HUISFROUW
 VAN WALDRICK NANTKES, DESE WERRELT OVERLEDEN ...
 (Grafchrift te Beerta - GDW 840)
 ANNO 1623, DEN 13 JUNI, IS DE ERB. WOLGELERTEN UND MANHAFTEN WALDRICK NANTKES,
 HOPMAN IN DE BERTHA, DESE WERRELT OVERLEDEN ... (GDW 841)
- 2.2 Reint Eppes, z.v. Eppo Reints, wedn.v. Bouwe Tiackes.

II. WIPCKE TAMMES x (1) ca 1565 **MENNO LUWERTS TIDDINGA**
 † 1617-1623 Midwolda Midwolda † ca 1584
 z.v. Luwert Doedens Tiddinga
 en N. Tonckerts
 klz.v. Doedo Tiddinga en N.N.
 en Toncko Frericks en Nanna

Kinderen:
 * Luwert Tiddinga x ca 1597 Theda Doelens (volgt 1)
 x ca 1600 Lyse Nijenborgh
 x ca 1615 Cornelia van der Asch
 * Tammo Tiddinga x ca 1604 Jelska Hantckes (volgt 2)
 * Boelo Tiddinga x ca 1600 Wija Sebes Bunninga (volgt 3)
 * Eggerick Tiddinga x 17-02-1608 Eltke van Millinga (volgt 4)
 Groningen
 x 27-02-1625 Susanna van Broeckhuysen
 Groningen

Wipcke Tammes hertrouwd ca 1585 met Hendrick Eltekens, (zie Westerwolder Import.II, III)

1. **LUWERT TIDDINGA** x (1) ca 1597 **THEDA DOELEN**
 Landeigenaar te Bellingwolde
 * ca 1567
 † 1616-1617 † ca 1597

x (2) ca 1600 **LYSE NIJENBORGH**
 † 1609
 d.v. Jurrien Nijenborch
 en Else

x (3) 1615 **CORNELIA JANS VAN DER ASCH**
 (Enkhuizen?) † na 1623

Kinderen uit 2e huwelijk:
 * Wija Tiddinga x Ds. Daniel Hulsebusch, wed.nr. van Cathari-
 na
 * Boelo Tiddinga (zie 1.1)
 * Tammo Tiddinga x N.N. (zie 1.2)

- 1.1 09-03-1635 Afkoop van het erfdeel van zijn vaders erfdeel in de boedel van diens moeder.¹
 11-12-1649 Scheemda - Eltio en Menno Hindricks treffen regeling met Wija Tiddinga, we-
 duwe van Daniel Hulsebosch over de rente van Boelo Tiddinga die reeds 16 à 17
 jaar is verdwenen en wiens overlijden wordt vermoedt over zijn deel f 1800.-.
 door de erfgenamen van Wypke Tammes volgens de overeenkomst van 9-3-1635
 uit te keren aan de erven van Luwert Tiddinga

- 1.2 Vaandrig in 1635, Majoor in 1639. Hij overleed voor 11-12-1649 De dan genoemde regeling

¹ Groninger Archieven (GA) : RA V z 3

noemt zijn weduwe en kind, waarvan dan niet bekend is of die nog in leven zijn.¹

2. **TAMMO TIDDINGA** x vóór 13-06-1604 **JELSKA HANTCKES**
* Meeden
† na 1649 Meeden
x d.v. Hantko Tyapkens
en Luppe
3. **BOELO TIDDINGA** x ca 1600 **WIJE SEBES BUNNINGA**
* ca 1580
† ca 1603 begr. 12-01-1653 Midwolda
d.v. Sebo Luwerts Bunninga
en Etta Engelken
- Kinderen:
* Bawe Tiddinga x 1623 Johan Coenders (zie 3.1)
Groningen?
* Tyabbe Tiddinga x 20-06-1630 Ayolt Hommes (zie 3.2)
Midwolda

3.1 Johan Coenders hertrouwd 19-08-1633 h.c. met Elisabeth Reinkes ook wel Dunebroek.

3.2 Ayolt Hommes, z.v. Hommo Hemmes en Fosse Adrichs
Ayold Hommes van de Eexsta, mede Hooftman des Hogen Gerichtcamer van dese provincie,
natus a^o 1599, obiit a^o 1666, den 10den november.

VR. TIABBA THIDDINGA VAN MIDDAWOLDA, SYN HUYSVROUWE. NATA A^o 1603, OBIIT A^o 1660
(Grafchrift te Groningen, GDW 1578)

4. **EGGERINCK TIDDINGA** x (1) 17-02-1608 **ELTKE VAN MILLINGA**
† voor 07-05-1640 Groningen † na okt. 1618
d.v. Claes van Millinga
en Aleyt Bijma
- x (2) 27-02-1625 **SUSANNA VAN BROEKHUYSEN**
Groningen † na dec. 1643
d.v. Reyner van Broeckhuysen
en Teteke Entens
- Kinderen uit het 1° huwelijk:
* Menno Tiddinga x Regina Clant
* Allegonda Tiddinga x Heero Steerenborch
- Kinderen uit het 2e huwelijk:
* Caspar Tiddinga x 15-06-1673 Rixt van Andreae
Staveren
* Wibbina Tiddinga
* Wije Tiddinga
* Elteke Tiddinga

30-04-1613 Eggerick wordt benoemd tot vaandrig in de compagnie Heckman.

27-02-1618 Luitenant

02-09-1633 Kapitein

B. VOORoudERS EN FAMILIE VAN FOCKTYEN FOCKES (ZIE DEEL II)

I FOCKO N.

Kinderen:
* Ype Fockes

¹ GA: RA III a 17

	* Menne Fockes	x	N.N.	(volgt II)
II	MENNE FOCKES Borgsweer Kinderen:			
	* Focko Mennes	x	N. Ulferts	(volgt III)
III	FOCKO MENNES Borgsweer * ca 1515/1516 † na 20-05-1584	x	N. ULFERTS d.v. Ulfert Aysses	
	Kinderen:			
	* Ulfort Fockens	x	Dedde Edzens	(volgt IV)
IV	ULFORT FOCKENS * ca 1540 Borgsweer † voor 1633 Eenrum	x ca 1565	DEDEDE EDZENS *ca 1545 Lesterhuis † 10-02-1633 Eenrum begr. 18-02-1633	
	Kinderen:			
	* Focko Ulpharts	x	Gese Jacobs	(volgt V)

In 1569 betaalde Ulfert Aysses Fockes kwartaalschattingen over afwisselend 40, 30, en 45 grazen land, terwijl hij 19-01-1571 met 45 grazen te Borgsweer werd opgevoerd¹

In 1598 houdt Ulfert Ayses Fockes op Hoysum 150 juk land in huur van de Commanderie te Warffum voor 200 Emders gl. en een vet zwijn. Later zou hij zijn verhuisd naar "Huninga" te Eenrum.

1633 DEN 10 FEBRUARI OP ZONDAG VOORMIDDAG TE 10 UUR IS ONZE BESTEMOEDER DEDDE EDZES VAN LESTERHUIS IN DEN HEERE GERUST OUD ZIJNDE 84 JAAR EN IS DE 18DE DEZER TER AARDE BESTELD IN DE KERK VAN EENRUM TEN HOOFDE VAN ZALIGE BESTEVADER ULFFART AYSSSES.²

V	OCKO ULPHARTS * Hoysum † 25-04-1617 Hoysum	x	GESE JACOBS † 04-01-1617 Hoysum	
	Kinderen:			
	* Jacob Fockens	x ca 1615 x ca 1647	Ettien Louwes	(volgt 1)
	* Edze Fockens (op Hoysum)	x 03-06-1621 Warffum	Anna Luppes Tyabbetijn Luppes	(volgt 2)
	* Bawe Fockens	x	Eltio Hendricks	(volgt 3)
	* Focktien Fockens	x 04-1611 Midwolda?	Menne Hendricks	(volgt 4)
	* Eltien Fockens		† na 28-01-1627	
	* Anna Fockens		† 06-09-1630, begr. 15-09-1630	

ANNO 1617, DEN 4 JANUARIUS, IS GESE JACOBS, DIE HUISFROW VAN D.E. FOCKO ULPHARTS TOT HOEISUM IN DEN HEEREN GERUSTET, VERWACHTENDE EEN ZALIGE UPEERSTANDINGE IN CHRISTO. (Grafchrift te Warffum - GDW 3943)

ANNO 1617, DEN 25 APRILIS, IS DIE ERBARE FOCKO ULPHARTS TE HOEISUM IN DEN HEEREN GERUSTET, VERWACHTENDE EEN ZALIGE UPEERSTANDINGE IN CHRISTO. (Grafchrift te Warffum - GDW 3944)

21-09-1621 Jacob en Edzo Fockens, namens de erfgenamen van wijlen Focko Ulfarts, domicilium citandi ten huize van Menno Hindriks te Midwolda.

1.	JACOB FOCKENS	x (1) 1615	ETTIEN LOUWENS	
----	----------------------	------------	-----------------------	--

¹.GA: Hoge Justitiekamer, p 524

² Aantekeningen Edzo Fockens, Gruoninga 1958, juni p 6

(op Huninga, Eenrum)
† 10-11-1652 Eenrum

* Loppersum
† 17-11-1645 Eenrum
d.v. Havick Louwens, op Enselens
en Menewer Loeringa
moeder H. Louwens = Etgyn Elama

x (2) 1647

ANNA LUPPES
d.v. Lупpo Sierts
en Eppe Luwerts Bunninga
w.v. Johannes Grawens

Kinderen uit het 1^e huwelijk:

* Gesina Jacobs

x

Cornelis Upkema (zie 1.1)

* Menewer Fockens

x 1-09-1639
Eenrum

Duurt Elama tho Allersma (zie 1.2)

* 3 zoons en 3 dochters

† voor aug. 1634

* Havick

† 03-08-1634, begr. te Eenrum

De grafzerk van Havick Jacobs werd in april 1987 gevonden als afdeksteen van een oude put in een huis te Eenrum. Volgens opschrift waren 3 broers en 3 zusters hem in de dood voorgegaan.

ANNO 1645, DEN 17 NOVEMBER, IS IN DEN HEEREN GERUST DIE VEEL DOCHTSAME VROUWE ET-TIEN LOUWENS, HUISFROUWE VAN DEN EERENTFESTE JACOB FOCKENS OP HUNDINGA, VOORWACHTENDE EEN ZALIGE OPEERSTANDINGE IN CHRISTO. (Grafchrift te Eenrum - GDW 1052)

ANNO 1652, DEN 10 NOVEMBER, IS DE ERENTFESTE JACOB FOCKEN, ARFGESETEN OP HUNDINGA TOT EENRUM, KERCKVOOGT IN DER TIT, IN DEN HEEREN GERUST, VERWACHTENDE EEN SALIGE OPEERSTANDINGE IN CHRISTO JESU. (Grafchrift te Eenrum - GDW 1053)

ANNO 1616, DEN 19 DECEMBER, IS DE ER. UND FROMEN HAVICK LOUWENS IN DEN HEREN ENTS-LAPEN. POST TENEBRAS SPERO LUCEM.

ANNO 1607, DEN 2 MARTI, IS DE ER. ENDE DOGETSAME MENEWER LOERINGA, DE HUISVROU VAN HAVICK LOUWENS TOE ENSELENS, IN DEN HERE ENTS-LAPEN, VORWACTET DE SALIGE OPERSTANDINGE IN CHRISTO. (Grafchrift te Loppersum, GDW 2306)

1.1 Gesina Jacobs erfde "Huninga" te Eenrum. De erfgenamen van haar zoon Jacob Upkema verkochten op 8 februari 1682 een heerd te Eenrum, groot 100 jukken, voor ? car.gl.

Kinderen van de koper in 1682 noemden zich naar de boerderij Huninga

1.2 Duurt Elama tho Allersma z.v. Sirp Elama tho Allersma en Hillegonda Swalue

* 4-10-1616 Ezinge en † 1680 op Allersma te Ezinge

Menewer is geboren ca 1620 en overleden 31-10-1645

2. **EDZO FOCKENS**

† 1644-1652 Warffum

x 03-06-1621

Warffum

h.c. 06-04-1621

Winschoten

TYABBETIEN LUPPES

begr. 26-05-1642 Warffum

d.v. Lупpo Sierts

en Eppe Luwerts Bunninga

Kinderen:

* 31-01-1623 Geese Edzes

x 16-10-1653

Midwolda

Tiacko Benes

(zie 2.1)

* 09-03-1625 Aeltien Edzes

x 25-02-1655

Warffum

Steven Broeils

(zie 2.2)

* 22-01-1629 Focko Ulfarts
v. Hoysum

x 18-12-1653

Warffum

Frederica Alting

(zie 2.3)

* 09-04-1628 Focktien Edzes

x 1656

Eco Swalue

(zie 2.4)

* 16-02-1630 Luwert Fockens

x 16-09-1655

Westerlee

Icktien Hayckens

(zie 2.5)

* 04-04-1632 Eppien Edzes

x 26-05-1661

Westeremden

Matthias Haykes

(zie 2.6)

* 23-08-1633 Dedde Edzes	x 1654	Aegidius Cools	(zie 2.7)
* 10-01-1635 Frouwtet Edzes		† 12-02-1635	
* 26-02-1636 Sebo Edzes		† 19-04-1636	
* 02-05-1637 Anna Edzes		† 12-05-1637	
* 20-07-1638 Annetje Edzes		† 22-07-1638	
* 23-01-1640 Luppo (Philippus) Hoysums	x h.c. 08-12-1667 Nieuwolda	Tyeske Bauckens	(zie 2.8)
	x h.c. 14-04-1674 Midwolda	Elske Hayckes	(zie 2.9)

Edzo Fockens op Hoitsema en Tjabbetjen gebruikten volgens het zgn. Staatboek van Spanheim 153 jukken land onder beklemming van de provincie (die o.m. door confiscatie de landerijen van de Commanderij te Warffum had verkregen). In 1653 wordt het geheel overgeboekt op hun dochter Aeltje, wier man Steven Broeils in 1656 mede als mejer werd ingeboekt.

1642 DEN 26STEN MEI OP DONDERDAG VOOR PINKSTEREN IS MIJN ZZ HUISVROUW TJABBETIEN LUPPES TER AARDE BESTELD IN DE KERK TE WARFFUM TEN HOOFDE VAN MIJN ZALIGE MOEDER.
(Aantekeningen Edzo Fockens, Groninga 1958, juni p 6)

- 2.1 Tiacko Benes z.v. Bene Ayssens en Wypke Tiackes
- 2.2 Steven Broeils z.v. Sebastiaan Broeils en Anske van Boeymer;
Aeltien Edzes erft Hoysum
- 2.3 Frederica Alting d.v. Roelf Willems Alting en Hinderikijn Lunsingh
- 2.4 Eco Swalue, lidmaat te Leeuwarden.
- 2.5 Icktien Hayckens d.v. Haicko Matthiae en Hemmichien Ipens; zij hertrouwd 27-6-1675 met Egbert Luitiens Roon (Hemmichien Ipens = zuster van Aelcke Ipens, e.v. Ubbe Memmes)
Luwert Fockens werd op 20-07-1672 onthoofd te Groningen wegens hoogverraad.
Hij speelde een rol in de vijandelijkheden tussen de Bisschop van Munster en Groningen in 1665-1666 en 1672. In 1666 werd hij door Johan Maurits van Nassau, die de Munsterse troepen uit Groningen had verdreven, beboet wegens heulen met de vijand. Op 1 mei 1672 sloot Luwert - op advies van de naar Munster destijds uitgeweken Johan Schulenburg - als volmacht en gecommiteerde van het Oldambt een overeenkomst met de Bisschop van Munster, volgens welke het Oldambt zich onder de bisschop zou begeben. Hij zegelde deze overeenkomst met een zegel, waarop een links staande leeuw. In hoeverre hij volmacht had blijkt nergens. Op grond van deze als hoogverraad aangemerkte overeenkomst - gezegd wordt dat hij onder het nieuwe bewind ontvanger van het Oldambt zou worden - werd hij bij sententie dd. 20 juli 1672 te Groningen ter dood veroordeeld.
- 2.6 Matthias Haykes z.v. Haicko Matthiae en Hemmichien Ipens
- 2.7 Ds. Aegidius Cools, geboren te Vlissingen, 16-7-1648 predikant te Rolde, 13-03-1651 te Usquert
- 2.8 Tyeske Bauckens d.v. Luwert Bauckes en Lucke Jansen; wed.v. Geerd Allardts
- 2.9 Elske Hayckes d.v. Haycko Frerix en Moeder Reints; wed.v. Harcko Ockes; hertr. Hermannes Broers

3.	BAWE FOCKENS	x	ELTIO HENDRICKS
	* ca 1590 Hoysum onder Warffum
begr. 27-04-1653 Midwolda		Zijlvest Midwolderhamrik
* ca 1586 Midwolda
begr. 27-08-1669 Midwolda
z.v. Hendrick Eltekens
en Wipcke Tammes
	Zie Westerwolder Import II		
4.	FOCKTIEN FOCKENS	x	MENNE HENDRICKS
	* Hoysum onder Warffum
† kort na 04-05-1622 Midwolda		* ca 1580 Midwolda
† 11-05-1663 Midwolda
begr. 21-05-1663 Midwolda
z.v. Hendrick Eltekens
en Wipcke Tammes

Zie Westerwolder Import II

C. VOORoudERS EN FAMILIE VAN RENsKE MEMMES (ZIE WESTERWOLDER IMPORT II)

I. EPPE N.

* Evert			
* Syncko	x	Nancke	(volgt 1)
* Hayo	x	Eltye	(volgt 2)
* Luppe			(volgt 3)
* Memmo	x	Hisse	(volgt II)
* Hiltio	x	Icke Johans	(volgt 4)
* Bawe	x 29-04-1616 Midwolda	Juryen Andres	

1. SYNCKO EPPES Midwolda † voor 1620	x (1)	NANCKE N.	
		† na 1603	
	x (2)	MEENCKE N.	

Kinderen:

* Hero Synckes			(niet gevolgd)
* Tyaduwe Synckes	x h.c. 19-01-1597 Midwolda	Stije Sebens	(zie 1.1)

x h.c. 19-12-1604 Midwolda	Tyacko Menkes
-------------------------------	---------------

* Eppo Synckes			(niet gevolgd)
----------------	--	--	----------------

07-10-1598	Midwolda – Syncko Eppes verkoopt Hindrik Eltkens 8 deimat land over de Dullaert in Midwolderhamrik gelegen.
25-02-1599	Eltko Eltkens heeft verkocht aan Syncko Eppens zijn 4 ^{de} part van de Broerbult gelegen te Midwolderhamrik
04-07-1601	Syncke Eppes verkoopt aan Stye Sebens en Tyaduwe Synckes 8 Embder guldens (niet getekend)
23-03-1602	Syncko Eppes verwisselt met de voormonderen van zal. Memmo Eppes kind (Hayo Eppes, Ayse Ipens en Tammo Nannes) zijn geregte anpart Nijlandes mit ook gelijk sijne twee gebroeders Lupko Eppes en Evert Eppes.
26-03-1602	Syncko Eppes verkoopt aan Arent geerds 2 deimat land in de Kosterskamp.
29-09-1602	Syncke Eppes en Nancke verklaren in 1580 in Mayo verkocht te hebben aan zal. Hero Ubckens sekere 3 deimaten land
01-05-1603	Syncke Eppes verset aan Syse Geerds en Bawe een stuk Nijlandes.
15-05-1603	Syncke Eppes en Nancke zijn schuldig aan Havinck Olles en Claesken 100 emder gl.
12-06-1620	Hero Synckes, voormond, i.p.v. zal Johan Willems over Syncke Eppes en Meenckes kind Eppe. Andere voogden: Phopko Hemmes en Hendrick Eltkens. Meenke, e.v. Johan Willems, quitering Johan Willems en Meenke

1.1 Tyaduwe Synckes begr. 14-09-1652 Midwolda	x 19-01-1597 Midwolda	Stye (Stigghe) Sebens begr. 04-06-1603 (dootstocken) z.v. Sebe Rinnolts en Wypke (Herens)
	x 19-12-1604 Midwolda	Tyacko Menkes
Kinderen uit het 1ste huwelijk:		
* 28-05-1598 Haecke	x 17-04-1632 Midwolda	Ubbo Mennes z.v. Menno Bernardi en Grete
* Aeyso	x (1) 05-05-1622 Midwolda	Eva Claessen, d.v. Claes Tonnis en Aeltien
	x (2) 05-06-1631 Noordbroek	Moeder Hommes d.v. Hommo Tiackes en Imke
* 09-01-1603 Fosse	x 06-06-1623	Enno Geerds, z.v. Geerd Jacobs en Hille

Midwolda

Kinderen uit het 2de huwelijk:

- * Menko Tyackens
- * Syncko Tyackens

19-12-1604 Midwolda – huwelijkscontract
 Getuigen bruidegom: Sebo Rinnolts – vader, Ubcke Herens, Rinnolt Diurcken.
 Getuigen bruid: Syncko Eppes – vader, Hayo Eppes, Hemmo Ebbes.

2. **HAYO EPPES** x **ELTYNE N.**
 Midwolda
 † 1603 † voor 1611
- Kinderen:
 * Eppo Hayens x Geertijn
 * Renske Hayens x 27-05-1604 Sipko Eppens
 Midwolda z.v. Eppe Frericks en Tyaduwe
 * Focco Hayens x Eppen
 * Ebbe Hayens x 20-09-1611 Johan Tammes,
 Midwolda z.v. Tammo Luppen en Aelheit Broeils
- 24-09-1602 Midwolda – Hayo Eppes verkoopt zijn anpart Nijelanden aan de voogden over Memmo Eppes kind, strekkende van de heerd waar Hayo Eppes nu woont.
 07-03-1603 Eppo Lupken van Westerlee verkoopt Hayo Eppes 1½ deimat land over de Dullaert in Tynske kamp gelegen.
 03-10-1603 Eltyne Hayes, wed.v. Hayo Eppes verkoopt de voormonderen over zal. Memmo Eppes kind 11½ emder gl. Jaarlijkse rente.
 28-04-1611 Rewen Luppens en Bunne Tyackens verkopen land aan Sypko Eppes en Renske Johan Willems, Hyndrick Eltkens, voormonderen over Ebbe, jongste dochter van zal. Eltyne Hayens.
 25-04-1637 Waldrich Emmes en Emme Hemmes verkopen aan Eppo Hayens, Popko Rinnolts en Herman Jacobs, voogden over Focco Hayens en Eppen kind Hayo...
3. **LUPKO EPPES** x **N. N.**
 Midwolda d.v. Mello N.?
 en Rewen N.?
- * Eppo Lupkes
 * Mello Lupkes x Siben
 * Tyaduwe
 * Rewen x Bunne Tyackens
 * Hero
- 07-05-1603 Midwolda – Eppo Lupken van Westerlee verkoopt aan Hayo Eppes 1½ deimat land over de Dullaert in Tynske kamp gelegen.
 02-05-1612 Mello Lupkes voor zich en zijn zuster Tyaduwe Lupkens en als voormond met Harmen Berents en Peter Storm over zal. Hero Lupkes kinderen; Eppo Lupkes. Allen erfgenamen van Hero Lupkes
4. **HILTIO EPPES** x **ICKE JOHANS**
 † voor 1610 † voor 1610
 d.v. Johan Koerts
 en Wypke Eltekens
- Kinderen:
 * Eppo Hittiens (niet gevolgd)
 * Icke Hittiens x Ubcke Sebens (zie 4.1)
 z.v. Seben Rinnolts
 en Wypke (Herens) (zie 1.1)
 * Eye Hittiens x Ebel Poppens (zie 4.2)

29-10-1610 Zuidbroek – Ebel Poppens en Ubcko Sebens caverende voor hun vrouwen Eye en Icke dragen over aan Eppo Hittiens alle roerende goederen van hun schoonouders Hiltio en Icke.

4.1	Icke Hittiens
begr. 24-05-1651	x voor 26-11-1605	Ubcko Sebens
begr. 13-02-1633
z.v. Sebe Rinnolts
en Wypke (Herens)
Ebel Poppens
4.2	Eye Hittiens	x	

II. MEMMO EPPES

Midwolda

† voor 1602

Kinderen:

* Renske Memmes

(volgt 1)

23-03-1602 Midwolda – Syncko Eppes verwisselt met de voormonderen van zal. Memmo Eppes kind (Hayo Eppes, Ayse Ipens en Tammo Nannes) zijn geregte anpart Nijlandes mit ook gelijke sijne twee gebroeders deelen als Lupko Eppes en Evert Eppes.

1.	RENSKE MEMMES
* ca 1580 Midwolda
† 08-10-1652 Midwolda | x (1) 01-07-1604
h.c. Midwolda | FREDERICK EPPENS
* ca 1575 Noordbroek
† voor 1611
z.v. Eppo Fredericks
en Tyadduwe |
|----|---|-----------------------------------|---|

Kinderen:

* Eppo Frederici Sibinga x
(1634-1653 Richter van Westerwolde)

Engeltien Harms

* Hissien Fredericks

24-05-1604 h.c. Midwolda: Getuigen bruidegom: Tyaduwe , Waalke Herens, Rotger Hindriks, Edzo Brungers. Getuigen bruid: Hiltio Eppes, Syncko Eppes, Johan Willems, Ubke Frericks

x (2) 13-05-1611 h.c. Noordbroek	SEBO TYARCKS † 1620/1623 z.v. Tyarck Doedens en Eppe Luwerts Bunninga stz.v. Luppoo Sierts
-------------------------------------	---

13-05-1611 h.c. Noordbroek: Getuigen bruidegom: Luppoo Sierts, Tyarck Memmes, Hendrick Eltkens. Getuigen bruid: Sypko Eggens, Johan Willems, Febo Frericks, Waelko Herens.

x (3) 14-09-1623 h.c. Midwolda	MENNE HINDRICKS * ca 1580 Midwolda † 11-05-1663 Midwolda z.v. Hindrick Eltkens en Wipken Tammes wednr. v. Fockjen Fockes
-----------------------------------	--

Zie Westerwolder Import II

Drs. O.D.J. Roemeling noemt in de serie Oldambster Geslachten (De Nederlandsche Leeuw) als ouders van Renske Memmes: Memmo Ubbens en Ennecke Sickens. In de huwelijks acte (Midwolda 01-07-1604) lees ik echter Memmo Eppes en Hisse. Ook de getuigen aan bruids zijde verwijzen naar de familie Eppes.

In de huwelijks contracten van de kinderen van Memmo Ubbens en Ennecke Sickens komen deze getuigen en ook Renske Memmes, haar echtgenoten en familieleden niet voor.

In Westerwolder Import II heb ik abusievelijk als moeder van Renske Memmes Fosse vermeld. Dit moet zijn Hisse.

Van Kooijker tot Schut(te)

Boekbespreking door Pia Scheper

Ons werd wederom een boek aangeboden voor het archief in het Streekhistorisch Centrum in Stadskanaal. Ditmaal door de heer Jans Schut uit Rotterdam, geboren te Nieuw-Buinen.

Hij vertelde dat hij in 1950 naar Rotterdam is vertrokken om daar bij de politie te gaan werken. Na zijn loopbaan als hoofdinspecteur bij de Rijksrecherche besloot hij te gaan speuren naar de oorsprong van zijn familie. De volledige titel van het boek is "Van Kooijker tot Schut(te): 300 jaar geschiedenis van een Gronings-Drentse familie en Genealogie". De titel geeft een goede indruk van de inhoud. Het eerste gedeelte bevat de verhalen over de verschillende gezinnen. Mooi en minder mooi. Maar wel prachtige verhalen. De heer Schut kan goed schrijven, saai is het nergens.

De naam Kooijker in de titel heeft te maken met een eendekooi in Noordlaren. In het lidmatenregister van 1716 van de kerk in Noordlaren stond het volgende: "Jan Jansen, met attestatie gekomen van Dalen" met "Wilmtijn Jansen zijn huisvrouw" met vermelding "kooijker" in de kantlijn. Jan Jansen heet op de kerkelijke ledenlijsten in 1761 'Jan Jans Koiker' en in 1769 'Jan Schutte'. Als zijn vrouw in 1772 overlijdt staat dat geregistreerd als "de vrouw van Jan Jansen, schutte op de kooijen te Noordlaren oud 75 jaar". Hun zoons heten Jannes en Evert. De afstammelingen van Jannes vestigden zich in Noordlaren. Een aantal daarvan werden smeden. Evert wordt landbouwer in Essen bij Glimmen. Het beroep van kooiker blijft lang in de familie. Van dit beroep stamt de familienaam Schut. Het merendeel van de familie krijgt in 1811 i.v.m. het decreet van Napoleon de familienaam Schut, terwijl een klein gedeelte de naam Schutte krijgt (Zij wonen voornamelijk in Harkstede en omgeving). Overigens werden deze familienamen vaak al voor 1811 gebruikt.

Het tweede gedeelte van het boek bevat de afzonderlijke genealogieën van Jannes en Evert. Nakomelingen van Jannes komen o.a. terecht in Noordlaren, Groningen, Onstwedde, Rotterdam, Hoogezand, Slochteren, Borger, Gasselte, Sleen, Odoorn, Wildervank, Alberta en Ontario (Canada) terecht.

Nakomelingen van Evert komen o.a. terecht in Haren, Eelde, Groningen, Smilde, Nieuwolda, Zutphen, Veenendam, Delfzijl en Michigan (U.S.A.)

Als bijlagen zijn toegevoegd deel-genealogieën van: Jan Everts van Dalen (Noordlaren) / Mr. Cornelis Freriks (Noordlaren) / Sicco Alberts (Noordlaren) / Harm Lucas (Anlo en Roden) / Jan Piecks (Westerbork en Rolde) / Jan Everts (Timmerman, van Beilen) (Ruinen, Borger, Onstwedde en Wildervank) / en een parenteel van Aaltje (Aaltien) Schut (Schutte) (Haren en Zuidlaren)

Het boek telt 267 bladzijden. Achterin staan 2 indexen: van de nakomelingen Schut(te) en van de deelgenealogieën. Het boek bevat een aantal foto's en tekeningen. Het boek kost f. 45,00 excl. verzendkosten en is verkrijgbaar bij de auteur: J. Schut, Ooltgensplaahtof 22, 3086 ND ROTTERDAM, tel. 010 4802194

Tijdschriften en jaarboeken.

Tijdschriften en boeken kunnen alleen worden ingezien in het SHC. In geen geval worden tijdschriften of boeken uitgeleend.

door: P.Scheper

Het archief van de Vereniging is geplaatst in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal (naast de watertoren). Inlichtingen SHC Stadskanaal: B.Roossien. Tel. 0599-612649.

Overige inlichtingen: Secretariaat, Pia Scheper, tel. 0591 - 618043

Tijdschriften

Stad & Lande : cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen Jaargang 10, nr. 1

Jan van der Veen	Zeehondenjacht
Paul Brood	Het portret van Ayelda Polman
J.Messink & R.Broekhuis	De huid van mijn geheugen : over de Groningse dichter Saul van Messel
Franck Smit	Een havenkraan als geschenk

Duvekoater : uitgave van de Historische Vereniging Gemeente Scheemda nr. 27, maart 2001

Jan J. Groenbroek	De NV Electriche Centrale Scheemda-Eexta
Jan P. Koers	Wilhelmus Schortinghuis, een veelbesproken predikant in Midwolda : 1700-1750 (slot)

Jan P. Koers Veldwachter Van der Klei: misstap en gevolgen
Jan P. Koers Twee opmerkelijke grafstenen in Midwolda
E. Tjaden Onzichtbare, zichtbare lijnen (2)
Jan P. Koers Scheemda had in 1954 slechts 215 telefoonaansluitingen

Threat : NGV afd. Drenthe 12e Jaargang nr. 1, 2001

H. Zomer Kwartierstaat Zomer (Vervolg vanaf nr.512)
B. Slatius Kwartierstaat Slatius

Threat : NGV afd. Drenthe 12e Jaargang nr. 2, 2001

H. Zomer Kwartierstaat Zomer (Vervolg vanaf nr.1024)
J. Klos Genealogie Fernhout

Gens Nostra : Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr. 3, maart 2001

S. Parma Zeejournaals als bron voor genealogen
P. Bos Stamreeks Brakelman(s) : Grorinchem 16^e en 17^e eeuw
J.F. Wendte Het geslacht Cleffken : organisten en koopliden in stoffen te Den Haag

Gens Nostra : Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr. 4/5, april/mei 2001

J.F. Oldenhuis e.a. Over bronnen voor familiegeschiedenis in de Oost-Groninger Veenkolonien
P. Bos en .H. Boon Genealogie Bouwman, Zuiderweg en Haarlemmer : drie families in de Groninger Veenkolonien met een stamvader
Joh. Van Klinken Van Klinken in de verveningen rond Stadskanaal
J.H. Boon De nakomelingen van Bene Claassen en Geesjen Meinen : Benus, een Veenkoloniaal geslacht
Petronella J.C. Elema Genealogie Smith (Ezinge)
M. de Boer e.a. Het nageslacht van Feijo Harmens : een doopsgezinde parenteel uit het Oldambt
P.J.M. Wuisman Militairen uit Zuidoost Groningen : gesneuveld en gewond geraakt in de eerste helft van de 19^e eeuw
P. Molema e.a.. Oranjegezind in de Napoleontische tijd
J. en G.J. van Klinken Een naamsaannemingsregister van 1811
P.J.C. Elema e.a. Achttiende-eeuwse Smid(s)-families in Zeerijp
J.B. Kranenborg Een familie Kranenborg uit Loppersum en Hoogezand
B. van Dooren Een nieuwe stammoeder voor het geslacht De Sigers Ther Borch

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe : tiende jaargang, nummer 1, maart 2001

Wim Visscher Emmen, een Drents Californie?
T. Smid-Bosklopper Aandacht voor het verwaarloosde, belangrijke monument in het bos in de omgeving van Emmen 'De Emmerdennen'
Harm de Jong Uit Emmer Courant 16-3-1934 bij een honderdjarige Lammert Deen te Oosterhesselen
Wim Visscher De 'standbeelden' van Zuidoost-Drenthe

Boeken:

- Boerderijenboek Oude Groningse Veenkolonien : Kleinemeer : Kalkwijk : Borgercompagnie : Tripscompagnie / Eindred. REGIO-Projekt M. Hillenga
- Van Kooijker tot Schut(te) : Jans Schut (zie boekbespreking hiervoor)
- Slikken of stikken : 1939 – 1955 werkverschaffing in Groningen / Cees Stolk
- Geschiedenis van de eerste zuivelfabriek in Groningen : OZMI, een fabriek van beton / Cees Stolk
- Bellingwolde vroeger en nu : deel II : de geschiedenis tot het jaar 2000 / Lanbouwvereniging Bellingwolde
- Vlagtwedde dopen 1678 – 1800 en huwelijken 1678 - 1777

Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en Historie

Westerwolde

Jaargang 22 no. 3,

September 2001

Redactie: THEO HOFMAN (eindredactie)
Nic. Beetsstraat 19
9636 GJ Zuidbroek
tel. 0598-452417
e-mail: m.j.hofman@hetnet.nl

Secretariaat: PIA SCHEPER
* lidmaatschap Heidelaan 1
* abonnementen 7822 CD Emmen
* administratie tel. 0591-618043
e-mail: P.Scheper@zonnet.nl

Penningmeester: G. KAMIES
Postkade 51
9503 AJ Stadskanaal
tel. 0599-617272

Bank: * RABO-bank Stadskanaal, rek.no. 3586.06.063 t.n.v.
Vereniging voor Genealogie en Historie Westervolde
* Postbank, rek.no. 4222401

Lidmaatschap: * contributie fl. 40,- per jaar (inclusief tijdschrift, uit te reiken
op de driemaandelijkse bijeenkomsten of toegezonden per
post)
* donateurschap fl. 35,- per jaar (met tijdschrift, gezonden
per post), alleen voor verenigingen en stichtingen.

Homepage: <http://go.to/westerwolde>

Webmaster: FRITS JAGER
e-mail: fjager@wxs.nl

Archief: Streekhistorisch Centrum
* voor leden gratis Ceresstraat 2
toegankelijk 9502 EA Stadskanaal
tel. 0599-612649

Inhoud

J.S. A. Huizing	Dorpsstraat 14 te Vriescheloo.....	59
H.J. Versfelt	De Franse kaart van Westerwolde (1812).....	64
S.W. Schortinghuis	Herinneringen uit mijn leven (slot).....	69
A. Veldhuis	Breuckeldach gehouden op	72
G. Luth	Jan Hendrik Neuteboom.....	75
M.J. Hofman	Breuken van het gericht van Bellingwolde en Blijham c.a.	77
G. Luth	Kwartierstaat van Jan Hendrik Neuteboom	78
G. Luth	Kwartierstaat van Willemina Fekken.....	79
drs. G.W. Spelde	Woar bist doe aine van: Kwartierstaat van Geert Spelde	80
bestuur	Een centrale database?	82
F.L. Scholten	Een toevallige vondst in Zwolle	82
B. Roossien	Tijdschriften en jaarboeken.....	83

Van de redactie:

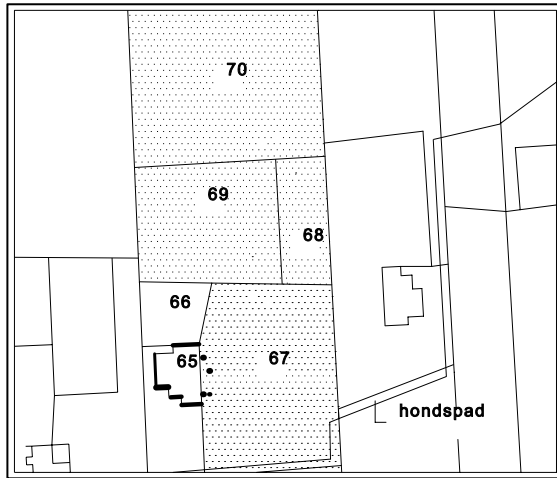
Nogmaals een oproep: wie helpt de redactie??? Alle hand- en spandiensten zijn welkom, denk hierbij aan het zelf schrijven van artikelen, correctie en controle van ingezonden stukken, typewerk enz. We denken hierbij aan iemand die een beetje handig is met een tekstverwerker, regelmatig een bezoek aan een archief kan brengen en/of zelf het een en ander op de plank heeft liggen dat (eventueel na bewerking) gepubliceerd kan worden.

Er zijn diverse leden die nog (fragment)genealogieën of andere artikelen hebben liggen, maar die nog voor publicatie in de computer uitgewerkt moeten worden. Hulp hierbij is van harte welkom. Aanmeldingen op het redactieadres.

Verder is alle kopij zoals altijd welkom.

Dorpsstraat 14 te Vriescheloo

Door J.S.A Huizing

Kadaster nummers:

G 65 huis en erf	12.70 are
G 66 tuin	06.50 are
G 67 bouwland	40.80 are
G 68 weiland	09.70 are
G 69 tuin	27.50 are
G 70 weiland	96.20 are

Eigenaar nr. 147 :

Hindrik Jans Heit
landbouwer te Vriescheloo

Geert Hindriks Heit

landbouwer

ged. 24-12-1782 Wedde

z.v. *Hindrik Jans Heit*

en *Naantje Boels*

X 12-5-1819

Bellingwolde

Rixte Alberts Kremer

ged. 12-7-1795 Wedde

d.v. *Albert Hansens Kremer*

en *Geessien Harms*

Kinderen geboren te Vriescheloo:

- **Naantje**, geb. 4-5-1820
- **Albert**, geb. 17-4-1822
- **Hendrik**, geb. 24-6-1824

13-01-1829 Rixte Jans, de weduwe van Boelman Berends Heijes, landbouwer te Vriescheloo houdt een publieke verkoping van: de eigendom van een behuisde plaats, land en gerechtigheden te Vriescheloo. Grenzend ten noorden aan Geert Hindriks Heit.

06-12-1832 Harm Engels Engelkens, landbouwer te Vriescheloo, verhuurd voor 6 jaar: 3. een kamp groenland in de heert van Elze Hilvers, de 2e kamp vanaf de weg aan de zijde van de Bellingwoldsterdijk, 1 bunder 50 roeden. Perceel 3 voor fl. 16,- aan Geert Hindriks Heit en Albert Engelkes Duit, landbouwers te Vriescheloo.

30-11-1833 Geert Hindriks Heit, Derk Raad, getr. met Janna Boelems Eelsing als voogdesse over haar kinderen in 1e echt bij Jan Hindriks Heit en Hindrik Alberts Kremer, landbouwer te Vriescheloo verhuren voor 12 jaar: 9 bunder veen om te boekweiten, in de heert van requiranten aan de Veelerscheiding in 18 percelen.

Jan Hindriks Heith

ged. 29-10-1775 Bellingwolde

ovl. 19-3-1823 Vriescheloo

z.v. *Hindrik Jans Heit*

en *Naantje Boeles*

12-5-1819

Bellingwolde

Janna Boelems Eelsing

geb. 20-11-1795 Onstwedde

ovl. 31-10-1874 Vriescheloo

d.v. *Boelem Eelsing*

landbouwer te Ellersinghuizen

en *Antje Jans van Huizen*

(Zij hertrouwde 2-5-1826

te Bellingwolde met *Derk (de) Raad*,

landbouwer te Vriescheloo)

Kinderen :

- **Hindrik**, geb. 7-9-1821 op nr. 34 te Vriescheloo

13-05-1812 Naantje Boeles, de weduwe van Hindrik Jans, landgebruikersche, Jan Hindriks Heit en Geert Hindriks Heit, landgebruikers te Vriescheloo, lenen fl. 3000,- à 4 % rente, te betalen op 1 Mei, van Geesje Engelkes, weduwe van Hillenius Eppes. Als borg stellen ze hun behuizing, schuur en tuin, 13 ha. 76 a. groen-en bouwland en veen te Vriescheloo.

Hindrik Jans Heit

geb. 1-1-1740 Wedde

ovl. 19-9-1808/begr. 23-9-1808

z.v. Jan Hindriks

en *Talle Jans*

ca. 1774

Vriescheloo

Naantje Boeles

geb. ca. 1749

ovl. 22-3-1829

d.v. Boele Jans

landbouwer Vriescheloo

en *Antje Alderts*

Kinderen, gedoopt te Wedde :

- **Jan**, ged. 29-10-1775
- **Antje**, ged. 12-2-1780
- **Geert**, ged. 29-12-1782

06-02-1812 Engel Harms Beishuizen verkoopt een behuizing, no. 5., schuur, tuin, groen-en bouwland en veen te Vriescheloo. Kopers zijn Naantje Boels, de weduwe van Hindrik Jans Heit en haar zonen Jan en Geert Hindriks Heit.

Engel Harms Beishuizen

landbouwer/1818 dagloner

geb. 22-6-1752 Vriescheloo

ovl. 22-11-1818 Vriescheloo

z.v. Harm Engels Beishuizen

landbouwer

en *Grietien Roelfs*

29-5-1778

h.c. Vriescheloo

Trijntie Harms Beishuizen

sinds 5-1770 in Vriescheloo

geb. 11-9-1744 te Blijham

ovl. 1-2-1818 te Vriescheloo

d.v. Harm Beishuizen

landbouwer te Blijham

en *Heike Alderts*

Kinderen, gedoopt te Vriescheloo:

- **Harm** (de oude), ged. 7-11-1779.
- **Heike**, ged. 7-1-1781.
- **Grietje**, ged. 2-6-1782.
- **Harm** (de jonge), geb. 3-7-1784, ged. 17-7-1784
- **Loëwert**, geb. 14-9-1787, ged. 27-10-1787, ovl. d.d. 15-5-1814, dienstknecht (als Loert)

29-05-1778 Huwelijkscontract te Vriescheloo tussen Engel Harms Beishuizen en Trijntie Harms Beishuizen. Hij neemt Trijntie op in zijn huis en landerijen, tot nog toe door Harm Engels en Grietie Roelfs als vader en moeder zijn gebruikt, die hij meijerwijze aanvaard. Hij belooft haar 400 gulden, zij hem 200 gulden. Dedingsluiden van de bruidegom: Grietie Roelfs-moeder, Moeder Harms-zuster. Dedingsluiden van de bruid: Haïke Aalderiks-moeder, Janna Harms-zuster, Rixte Harms-zuster, Hindrik Bareltswager.

06-02-1812 Engel Harms Beishuizen getr. met Trijntje Harms te Vriescheloo verkopen een behuizing, no. 5., schuur, tuin, groen-en bouwland en veen te Vriescheloo. Oppervlakte 26 deimt. Kopers voor 3725 gl. zijn Naantje Boels, de weduwe van Hindrik Jans Heit te Vriescheloo en haar zonen Jan Hindriks Heit en Geert Hindriks Heit.

Harm Engels Beishuizen
geb. ca. 1720
ovl. 1-3-1777/24-4-1778 Vr.loo
z.v. *Engel Willems*
en *Moeder Beishuizen*

29-5-1750
h.c. Vriescheloo

Grietien Roelfs
geb. ca. 1725
ovl. na 29-5-1778
d.v. *Roelof Jans*
en *Abeltjen Christiaens*

Kinderen :

- **Roelf Harms**, geb. ca. 1751
- **Engel**, geb. 24-6-1752, ged. 29-6-1752, → opvolger
- **Abel**, geb. 29-8-1767, ged. 30-8-1767.
- **Moeder**, getr. te Vriescheloo met *Allert Willems Houwing*

- 1742 In de lijst van lidmaten te Vriescheloo staan: Moeder Harms Beishuizen en Harm Engels.
- 12-11-1748 De selve dito doe van Harm Buishuizen ontfangen een jaar schattingh, is de somma 0-17-?
- 29-05-1750 Huwelijkscontract te Vriescheloo tussen Harm Engels en Grietien Roelfs, beide te Vriescheloo. Harm neemt Grietien op in zijn behuizing, die hem door moeder is overgedaan. Dedingsluiden van de bruidegom: Moeder Buishuizen, Wilcke Buishuizen, Luiwert Buishuizen, Haeike Oolders/Aelderck ?, Trintie Buishuizen. Dedingsluiden van de bruid: Roelof Jans-vader, Abeltjen Christiaens-moeder, Christjan Ottens-grootvader, Engel Eggens-oom, Frerick Berens-oom, Bouwe en Willemijne Christjans, Grietjen Eggens. Getuigen : Wolter Jans en Eltie Harms.
- 24-12-1756 Geert Jans de Wit verkoopt aan Harm Engel Beishuizen een plaats en landerijen te Vriescheloo.
- 23-08-1758 Harm Engelkes Beishuizen getr. met Grietje Roelfs te Vriescheloo lenen 800 car.gl. van Engel Bruggers als diacen te Vriescheloo. Rente 4 %.

Geert Jans de Witt
geb. ca. 1705
ovl.8-1-1766/22-1-1766
z.v. *Jan (Geerts) de Witte*
en

28-12-1734
h.c. Vriescheloo

Geertje Harms
geb.ca. 1710
ovl.
d.v. *Harm Alberts*
en *Elske Jans*

Kinderen :

- naam niet genoteerd door de predikant!, ged. 9-12-1736
- **Janna**, ged. 10-2-1737.
- **Antie**, ged. 30-4-1741.
- **Harmijne**, ged. 28-5-1747

- 28-12-1734 Huwelijkscontract tussen Geert Jans en Geertje Harms. Geert neemt Geertje op in zijn huis, meijerwijze bewoond. Dedingsluiden van de bruidegom: Jan de Witte - vader, Engel Hindricks - stiefmoeder, Geert Jans. Dedingsluiden van de bruid: Harmen Jans, Conraet Juriens, Else Hilwars, Derck Jans, Tyke? Harmens.
- 1742 Op de lijst van lidmaten te Vriescheloo staan: Jan Geers, Geert Jans, Engel Hendricks.
- 06-10-1747 Harm Albers getr. met Elske Jans verkopen het erve aan Geert Jans de Witt getr. met Geertje Harms (de jongste dochter van Harm Albers). En nog een derde half deimt in de Wedder meer, afkomstig van moeder Elske Jans. Koopprijs is 2550 car. gl..

- 24-12-1756 Geert Jans de Wit getr. met Geertje Harms verkopen een plaats en landerijen te Vriescheloo, strekkende van de buitenweg veen opwaarts en 2 kampen in de Weddermeer, bank en legerstede te Vriescheloo. Kopers voor 2000 car. gl. zijn Harm Engel Beishuizen getr. met Grietje Roelfs te Vriescheloo. Grenzend ten oosten aan Geert Klepper, ten zuiden en ten westen aan Boele Jans.
- 08-11-1758 Harm Engelkes Beishuizen cum uxore contra Geert Jans de Wit en noie uxoris te Vriescheloo. Opsegginge sodane behuisinge en landerijen als dusverre van de impt meijerwijse in gebruik hadden gehad. Ged. niet erschienen.
- 08-08-1764 Geert Jans de Witte tot Vriescheloo als voormond en Jan Derks to Vriescheloo en Jan Harms Mulder tot Vlachtwedde als voogden over de minderjarige zoon van Jan Harms van Vriescheloo bij wijlen Rixte Klaassens. Ze hebben de eed gezworen.
- 25-03-1767 Ter instantie van de heer pastor Th. Schmaal in qlte als gevolmagtigde van Janna Jans als benefici aire erfgenaame van wijlen haar broeder Geert Jans Witkop enz.
- 09-11-1768 Engel Luppes contra Geert Jans de Witte in Vriescheloo. Om betaling achterstallige landhuure. Gedaagde niet erschienen.
- 12-04-1769 Engel Luppes contra Geert Jans de Witte in Vriescheloo. Commissoriaal tussen Willem Engelkes compareerde en Geert Jans de Witte te Vriescheloo. Gedaagde zal moeten betalen 4 ducatonen of 12 gl: 12 st. Gedaagde heeft voort het bedrag in judicio toegeteld en voldaan.

Harm Alberts

ca. 1690

Elske Jans

geb. ca. 1660
ovl. voor 22-1-1732
z.v. *Albert Roelefs*
en *Geertje Berents*

geb. ca. 1665
ovl.
d.v. Jan ?
en ?

Kinderen :

- **Sijke**, getr. met *Derck Jans* te Vriescheloo
- **Jan**
- **Albert**, getr. met *Geesjen Berendts* te Surveen
- **Geertje** → opvolgster

11-07-1717 Anno 1717. Den 11 Juilij van Harm Alberts ontfangen weegens de kercke 20 Jaer Schattinge, soo besettet is, de Summa van 15 gulden 15-0-0.

28-05-1720 Harm Albers getr. met Elske Jans te Vriescheloo, lenen 300 car. gl. Jan Harmen Haijes, kremer tot Wedde, voormont, Jan Geerts de Witte tot Vriescheloo, sibbe voogd en Harm Ockes te Bellingwolde, voogden over de kinderen van Elske Brunen en Jan Geerts de Witte. Rente 5 %.

02-06-1721 Anno 1721 den 2 Junij ontfangen van Harrem Alberts 2 jaer en een vorrendeel schattinge, geven toe Elcke jaer 15 stu. is in summa 1-13-?

22-01-1732 Harm Jans Mulder te Vlagtwedde is principaele voogd over de naegelaten kinderen van Harmen Alberts tot Vriescheloo bij Elske Jans, Conraedt Jurriens uit Bellingwolde is sibbe voogd en Else Hilwers te Vriescheloo is vreemde voogd.

Opbrengsten 854-07-4
Uitgaven 855-17-0

26-06-1736 Harm Jans Mulder te Vlagtwedde is principaele voogd over de naegelaten kinderen van Harmen Alberts tot Vriescheloo bij Elske Jans, Conraedt Jurriens is vertrokken naar Embden, sibbe voogd en Else Hilwers te Vriescheloo is vreemde voogd.

Opbrengsten 427-00-0
Uitgaven 421-17-0

06-10-1747 Harm Albers verkoopt het erve aan Geert Jans de Witt.

31-05-1755 Geert Jans de Wit getr. met Geertjen Harms te Vriescheloo, lenen 300 car. gl. van Jan Aijlkes als boekhouder en Frerik Berents van de diaconie te Vriescheloo. Rente 4 %.

Albert Roelefs

geb. ca. 1620
ovl. 11-12-1683/12-6-1684
z.v. *Roelef?*
en

ca. 1650

Geertien Berents

geb. ca. 1625
ovl.
d.v. *Berent?*
en

Kinderen :

- **Harm Alberts** → opvolger
- **Geeske Alberts**, getr. met *Jurrien Coerts* te Bellingwolde.

10-04-1671 Verklaring door Geert Geerts, dat 20 jaar geleden wijlen zijn vader Geert Alberts de oudere, aan Albert Roeleffs had verkocht 6 akkers van de bui tenweg tot het veen.

12-06-1684 Geertien Berens wed. van Albert Roelfs betaalt 6 st. voor reparatie van de kerk.

02-05-1720 Geertje Berents, weduwe van Albert Roelefs maakt een afkoop van de erfenis van Albert Roelefs. Zij verkoopt de plaats te Vriescheloo, zoals tegenwoordig door Harm Alberts getr. met Elske Jans wordt bewoond. Dochter Geeske Alberts getr. met Jurrien Coerts te Bellingwolde krijgt 1100 car. gl. Verder wordt er een regeling over het opnemen van Geertje Berents in genoemd.

Geert Alberts (de oudere)

geb. ca. 1590/1600
ovl. .. /10-4-1671
z.v. Albert?
en ?

Swaencke Geerts ten Camp

geb. ca. 1595/1605
ovl.
d.v. *Geert Geerts op ten Camp*
en *N. Alberts ten Campe*

Kinderen :

- **Geert Geerts**

10-04-1671 Verklaring door Geert Geerts, dat 20 jaar geleden wijlen zijn vader Geert Alberts de oudere, aan Albert Roeleffs had verkocht 6 akkers van de bui tenweg tot het veen. De schatting hierop rustend is 7 st. 9 pl. . Getuigen zijn Boelman Nanninges en Jacob Sikes. Grenzend ten oosten aan de erfgenamen van Jan Freriks Brouwer en ten westen aan Reent Sijbels.

Huurders :

Berend Hindriks Raatjes

landbouwer/rentenier B.wolde
ged. 11-9-1768 Bellingwolde
ovl. 17-7-1850 op 5
z.v *Hindrik Harms*
dagloner te Bellingwolde
en *Anna Hemmes*

10-6-1792

Fennechien Jans Kraai

geb. 17-1-1762 Vlagtwedde
ovl. 21-11-1851 op 20
d.v. *Jan Alberts Kraai*
landbouwer te Vlagtwedde
en *Jantje Alberts*

Hindrik Uden (Gaiken)

landbouwer Bellingwolde
geb. ca. 1763/1773? Holtgaste
ovl.
z.v. *Ude Gaiken?*

8-3-1811

Grietje Alderts Houwen

geb. 14-4-1779 Vriescheloo
ovl.
d.v. *Aldert Willems Houwing*

en *Eltje*?

en *Moeder Harms Beishuizen*
Weduwe van *Etje Heelings*.

Kinderen :

- **Ude**, geb. 19-4-1812, ongehuwd, ovl. 10-5-1892
- **Moeke**, geb. 9-5-1814 op 5, ongehuwd, ovl. 27-4-1879
- **Eltje**, geb. 12-8-1816 op 10, ongehuwd, ovl. 4-12-1885, dagloonster

**Johan Conraad Heinrich
Bruins**

29-6-1811

Hille Alderts Houwen

dagloner Beerta
geb. 6-11-1777 Schotmar (Lipland)
ovl.
z.v. *Jurjen Henrich Lutjebrauning*?
koopman/landbouwer
en *Anna Catharina Paulucken*

arbeidster
geb. 9-6-1786 Vriescheloo
ovl. 27-2-1857 op 24
d.v. *Aldert Boeles Houwen*
en *Tetje Steffens van Loo*

Kinderen:

- **Geertje**, geb. 13-3-1819 op 5

De Franse kaart van Westerwolde (1812)

door H.J. Versfelt

Ongeveer tweehonderd jaar geleden hebben Franse militaire ingenieurs Drenthe en enkele aangrenzende gebieden in kaart gebracht. Een van de vijftig kaarten die zij vervaardigden geeft een gedetailleerd beeld van het zuidelijke gedeelte van Westerwolde. Een atlas, die de Drentse Historische Vereniging in november van dit jaar zal uitgeven, gaat de Franse kaarten voor een groter publiek toegankelijk maken.

Ten tijde van de activiteiten van de Franse ingenieurs, tussen 1811 en 1813, maakte Nederland deel uit van het Franse keizerrijk onder leiding van Napoleon. Deze stond toen op het hoogtepunt van zijn macht en heerste over een groot deel van Europa. Betrouwbare kaarten van zijn rijk waren voor de Franse keizer vanzelfsprekend van groot belang, zowel voor militaire als voor bestuurlijke doeleinden. Zijn wens om ook van Nederland, dat toen geheel bij Frankrijk was ingelijfd, een goede kaart te hebben leidde tot de Franse karteringen. De vijftig zeer gedetailleerde en fraai gekleurde topografische kaarten die werden vervaardigd bestrijken vrijwel de geheel Drenthe en enkele aangrenzende delen van Overijssel, Friesland en Groningen. De achterstand die deze gebieden tot dat ogenblik op cartografisch gebied hadden in vergelijking met de rest van ons land - de verouderde kaart van Pijnacker uit 1634 was bijvoorbeeld de enige oorspronkelijke kaart van Drenthe - veranderde daarmee in een voorsprong. Helaas verdwenen de kaarten toen het Franse keizerrijk in 1814 ineens stortte in de militaire archieven te Parijs, waar zij ruim 150 jaar bleven liggen zonder dat men zich er hier te lande van bewust was dat zij bestonden.

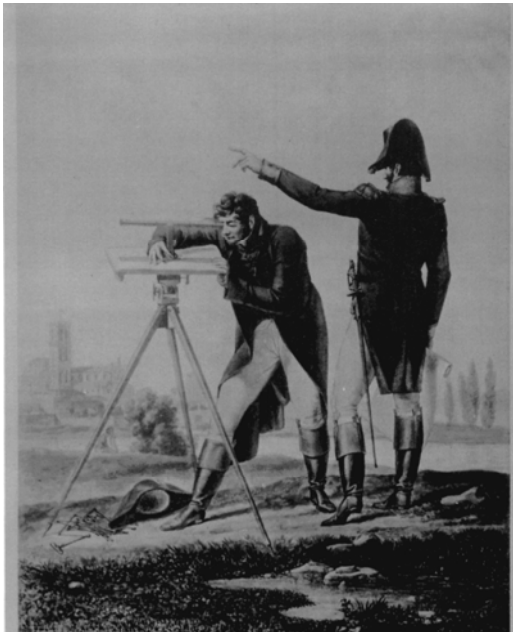

Fig. 1 Franse militaire ingenieurs bezig met een terreinopname. Een van hen kijkt door een vizierlineaal teneinde de ligging van een punt in het landschap te bepalen. Op de grond ligt een meetketting, welke voor het meten van afstanden werd gebruikt.

In 1970 werden zij teruggevonden en werden er ten behoeve van het Drents Archief fotokopieën van gemaakt¹. Sindsdien hebben onderzoekers gebruik kunnen maken van dit materiaal, maar nog steeds zijn velen niet van het bestaan ervan op de hoogte.

Een atlas die de Drentse Historische Vereniging in november zal uitgeven zal daar verandering in brengen. Door dit boekwerk zullen de kaarten voor allen die geïnteresseerd zijn in de geschiedenis van hun eigen streek of woonplaats ter beschikking komen.

In dit artikel zal eerst een overzicht worden gegeven van de werkzaamheden aan de kaart van Krayenhoff en vervolgens zal de ontstaansgeschiedenis van de Franse kaarten worden beschreven. Tenslotte zal worden ingegaan op de kaart van het zuidelijke gedeelte van Westerwolde en op de inhoud van de atlas.

De kaart van Krayenhoff

Eind achttiende eeuw begon een ontwikkeling op gang te komen die uiteindelijk tot de Franse kartering van Drenthe zou leiden. In 1789 was in Frankrijk de revolutie uitgebroken en enkele jaren daarna begon dat land zijn militaire macht te gebruiken om zijn politieke idealen in Europa uit te dragen. In 1794 veroverden de Franse legers de Zuidelijke Nederlanden en begin 1795 trokken zij, gesteund door een legioen uitgeweken Nederlandse patriotten, over de bevroren rivieren de Republiek der Verenigde Nederlanden binnen. Weerstand was er nauwelijks, de patriotten konden de macht overnemen en de Bataafse Republiek (1795-1806) proclameren. In de twintig roerige jaren die volgden zou het staatsbestel van ons land drastisch gewijzigd worden en zou de basis gelegd worden voor de huidige Nederlandse eenheidsstaat.

Een van de veranderingen die in die periode tot stand kwam lag op het vlak van de kartering. Van de provinciën die deel uitmaakten van de Republiek der Verenigde Nederlanden bestonden over het algemeen behoorlijke kaarten, maar door de federalistische structuur en de relatief zwakke centrale overheid was nooit een betrouwbare kaart van het gehele land tot stand gekomen. Het ontbreken van een dergelijke kaart werd door het bestuur van de Bataafse Republiek als een groot gemis gevoeld, vooral vanwege de plannen om naar Frans voorbeeld tot een nieuwe bestuurlijke indeling van het land in departementen, arrondissementen en gemeenten te komen. In november 1798 werd daarom luitenant-kolonel C.R.T. Krayenhoff belast met het vervaardigen van een 'Groote kaart van de Bataafsche Republiek', uit te voeren in acht bladen met een titelblad, op een schaal van 800 Rijnlandse roeden op een duim (1:115.000). Als eerste stap begon hij met het verrichten van driehoeksmetingen, waarbij de posities van een groot aantal kerktorens werd bepaald. Zijn kaart zou de eerste meetkundig betrouwbare kaart van ons gehele land worden².

De werkzaamheden aan de kaart verliepen echter traag. Twaalf jaar na aanvang, in 1810, waren pas drie van de acht bladen gereed. Dat was niet naar de zin van Napoleon. Deze had behoefte aan goede, uniforme kaarten van zijn gehele rijk. Voor het Nederlandse deel daarvan zou de kaart van Krayenhoff voldoen, maar het werk ging veel te langzaam naar zijn zin.

Op 1 maart 1811 werd daarom de ervaren chef d'escadron d'Epailly van het 'Corps Impérial des Ingénieurs Géographes' vanuit Hannover naar Nederland overgeplaatst. Zijn voornaamste

¹ Drents Archief, Topografische Atlas nr. 385.

² P.W. Geudeke, Choro-Topographische kaart der Noordelijke Provinciën van het Koninkrijk der Nederlanden, Haarlem, ca. 1979, 3-14.

opdracht was om Drenthe en enkele omliggende gebieden in kaart te brengen. De reden om juist van deze provincie kaarten te vervaardigen was de volgende: Voor het vervaardigen van de kaart van Krayenhoff werd zoveel mogelijk gebruik gemaakt van al bestaande kaarten van ons land, voor zover deze althans van aanvaardbare kwaliteit waren. Voor grote delen van Nederland bestonden dergelijke kaarten, maar van Drenthe was alleen de kaart van Pijnacker beschikbaar, die voor dit doel geheel ongeschikt was. Om de kaart van Krayenhoff te voltooiën waren dus gedetailleerde kaarten van deze provincie nodig. De kaart die Theodorus Beckeringh in 1781 van de provincie Groningen had vervaardigd voldeed wel aan de eisen, maar het deel van zijn kaart waarop het zuidelijke gedeelte van Westerwolde stond afgebeeld was weinig gedetailleerd. Dit is vermoedelijk de reden geweest waarom dit gebied bij de Franse kartering van Drenthe werd meegenomen. d'Epailly werd opgedragen zich te baseren op de eerder door Krayenhoff verrichte driehoeksmetingen, die hij met eigen metingen moest aanvullen. d'Epailly vestigde zich eerst in Amsterdam, maar verhuisde eind juni naar Groningen, waar hij tot maart 1813 zou verblijven³.

De Franse opmetingen

d'Epailly's eerste zorg na aankomst was in Holland het opzetten van de voor de opmetingen benodigde organisatie. Generaal Sanson, directeur van het 'Dépôt Général de la Guerre' te Parijs, had hem vijf Franse en twee Nederlandse militaire cartografische ingenieurs ter beschikking gesteld. Ter plaatse nam hij nog negen Nederlandse en Duitse 'ingenieurs auxiliaires' in dienst en van het Franse leger kreeg hij als hulp een aantal soldaten, die zijn mensen konden helpen met het dragen van de zware kettingen die voor het meten van afstanden werden gebruikt. Begonnen werd met de opmetingen in zuidwest Drenthe en Noordwest Overijssel, omdat aan kaarten van dat gebied in verband met het werk aan blad VIII van de kaart van Krayenhoff de meeste behoefte was.

In augustus 1811, juist toen het werk goed op gang begon te komen, kwam er vanuit Parijs een opdracht die een grote verstoring teweeg bracht. Op 13 augustus beval Napoleon dat de kust, eilanden en wadden vanaf Harlingen tot aan de mond van de Elbe met grote spoed in kaart moesten worden gebracht. De reden daarvoor zal ongetwijfeld een militaire zijn geweest; Engelse troepen voerden regelmatig landingen op de eilanden uit. d'Epailly moest enkele van zijn ingenieurs op deze werkzaamheden inzetten. Uiteindelijk zou dit resulteren in 40 kustkaarten, waarvan 15 op de Nederlandse kust tussen Harlingen en de grens met Duitsland betrekking hebben. Ondanks deze aderlating werd goede voortgang gemaakt met de Drentse kaarten. In 1812 kwamen ook de meer noordelijke en oostelijke delen van de provincie en het zuidelijke deel van Westerwolde aan de beurt.

Van het zuidoostelijke deel van Drenthe en het oostelijke deel van Westerwolde werden geen kaarten gemaakt; de kaarten van Hottinger van dit gebied waren betrouwbaar genoeg voor de Franse doeleinden⁴. Daarentegen werden weer wel enkele delen van de omliggende provincies opgemeten. In Friesland werd het gebied nabij Wolvega in kaart gebracht, in de Groningen het gebied ten westen van Hoogkerk en een deel van Westerwolde. Ook het oostelijke gedeelte van Noordwest Overijssel werd opgemeten. Begin 1813 waren alle kaarten van Drenthe en omliggende gebieden en het grootste gedeelte van de kustkaarten gereed en vertrok d'Epailly uit Groningen, teneinde in Amsterdam het transport van de voor de opmetingen gebruikte instrumenten te regelen. Nadat dit gebeurd was keerde hij ook zelf terug naar Frankrijk.

De gereedgekomen kaarten waren inmiddels naar Parijs gestuurd waar zij werden gebruikt voor het graveren van de platen benodigd voor het drukken van de kaart van Krayenhoff. Die werkzaamheden stopten echter toen het Franse keizerrijk in 1814 ineen stortte en de kaarten van Drenthe raakten in vergetelheid. Meer dan 150 jaar gingen voorbij zonder dat men zich er van

³ Bibliothèque de Service Historique de l'Armée de Terre, Vincennes, correspondentiearchief 3M 382, brief Sanson 18 april 1811; brieven d'Epailly 30 april, 22 juni, 10 juli 1811, 23 februari 1812, 11 maart 1813.

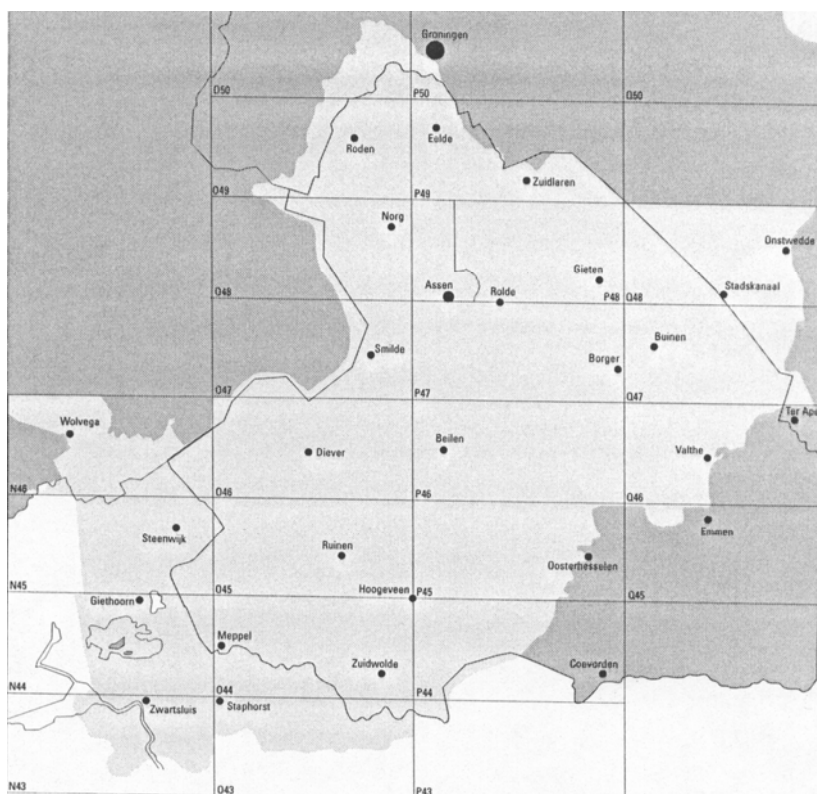
⁴ Topografische kaart van Wedde en Westervoldingerland, ca. 1783 vervaardigd door J.H. Hottinger, M.A. Snoeck, H.J. van der Wijck, Algemeen Rijksarchief, Geniearchief OSK-W 17

bewust was dat in de militaire archieven in Parijs deze fraaie kaarten van onze provincie verborgen lagen. Pas in 1970 werden ze bij een onderzoek in het archief van de ‘Service Historique de l’Armee de Terre’ te Vincennes (een voorstad van Parijs) teruggevonden door C. Koeman, hoogleraar in de cartografie aan de universiteit te Utrecht. Deze berichtte over zijn vondst door middel van een artikel in de Nieuwe Drentse Volksalmanak⁵.

Het zuidelijke deel van Westerwolde op de Franse kaart

Het gebied dat de militaire ingenieur J. Hiebendaal in 1812 in kaart bracht beslaat vier-vijfde van het kaartblad, waarbij de oostrand werd bepaald door het riviertje de Mussel-Aa vanaf Wessinghuizen in het noorden tot aan Blekslage in het zuiden. Langs de westrand van het kaartblad stroomt de Hunze of Oostermoersche Vaart. Parallel langs dit ten dele gekanaliseerde rivierje lag het veenkanaal dat vanaf 1664 door de participanten van de Gasselter nieuwe venen was gegraven om het Gasselterboerveen en het Gasselternijveen open te leggen. De Hunze en de Mussel-Aa met de zijbeek het Pagediep vormen zowat de enige onregelmatige, natuurlijke elementen in een gebied dat ook toen al voor een belangrijk deel gedomineerd werd door een almaar oprukkende verving. Grove, rechte lijnen markeren de grenzen tussen de voornaamste vervingcomplexen. Het snelle voortschrijden van de vervingen en ontginningen maken dit kaartblad tot het meest ‘dynamische’ van de in de atlas gepubliceerde kaarten.

De oudste grenslijn op de kaart was de in 1615 vastgestelde, maar nog steeds omstreden provinciegrens tussen Drenthe en Stad en Lande. Deze naar de Friese landmeter Johannes Sems genoemde grens loopt als een diagonaal over de kaart van het noordwesten naar het zuidoosten. Een tweede rechte lijn werd gevormd door de zogeheten Jachtveensloot. Dit was oorspronkelijk de kerspelgrens tussen de Oldambtster dorpen Zuidbroek en Meeden. Op

het grondgebied van Zuidbroek lag het dorp Muntendam en na 1640 ten zuiden daarvan – langs het Oosterdiep - de veenkoloniale nederzettingen Veendam en Wildervank. Dit diep liep bij Bareveld dood op de grens met Drenthe. In 1765 maakte de stad Groningen als belangrijkste veenbezitter en kanalenexploitante in Nederland een begin met de aanleg van een nieuw kanaal in een gebied dat destijds werd aangeduid als Boven-Wildervank. Dit was het begin van het Stadskanaal dat ten tijde van de vervaardiging van de kaart bijna tot aan het Pagediep (midden onder) was gevorderd, maar waaraan het werk als gevolg van Gronings-Drentse perikelen al ruim tien jaar stil lag. Tussen de noord-zuidlopende Jachtveensloot (links van het midden) en de vanuit het noordoosten getrokken Barkelazwet (rechts van het midden) lag het veencomplex van Oude en

⁵ C. Koeman, ‘Een Franse topografische kaart van Drenthe uit de jaren 1811-1813’, in: *Nieuwe Drentse Volksalmanak*, 88^e jaargang, 1970, 89-101.

Nieuwe Pekela met het Pekeler Hoofddiep als centrale bewoningsas. De Barkelazwet was in 1650 ten behoeve van de vervening getrokken en scheidde de Pekeler venen van de marken van Westerwolde, Hoorn en Onstwedde. Het gebied ten oosten van het Pekeler Hoofddiep bleef echter belastingplichtig aan de Staten-Generaal, vanwege de status van generaliteitsland die Westerwolde ten tijde van de Republiek had. Het diep was blijkens de kaart tot aan Noorderkolonie gevorderd. Ten westen van Nieuwe Pekela lag tegen de Jachtveensloot een apart complex, naderhand bekend onder de naam Numero Dertien, gelegen in het uiterste zuiden van de Meedemer opstrek. Het eindigde bij het kort voor de vervaardiging van deze kaart verdwenen meerstal (hoogveenmeer) Hoetmansmeer.

In 1726 verwierf de stad Groningen al het veen ten zuiden van dit meerstal tot aan de Semslinie. Het zuiden ervan – de zogeheten Stadsboerendiepsterplaatsen - werd sedert 1783 door het parallel en ten noordoosten van het Stadskanaal gegraven Boerendiep met zijn zijwijken ontsloten. Het Stadskanaal zelf werd midden door de zogeheten 44 roeden gegraven. Dit was een strook land die de stad door aankoop wist te verwerven. Daarmee lag het kanaal pal achter een strook ter breedte van 60 roeden, gelegen langs de grens met Drenthe. Oorspronkelijk strekten de achtereinden van de Drentse veenmarken in het zogeheten Oostermoer zich tot in dit gebied uit. Groningen wist hiervan enkele stukken te bemachtigen en gebruikte ze naderhand om er de Oostermoerse venen door middel van de zogeheten monden op aan te sluiten. Om het zover te krijgen was koninklijke arbitrage en een convenant tussen de stad en de Oostermoerse marken nodig. In 1817 werd vanaf het punt waar de Barkelazwet (hier nog) de Semslinie kruiste de Gronings-Drentse grens iets naar het zuiden verlegd en twee jaar later kwamen de strijdende partijen tot overeenstemming inzake de afvoer van de Oostermoerse turf door het Stadskanaal. In het verlengde van het Stadskanaal ontstond weldra de veenkolonie Musselkanaal . Tevens kon het grote hier nog ongerepte Vledderveen, gelegen in de marken Veenhuizen en Onstwedde tussen het Pagediep en de Mussel Aa, aan snee worden gebracht. Weldra werd de grote es van Onstwedde (Onstwedder Holte) omringd door nieuwe veenkoloniale nederzettingen. Ook de Drentse verveningen, die op dit kaartblad nog het karakter hebben van bescheiden veenrandontginningen (van Eexterveen tot Bonnerveen) kregen spoedig en verder naar het zuiden hun grotere veenkoloniale pendanten

De atlas

In de atlas die de Drentse Historische Vereniging in november van dit jaar zal uitbrengen, zullen de behalve de 25 kaarten van Drenthe en omliggende gebieden ook 15 kaarten van de kust van Groningen en Friesland worden opgenomen. Deze, nog niet eerder in Nederland verschenen kaarten, die ik bij een van mijn bezoeken aan de militaire archieven te Vincennes (een voorstad van Parijs) aantrof, tonen de wadden langs de kust, de landaanwinningen, de dijken en een strook van honderd meter landinwaarts. De titel van de atlas zal dan ook luiden: 'De Franse kaarten van Drenthe en de noordelijke kust (1811-1813)'. In een historische inleiding zal op de kaarten en hun ontstaansgeschiedenis worden ingegaan.

De manuscriptkaarten te Vincennes hebben een formaat van 100 bij 50 centimeter en een schaal van 1 : 20.000. In de atlas, die een formaat krijgt van 33 bij 23 centimeter, worden de kaarten op 60 tot 65 % van deze grootte opgenomen. Daartoe zullen zij over een dubbele bladzijde worden afgedrukt en zal een aantal van de bladzijden een uitklapvel aan een zijde krijgen. Op dit formaat blijven de details - elk huis of boerderij staat op de kaarten apart opgetekend - goed zichtbaar. De kaarten zullen vanzelfsprekend in kleur worden afgebeeld; juist de kleuren, waarmee het grondgebruik wordt aangegeven, maken de kaarten zo bruikbaar voor historisch onderzoek. De atlas zal interessant zijn voor liefhebbers van oude kaarten; maar vooral zal hij van belang zijn voor eenieder die zich voor de geschiedenis van zijn eigen woonplaats of streek interesseert.

Leden van de Historische Vereniging Westerwolde kunnen de atlas tot midden november 2001 tegen de gereduceerde voorintekeningprijs van f 79,95 (plus verzendkosten) bestellen bij de Drentse Historische Vereniging, postbus 243, 9400 AE Assen. Een brief of briefkaart met opgave van uw naam, adres en telefoonnummer is voldoende. U ontvangt de atlas dan in de tweede helft van november van dit jaar.

Sijze Wilto Schortinghuis

1840 – 1931

“Herinneringen uit mijn leven” (deel IV, slot)

Onze buurman Jarke Huls, die nog al vaak op een avondpraatje bij ons kwam, verhaalde graag met kleuren en fleuren zijne militaire herinneringen tijdens den Belgischen opstand, toen hij in Nijmegen in garnizoen lag; maar het liefst luisterden we naar Vader's verhalen over den ‘tiendaagschen veldtocht’ dien hij had meegemaakt.

Naar Ferdinand ter Veen, die, ofschoon uit Munsterland overgekomen, toch als opzichter fungeerde bij den Rijks-Waterstaat en met zijne ‘Greete’ en acht kinderen woonde in ‘de Batterij’ nabij de grenzen, hebben we ook menigmaal met de grootste belangstelling geluisterd. Hij had tal van merkwaardige verhalen over Napoleon en wist in zijn eigenaardig koeterwaalsch onze aandacht voortdurend te boeien.

Ook in den Hanetange, een Munsterich gehucht, dat niet ver van ons achter den Leidijk lag, heb ik bij Wijnands en Sientje-mui menig miraculeus verhaal gehoord. Sientje-mui was bovendien zoo nu en dan onze leverancierster van jonge haantjes, die ik van haar kocht voor tien cent per stuk. Zoo iets klinkt tegenwoordig ongeloofelijk, maar men bedenke, dat we toen leefden in een goedkoop tijd en dat de inkomens van gesalarieerde menschen er mee in overeenstemming waren.

Wat overigens de conversatie betreft: Vader en Moeder hadden eene vriendschappelijke verkeerung met de familie Cappenberg. Als Dominé en Juffrouw bij ons waren, gingen Johanna en ik naar hunne vijf dochters in de Pastorij, en deze kwamen wederkeerig bij ons, als Vader en Moeder een bezoek brachten aan de Pastorij. Dit waren mooie afwisselingen in ons eentonig leven. Soms kwamen er neven en nichten van hen uit Odoorn, kinderen van Ds. Liefinck, dien een broeder was van Mevr. Cappenberg. De oudste van die neven is nu de nestor van onze Tweede Kamer, vroeger Predikant te Kimswerd.

Aan uitgaan werd bij ons overigens niet veel gedaan. Vader was zeldzaam conscientieus en

beschouwde het als een zijner eerste plichten, om altoos op zijn post te zijn. Vandaar ook dat veel wat daar buiten viel, in den regel aan mij werd opgedragen. Zoo toog ik b.v. in de eerste helft van December naar de ‘Catharine-markt’ in Meppen in Munsterland, om een vet varken te koopen. Meppen lag vijf uur van ons af, de reis begon dus in den nacht, om tijdig ter plaatse te zijn en de eerste keur mee te hebben. Als er met behulp van een of andere goede kennis, die altoos wel te vinden was, een geschikte koop was gesloten, zocht ik een bevriende Westerwoldsche of Munstersche boer, die bereidwillig den krulstaart in zijn van ligstroom voorzien wagen medename en bij mijne ouders afleverde. Ik kocht dan wat ‘kuchen’ en ‘zuckerwaren’ en deed 's avonds te huis eene getrouwe beschrijving van de reis en van de indrukken, die ik in de Stad Meppen had opgedaan. Het varken logeerde dan een nacht in een der hokken bij buurman Schot, en den volgenden morgen toog ik er op uit, om een slachter te vinden. Als die zijne hulp had verleend, brak voor Moeder en Johanna de drukte aan van bloed- en leverworst maken en van metworst stoppen en hoofdkaas bereiden, en het inzouten van spek en hammen en ribbetjes. Het was vetpot zoo'n slachtdag! Maar Moeder wist met zooveel beleid te overleggen, dat we een jaar lang met het varken toekwamen.

De tweede keer dat ik de reis naar Meppen deed, ging ik 's avonds te voren naar Rütenbrock bij de familie Petermann, die mij daartoe hadden ‘eingeladen’. Ik sliep er een paar uur op de ‘sopha’ en 's morgens heel vroeg wandelden Petermann en ik naar de vermaarde varkensmarkt en slaagden al spoedig naar wensch. Petermann ging met den verkooper en mij naar een bankier, die voor mijn Hollandsch zilvergeld méér Munstersch geld aan mij gaf dan ik naar 60 cent kon berekenen. Dat was dus winst, en Petermann noemde het ‘agio’. Ik begreep er niets van. Men had mij toen eens moeten zeggen: “later zult ge het

wel begrijpen, als ge zelf bankier zult geworden zijn van eene bank, die mede door u grondvest zal worden”.

Als ik het zoo naga, heb ik het naburig Munsterland menigmaal bezocht. Dit kwam vooral door mijne connectie met de Duitsche ambtenaren. Nu en dan bezocht ik er de Catholieke Kerk en hoorde de predikatiën van den Eerwaarden Pastoor. Deze predikatiën waren zeer kort, de mis nam den meesten tijd in beslag. In den nazomer van 1857 hoorde ik eenige predikatiën van drie Missionairs (Paters Redemptoristen) die acht dagen aaneen daar predikten, om de Rütenbrockers te wijzen op het smalle pad, dat ten hemel voert.

Met onze vorige woonplaats Bourtange bleven we de relatie getrouw onderhouden. Van tijd tot tijd gingen mijn broeder Adrianus en ik daarheen. Het waren heerlijke tochten voor ons, en de afstand van vier uren werd in blijde verwachting door ons afgelegd. Het vooruitzicht op het wederzien van familie en kennissen deed ons juichen vol kinderlijke vreugde. Wij werden altoos met groote hartelijkheid ontvangen, en voor mij persoonlijk was het wederzien van mijn trouwen vriend Jan Leemhuis telkens eenen groote vreugde.

Wederkerig kwam de Bourtanger familie ons nu en dan bezoeken. Zoo kwamen eens Adolf Heeres en Bart Bima te paard bij ons en brachten een allerliefst jong hondje mee. Wat hebben we een schik gehad aan het voorspoedig opgroeien van dat trouwe dier! Het is een mooie hond geworden, de trouwhartigheid keek hem de oogen uit, en Bello is verscheiden jaren een waakzame en aanhankelijke huisgenoot geweest.

In ons ouderlijk huis waren het altoos dagen van stil verlangen, als we de komst van broer Simon tegemoet mochten zien. De afstand van Pekela naar Ter Apel was zeven uren en we zagen hem dus niet zoo vaak bij ons, als toen we nog te Bourtange woonden. Zijne eerste bezoeken aan Ter Apel zijn hem zeer zwaar gevallen, omdat hij onze lieve Moeder toen zoo zwaarmoedig moest aantreffen. Met een hart vol droefheid ging hij dan van ons heen. Ik geleidde hem een eindweegs en bij het afscheid nemen trachtte ik hem te bemoedigen, al stakte mij de stem ook in de keel, als zijn diepe smart zich oploste in de bitterste tranen. Maar later, toen ons lief Moedertje

weer hersteld was, kon hij na zijne bezoeken gerust en bemoedigd terugkeeren tot den arbeid, die hem wachtte.

In 1856 moest Simon loten voor de Nationale Militie. Mijne ouders hoopten zoo, dat hij een vrij nummer mocht trekken, maar het mocht niet zoo zijn. Dit speet ons allen zoo zeer, maar Simon zag er niets tegen op. Hij betreurde het alleen, dat hij de maat niet recht had. Door het leggen van een pakje courantpapier in de kousen, hoopte hij de maat te kunnen bereiken, en de Sergeant met wien Simon vooraf had gesproken, was hem ter wille en gaf eene even voldoende lengte op. Maar Burgemeester Roessingh, die hem vroeger had ingeschreven en gemeten, vond het verschil tusschen toen en nu te groot, en bij hermeting moest de Sergeant van de maat erkennen, dat hij zich een weinig had vergist. Er ontbraken eenige millimeters aan de gevorderde lengte. Onder de tegenwoordige wetgeving zou hij dadelijk geheel zijn vrijgesteld, maar toenmalig kreeg men eerst ontheffing voor één jaar, en moest men vijf jaar achter elkaar opnieuw worden gemeten. Zoodra men de maat had, werd men voor vijf jaar in dienst gesteld. Finale vrijstelling volgde eerst, als men vijf jaar achtereen te klein was bevonden. Simon had reeds het volgend jaar de gevorderde lengte en moest ~~te was bij de meting~~ en meting te Wedde tegenwoordig en na afloop gingen Simon en ik naar Ter Apel. Ons verhaal was eenen groote teleurstelling, maar Vader, die zelf in militair dien dienst was geweest, wist ons moed in te spreken en Simon zelf zag er niets tegen op. Alleen speet het hem, dat hij door zijn te kleine maat niet zoo spoedig Commies zou kunnen worden als hij gehoopt had. Want om Commies te worden moest hij zijn paspoort of bewijs van vrijstelling kunnen overleggen. Het was dus gelukkig, dat hij reeds me één jaar voldoende lengte had. Hij trad toen in dienst. Amsterdam werd hem als garnizoensplaats aangewezen. Bij zijne aankomst in de Kazerne wachtte hem eenen groote verrassing. Daar begroette hem zijn vroegere Controleur Jhr. Kraijenhoff, die verlof voor hem had aangevraagd, hem medenam naar zijn huis, en na een kostelijk onthaal zijn soldatenpak deed verwisselen tegen een mooi pak kleeren van den Jonkheer zelf (ze waren even

groot en geproportioneerd), en hem medenam naar den Schouwborg. Dat was een goed begin. En zoo ging het door de voorspraak van de Jonkheer steeds in de goede richting. Simon heeft met de excersitie niet te maken gehad, hij werd dadelijk bekleed met den rang van fourier en bij de Administratie geplaatst, terwijl hij een oppasser tot zijne beschikking kreeg, die zijne wapens en kleeding moest verzorgen. Simon's mooi schrift en keurig nette arbeid, die hij met de grootste ambitie en toewijding verrichtte, verwierven hem de blijvende tevredenheid en sympathie zijner superieuren. Wat waren dit voor onze ouders en voor ons allen verblijdende berichten!

Simon genoot te Amsterdam genoegelijke dagen, het meest natuurlijk wanneer hij vertoefde bij zijnen hartelijken vroegeren patroon, en daarbij kwam voor mijne ouders de geruststellende gedachte, dat mijn jongste broeder en ik nu van den militariën dienst waren vrijgesteld, omdat van drie broeders maar één behoefde te dienen. Siemon effende door zijnen dienst ons dus den weg en kreeg van Vader en Moeder cadeau het mooie en kostbare gouden horloge, dat zij uit de nalatenschap van Oom Xaverius, die als Kapitein-Luitenant op eene reis van Indië aan de gele koorts was bezweken, hadden ontvangen. Wij allen juichten dit toe, en Simon was oprecht verheugd met dit liefdeblijk van Vader en Moeder.

Maar helaas, er kwam wéér een nieuwe schaduw op onzen weg. Onze lieve Moeder verviel eensklaps weder tot den staat van diepe zwaarmoedigheid, als bij onze komst te Ter Apel in 1854. Wederom sloot de verbijsterende gedachte dat zij alles verkeerd had gedaan, hare ziel in kluisters. Een dichte sluier omhulde hare ziel. Zij durfde het bed niet verlaten, uit vrees voor alle menschen. Zij weigerde alle voedsel en bad aanhoudend om den dood. Weken lang hebben we bij haar gewaakt, omdat ze in hare diepe wanhoop geen oogenblik alleen vertrouwd was. Het is voor haar en ons allen een zomer geweest, zóó droevig en troosteloos, als niet met woorden te zeggen is. Totdat in den herfst de bron harer tranen werd ontsloten en langzamerhand het licht terugkeerde in hare nedergebogen ziel

Nog nauwer verbonden door het ondervonden leed, mochten we den winter tegemoet gaan, vervuld met nieuwe hoop, omgord met nieuwe kracht.

Ik had toen den leeftijd van achttien jaren bereikt, en hoewel ik mij bewust was, in vele dingen te huis tot eenige hulp te zijn, begreep ik toch maar al te goed, dat mijne dagen te Ter Apel weldra zouden zijn geteld, te mee omdat mijn broeder Adrianus, wiens schoolgaan ten einde liep, in mijne plaats kon treden.

Ik voelde mij nauw aan Ter Apel verbonden, en als ik de inspraak van mijn hart had kunnen opvolgen, was ik liefst altoos daar gebleven. Ik droomde in onze mooie natuur, hetzij het bladerendak zich welfde boven mijn hoofd, bevolkt met blijde zangers, hetzij de stille pracht, van den winter mij omgaf.

Ligt over mijn verblijf te Bourtange meer de lach der blijde jeugd, op de jaren te Ter Apel doorgebracht, is meer de stempel van den ernst gedrukt. Verschillende omstandigheden hebben daartoe medegewerkt. De eenzaamheid onzer woonplaats, de stemmen der natuur rondom mij, de lectuur waarvan ik had mogen genieten, de beperktheid van onzen omgang met andere menschen, dit alles heeft een bijzonderen invloed op mij uitgeoefend. Op den morgen van den 29 Mei 1859 stond ik gereed om heen te gaan. Een stroom van aandoeningen doortilde onze ziel. Spreken konden wij niet. Een kus, een handdruk, een terugblik, nog een handgroet ... dan buigt zich de weg en de reis naar de nieuwe woonplaats is aangevangen. Het nieuwe arbeidsveld wenkt van verre.

Vaarwel, geliefd ouderhuis! Gij zult als een licht blijven glanzen in mijne ziel.

Vaarwel Ter Apel! Met Uwe mooie boomen, Uw juichend vogelenkoor, Uwe liefelijke vredige stemming; ik zal U nooit vergeten. Van al de menschen, die ik op mijn tocht over Musselkanaal en Stadskanaal naar Oude Pekela ontmoette en de de tranen zagen op mijn beschreid gezicht, kon niemand vermoeden, dat daar iemand heenging, die pas het ouderlijk huis voorgoed had verlaten, om een nieuwe toekomst tegemoet te gaan.

Breuckeldach gehouden op ...

Een fascinerende bron.

door Antonia Veldhuis

U dacht dat straf krijgen voor het doodtrappen van iemand iets van deze tijd was?

U dacht dat men vroeger ongestraft werkjes op zondag kon doen en/of (te) veel drank schenken bij een begrafenis?

U dacht dat onderzoeksgegevens van personen uit Bellingwolde van voor 1700 erg moeilijk te vinden waren?

Drie maal nee dus. Hoewel ik dat in eerste instantie ook dacht, tot ik de breuken van Bellingwolde en(de) Blijham onder ogen kreeg.

De rekeningen van het gerecht van Bellingwolde en Blijham, lopend van 1567 tot 1807 (met enige hiaten), eeft een schat aan informatie en is af en toe zelfs grappig om te lezen. Wat dacht u van: Hero Heres heeft soldaat Tebbo Jans in de neus gebeten (1642, kosten 10-0-0), Jan Bregenbeek heeft een arme vrouw die in zijn huis overleden was niet goed bewaard en die is door de zwijnen beschadigd (in 1640, breuk 38-10-0), Harbert Cohnes heeft per ongeluk de diensmaagd geschoten (45-0-0), Ocke Cijnckens heeft op zijn zoons bruiloft (dronken) naakt gelopen (2-10-0) en in 1646 gebruikte Coene Harmens trotse woorden tegen de rechter.

Voor mijn genealogie van de familie Graver uit Bellingwolde (artikel in wording - aanvullingen zijn welkom, zie gezinsstaat) haalde ik tussen 1600 en 1700 een 40 tal vermeldingen met die naam uit deze rekeningen. Mogelijk komen ze ook nog enige keren voor onder patroniem, maar daar dat algemene namen zijn heb ik die niet verwerkt. Ik vond enige kinderen, bewijs van familierelaties en kon van een paar personen het overlijdensjaar vaststellen.

Ik ben me ervan bewust dat ik extreem veel geluk heb dat ze zo vaak voorkomen, maar soms is een enkele vondst al voldoende om een onderzoek weer op gang te helpen.

Wat zijn breuken? Waren er vaste bedragen?

Een breuk is een geldbedrag, te betalen voor een begaan vergrijp. Het merendeel van de namen is van mannen, vrouwen zult u in deze rekeningen veel minder aantreffen. Bij een “unplicht” relatie (samenwonen) wordt vaak wel de naam van de vrouw genoemd. Verder bij “uitinge” (begravenis) van haarzelf of haar man, het overgeven van mandaten⁶ en een enkele keer bij schelden.

De hoogte van de breuken was afhankelijk van de aard van de misdaad en viel grofweg in drie categorieën uiteen: licht, middelzwaar en zwaar.

Onder lichte vergrijpen vielen: werken op zondag, toebrengen van lichte verwondingen, het overgeven van een mandaat, niet maken van de weg, een kan naar iemands hoofd gooien, in arm of hoofd snijden, bloedneus slaan, op zondag hooi vervoeren, beesten uit land jagen, tappen op zondag, glazen inslaan, van de weg in de sloot stoten, op de grond gooien, met vuisten slaan, bont en blauw slaan, slaan met ijzeren tang, met mes in kinnebacke snijden, beledigen, vals beschuldigen en schelden.

Scheldwoorden die ik tegenkwam waren o.a.: bedrieger, booswicht, buffel, dief, eerdief, gauwdief, guit, halve schelm, hoer, hoerenzoon, hoodief, jode, klitze, landdief, lieger, “lichtveerdich mensch”, “meeneediger”, moordenaar, olde schelm, paardendief, schelm, “quaet en onrechtveerdich” kerel, toversche, varken, vuige dief.

Een paar voorbeelden van lichte vergrijpen:

Drinken in de herberg tijdens de kerkdienst kostte Jacob Graver (in 1624) 5 gulden, evenals het “voeren” (varen, rijden?) op zondag in 1653.

Albert Jacobs heeft Claes Graver een gat in de bil gestoken, breuk 5 gulden (1641).

⁶ Niet betalen van schulden of niet leveren van goederen kon leiden tot het overgeven van een mandaat, een bevelschrift. De breuk daarvoor lag meestal rond de 5 gulden. Bij niet betalen van dat bedrag werd het verhoogd.

Wat hogere bedragen moesten worden betaald voor het leven in “unplicht” - waarbij later wel of niet trouwen ook weer verschil maakte - en te veel drank schenken bij een begravenis (er staat dan wegens gehouden uitinge of graeve). Vaak wordt hierbij een familierelatie genoemd.

Ook wat zwaarder waren: een dief herbergen, heling met geweld en een oog beschadigen, goed voor resp. 20, 45 en 15 gulden. Ik noem nog enige: Harbert Koenes moet 24 gulden betalen omdat hij in 1609 Duirt Edsens diverse wonden toebrecht.

Het in het gerecht brengen van een brief met vervalsingen leverde op 5 juni 1626 Claes Graver een breuk op van 22-10-0. Lupko Willems betaalde in 1630 25 gulden omdat hij, samen met zijn broer Gebo, 5 wonden toebrecht aan Berent Arents en hem twee ribben kneusde. In 1657 duwde Abel Ockens een mes in de rug van Jacob Schuirinck, wat hem op 25 gulden komt te staan.

Overtredingen tegen de overheid en doodslag waren uiteraard zware misdaden, waarvoor hoge boetes moesten worden betaald. Ook zelfmoord viel onder deze categorie. Vaak kregen armere mensen lagere breuken. Had men iets gedaan en was men overleden? Geen nood, de breuk kwam dan gewoon voor rekening van de erfgenamen. Vechtpartijen leverde vaak voor beide partijen boetes op. Zo wordt Derck Hindricks cremer 2-10-0 armer omdat hij Claes Graver een dief noemt, waarop die Derck een blauw oog slaat wat hem 1-10-0 kost. (Rechtstag 23-10-1633).

Een voorbeeld van een in de aanhef en hierboven genoemd zwaar vergrijp vindt plaats op 18 september 1621, genoemd op de breukdag van 25 oktober 1622. Titko Memmes en Johan Graver, dronken zijnde, hebben Gert Harmens zo erg geslagen dat hij aan zijn verwondingen is overleden.

Titko krijgt een boete van 200 gulden, Graver hoeft (vanwege zijn armoede) slechts 80 gulden te betalen. Hij mag het in twee termijnen voldoen.

Heeft u genoemde Titko Memmes in uw voorouders dan boft u. Hij komt tussen 1621 en 1639 12 maal in de rekeningen voor, wat hem ruim 222 gulden aan breuken kost. Een maal is hij slachtoffer: Breukdag 3 oktober 1621: familie van de door hem vermoorde grijpen hem en willen hem “dy beck opsniden”. Dat kost hun trouwens 40 gulden. In 1628 haalt hij samen met Hero Fockens turf tijdens de preek. In 1629 slaat hij Claes Graver twee blauwe ogen en een bloedneus. In 1630 schelt hij Johan Bregenbeeke en in 1633 Heie Fockens. Op breukdag 30 juni 1638 krijgt hij breuk omdat hij Eltjo Sibolts een gat in het hoofd geslagen heeft. Tussendoor worden hem diverse mandaten overgegeven. Zijn laatste vermelding is op 12 mei 1639: de erfgenamen krijgen 5 gulden breuk wegens bier schenken bij Titko’s begravenis. Waarmee we zijn overlijden m.b.v. deze bron ook meteen ongeveer hebben: 1638/1639.

De breuk van 200 gulden heeft hij hoogstwaarschijnlijk betaald, want in 1628 is zijn toestand “sober”.

Gezinsstaat van

Jan Hermans Graver, wonende te Den Ham (1614), Bellingwolde (1626), overleden voor 14 augustus 1628, zoon van Harmen Jans Graver.

Ik noteerde van hem de volgende breuken:

1610. Jan verwond Andres Backer en loopt Coert Coerts na in zijn huis, 8 gulden.

1612. Genoemd kinderbier van Jan Graver. Een kind overleden? Dan zou hij 9 kinderen hebben gehad.

1613. Edsert Jaijes heeft Jan in het voorhoofd verwond, breuk 4-16-0.

1613. Belediging aan het adres van Heino Verlage, 9 gulden.

1622. De eerder genoemde zware misdaad, de moord op Gert Harmens, 80 gulden.

1624 Leffert Harmens niet laten passeren, breuk 2-10-0.

1628, op 14 mei is de breukdag waarop Jan Graver zaligers erfgenamen een breuk krijgen omdat Jan meer dan een jaar met zijn dienstmeid in “unplicht” heeft gelegen en daaruit een kind is geboren. De breuk moet worden betaald uit de opbrengst van Jans verkochte goederen en bedraagt 30 gulden.

Geen van Jans 8 kinderen vond ik terug in de rekeningen.

Hij trouwt (1) N.N. Kinderen uit dit huwelijk:

1. Gerdt Johans, wonende te Den Ham (o. Bellingwolde 1614), hij tr. voor 23 juni 1629 met **Haijke N.**

In de Rechterlijk Archief van Beerta komt Gerdt Jans uit Bellingwolde, voor Haijke zijn vrouw en voorts voor al zijn zusters en broer voor als erfgenamen van de overleden Folkert Houwes voor op 23 juni 1629. Hoe deze familierelatie zit heb ik nog niet kunnen ontdekken. Op 9 mei 1633 verkoopt hij aan zijn broer Swiko een akker land, dit wordt genoemd in een akte van 17 juni 1638 in Beerta.

2. Meisje.

3. Meisje.

4. Jongen.

Hij tr. (2) voor 7 juni 1609 met Buntke Swijckens, overl. tussen 6 oktober 1617 en 1627, dochter van *Swijcko Eppens*.

Jan Hermans & Buntke Swijckens komen v.a. 7 juni 1609 regelmatig voor in de Rechterlijke Archieven van Beerta, voor het laatst als echtelieden op 6 oktober 1617. Op 16 juni 1631 verkopen hun erfgenamen Swiko Jans, Tammo Jans en Jan Jans het van hun moeder geerfde land. Uit dit huwelijk:

5. Swiko Jans, overleden na 2 oktober 1660, hij tr. voor 1638 met Trine N., overl. na 2 oktober 1660.

6. Tammo Jans.

7. Jan Jans Graver, soldaat onder de Manhafte Capt. Tieert van Andringa (1654), tr. (1) Noordbroek 1 oktober 1648 Gepke Haikens, overl. Oudeschans begin 1654 en (2) Oudeschans 23 juli 1654 Grete Andries, afkomstig uit Bremen.

Jan Hermans heeft bij zijn dienstmeid (de in de breuken genoemde “unplicht” relatie) een kind:

8. N.N., geboren in 1627 of 1628.

Jan Hermans Graver zijn broer Peter Harmens Graver komt slechts een maal voor in de rekeningen. Samen met Johan Crudener schelt hij Tonnijs Everwijn uit in 1611.

Hun broer Herman Hermans komt meestal voor onder patroniem, pas na zijn huwelijk in Beerta (h.c.) in 1621 met Hemme Febes gebruikt hij de achternaam. Niet lang, want in 1624 komt zijn weduwe voor met een nieuwe relatie.

Vrijwel zeker (het bewijs is nog niet gevonden) zijn de broers Jacob Hermans Graver (mijn kwartiernummer 1718) en Claes Graver ook broers van hem. Ze komen resp. 11 en 10 maal voor in de breuken. Van beide personen wordt door mij nog om de echtgenote gezocht.

Behalve uit de genoemde breuken haalde ik voor deze gezinsstaat veel gegevens uit de Rechterlijke Archieven (met dank aan Abels en Wagenaar). Verder gebruikte ik voor dit artikel de inleiding van de breuken van Westerwolde, getranscribeerd door vader en zoon Wegman. De ouders van Buntke vond ik in de Gruoninga van 1994, uitgezocht door H. Stuut.

Genoemde breuken van Bellingwolde en Blijham zijn bewerkt en verschijnen naar verwachting in december in boekvorm, uiteraard met index. Zie elders in dit blad.

Lijst van namen van personen die in de breuken van Bellingwolde en Blijham “korting” kregen wegens “hunne soberheid” of armoede, met het jaar waarin ze genoemd werden:

Tonnis Backer (1629), Imel Borchers (1622), Jan Breegenbeek (1640, tevens wordt genoemd zijn simpelheid), Habbo Broirs (1572), Harmen Commis (1634), Derck Cremer (1640, Bellingwolde), Albert Jans Cuper (1628), Johan Cuper (1621), Berent Dobber (1633), Johan Engelkens (1631), Hindrick Engels (1626), Habbo Frerix (1631), Wiart Garrelts (wed. van Gert Muller, 1623), Johan Geerts wijf (1622), Gise Gisens (1624), Claes Graver (1626), Jan Graver (1622), Ocke Haies (1629), Cijbe Harmens (1627), Coort Harmens (1630), Etsko Harmens (1632), Hindrik Harmens (1621), Karstken Harmens (soldaat, 1628), Alert Heuwes (1568), Derck Hindrix cremer (1633), Geert Hindrix (1626), Carsken Hoyer (1613), Albert Huising (1621), Evert Jans (1622), Addo Lippens (1575), Albert Luецkens (1622), Titke Memmes (1628), Haick Meppens (1631), Toncke Nannes (1626), Doe Olferts

(1621), Anne Prengers (1626), Derck Schoemaeker (1621), Elbrich Schoenmaker (1621), Rique Sebens (1575), Aleff Smit (Blijham, 1631), Sijbo Tiapkes (1621), Doe Ulfferts (1626), Taecke Wibrants cuper (1633), Siben Wiertsema (1628), Ebel Willems (1621), Ebel Willems weduwe Menste (1630), Broor Wiltes (1630), Johan Wubbes (1629).

Jan Hendrik Neuteboom

(Vlagtwedde 1865 - Den Haag 1929)

door Geert Luth, Heiloo

Deze herfst komt er een uitgave van het volledige oeuvre van Jan Hendrik Neuteboom, een naam die in zuidoost Groningen vrijwel vergeten is, ware het niet dat er in Stadskanaal een lagere school naar hem vernoemd is.

Wie was deze Neuteboom?

Neuteboom woonde van 1884 tot 1896 in Sellingen en publiceerde zijn korte verhalen en gedichten (waarvan "Rikoa" tweemaal in dit tijdschrift is verschenen) tussen 1919 en 1929 in het MAANDBLAD GRONINGEN.

Als men kennis heeft van de genealogie en geschiedenis van het 19e eeuwse Sellingen, dan blijkt dat een groot deel van zijn oeuvre gebaseerd moet zijn op wat hij gehoord en gezien heeft in dit Westerwoldse dorp. Daarbij heeft hij vaak geput uit de verhalen die men daar aan elkaar doorvertelde. Zo komt in het merendeel van zijn verhalen vooral het boerenleven van ca. 1810 - 1925 tot leven, waardoor wij nu als het ware van binnenuit het dorpsleven uit die periode kunnen proeven. Hij heeft daarbij niet gearzeld de namen van historische dorpeelingen te gebruiken, b.v.:

Jaarke Kristjoans (Jarke Christiaans)

Jantien-meu Huls (Jantien Geerts Eefsting, vrouw van G.H.Huls)

Meulen-Jaan (Jan Meendering)

Waalster Wilke (Wilke Hesse)

Hier volgen een aantal aspecten die men in zijn werk kan aantreffen.

Mentaliteit van de eigenerfde boeren

"Het waart boerschapszaôken. Dij gungt gijn veldwachter of börgemeester wat aan."

(*Snijdscheppen*)

De boeren hadden vaak meningsverschillen met de burgermeester.

Over de waôgenspeuren dij 's zaoterdags nich goud dichte gooid waart, over 't veenbranden, dijp schonen, de misbulten bie 't pad, altermaôl dingen dij hum gans nich angungt. Denn ze had van olds heer bie 't boerrichterschap heurd. (Boulm en de börgemeester)

Trots van de eigenerfde boeren.

Boer te wezen, vrij en eigen, dat was 't hoogste! (Aargenissen)

Vergadering van het boerschap

Dou was e mit de boerhoorn in de hand naôr boeten lopen en begund te blaôzen, dat e rood om de kop wodde. (Snijdscheppen)

Na de bespreking op de brink ging men de kroeg in.

De boeren gungt drok prootend naôr Kristjaôn. Ze waart kold wodden in de snij en verlangden naôr 'n borrel. (Snijdscheppen)

Opvolging, versnippering van bezit voorkomen

Sommige boeren wilden niet dat hun kinderen trouwden, want zolang die ongehuwd thuis bleven, kon het bezit onverdeeld blijven.

As Marijke tou hoes oet geit, mout laôter ijne van de jongs trauen. En dat wil de olle nich. De boudel mout bie 'n kander bleiven. Hij wil d'r gijn vrômden tusken hebben. (Aargenissen)

Overstromingen

In de winter trad de Ruiten A buiten haar oevers zodat de meeën onder water kwamen te staan.

In de wieven was 't waôter nog man zuneg weg en schier gijn sprietken gruin te bekennen. Ze luipt mit 'n beiden over de witte zaandwaalkes, dij 't hoge waôter 's winters an de binnenkaante van de bochten achter let. 't Was d'r woll dreuge, man stoer lopen. Ze kwampt sikkom nich veroet laangs aal dij kronkels. (De géomètre)

Ontginningen

Voor pioniers die na de aanleg van het Ruiten A-kanaal (ca 1918) naar Westerwolde kwamen, waren alleen de slechtere gronden nog beschikbaar om te ontginnen.

Ale geschikte gronden waart aal laangk in kultuur. Deur de aanwas van volk was de landhonger zo groot wodden, dat alles man anpakt wodde. Van ale kanten heer kwampt ze op Westerwolde aôfzetten. Aargernissen)

Opkomende arbeidersbewegingen

"Dan wod ie [= de arbeiders] de baôs dan laôt ik mien eertappels lijver in de grond verröten." (Aargernissen)

Jurn Flipsen, die voor de arbeiders probeert op te komen, krijgt van Jan Hilverts als antwoord:

".... doe maôkst 't volk wat wies! 'n Vaste aôrbeider hadde vrouger zien wolle tou hozen, kreeg twijmaôl 's jaôrs 'n span peerden om zien rogge in te haôlen, te vaalgen, te eggen en te plougen. Hij kön zien törf vrij graôven. D'r was niks of hij kreeg zien dijl d'r van. As d'r wat biezuunders was, trauen of deupen, dan kreeg e de sjeeze of de koetse te lijn en ree e as 'n prins mit 't wief naôr de kerke." (Aargernissen)

Sport en spel

Op olle keunink (Willem III) zien verjaôrdag was 't aaltied vogelschijten. Kristjaôn Piepenbakker luit de vogel mit iezer beslaôgen. Denn aans was d'r gijn aôrigheid an. Op honderd pas shoot ze hum d'r aôf, dat d'r gijn spaôn van hijle bleef.

(hij) begunde over 't koegelsmieten op Paôskemaôndag. Koegels van vieftien pond smeeet ze van 't ijne end van 't loug naôr 't aandere. (Aargernissen)

Volksgebruiken en gewoonten

* Nieuwjaar lopen in Veendam

Nijjaôrsdag luipt de jonge stuurlu mit 'n kander op nijjaôr bie de kaptijns.

Eerst kofvie mit kouke en kniepkoukskes en rollechies. Man dou 't halfoort glas rondgungk kwampt ze lös. (Trudoa)

* Zandstrooien

't Was ook de tied van zaandstreuen. Over heil Westerwolde brengt de boeren dan wit zaand up de paôden, dij deur de esken up de kerken van de olle lougen anloopt. Dat is zo van oldsheer 't gebroek en gijn mensk dij d'r an denkt zien plicht nich te verwaôren. (Meime)

* Afleggen

Houke-meu en Freerkien had 't olle mensch aôflegd. Stil en kold lag ze nô in heur witte doodshemd mit de zwaarte strikskes in de bedstee up 't stro, de haanden op de borst vollen en de oogleden sloten. (Meime)

* Scheuvelophang'n

Vroeger daagde het ene dorp het andere uit door in een kroeg de "scheuvel" op te hangen.

Dou e langs de Jipsenboerschaôpedrift gunk, zag e daôr 'n pampier an 'n boom spiekerd. 't Was ja om duvels te wodden! Wat had ze nô weer bie 't ende? Hij luipt d'r op tou, om 't te lezen. Bie Kristjaôn-Jarkes-Piepenbakker in Zelling'n was de scheuvel ophangen. Zes vrijgezellen oet 't Louder boerschop tegen zesse oet 't Jipsenboeren. 't Gungk om acht kan jannever! (Boulm en de börgemester)

Smokkelen

Tijdens en na de Eerste Wereldoorlog

Jurn was 'n olle Pekelder Man in de oorlogstied was e an 't smokkelen raôkt. Daôr hadde 'n gloepend stuk geld mit verdijnd, veul meer as mit zien smeerwinkel. Hij was op zien menijer

'n meneer wodn. As e d'r nich op oet was, Munsterlaand in, luip e bie hoes om, mit 'n laange piepe in de braand en 'n wit boordken om. 't Duurde nich laangk, of hij wodde oetband en dou de marresjesees hum op 'n keer in
't loug trappijrden, wodde oppakt en in Veenhoezen opsloten. (Aargernissen)

Maatschappijkritiek

Neuteboom laat Olle Haukemeui uit het diakenhuis zeggen:

"Diaôkens bint nog minder as kerkvoogden!" Dij kwampt in de kerke om geld op te haôlen, dat veur de armen geven wodde. Man dat deed ze nich. Ze zetten 't op rente, of kochten d'r laand veur. Zij hadde heur hoesken an diakkenij aôfstaôn mouten. 'n Tied laangk hadde ze 's weeks twij gulden kregen. Man dou ze guster komen was bij Lukenoomke hadde dij zegd, "jaô dat wijt 'k nich! 'k Leuve nich, dat wie die nog wat geven huift. Dien hoeske heste no net opeten." (Geerts Marijke)

Door veel verhalen van Neuteboom krijgen we zicht op het leven in Sellingen in de 19^e eeuw.

"Neuteboom wás een proza-kuntenaar, zijn werk kunst, eigen, vaak ontroerend en dikwijls schoon." (Elema in 1963)

Breuken van het gericht van Bellingwolde en Blijham c.a.

1568 – 1806 (met hiaten)

door M.J. Hofman

De breukregisters van Westerwolde (transcriptie van C.J. en R.M.A. Wegman) is voor vele onderzoekers al een belangrijke bron geweest. De registers van de richter van Bellingwolde waren echter nog niet bewerkt.

Vanwege het belang van de bron is ondergetekende een aantal jaren geleden begonnen met de transcriptie.

Omdat een dergelijk belangrijk stuk goed afgeleverd (en dus gecorrigeerd moest worden) is het werk een poos stil komen te liggen. Pas toen op een zeker moment het contact met Klaas Bijsterveld en Antonia Veldhuis tot stand kwam, is het proces weer op gang gekomen. Zij waren ook al begonnen met de transcriptie (hoe belangrijk het maar is om bekendheid aan dergelijke grote projecten te geven!). Met grote inzet hebben zij (vele) onvolkomenheden uit mijn transcriptie gehaald.

Aan het einde van dit jaar zal de transcriptie voor belangstellenden beschikbaar komen.

De uitgave omvat ca. 75 pagina's (dubbelzijdig bedrukt A4-formaat). Om het zoeken te vergemakkelijken komt er een index op voornaam en op achternaam/patroniem. Tevens wordt een verklarende woordenlijst opgenomen. Zie ook het artikel van Antonia Veldhuis elders in dit blad.

De prijs bedraagt Fl. 40,- / €18,10 (afgehaald tijdens de decembervergadering van deze vereniging of vanaf 17 december 2001 op afspraak bij de auteur te Zuidbroek, zie adres voorin dit tijdschrift).

Verzendkosten (binnen Nederland): Fl 5,- / €2,25.

Intekenen kan tot 10 december 2001 door het overmaken van Fl. 40,- + eventuele verzendkosten op giro-rekening 3733014 t.n.v. M.J. Hofman te Zuidbroek. Vergeet niet uw naam en adres te vermelden! Toezending vanaf begin januari 2002.

Kwartierstaat van Jan Hendrik Neuteboom

door G. Luth, Heiloo

16 Lubbertus Jans Neuteboom van Nieuwkerk (Nijkerk)	18 Jan Hendrik Weetzel	20 Jan Hendrik van den Berg	22 Hendrik Jansen Stegeman	24 Nanne Haikens	26 Isebrand Meertens Bultena	28 Jan Steffens	30 Cornellis Jakobs
X Deventer 9 jun 1754	X (o)Amsterdam 10 jul 1761		X Deventer 8 mei 1779	X Winschoten 25 okt 1744	X Bellingwolde 18 apr 1755	X Beerta 23 mei 1773	X Westerlee 3 sep 1767
17 Harmiena Jansen Rietberg van Wijhe	19 Anna Poolman	21 Janna Boldewijns / Bolmans	23 Klara Knuppels	25 Griete Hindriks	27 Frouwe Roelfs	29 Grietje Harms	31 Rientje Geerts
8 Jan Neuteboom bakker * Wijhe 24 aug 1755 † Deventer 24 dec 1817 X Deventer 10 apr 1796	9 Helena Theodora Weetzel / Watzel * Amsterdam 30 jun 1774 † nà apr 1835	10 Boldewijn van den Berg dagloner / tabakskerver * Olst 9 mei 1773 † Deventer 19 jan 1848 X Deventer 23 jul 1797	11 Barendina Stegeman(s) * Deventer 25 aug 1776 † Deventer 22 nov 1846	12 Egbert Haijkes rentenier * Winschoten 23 mei 1754 † Bellingwolde vóór jun 1792 X Bellingwolde 10 jun 1780	13 Tetje Isebrands (Bultena) * Bellingwolde 6 feb 1756 † Blijham 6 okt 1835	14 Steffen Jans (Brouwer) landbouwer * Beerta 1 jan 1775 † Beerta 2 mrt 1862 X Beerta 31 aug 1800	15 Heike Cornelius (Onnes) * Beerta 25 nov 1781 † Beerta 12 okt 1842
4 Jan Hendrik Neuteboom stoelmaker, stoeldraaijer * Deventer 23 jul 1809 † Deventer 5 jun 1868 X Deventer 10 apr 1796	5 Johanna Christina van den Berg * Deventer 5 dec 1804 † Deventer 22 feb 1857	6 Egbert Haijkens / Heikens bakker te Bellingwolde / Beerta * Bellingwolde 13 jun 1792 † Beerta 22 apr 1854 X Beerta 29 mei 1829		7 Grietje Steffens Brouwer * Beerta 24 feb 1807 † Nwe Pekela 11 apr 1878			
2 Jan Lubertus Neuteboom tuinman (1853), ambtenaar der Rijksbelastingen (1864), commies der Belastingen * Deventer 29 jun 1834 † Den Haag 18 nov 1906				3 Tetje Heikens * Bellingwolde 11 mrt 1837 † Groningen 9 mei 1878 X Beerta 1 okt 1864			
1 Jan Hendrik Neuteboom * Vlagtwedde 12 jul 1865 † Den Haag 17 okt 1929 X Selligen 28 jul 1899 Wilmina Fekken							

Kwartierstaat van Willemina Fekken

(echtgenote van Jan Hendrik Neuteboom)

door G. Luth, Heiloo

16	Derk Derks van Wildervank	18 ?	Willem Hindriks substituit te Wildervank en Veendam	20	Christiaan (Im)Manuels van Tekelenburg	22	Harm Jans Pinxterboer van Ommelanderswijk	24	Hinderk Alles Buning	26	Frerik Jans Peper	28		30	
	X Wildervank 30 mrt 1732		X hc Veendam 16 mei 1732		X Veendam 2 jun 1743		X Veendam 18 feb 1748		X hc Oude Pekela 11 nov 1774		X				
17	Hilligien Hindrix van Wildervank	19 ?	Beerta Roelfs	21	Pietertje Ottes van Wildervank	23	Janna Roelefs van Ommelanderswijk	25	Bielke Jacobs	27	Grietje Adams	29		31	
8	Willem Derks (Fekken) * Veendam 20 aug 1752 † Veendam 21 okt 1820 X Wildervank 19 jan 1781	9	Hilligien Willems (Stuut) ~ Veendam 24 jun 1752 † Ommelanderswijk 25 jan 1827	10	Jan Christiaan (Manuel) ~ Veendam 12 apr 1744 † Ommelanderswijk 21 mei 1791 X Veendam 31 dec 1769	11	Grietje Harms (Pinkster) landbouwersche ~ Veendam 9 sep 1751 † Veendam 10 mrt 1816	12	Jacob Hendriks Buning schipper ~ Oude Pekela 15 jun 1777 X Oude Pekela 25 nov 1798	13	Wupke Freerks Peper ~ Oude Pekela 2 nov 1775 † Oude Pekela 3 jun 1836	14	Harm Hansen Bouman * ca. 1774 † Nwe Pekela 2 jun 1836	15	Jantje Jannes van Wijk * ca. 1778 † Oude Pekela 29 mrt 1833 X voor sep 1800
4	Willem Willems Fekken arbeider * Veendam 13 okt 1787 † Zuidwending 16 mrt 1876 X Veendam 12 mei 1816	5	Jantje Jans Manuel * Veendam 26 mrt 1787 † Zuidwending 3 jul 1857	6	Hindrik Jacobs Buning buitenvaarder / scheepskapitein * Oude Pekela 30 mrt 1800 † Odessa 27 mrt 1835 X Oude Pekela 4 jan 1825	7	Alberdina Bouman * Oude Pekela 16 apr 1803 † na 1859								
2	Willem Fekken hoofdonderwijzer te Sellingen * Veendam 27 dec 1827 † Veendam 27 jun 1905 X Oude Pekela 26 mei 1859				3	Wubbina Buning handwerkonderwijzeres * 3 dec 1831 Muiden (nh) † Sellingen 12 okt 1893									
1	Wilmina Fekken * Sellingen 10 jul 1864 † Groenlo 22 jan 1943 X Sellingen 28 jul 1899 Jan Hendrik Neuteboom														

Woar bist doe aine van?

32 Harm Hindriks Spelde ~ Oude Pekela 27 jan 1743 † 1788	34 Hans Simons schoenmaker ~ Onderwierum 17 mei 1750	36 Roelof Geerts Suk landbouwer ~ Oude Pekela 22 okt 1752 † Oude Pekela 16 sep 1822	38 Harm Wolters de Jonge zeeman * Oude Pekela 18 okt 1770 † Weener (D) v. 19 dec 1826	40 Jannes Egberts Hofstee arbeider * Yde 18 feb 1763 † Yde 2 dec 1817	42 Hindrik Jans Stel * 1750 † Paterswolde 10 dec 1810	44 Jan Friederiks Gols arbeider * Kamyn (D) 1763 † Oude Pekela 8 okt 1853	46 Jan Jans Smit arbeider ~ Veendam 14 jan 1770 † Veendam 1 sep 1842
X Oude Pekela 1770	X Westerdijkshorn 1 mrt 1778	X	X Oude Pekela 9 dec 1798	X Vries 5 jun 1791	X Eelde 19 jun 1791	X Oude Pekela 19 apr 1801	X Veendam 9 nov 1794
33 Maria Dorothea Jacobs ~ Oude Pekela 28 mrt 1753	35 Maria Daniëls ~ Warfhuizen 28 sep 1755	37 Elsien Willems Kok * ca. 1746 † Oude Pekela 14 feb 1828	39 Antje Jans Witting * Nieuweschans 26 mei 1778 † Oude Pekela 15 apr 1858	41 Trijntien Rimmelts Hofstee * Anderen 2 sep 1770 † Yde 29 jul 1831	43 Jacobje Roelfs * Paterswolde 22 sep 1765 † Paterswolde v. 1842	45 Hindrikje Hindriks Vrijvechter / Bijvechter * Oude Pekela 1765 † Oude Pekela 24 apr 1845	47 Jantje Tjerks de Boer / de Vries ~ Wildervank mrt 1769 † Veendam 4 mrt 1834
16 Hinderk Harms Spel(de) arbeider ~ Oude Pekela 18 okt 1778 † Oude Pekela 4 dec 1812 X Onderwierum 6 jun 1802	17 Martje Hanssens ~ Onderwierum 22 okt 1786 † Oude Pekela 1 sep 1842	18 Geert Roelfs Suk arbeider * Oude Pekela 12 mei 1787 † Oude Pekela 9 aug 1854 X Oude Pekela 19 dec 1826	19 Klaassien Harms de Jonge dienstmeid ~ Oude Pekela 6 dec 1801 † Oude Pekela 21 mei 1887	20 Remmelt Hofstee landbouwer * Vries 7 sep 1793 † Paterswolde 5 mrt 1848 X Eelde 20 nov 1824	21 Albertien Hendriks Stel * Paterswolde 6 apr 1801 † Paterswolde 24 mrt 1842	22 Fredericus Jans Gols boerenknecht * Oude Pekela 13 aug 1801 † Veendam 19 dec 1867 X Veendam 27 jun 1825	23 Aaltje Jans Smit ~ Veendam 4 dec 1796 † Veendam 10 mrt 1879
8 Hinderk Hinderks Spelde touwslagersknecht * Oude Pekela 8 mrt 1813 † Oude Pekela 7 mrt 1874 X Oude Pekela 19 aug 1862	9 Willemina Suk * Oude Pekela 24 aug 1831 † Oude Pekela 5 okt 1878	10 Albert Hofste scheepsjager * Eelde 30 aug 1830 † Veendam 23 dec 1906 X Veendam 12 mei 1860	11 Jantje Gols * Veendam 18 feb 1835 † Veendam 31 mrt 1882				
4 Geert Spelde fabrieksarbeider * Oude Pekela 27 jul 1862 † Veendam 2 jan 1950	5 Albertje Hofste * Veendam 12 jun 1867 † Veendam 18 mrt 1955 X Veendam 19 sep 1891						
2 Remmelt Spelde assistent-accountant * Veendam 15 jul 1900 † Groningen 26 aug 1989 X Veendam							
drs. Geert Wiecher * Groningen 13 jun 1930 X (1) Opsterland 23 sep 1955 met Yke Vleeshouwer (†1980)							

Kwartierstaat van Geert Wiecher Spelde (lidnr. 97333)

48	50	52	54	56	58	60	62
Wijcher Alberts Panneman arbeider * Veendam 12 feb 1769 † Veendam 15 sep 1829	Harm Hindriks van der Veen * Nw Scheemda 22 jan 1764 † Zuidbroek 31 okt 1824	Marten Hartman winkelier / koopman / smid * Braunstein (D) 1777 † Oude Pekela 10 nov 1834	Sicco Harms Zuidema arbeider * Meeden 26 sep 1764 † Meeden 18 jun 1845	Hinderik Gerrijts schippersknecht ~ Gasselte 3 jan 1779 † Gasselterboer- veen 11 feb 1844	Warrink Jans Oosting arbeider * Gieten 2 mei 1779 † Eext 10 jan 1826	Hillebrand Stevens Visser visser / arbeider ~ Veendam 8 feb 1778 † Veendam 3 nov 1851	Sicco Harms Zuidema = 54
X Veendam 30 nov 1794	X Noordbroek 29 aug 1790	X Winschoten 6 apr 1806	X Hellum 7 dec 1788	X Gasselte 23 dec 1815	X Anloo 3 aug 1806	X Veendam 1 jul 1804	
49	51	53	55	57	59	61	63
Trijntje Jans Vegter werkvrouw ~ Veendam 1 feb 1767 † Veendam 13 jan 1850	Dieuver Jeltas land- gebruikersche * Siddeburen 24 dec 1765 † Zuidbroek 22 nov 1843	Martjen Redmers * Nieuwolda 19 mrt 1787 † Oude Pekela 30 sep 1811	Harmke Hinderks ~ Hellum 3 apr 1768 † Meeden 24 jul 1830	Grietien Tonnijs * Gieten 2 feb 1788 † Gasselterboer- veen 14 aug 1826	Sijchien Jannes arbeidster ~ Anloo 3 feb 1781 † na 8 mei 1847	Wendeltje Berents Huizing ~ Veendam 26 aug 1778 † Veendam 8 feb 1837	Harmke Hindriks = 55
24	25	26	27	28	29	30	31
Jannes Wijcherts Panneman boerenknecht ~ Veendam 8 mrt 1795 † Meeden 12 okt 1843	Geesien Harms van der Veen boerenmeid * Zuidbroek 4 aug 1795 † Oude Pekela 8 dec 1858	Jacob Jans Busscher Hartman inl.kramer / boerenknecht * Nwe Pekela 14 sep 1810 † Oude Pekela 24 nov 1838	Margrieta Sikko's Zuidema inl. kraamster * Meeden 4 jun 1813 † Oude Pekela 12 apr 1876	Teunis Hindriks Gerrijts arbeider * Gasselte 17 sep 1819 † Gieterveen 2 feb 1880	Jantien Warrinks Oosting arbeidster * Anloo 9 jan 1815 † Gieterveen 19 aug 1910	Wijcher Hillebrands Visser visser / boerenknecht * Veendam 5 sep 1810 † Veendam 29 okt 1889	Grietje Sikkes Zuidema * Meeden 22 mei 1809 † Veendam 11 feb 1890
X Meeden 22 mei 1835		X Oude Pekela 21 apr 1835		X Anloo 9 nov 1843		X Veendam 28 nov 1836	
12	13		14		15		
Harm Panneman landbouwer * Meeden 1 jun 1836 † Oude Pekela 24 jul 1902	Martje Hartman * Oude Pekela 18 feb 1837 † Oude Pekela 29 nov 1911		Warrink Gerrits boerenknecht * Gieten 27 jul 1848 † Groningen 7 mei 1936		Alida Visser * Veendam 1 dec 1851 † Veendam 30 jan 1937		
X Oude Pekela 9 mrt 1871			X Veendam 3 aug 1872				
6				7			
Wiecher Panneman slager * Oude Pekela 7 okt 1875 † Veendam 3 jul 1944				Jantina Gerrits * Veendam 2 jan 1883 † Veendam 9 apr 1909			
X Veendam 21 sep 1901							
3							
Martje Panneman							
* Veendam 10 sep 1903				† Groningen 12 jan 1989			
14 mei 1928							

Spelde

scheikundige, directeur Coöp. Stremsel en Kleurselafabriek te Leeuwarden (1965-1990)

X (2) Groningen met drs. Anna Maria Zweens

Een centrale database?

van het bestuur

In de vergaderingen van maart en juni 2001 werd door dhr. Migchels de vraag gesteld of er door de vereniging een database gemaakt kan worden met gegevens die door de leden verzameld zijn. “We zijn allemaal met onze Westerwoldse voorouders bezig, waarschijnlijk is er veel overlap. Het zou veel efficiënter zijn als we elkaar konden helpen met reeds gevonden gegevens”, aldus dhr. Migchels. Ook sommige andere verenigingen hebben een database, samengesteld door de leden.

Het bestuur staat achter het opzetten van een dergelijke database, maar is van mening dat de organisatie door de leden zelf ter hand genomen zou moeten worden. Het bestuur zal alle medewerking verlenen die verder noodzakelijk is (aanschaf van een computer e.d.).

Een mogelijkheid zou kunnen zijn dat er in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal een computer opgesteld wordt met daarop een genealogisch programma waarin de bestanden van de leden raadpleegbaar zijn (bijvoorbeeld de archiefversie van HazaData zoals in de Groninger Archieven). Eén van de bezwaren van het afstaan van de eigen gegevens t.b.v. een gemeenschappelijke database, nl. dat ‘anderen met jouw werk aan de haal kunnen gaan’, is hiermee ondervangen. De bestanden zijn op deze manier niet te kopiëren of te printen (alleen te raadplegen), ze worden niet echt samengevoegd, de inzender wordt vermeld, zijn/haar werk blijft dus als zodanig herkenbaar. Er kan wel op namen gezocht worden in één of alle bestanden.

Wie meldt zich bij het bestuur (via het secretariaat of het redactie-adres) om te onderzoeken of er genoeg leden gevonden kunnen worden die hun bestanden (of delen hiervan, onder voorwaarden) ter beschikking willen stellen. Wie neemt deze taak op zich?

Een toevallige vondst in Zwolle

door Frans L. Scholten

Is er iemand die iets heeft aan de onderstaande vermelding uit 1726? Ik vond hem onlangs in de prothocollen van het Landgericht Ootmarsum (Twente, Overijssel). Ik heb er verder niets aan, maar een ander misschien wel.

13 nov. 1726. Jan Memes ende Jorrien Terborg in 't Westenwoldinger landt als assignatur van wijlen burgemr Reint Staverman doet anpandinge aen alle de gerede goederen en effecten van Jan Kucks in Olden Ootmarsen, wegens een somma als bij opbadinge sal gebljken. ('Memes' was niet goed leesbaar, er kan ook een iets andere naam staan).

Bron: Landgericht Ootmarsum, Historisch Centrum Overijssel, Zwolle, Prothocollen Contentieuse Zaken, toegang 71.1, inv. nr. 32.

Burgemeester Reint (of J.H.?) Staverman van Ootmarsum was overleden. Hij had aan vele personen in Ootmarsum of omgeving geld uitgeleend, meestal niet al te hoge bedragen. Bij de afhandeling van zijn erfenis in 1726 heeft men deze obligaties blijkbaar verdeeld onder de diverse erfgenamen. Die moesten echter vaak naar de rechtbank (naar het Landgericht als het personen buiten het stadje Ootmarsum betrof, anders naar het Stadsgericht) om hun geërfde geld te krijgen. Hier heb ik diverse voorbeelden van gelezen. In dit geval had burgemeester Staverman blijkbaar al voor zijn dood deze obligatie 'geassigneerd' aan de personen Jan Memes en Jorrien Terborg. Dit assigneren (toewijzen) betekent dat Staverman waarschijnlijk zelf geld aan hen schuldig is geweest. In plaats van die contant te betalen gaf hij hen schriftelijk het recht op inning van een andere schuldvordering ten gunste van hem. Dit werd vroeger nogal eens gedaan, in 'geldloze' tijden.

Het ging dus om het volgende schema:

A kreeg nog geld van B

C kreeg geld van A

A assigneerde dan het recht op inning van de schuld van B aan C en was daardoor zelf niet meer betrokken, mits C accoord ging met de assignatie.

In dit geval was B iemand uit Oude Ootmarsum, een buurtschap dicht tegen het stadje aan gelegen. Door de Westwoldingers werd aanpandinge gedaan, de eerste stap tot onteigening van goederen. Na 2 weken volgde meestal de 'opbadinge', het bij opbod verkopen van de onteigende goederen. Pas bij de opbadinge zou de verschuldigde som bekend worden gemaakt.

Ik ben nog niet aan die 'opbadinge' toegekomen. Als iemand interesse heeft, wil ik dit wel verder uitzoeken. (reacties s.v.p. naar het redactieadres)

Tijdschriften en jaarboeken.

Tijdschriften en boeken kunnen alleen worden ingezien in het SHC. In geen geval worden tijdschriften of boeken uitgeleend.

door: B. Roossien

Het archief van de Vereniging is geplaatst in het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal (naast de watertoren).

Inlichtingen SHC Stadskanaal: B.Roossien. Tel. 0599-612649.

Overige inlichtingen: Secretariaat, Pia Scheper, tel. 0591 - 618043

TIJDSCHRIFTEN

Genealogie: kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie Jaargang 7, nr. 1

Hans van der Hoeven De Koninklijke Bibliotheek en de genealogie

Frans Wojciechowski Poolse 'roots' in Zuid-Limburg

Jos van den Borne Alte deutsche Schrift leren lezen

Genealogie: kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie Jaargang 7, nr. 2

Anabelle Meddens van Onderzoek in archieven van arrondissementsrechtbanken Borselen

Conrad Gietman Surinaamse genealogie en familiegeschiedenis

Yvonne Prins Jan Buiteveld: een onbekende schilder uit Sneek

Annemieke Kors De stamboom in de klas: over familiegeschiedenis op school

Stad & Lande: cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen Jaargang 10, nr. 2

Speciale uitgave over een eeuw sociale woningbouw in de stad en provincie Groningen: n.a.v. het feit dat de 'wet houdende wettelijke bepalingen betreffende de Volkshuisvesting' dit jaar precies een eeuw geleden werd aangenomen.

Huppeldepup: NGV afd. Groningen mei 2001, jaargang 8 nr. 2

Jaap van Campen Het Staatse leger in de 18e eeuw

Petronella J.C. Elema Allochtonen van rond de evenaar. Over de Veendammer familie van Jan van Oost

Geert Bos Stamreeks Bos

H. Heidstra Kwartierstaat Hendrik Heidstra

K.H. Beintema-Meijer Herinneringen aan 'de grijze boerderij' te Veendam

K.H. Beintema-Meijer Korte parenteel Bolhuis

Twente Genealogisch: NGV afd Twente kwartaalblad 17e jaar nr. 2 april 2001

G. de Voer Kwartierstaat Grietje ten Bruggencate

G. de Voer Familiebijbel Ten Bruggencate

Emsländische und Bentheimer Familienforschung, Januar 2001, Heft 58, Band 12.

Willy Friedrich 20 Jahre Arbeitskreis Familienforschung

Ellen Brons Ahnenliste Anthonie Johannes Brons (Auszug)

Emsländische und Bentheimer Familienforschung, Mai 2001, Heft 59, Band 12

Reinhard Cloppenburg Status animarum Kirchspiel Weitmarschen 1663

Jan Ringena Einrichtung Katholischen Familienforschungsstelle Meppen

Werner Lieske Index des alten Kirchenbuches des Kirchmeisters von Uelsen
 Jan Ringena Die Pastoren der Ev.ref. Gemeinde Neuenhaus seit der Reformation (3 Teil)
 P. Bos Teilahnenliste Warntjes, aus der Ahnenliste Drenth (Auszug)
 Titelblatt, Inhalts- und Stichwortverzeichnis sowie Indizes zu bd. 10 (1999) unseres Mitteilungsblattes
 "Emsländische und Bentheimer Familienforschung"

Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde 50. Jahrgang, Heft 1 2001

Berend Droll Nachruf auf Erhard Paul Hermann Schulte 1931-2001
 Mimke Saathoff Ostfriesen in Amerika-im texanischen Indianerland
 anoniem Ostfriesen in Amerika-auf der Prairie in Nebraska
 Herman Fischer Kapitalschatzung 1672 (Amt Aurich)

Haselhoff Bulletin 1/01, 12e jaargang, juni 2001

Albert Hazelhoff De graven in Normandië en het onderzoek in de Verenigde Staten (vervolg
 artikel dec. 2000)
 Foto's van onze familiedag
 J.P. en W. Hazelhoff Jacob Hazelhoff (xi-54)

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr. 6, juni 2001

A. Globus Van tweeën één, verwarring gezaaid in een genealogie als gevolg van het
 door elkaar gebruiken van de voornamen Jacobus en Johannes.
 K.J. Bekkema e.a. Kwartierstaat Petra Laurentien Brinkhorst
 A. Groen en A.M.C. Het gezin van Willem Adriaensz. Westerhout
 Groen- Westerhout
 S.H.J. Vrancken Een opmerkelijk huwelijk (Munnix x Stassen)

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr. 7/8, juli/augustus 2001

T. de Bruijn Een Hollandse schoolmeester in Transvaal (W.D. Vahrmeijer, 1866-1901)
 P. Vahrmeijer e.a. Stamreeks Vahrmeijer
 J.F. Wendte en M.J.J. De eerste generaties van het geslacht Lemcker (Lenker)
 Wendte
 R.F. Vulsmas De genealogische dag te Stadskanaal

BOEKEN

Kijk op Groningen / Tj.W.R. de Haan en T. Bouws. Amsterdam 1977. Geschenk van de heer Kuiper uit Winterswijk
 Groninger Kwartierstatenboek 2. Groningen 2001
 Genealogische Bibliografie van de Provincie Groningen / W.G. Doornbos. Groningen 2001. Nr.12 in de reeks Groninger bronnen en toegangen.
 Afdeling Blijham Groninger Mij van Landbouw, Historische schetsen 1854-1954 / E.Buringh, Blijham 1981 (oorspr. uitgave 1954)
 Afdeling Blijham Groninger Mij. van Landbouw, Algemene en landbouwkundige ontwikkelingen 1954-1979/M.J. Baas, L.L.Dijkema en D.K.Mensinga, Blijham, 1981.

Driemaandelijks tijdschrift van de
Vereniging voor Genealogie en Historie

Westerwolde

Jaargang 22 no. 4,

December 2001

Redactie: THEO HOFMAN (eindredactie)
Nic. Beetsstraat 19
9636 GJ Zuidbroek
tel. 0598-452417
e-mail: m.j.hofman@hetnet.nl

Secretariaat: PIA SCHEPER
* lidmaatschap Heidelaan 1
* abonnementen 7822 CD Emmen
* administratie tel. 0591-618043
e-mail: P.Scheper@zonnet.nl

Penningmeester: G. KAMIES
Postkade 51
9503 AJ Stadskanaal
tel. 0599-617272

Bank: * RABO-bank Stadskanaal, rek.no. 3586.06.063 t.n.v.
Vereniging voor Genealogie en Historie Westervolde
* Postbank, rek.no. 4222401

Lidmaatschap: * contributie fl. 40,- per jaar (inclusief tijdschrift, uit te reiken
op de driemaandelijke bijeenkomsten of toegezonden per
post)
* donateurschap fl. 35,- per jaar (met tijdschrift, gezonden
per post), alleen voor verenigingen en stichtingen.

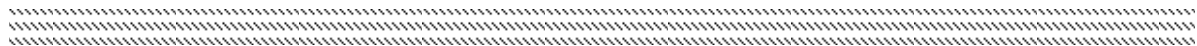
Homepage: <http://go.to/westerwolde>

Webmaster: FRITS JAGER
e-mail: fjager@wxs.nl

Archief: Streekhistorisch Centrum
* voor leden gratis Ceresstraat 2
toegankelijk 9502 EA Stadskanaal
tel. 0599-612649

Inhoud

ing. B. Hazelhoff	Steenhuizen in Westerwolde-----	87
redactie	Aanvullingen en correcties-----	94
B. Roossien	Winschoter Courant in Streekhistorisch Centrum op cd-rom-----	95
H.R. Aiking	De geheimzinnige Poaterbörg te Onstwedde-----	96
M.H. Gerbers - Straatman	Woar bist doe aine van?-----	98
R. Remkes	Westerwoldse breuken in Osnabrück-----	99
P. Scheper	Boekbespreking-----	103
redactie	In memoriam: S.H. Achterop-----	104
drs. J.G. Abbes	Excursie naar de Krummhörn-----	104
A.Joh. Smit	Zwerftochten in Westerwolde I -----	107
B. Roossien	Tijdschriften en jaarboeken-----	110

Van het bestuur

In verband met de introductie van de Euro zijn de contributies per 1-1-2002 door het bestuur als volgt vastgesteld:

Leden €17,50

Donateurs €15,00

Dit betekent dus dat het lidmaatschap zelfs iets goedkoper is geworden!

Tevens is besloten dat voor verzending van het tijdschrift buiten Europa €11,50 per jaar als bijdrage in de portokosten in rekening gebracht zal worden.

Het bestuur wenst u fijne feestdagen en een gelukkig nieuw jaar !

Van de redactie

- In dit nummer een aantal artikelen uit het verre verleden van Westerwolde: breuken uit 1499, de geschiedenis van de 'Poaterbörg' in Onstwedde en 'a missing link' in de Addinga afstamming en een Steenhuis te Vriescheloo. Dank aan alle inzenders voor hun bijdrage!
- Voor een evenwichtige samenstelling van ons tijdschrift is er dringend behoefte aan genealogische artikelen. Wie helpt?

STEENHUIZEN IN WESTERWOLDE (I)

Nieuw licht op de eerste Addinga's

ing. B. Hazelhoff

Westerwolde, dat sinds het midden van de 14^e eeuw aan de Addinga's was beleend, heeft m.i. evenals de rest van de provincie een ontwikkeling gekend naar steenhuisen. De eigenerfden onderkenden dit gevaar, vandaar dat zij op 18 januari 1316 een verdrag slooten met de bisschop van Munster, die daarin beloofde de Westerwolders te beschermen en de bouw van steenhuisen zou beletten.¹

Steenhuisen, die reeds toen bestonden lagen o.a. aan de Westerwoldse A te Vriescheloo en Bellingwolde en zijn enkele jaren geleden door het Biologisch Archeologische Instituut gelokaliseerd. Volgens een mondelinge mededeling van dr. H. Groenendijk van die dienst bestond het huis in het verdronken Vriescheloo nog in 1415, van welke datum hij een ingemetseld muntje vond.

Ook daarna komen naast het huis Addinga te Wedde steenhuisen voor. Door mij zijn de standplaatsen van een steenhuis te Vriescheloo en vermoedelijk een steenhuis te Vlagtwedde gelokaliseerd, die in dit artikel behandeld zullen worden.

I. Het steenhuis te Wedde

Dit huis, dat ca 1350 werd gesticht, op grond van bele-

¹ Idsinga staatsrecht II, (p.379) Oorkondeboek 250-51.

ning door Corvey aan de Addinga's, kreeg Corveyse goederen in leen. Deze goederen van de abdij Werden afkomstig en aan Corvey gekomen worden in meerdere leenbrieven omschreven, onder meer op 3 augustus 1474.²

Alle andere rechten, die de Addinga's zich in de loop der tijd aanmaten zijn wederrechtelijk, zij waren m.i. zelfs geen hoveling, daar alle daaraan verbonden rechten in handen bleven van de ingezetenen, de rechten die erfgesetenen noodgedwongen afstonden bleven een twistpunt en gaven aanleiding tot meerdere onoverwinnelijke toestanden. Het is niet mijn bedoeling de reeds meermalen geschreven geschiedenis van Westerwolde te herhalen en ik zal hiervan alleen gebruiken datgene, wat onmisbaar is om de juiste afstamming der eerste Addinga's te reconstrueren.

De 'hovelingen' van Westerwolde

Het was de abt van Corvey, die een Addinga in de 14^e eeuw toestond op grond van de abdij te Wedde een stenen huis te bouwen als compensatie voor zijn "door inundatie des Dollard's verloren gegane "behuysinge en de saete", aldus Dra E. Van Dijk in 'In het huis te Wedde'.³

² Westerwolde in woord en beeld. Uitgave A.A. Lubberts en H.J. Tjermersma 1897, (p.23). Tegenwoordige staat II (p.411)

³ Ver. Stad en Lande. Het huis te Wedde door J.G.N. Renaud en E. Van Dijk. J.B. Welters Gron.1959, (p.51)

Deze zinsnede roept direct de vraag op, of het huis op grond van Corvey is gebouwd, of dat het huis is gebouwd op grond van de Addinga's zelf. M.a.w. op een erf, dat zij reeds te Wedde in bezit hadden. Het tegenover de borg gelegen schultenerf was eigendom van de Addinga's.

Bij een nieuwe beleningsbrief op 31 juli 1474 verklaarde de abt van Corvey: "Dat bij de belening niet waren inbegrepen Egge Addinga's slot te Wedde met alle gerechtigheid, erve, landen en goederen, daartoe behoorende en leusinge erva te Jipsinghuisen, dat van Addinga zelf in leen uitging."⁴

Waar de Addinga's vandaan kwamen is niet bekend. Maar het kan uit de buurt van Wedde zijn. Er zijn aanwijzingen, dat het geslacht uit de hoek van Vriescheloo afkomstig is. In 1569 worden bij het innen van het z.g. hoendergeld vermeld: "Juncker Haye meieren in den Karspel Loe".

Johan Aeijskes
Gheit Hiddijnck.
Gerth Hermens
Johan Alers
Sijmem Sijvers
Top Hermens

Haye Addinga heeft hier dus 6 erven in bezit. Aangezien in geen enkel ander dorp van het register meiers van Addinga worden genoemd, doet hun bezit in Vriescheloo sterk in eerder genoemde richting denken. Het register omvat de jaren de jaren 1568-1575 en

⁴ Idem noot 2.

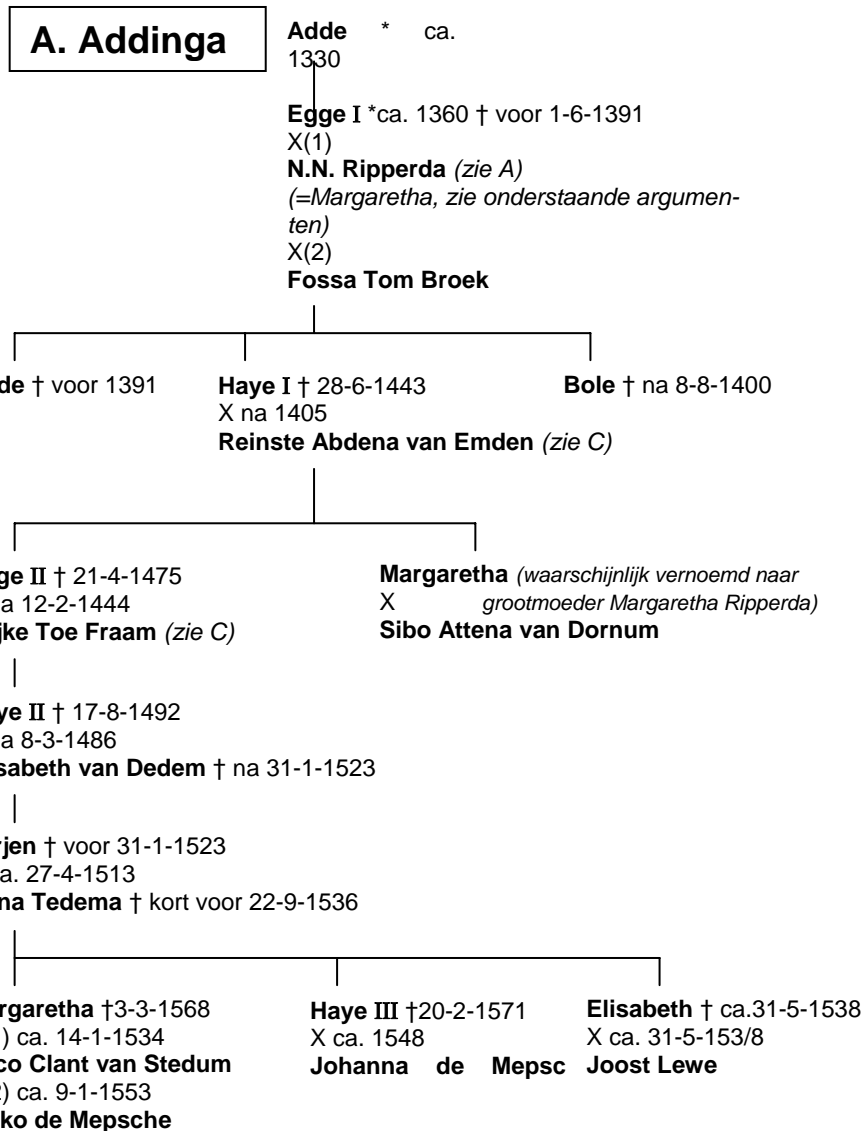
1589-1593.⁵ NB. Het hoendergeld is een belasting ten gunste van de bisschop van Munster, ingesteld op 18 januari 1316, die in het toen opgestelde verdrag de Westerwolders zijn bescherming bood.⁶ De namen van de meeste Addinga's zijn niet bekend. De eerste bij name genoemde Addinga komt voor in 1322, genoemd wordt Tirlingus Addinga Nordanis borge-meester.⁷ Zijn aanwezigheid in Norden doet vermoeden, dat er reeds vroeg contacten of familiebanden bestonden met het hovelingengeslacht Tom Broek te Norden. Dit geslacht streefde naar een overheersende positie in Oost-Friesland en dat kan mede bepalend geweest zijn voor de belening van Westerwolde aan de Addinga's. Naast verovering voerden zij een gerichte huwelijks-politiek teneinde hun invloedssfeer uit te breiden. Ook oostelijk Groningen ontkwam daaraan niet.⁸

⁵ Register van Hoenderbelasting des Gerichtes Westerwolde . Wierden nov.1982 C.J. en R.M.A. Wegman (p.5,12)

⁶ Idem noot 5 (p.12)

⁷ Nobiliarium Groningantum van Wilhelm Coenders van Helpen. Uitg. Mr. H.O. Feith; Genealogisch. Heraldisch Archief 's Gravenhage 1886. Heruitgave van de Historische kring de Marne Leens 1975 (p.51)

⁸ Hajo van Lengen. Geschiedten des Emsigerlandes. Verlag Ostfriesische

Wanneer de stamreeks van de Addinga's begint is niet bekend. De eerste Addinga in Westerwolde bij name genoemd was Egge, bij het sluiten van een verdrag in 1391.⁹ In dit verdrag wordt bepaald, dat de Westerwolders aan Egge dezelfde 'breuken' zullen betalen, als aan zijn vader. De vader heet waarschijnlijk Adde Addinga. Met hem laat men in het algemeen de stamreeks aanvangen. Ook ik zal dit doen.

Een stamreeks Addinga via de mannelijke lijn samenstellen is

Landschaft, Aurich 1974. (p.37 e.v.)

⁹ Idem noot 2 (p.14)

niet zo moeilijk. Een pijnlijk gemis zijn de namen van de vrouwen waarmee zij een huwelijk sloten aldus drs. E. van Dijk.¹⁰ Zowel Heikes¹¹ als van Dijk hebben een poging gedaan een stamreeks samen te stellen. Van Dijk is m.i. daarin het beste geslaagd. De hiaten en problemen spelen zich ook bij haar af rond het huwelijk van de zojuist genoemde Egge I Addinga.¹² Hieronder volgt een lijst van voornamelijk mannelijke Addinga's. Achtereenvolgens zal

¹⁰ Idem noot 3 (p.52)

¹¹ Idem noot 3 (p.52)

¹² Idem noot 3 (p.53)

ik proberen hun vrouwen, hun afstamming en hun kinderen te plaatsen.

A. ADDINGA

Als motivatie voor het huwelijk van Egge I Addinga met N.N. Ripperda kunnen we het volgende aanvoeren:

1. Haye en Bole zijn namen, die gelijktijdig voorkomen met Haye Ripperda en zijn zoon Bolo ten tijde dat Unico Ripperda hoveling was te Farmsum.
2. Unico Ripperda werd voogd over de kinderen van Egge I Addinga na diens overlijden voor 1-7-1391. Hij is optredend voogd, dus sibbe voogd en een broer van N.N. (*Margaretha*) Ripperda, zijn zuster (vrouw van Egge I). Hij treedt onder meer op tijdens het sluiten van een verbond op 8-8-1400, tussen de Addinga's en Otto van Hoya, bisschop van Munster en in een brief van 13-12-1392.¹³

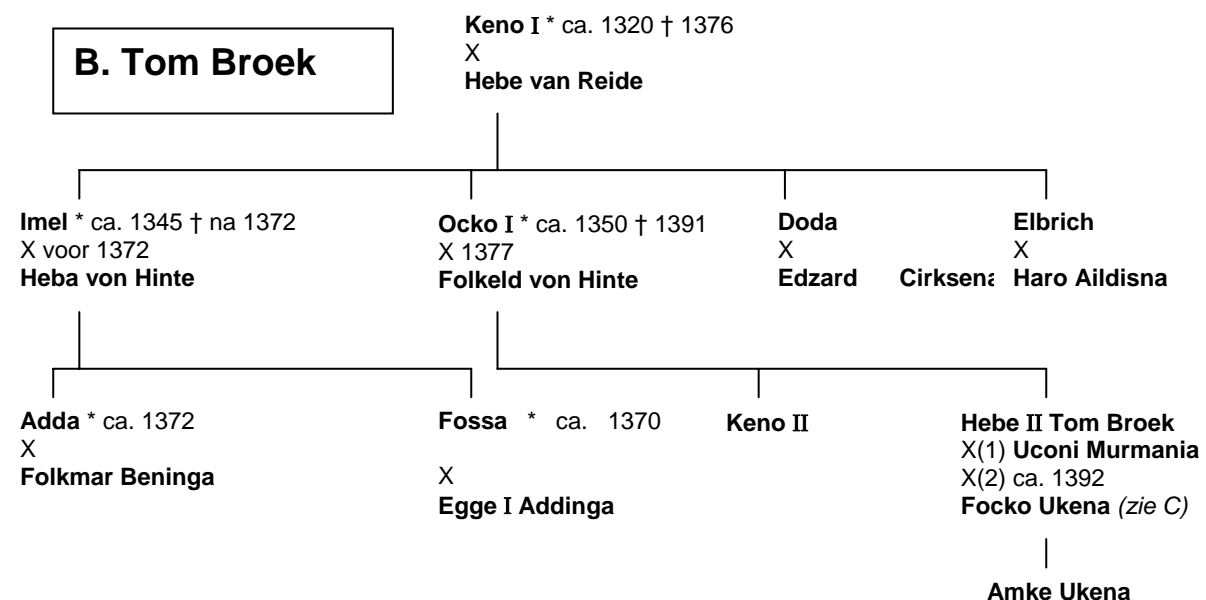
voor Unico Ripperda in de kerk van Farmsum droeg als opschrift: "In 't jaar unses Heeren 1400 starf Uneko Ripperda hovetling tho Farmsum und Wedde, proost tho Farmsum und tho Loppersum." Unico Ripperda kon alleen hoveling te Wedde zijn op grond van zijn voogdij-schap over Egge I's kinderen.¹⁴ Ergens in de familie moeten nog enige vrouwelijke nazaten zijn ontsproten, welke gehuwd zijn met Westerwolder erfgeseten, want uit genoemde brief van 12-3-1392 blijkt, dat ook Wijard Memminga, diens zoon Memme en Tjabbeke Jeldekes aanspraak maken op de nalatenschap van Egge I. Zij dragen daarin aan Haye I en Bole Addinga over: "Alle recht en heerlijkheid welke zij hadden op het slot te Wedde met erven landen en renten daartoe behorende en op het gan-

sche land van Westerwolderde".¹⁵

Tijdens de gevangenschap van Haye I Addinga, gevangen genomen op het slot Ripperda te Farmsum tijdens een bezoek aan zijn familielid Haye Ripperda (neef) in 1400, treedt op namens Haye I Addinga Tjabbeke Geldersna, identiek aan Tjabbeke Jelderkes.¹⁶ Hierop wordt in het besluit ingegaan.

B. TOM BROEK¹⁷:

Voor 1391 moet N.N. Ripperda zijn overleden en huwde Egge I met Fossa Tom Broek. Aangezien Fossa na ca 1372 geboren is, moet zij de 2^e vrouw van Egge I zijn; om zijn eerste vrouw te zijn was zij te jong (Egge I overleed voor 1 juni 1391) Zij zal de opvoeding van Egge I's kinderen ter hand genomen hebben. Haar afstamming: zie schema B.

3. Een thans verdwenen zerk

¹³ Idem noot 2 (p.14)

¹⁴ Groninger Gedenkwaardigheden. A. Pathuis; Van Gorcum Assen – A'dam (p.104)

¹⁵ Idem noot 3 (p.56)

¹⁶ Idem noot 3 (p.57)

¹⁷ Idem noot 8 (p.38)

N.B. Folkeld von Hinte en Heba I von Hinte zijn zusters. Nobiliarium Groninganum door Mr. H.O. Feith,¹⁸ vermeldt bij Fossa Tom Broek abusievelijk als echtgenoot Hiscone. Dat het huwelijk van Egge I met Fossa Tom Broek correct is mag blijken uit de volgende akten:

“In 1448 den 5^e Mai übertrug Egge II Addinga ihm seinem ‘leven neven’ und dessen Erben ‘alle Herlichkeit, erve und rechticheit’ die er van Fossa Keentsma, Tom Brok ridder Ocken brodendochter, ‘seiner’ olde moder, wegen ene in Auriker unde Brokmannelanden” beanspruchen könne.”¹⁹ Ook een andere oorkonde geeft de verwantschap met de Tom Brok’s aan:

In een brief van ca 1400 verklaart Haye I Addinga: “Het, Emmeke en zijne broeders, kinderen van Zeke te Reide, niet euvel te zullen duiden, dat zij hun huis aan die van Groningen en Ommelanden hadden overgegeven.”²⁰ In Reide hadden de Tom Brok’s belangen zoals eerder is geschreven! (Keno I was gehuwd met Heba van Reide.)

De opmerking in Westerwolde in Woord en Beeld (p.17), brengt Haye I Addinga in verband met zijn schoonvader Hiske Abdema, proost van Emden. Dit is incorrect, zoals Hayo van Lengen opmerkt (zie noot 19), Hiske Abdema is de broer van Jonge Imel Abdema, (Reinste’s vader) en dus haar oom.²¹ (zie schema C.)

¹⁸ Idem noot 7 (p.24)

¹⁹ Idem noot 8 (p.126).

²⁰ Driessen Mon. Gron. 1887. Idem noot 2 (p.17)

²¹ Idem noot 8 (p.194, 195)

Fokko

X

Hebe II Tom Broek (zie B)

Fossa Ukena

X

Jonge Imel Abdema

Reinste Abdema

X na 1405

Haye I Addinga

Met dit huwelijk wordt Fossa Ukena de schoonmoeder van Haye I Addinga en Fokke Ukena zijn grootvader.

C. BLIJKE TOE FRAAM

Het huwelijk van Blijke Toe Fraam met Egge II Addinga was voor haar het 2^e huwelijk (huwelijk na 1442). Voor de eerste maal huwde zij Ailco Onnema, met wie zij een zoon kreeg, deze stierf jong en ook Ailco werd niet oud. Toen zij met Egge II huwde had zij van haar man de Onnema goederen en mogelijk als enige erfgenaam van haar ouders, Fraam te Huizinge geërfd. Haar ouders waren:

Rodolphus Frawama alias Rolof Kater en Amke Ukena, een dochter van Fokke Ukena en Hebe II Tom Broek (zie schema B en C). Amke Ukena was in 2^e huwelijk verbonden aan Ewert Sickinghe, genoemd in 1450, aldus Hajo van Lengen.²²

Dit wordt bevestigd door het wapen linksonder op de zerk. (Ukena – Tom Broek) en door het feit, dat de weduwe Blijke

²² Zie noot 8 (p.121, 122, 290)

En in het boek De Ommelander Borgen en Steenhuizen (zie ook noot 25) p. 479, aldaar wordt vermeld dat in 1475, de weduwe Amke van Evert Sickinghe haar neef Fokko Ukens (Ripperda), een zoon van Unico Ripperda en Ulske Ukena goederen schonk gelegen te Winsum.

C. Ukena

Amke Ukena

X(1) **Rudolphus** X(2) **Evert Sickinghe**
Frawama alias Cater

Blijke Toe Fraam

(zie A)

en haar zoon Haye II hun rechten op Fraam verkopen aan hun neven Claas en Sweeder Cater.²³

Groninger Gedenkwaardigheden¹⁴ geeft voor het wapen linksonder: 3 vijfpuntige sterren. Dit gedeelte van de zerk is zodanig versleten, dat deze vergissing mogelijk is. Als het echter 3 sterren zouden zijn, dan moeten de linker en rechter ster even hoog liggen en dit is niet het geval. (Ook Ukena’s huwelijk en afstamming zijn in strijd daarmee.)

De verwantschap van Amke Ukena mag blijken uit het feit, dat bij de scheiding van de goederen van de Ripperda’s in 1445 te Winsum, als Evert Sickinghe gezamenlijk optreedt met Hiddeke, de weduwe uit het 2^e huwelijk van Fokke Ukena. Ook in 1430 treedt hij reeds voor haar op (Hiddeke is de stiefschoonmoeder van Evert Sickinghe.²⁴

²³ Idem noot 25 (p.181)

²⁴ Idem noot 25 (p.479)

Fig. 1 Grafzerk van Haye II Addinga in de kerk te Wedde.

Heraldiek van de zerk van Haye II Addinga, in Wedde²⁵ (overleden in 1492).

De Addinga's voerden de staande leeuw.

Pas Haye II Addinga voerde het wapen van zijn grootmoeder Margaretha Ripperda: 'Ridder te paard'.

Heraldisch gelezen:

Centraal: Een ridder te paard. (Addinga)

Rechtsboven: Een leeuw; Egge II Addinga (vader van Haye II)

Linksboven: Een dwarsbalk;

(Blijke Toe Fraam, moeder van Haye II)

Rechtsonder: Een adelaar; Wapen van de Abdena's (?) (Reinste Abdena, grootmoeder van Haye II)

Linksonder: Wapen van Anke Ukena (moeder van Blijke toe Fraam).

Boven: Een klimmende leeuw: Wapen van de Ukena's.

Onder: Een omgekeerde adelaar: Wapen van Tom Broek.

²⁵ De Ommelander Borgen en Steenhuisen; Dr. W.J.Formsma, B.A.Luitjens, Dijkveld Stol en A.Pathuis; 1987; van Gorcum, Assen/Maastricht (p.181) en noot 25

II Het steenhuis te Vriescheloo

Het bestaan van dit huis, en gedeelten van zijn geschiedenis, wordt beschreven in: "Das Steinhaus in van Bunderlee" van Smidt en Schmidt-Oberdieck 1970. Verlag Ost Friesische Landschaft - Aurich. Ik citeer daaruit:

Op 6 januari 1668 werd te Jengum in het klooster in aanwezigheid van de beide Jengumer personen, de ouders en de gezamenlijke naaste familie de verloving van Peter Ulrich von Heteren met Engel Jan Nannes, gevierd.

Engel Jan Nannes werd geboren in de opkamer van het steenhuis te Vriescheloo, als dochter van de eveneens daar geboren Jan Nannes, die bij zijn huwelijk op 25-9-1634 te Jengum "erffgesetene te Vriescheloo" werd genoemd. Hij huwde Elsje Jans, een dochter van Jan Brams en Anna Willems te Jengum. Zijn vader Gerd Nannes, eveneens erffgesetene te Vriescheloo, stierf reeds voor 25-9-1634, (zie aantekeningen uit het breukregister hierna), aangezien zijn moeder Engel Janssen in een door haar zoon Jan Nannes op 7-2-1643 afgesloten huurovereenkomst, voor een huis en een molen te Vriescheloo, een huur ontving van 95 zilverdaalders. Bovendien kreeg zij op het steenhuis het woonrecht in de zijkamer, turf en het recht op 2 of 3 kippen.²⁶

²⁶ Das Steinhaus zu Bunderlee. Verlag Ostfriesische Landschaft. Aurich 1970 (p.35 t/m 37)

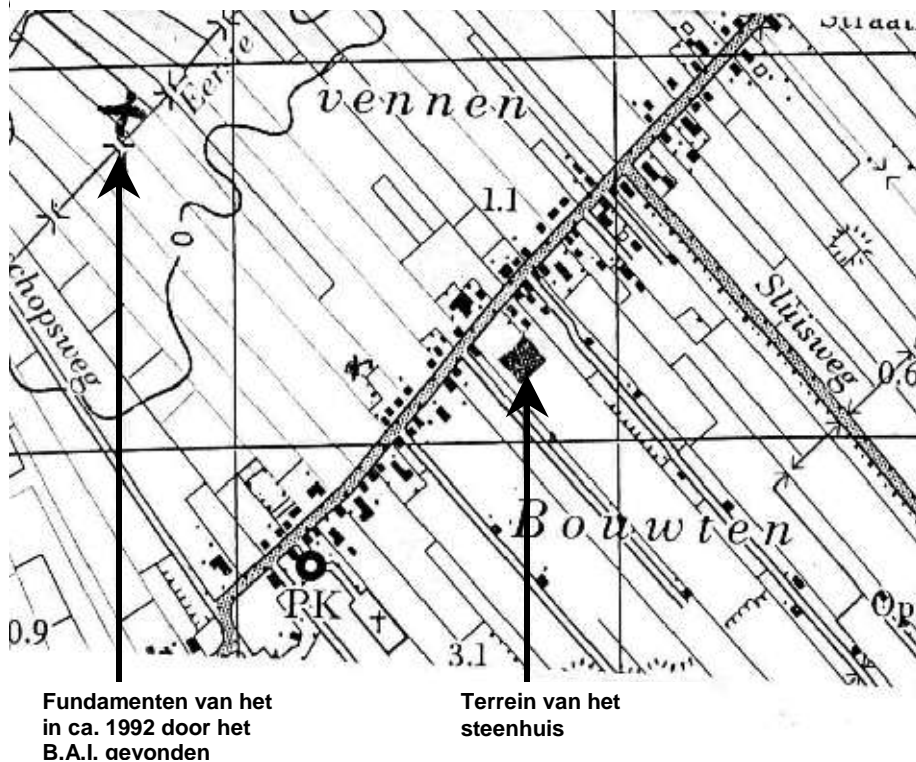

Fig. 2 Detail van de topografische kaart van Vriescheloo

**Aantekeningen uit:
Ontfanck van breuken des
Gerichtes Westerwolde
1567-1667.²⁷**

Opmerking: Een mandaat is een aanklacht. Een Breuk is een boete.

Breuken, waarin worden genoemd de voorzaten van Gerd Nannes en Engel Janssen.

1569-11-21 Luppo Engelkens is mith denn drosten verdragen van der nederslags halven Le an salige Gerth Nannes begangen en vor tsestich emder gl. Tho betalen over ehn jar nae vermelde der handschriften war van eme mijn gefrouwe quith gegeven dorch vorbede van den drosten tein emder gl.

Johan Nannes, zeker de zoon van Gerth, komt in het breukenboek voor vanaf 1567 t/m

1585, voor het niet betalen van schulden. In 1589 wordt hij bij de Westerwolder heksen-processen 2 maal als bijzitter vermeld.

Breuken, waarin Gerd Nannes en Engel Janssen genoemd worden

1609-6-7 Gert Huetzinck wegen mandat van 5 marck op een reall accordeert, so Geert Nannes overgeven is.

1623-8-12 Geert Nannes wegen een mandat van 5 marck so Johan Frerix overgegeven van helfft verdragen op regt.

1624-11-24 Hylwerd Engelenkens hadde t' onrecht een mandat op Wesselus Bueter, Geert Nannes en de anderen overgeven, daer van verdragen op veer gulden.

1627-18-10 Engel Nannes is die veerde dach mede op Evert Abels brulfft gewest ten ambten, verdragen daer aff op anderhalff rijksdaler.

1628-9-10 Tiabbe Tiddes

hefft Engel Nannes verweten dat haer salige man Geert Nannes de lantbrevens ondergeslagen hadde, dar aff op 2 gulden verdragen. (vrouwe van wijlen Geert Nannes)

Breuken, waarin Jan Nannes genoemd wordt

1638-25-6 Jan Nannes en Tiabbe Fiddes volmachten van Vriescheloo van die E. Richter

Sibinga in een mandaat van vijff marck overgegeven, deswegen verdragen op twee Caroli gl end tijn stuver bbans.

Erven van het steenhuis te Vriescheloo

1. Gerth Nannes sterft voor 21-11-1569.
2. Johan Nannes, laatst genoemd in 1589.
3. Gerd Nannes, sterft voor 9-10-1628.
- 3.1. Zoon Jan Nannes, huwt 25-9-1634 Eltje Jans (van Jengum).
- 3.2. Dochter Hille Janssen, huwt Berend Frerkens, sterft kort na 1697 te Vlagtwedde.²⁸

Waarop na 1697 het steenhuis te Vriescheloo is vererfd, is nog niet bekend. Wel wordt Hille Janssen na 1697 onderhouden door 2 neven Sijte en Bruno Hopkes, mogelijk zijn zij de erfgenamen.

Wat er verder met het steenhuis te Vriescheloo is gebeurd, is niet bekend. De plek van het Steenhuis heb ik in 1993 terug

²⁷ C.J. en R.M.A. Wegman, Wierden sept. 1982.

²⁸ Idem noot 26 (p. 37)

gevonden, na jaren lange speurtocht. Volgens overlevering stond ter plekke een boerderij, die in de jaren 70 van de 20^e eeuw is afgebrand. Thans staat ter plekke, temidden van kloosterpuin en grachtrestanten een nieuw burgerwoonhuis. Idyllisch gelegen aan het eind van de nu van beton voorziene oprijlaan.

NB. Hille Janssen, noch Berend Frerks werden in Vlagtwedde gevonden.

III Het steenhuis te Vlagtwedde.

Opmerking redactie: De schrijver maakt, voor wat betreft het Steenhuis te Vlagtwedde, zelf een ernstig voorbehoud. Zijn hypothese willen wij u toch niet onthouden.

In de Marke van Vlagtwedde waren 100 mollenwaren.²⁹ In de register van de hoenderbelasting zien we dat er in de marke Vlagtwedde 20 eigenrden waren. Oorspronkelijk moeten er 25 zijn geweest, omdat er 100 mollenwaren zijn en een vol erve 4 mollenwaar moet hebben.³⁰ Er ontbreken rond 1500 reeds 20 mollenwaar d.i. 5 erven. De schrijvers van 'Onder de Clockeslacht van Vlachtwedde'³⁰ stellen dat er dan reeds 20 mollenwaar terecht waren gekomen bij keuters, maar is deze gedachte wel juist? In dat geval zouden de mollenwaren verdeeld moeten zijn en zouden we ze in de 'willekeuren' van de boerschap weer tegen

²⁹ Een mollenwaar is een gebruikersdeel van de Marke; 4 mollenwaar aandeel vormen een vol erf.

³⁰ Onder de Clockeslacht van Vlachtwedde. Uitgeverij Actief Scheemda, b.v. (p. 39 e.v.)

moeten komen.

Inderdaad werden van de terreinen der oorspronkelijke erven ten behoeve van de keuters terreinen afgesplitst, maar de erven met rechten bleven intact.

Waar de erven werden gesplitst, komen keuters voor met 1, 2 of 3 mollenwaar. Gezamenlijk bezaten zij dan weer een vol erf.³¹

moet reeds grootgrond bezit zijn ontstaan. Bezit, waarmee men niet meer van aandelen in de marke afhankelijk was.

Het voortreffelijk werk van de heren C.J. en R.M.A. Wegman³¹, dat eigendom, verkoop, opsplitsing en familie relaties nagaat, spreekt bij maar één perceel over de aanwezigheid van een steenhuis.³²

Fig. 3 Detail van de topografische kaart van Vlagtwedde (rond 1900)

Bij nadere beschouwing blijken delen van Vlagtwedde ca 1550 niet meer te plaatsen bij een oorspronkelijk erf. Er

³¹ C.J. en R.M.A. Wegman. Westerwolders en hun woningbezit van 1568 tot 1829; Het kerspel Vlagtwedde deel I. Uitgave van de schrijver.

2-6-1727. Willem Berents en zijn zoon Klaas Willems tot Vlagtwedde verkopen aan Jan Warrenties tot Vlagtwedde: "Haar verkopers gehele schuifre of voerhuis met de vrieheit voor het huis 300 comparan-

³² Idem noot 30. Blz. 167 en 170.

ten te kunnen verdedigen, van het steenhuis tot aan Jan Warrenties campe toe; met nog soo veel grondt achter de schuire off het voerhuis als de wester moestuine deur tot an de dicke wilge an de westzijd van de bareke en drie voet van de dikke wilge tot de oostzijd, alsmede de vrieheit om een ledder-richting an de westzijd van het huis als ook reparatie te mogen doen als hij het van noden heeft, tesamen voor 600 gld.

En daerenboven de vier eerste gebinten van sijnes kopers oude huis, welcke den verkoper sal mogen afbreken en tot zijn profijt gebruiken door de assessor Claas Banningh en Jan Hommes tesamen zijn

getaxeert op 70 Car. Gld. Mits dat sodaene backhuis als tegenwoordig door Jan Harmen Iderman wort bewoont en waervan de grond door het op stat mede is verkoft, sal blijven staen tot May 1728 maer als dan door verkoper moet worden wechgebroken.”

In 1727 was het perceel van het steenhuis reeds in 3-en verdeeld en zoals uit bovenstaande verkoop acte was het steenhuis aangebouwd met een schuur. Het geheel was versleten en zal spoedig na 2-6-1727 zijn afgebroken,

Besluit

Als in 1402 als verware des landschap Westerwolde en in

1405 verware toe Westerwolde wordt genoemd Tjabeke Geldersma, alias Tjabeke Jelderskes en reeds eerder ca. 1400, als Wijard Memminga, diens zoon Memme en Tjabeke Jelderkes aan Haye I en Bole Addinga hun aanspraken op huis en heerlijkheid Westerwolde worden genoemd, dan is het verleidelijk deze beide families te betrekken in de huizen te Vriescheloo en Vlagtwedde en in rechtstreeks familieverband met Haye I Addinga. Het gat tussen ca. 1400 en de data, waarop van de genoemde huizen sprake is, is te groot om deze gevolgtrekking te kunnen maken.

AANVULLINGEN EN CORRECTIES

Mevr. M. Geikens stuurde aanvullingen op het artikel van J.S.A. Huizing over Dorpsstraat 14 Vriescheloo (jrg. 22 nr. 3 pag. 63):

Hindrik Uden Geikensz (betovergrootvader van mevr. Geikens) huwde (1) in mei 1804 te Bellingwolde:

Aan Hinderk Uden Geikensz van Oldgaste [kerkelijke gemeente Holtgaste in het Reiderland] in Oost vriesland en Etje Ibelings van Weender in Oost vriesland attestatie afgegeven van onverhinderde Kerkkondiging die voornemens waaren om zich te Wijmeer te laten copuleren.

Uit dit huwelijk:

1. Harmke ged. Bellingwolde 13-03-1806

2. Geike ged. Bellingwolde 29-01-1808

Etje Ibelings overlijdt op 07-02-1808 op 30-jarige leeftijd in de Bovenstreek te Bellingwolde.

Hinderk huwt (2) op 08-03-1811 te Bellingwolde met Grietje Alders (Houwen) van Vriescheloo. Naar alle waarschijnlijkheid is Grietje na het overlijden van Etje Ibelings als hulp in de huishouding gekomen.

Op 16-08-1810 was er een zoon Aldert geboren: hij kon pas na het huwelijk van zijn ouders gedoopt worden te Bellingwolde op 14-03-1811.

Na de invoering van de burgerlijke stand werd de achternaam Gaikens geregistreerd.

WINSCHOTER COURANT

IN STREEKHISTORISCH CENTRUM OP CD-ROM

Bert Roossien

Een gedeelte van de kranten-collectie van het Streekhistorisch Centrum in Stadskanaal is op cd-rom gezet. Het gaat om de jaargangen 1940-1953 van de *Winschoter Courant* en een jaargang van de *Nieuwe Winschoter Courant* april-december 1944. Daarmee is een lang gekoesterde wens eindelijk in vervulling gegaan. In het gebouw waar de kranten nu worden bewaard is een optimale klimaatbeheersing moeilijk te realiseren. Bovendien was veel van het verworven krantenmateriaal door de vroegere eigenaars vaak jarenlang in vochtige kelders of op stoffige zolders bewaard. Een betere conservering van de in slechte staat verkerende jaargangen was daarom dringend geboden, temeer daar een deel van het materiaal inmiddels uiterst zeldzaam is geworden. Dankzij giften van diverse instanties, verenigingen en particulieren is daarmee nu een begin gemaakt. Bijkomend voordeel van de krant op cd-rom is dat de lezer nu snel en gemakkelijk een kopie van een artikel of pagina kan verkrijgen. Een kopie op A4 formaat kost 50 eurocent.

De *Winschoter Courant* werd al in de negentiende eeuw veel gelezen in Westerwolde. Voor de inwoners van het toen nog sterk geïsoleerde gebied

vormde het als het ware een venster op de buitenwereld. De in 1870 opgerichte krant verscheen oorspronkelijk onder de naam *Advertentieblad voor Winschoten, 't Oldambt en Westerwolde*. Het was een initiatief van de uitgevers Van Eerde en Van der Veen uit Winschoten. Vooral de uit Leeuwarden afkomstige Jan Dirk van der Veen ontpopte zich als de drijvende kracht achter het nieuwe blad. Hij was de eerste van de Van der Veen-dynastie die het blad ging leiden. Kleinzoon Berend van der Veen die van 1919 tot 1952 de leiding had, zou het bedrijf uiteindelijk in 1962 verkopen aan de toenmalige directeur R. de Graaf.

In 1873 werd het blad omgedoopt in *Winschoter Courant* nadat de oorspronkelijke *Winschoter Courant*, sinds 1857 uitgegeven door drukkerij E. Verwer, zijn naam had veranderd in *Nieuwe Winschoter Courant*. Beide kranten bleven tot 1944 elkaars concurrenten. De *Nieuwe* mocht echter na de bevrijding niet meer verschijnen wegens een al te pro-Duitse houding gedurende de bezettingsjaren. De *Winschoter* raakte zo haar voornaamste rivaal kwijt. In 1946 werd het een dagblad; met ruim 22.000 abonnees de grootste krant van Oost-Groningen. Tot in de jaren zeventig wist men dit aantal te behouden. Met de komst van

een offsetrotatiepers in 1968 was de krant in technisch opzicht zelfs het modernste dagblad van Nederland geworden. Door als eerste dagblad in Nederland een kleurenfoto af te drukken van de eerste mens op de maan onderstreepte de krant die geavanceerde positie.

De tijden veranderden en in jaren zeventig werd het voor de regionale krant steeds moeilijker om het hoofd boven water te houden. In 1979 werd drukkerij en uitgeversbedrijf Van der Veen overgenomen door Wegeners Couranten Concern. Aan de zelfstandigheid van het blad kwam daarmee voorgoed een einde. In 1992 verdween het als zodanig. Uit de *Winschoter Courant* en *De Noord-Ooster* ontstond een nieuwe krant, het *Groninger Dagblad*.

De volgende jaargangen van de *Winschoter Courant* en *Nieuwe Winschoter Courant* zijn in het Streekhistorisch Centrum ter inzage:

Winschoter Courant

1940 tot en met 1953 op cd-rom, 1954 tot 1992 in dozen en krantenleggers.

Nieuwe Winschoter Courant

1921 tot en met 1938 in krantenleggers (1938 alleen de maanden jan t/m mrt. en sept. t/m dec.)

1944 (apr.-dec.) op cd-rom

DE GEHEIMZINNIGE POATERBÖRG TE ONSTWEDDE

H.R. Aiking

Inleiding

In 1956 is door onbekende oorzaak een boerderijtje bij de oude kerk van Onstwedde (tegenover het bruggetje), door brand verwoest. In het jaar erop wordt wel de ruïne, inclusief de fundering ervan opgeruimd, maar voor geïnteresseerde ogen, zijn grondsporen ter plaatse nog te vinden.

C.J. Wegman schrijft erover in een breed en beeldend opgezet artikel in ons kwartaalblad d.d. maart 1992. In het hieropvolgend verhaal doen wij een poging, het artikel van de heer Wegman aan te vullen en een paar daarin gestelde vragen te beantwoorden.

Het boerderijtje had de legendarische naam 'Poaterbörg' en heette ook wel 'Onweer'. Na onderzoek blijkt, dat beide namen ontstaan zijn in de Middeleeuwen; dat het oeroude gebouwtje een dependance was van de kerk en dat haar geschiedenis in verband staat met de oorsprong van het christendom in deze streken.

Het prille begin

Een benedictijner bisschop uit Zuid-Engeland, Bonifacius, krijgt in het jaar 723, op 43-jarige leeftijd toestemming van de Frankische hofmeier Karel Martel om op het West-Europese continent het christendom te prediken. Later zal men hem de titel geven 'Apostel der Friezen en Saksers'. Hij strooide het eerste zaad in de ruige akker. Eén van zijn

opvolgers, Ludger, geboren in Wierum bij Dokkum is 12 jaar oud als Bonifacius, samen met zo'n 50 medewerkers, daar in het jaar 754 door mannen uit de Groninger Ommelanden ('mannen van over de Lauwers') wordt vermoord.

Pas in 787 schikken de Ommelanders zich onder de overmacht van Karel de Grote en omstreeks 800 is ook de weerstand in Saksenland gebroken. De cultivering van het woeste heidenvolk, de ongelovigen, de pagani's, kan van start gaan.

In de omgeving van Onstwedde begint de kerk, als drager van de cultuur, wortel te schieten nadat bij Meppen aan de Eems de koningshof (een pied à terre van Karel de Grote, gesticht in 780) wordt uitgebreid met een missiecentrum. In 802 bouwt men daar een kerk en een kleine abdij bij, en vanuit dat complex in Meppen worden het stroomgebied van de Eems en de regio van wat nu Westerwolde is, bewerkt.

De macht over altaar en troon ligt nog in één hand. Lodewijk de Vrome, zoon van Karel de Grote, schenkt in 834 dat eerste missiecentrum, met alles wat daaronder ressorteert, aan het nieuwe, groot opgezette en nu definitieve kerkelijke centrum van Saksenland: de benedictijner abdij 'Corbeia Nova Saxonica', gelegen bij Hörter aan de Weser, ter hoogte van Nijmegen en Münster. Vanuit dit 'Corvey' wordt aan een riviertje in het woud ten westen van de Eems een parochie gesticht met de naam 'Uneswido'. Onder lei-

ding van monniken uit Corvey en Meppen bouwen de kersverse Christ-gelovige boeren in dat Uneswido een kerkje met wanden van hout en leem en een dak van riet, stro of heideplaggen. Eén der monniken wordt gewijd tot geestelijk leider: de eerste pastoor van Onstwedde. Hij en zijn opvolgers vinden onderdak en verzorging op een hofstede van toegenegen parochianen. Zouden we hier al mogen denken aan erve Wiltingh, gelegen direct ten westen en ten noorden van het kerkje en grenzend aan de gewijde grond? De pastoor blijft steun, stichting en geestelijke voeding ontvangen uit Corvey via het aloude Meppen.

Het kerkgebouwtje zelf zal geen lang leven beschoren geweest zijn. Gezien de stand van het technisch kunnen en de aard van de bouwmaterialen zal er zo om de vijftig à vijfenzeventig jaar wel een totale vernieuwing hebben plaatsgevonden, waarbij elke vernieuwing meteen een vergroting zal hebben betekend.

Als het angstaanjagende millenniumjaar 1000 achter de rug is, zonder extra calamiteit, herademen de wereld en Westerwolde: het maatschappelijke bestaan blijkt voort te duren.

In de wereld buiten Westerwolde woedt gedurende de eeuw er na een strijd tussen kerk en staat. Het gaat om de benoeming ('investituur') van de bisschoppen. De strijd nadert zijn hoogtepunt onder Paus Gregorius VII (1073 – 1085) en eindigt voorlopig met het 'Concordaat van

Worms' in 1122. Voortaan benoemt de kerk de bisschop en daarna verleent de keizer hem rijksrechten en grondgebied. Een grote overwinning voor de Paus, die meteen daarop het Lateraans concilie in Rome bijeenroept dat door meer dan 300 bisschoppen wordt bijgewoond. De kerk voelt zich sterk en durft draconische maatregelen te nemen: het concordaat van Worms wordt afgekondigd; de wetten op het celibataire leven der geestelijken in heel Europa worden hernieuwd en aangescherpt; in ontucht levende geestelijken mogen voortaan aan het altaar geen functie meer uitoefenen; alle pastoors wordt de plicht opgelegd een zelfstandige woning in de nabijheid van het kerkgebouw te betrekken waarin ze een eigen huishouding dienen te voeren: een 'habitatio'. De kerk streeft dus ook binnen de parochie naar meer onderscheid, meer zelfstandigheid, meer onafhankelijkheid. Een jaar na de sluiting van het concilie is de bouw van de 'Habitatio' in Onstwedde

reeds een feit. Op de gemeenschappelijke weide tussen het kerkhof en de erve Wiltingh (of moeten we zeggen: op het erf van de erve Wiltingh?) heeft men aan de lijkweg een stuk grond middels 4 palen (of keien) afgeperkt, ongeveer lang 90 meter en diep 30 meter, waarop een woning is gebouwd en een moestuin is aangelegd.

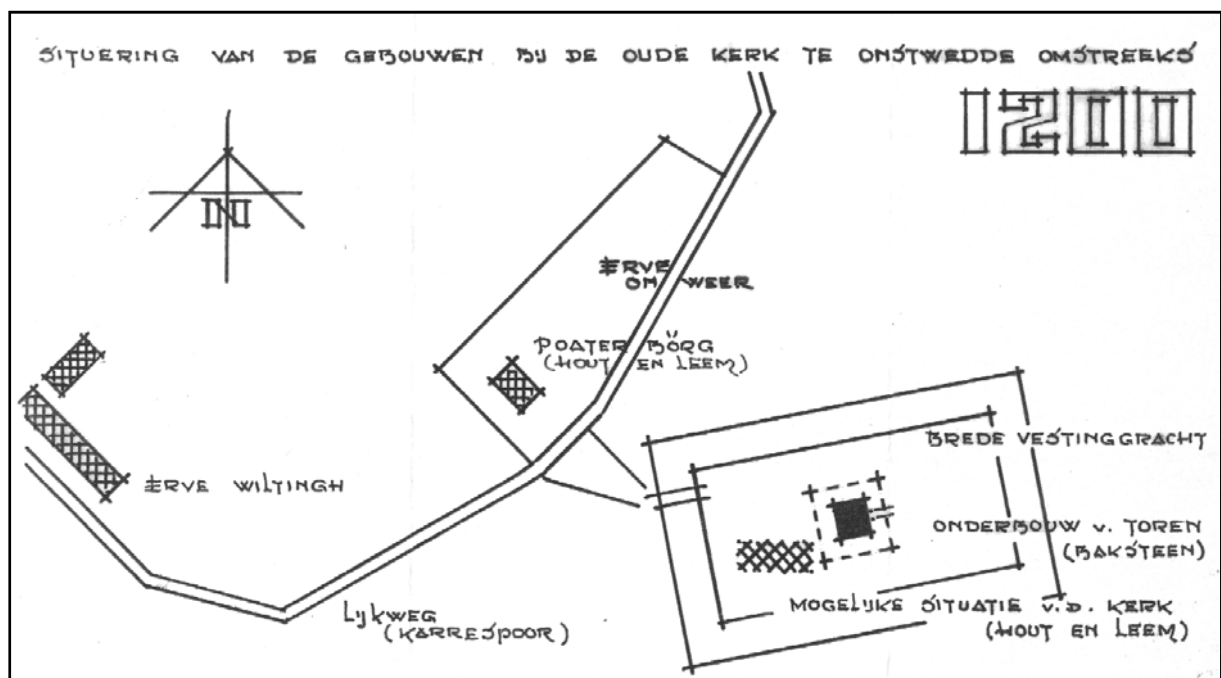
De pastoor heeft afscheid genomen van het onderkomen bij zijn gastfamilie en op plechtige wijze betreft hij nu zijn splinternieuwe dienstwoning. De feestelijkheden rondom die plechtigheid krijgen een extra accent door de plaatsing van de monumentale, in Bentheim gehakte doopsteen, waarop gebeiteld staat: "in 't jaer MC en XXIII". De priesterwoning krijgt in de loop der jaren (of misschien meteen al) in Onstwedde de functionele roepnaam 'Poaterbörg'.

Gedurende de eerste 2 eeuwen na het ontstaan van die 'Poaterbörg' voltrekt zich in Oost-Nederland een maatschappelijke vernieuwing: het grond-

gebruik wordt gemoderniseerd. De niet bij een erve behorende, onbeheerde, woeste 'Herrenlose' gronden, zoals bossen, heidevelden en moerassen, worden door de omwonende boeren in beslag genomen en voor gemeenschappelijk gebruik gereserveerd. Alle boerenerven krijgen voor de uitoefening van het bedrijf 'mollenwaer' toegekend: een recht op welomschreven gebruik van die woeste gronden. Onze pastoor heeft ook een erf (groot ca. een kwart hectare), maar geen boerenbedrijf. Zijn erf krijgt daarom geen 'mollenwaer' toegekend. Hij woont dus op een erf zonder 'waer', een 'niet waer' of 'onwaer', dat in Groningerland een 'onwere' genoemd wordt. Denk hierbij ook aan veel oude geografische namen, als bijvoorbeeld Garrelswaer.

Samenvattend komen wij dus tot de conclusie, dat 'de Poaterbörg' de eerste pastorie in Onstwedde was (anno 1124) en dat die gelegen was op het perceel 'Onweer'.

wordt vervolgd

WOAR BIST DOE AINE VAN?

32 Frederik Straatman	34 Hendrik Jacobs Mulder * Borger 20 mei 1781 † Valthe 15 sep 1828	36 Willem Heeberts landbouwer *Oosterhesselen 8 mrt 1790 † Exloo 12 okt 1870	38 Roelof Geerts	40 Hindrik Hilverts Waarsing landbouwer te Roswinkel ~ Sellingen 4 mrt 1774 † Onstwedde 25 dec 1834	42 Egbert Hindriks Dra(a)ijers	44 Hendrik Bruins * 11 dec 1791 † Drouwen 21 mrt 1854	46 Gerrit Woldring
X	X	X Odoorn 8 apr 1811	X Borger 10 mei 1801	X Onstwedde 17 jul 1807	X Rolde 23 mei 1790	X Borger 9 mei 1819	X
33 Mina Hartman	35 Grietien Hofsteenge * Valthe 23 jul 1780 † Valthe 26 jun 1840	37 Janna Alting * Exloo 13 apr 1789 † Exloo 31 jan 1856	39 Roelofje Jans Tingen	41 Hinderkien Hiskes Bots * Smeerling ~ Onstwedde 19 mrt 1784 † Sellingen 17 dec 1851	43 Lammechien Harms Boerma	45 Jantien Jans Enning * Borger 20 mrt 1798 † Drouwen 23 jun 1873	47 Lammigje Meijering
16 Evert Straatman landbouwer * Neuenhaus (D) 12 mrt 1812 † Valthe 7 sep 1888	17 Roelina Mulders * Valthe 16 apr 1812 † Valthe 2 apr 1864	18 Egbert Hebers (Heeberts) * Odoorn 22 feb 1817 † Exloo 24 nov 1882	19 Janna Tingen * Borger 6 okt 1813 † Exloo 12 sep 1876	20 Geert Waarsing grofsmid * Roswinkel 19 mei 1819 † Exloo 18 aug 1889	21 Hillechien Draaijers * Rolde 13 apr 1813 † Odoorn 1 dec 1863	22 Albert Bruins * Drouwen 28 jan 1823 † Borger 2 jan 1907	23 Harmina Woldring * Zweeloo 2 apr 1834 † t Haantje 23 jan 1913
X Odoorn 9 sep 1836		X Odoorn 9 jul 1845		X Odoorn 6 mei 1847		X Borger 16 okt 1861	
8 Geert Straatman * Odoorn 24 feb 1844 † Exloo 31 aug 1912		9 Aaltien Hebers * Odoorn 24 okt 1850 † Exloo 21 dec 1912		10 Egbert Waarsing * Odoorn 8 jul 1858 † 't Haantje 18 feb 1920		11 Jantien Bruins * Westdorp 7 apr 1866 † 't Haantje 16 nov 1925	
X Odoorn 9 nov 1878				X Odoorn 21 nov 1890			
4 Jan Straatman landbouwer * Valthe 2 jan 1894 † Borger 28 okt 1984				5 Hillechien Waarsing * Sleen 5 nov 1893 † Exloo 13 mei 1957			
X Odoorn 27 okt 1921							
2 Jan Straatman landbouwer / fabrieksarbeider * Exloo 28 okt 1928							
X Exloo							
Marchien Hillechien * Exloo 26 sep 1958 X Sleen 25 sep 1981 met Albert Gerbers							

KWARTIERSTAAT VAN MARCHIEN H. STRAATMAN

48 Dirk Krabman landman † 9 nov 1827	50 Gerrit de Wit * Noord-Schermer 4 mrt 1787 † Graft 26 okt 1820	52 Luitje van Dok arbeider * Enkhuizen 9 apr 1787 † Graft 4 jan 1848	54 Jan Zwaag * St. Maarten 6 apr 1783 † St. Maarten 4 mei 1864	56 Hendrik Koper * Hillegom 22 nov 1811 † Haarlem 6 nov 1875	58 Sierd Arends Jagersma † Norg 8 jan 1856	60 Jan Noot landman * Den Helder 5 jul 1808 † Den Helder 1 nov 1879	62 Jacob van Oord landman * Zijpe 25 jan 1821
X	X Schermer 15 dec 1810	X Harenkarspel 5 jun 1814	X	X 4 nov 1840	X	X Texel 25 nov 1827	X Zijpe 19 okt 1839
49 Trijntje Neefkes * Schagen 15 okt 1786 † St. Maarten 16 mei 1877	51 Bregtje Zwart * Driehuizen 27 sep 1789 † Graft 4 jun 1832	53 Trijntje Noordwest * Harenkarspel 15 aug 1790 † Harenkarspel 16 feb 1858	55 Aaltje Kieft * Schagen 20 dec 1784 † St. Maarten 31 jan 1857	57 Baukje Faber * Harlingen 8 mei 1812 † Haarlem 28 feb 1896	59 Adriana de Graaf * Texel 27 jun 1804 † Den Helder 9 dec 1881	61 Riekje Blom * Texel 27 jun 1804 † Den Helder 9 dec 1881	63 Maartje van der Hoeven * Heenvliet 4 dec 1820 † Den Helder 18 feb 1887
24 Floris Krabman * St. Maarten 28 jun 1813 † St. Maarten 20 feb 1888 X St. Maarten 9 mei 1841	25 Bregtje de Wit * Graft 11 sep 1818 † St. Maarten 13 dec 1882	26 Willem van Dok boerenknecht * Harenkarspel 9 dec 1816 † St. Maarten 27 apr 1916 X St. Maarten 3 sep 1842	27 Trijntje Zwaag * St. Maarten 20 okt 1822 † St. Maarten 20 jun 1893	28 Bastiaan Koper * Haarlem 4 sep 1841 † Haarlem 6 jan 1893 X Haarlem 4 nov 1868	29 Fokeltje Jagersma * Leeuwarden 8 feb 1843 † Haarlem 21 sep 1925	30 Maarten Noot landman * Den Helder 23 jan 1837 † Haarlem 6 jan 1893 X Den Helder 5 mei 1870	31 Guurtje van der Oord * Den Helder 12 aug 1846
12 Gerrit Krabman landbouwer / kaasmaker * 11 nov 1845 † 24 sep 1910		13 Trijntje van Dok * St. Maarten 31 dec 1852 † St. Maarten 9 jul 1926		14 Hendrik Koper melkventer * Haarlem 21 jun 1872 † Haarlem 26 aug 1937		15 Dirkje Noot * Den Helder 17 feb 1878 † Vijfhuizen 1950	
X		X		X 3 nov 1897		X	
6 Dirk Krabman * St. Maarten 25 jun 1881 † 1937				7 Maria Kooper * Haarlem 14 okt 1898 † Hoorn 15 dec 1988			
X 24 dec 1926							
3 Maria Willy Krabman * Haarlem 26 okt 1934							
20 jul 1956							
1 Straatman * Schoonoord 7 okt 1956							

WESTERWOLDSE BREUKEN IN OSNABRÜCK

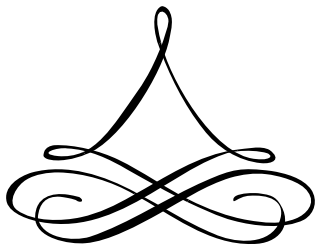
René Remkes

Dhr. Remkes vond een aantal jaren geleden in het Staatsarchiv in Osnabrück tussen de 'Emsländische Amtsrechnungen'³³ vermeldingen van breuken van de gerichten van Westerwolde en Bellingwolde en Blijham. Het betreft hier zeer oude documenten: de eerste dateren uit 1498/1499!

Hoe de rekeningen in Osnabrück terecht gekomen zijn is nog onbekend. Het wereldlijk gezag was in die tijd in handen van de bisschop van Münster, terwijl de bisschop van Osnabrück het geestelijk gezag had in Westerwolde c.a.

Wij zijn verheugd dat dhr. Remkes afdrukken van betreffende microfiches in Osnabrück voor onze vereniging wilde maken, zodat we de transcriptie van deze breuken in dit blad op kunnen nemen. Helaas was de kwaliteit van de afdrukken matig en zijn er gedeeltes van de originele documenten beschadigd en aangetast door de tand des tijds (of tand des muizes?). Desondanks kon er weer een stukje van een nog relatief duistere deel van de geschiedenis van Westerwolde en zijn bewoners belicht worden. Wij hopen op meer van dergelijke vondsten.

(transcriptie: Klaas Bijsterveld en Theo Hofman).

³³ Niedersächsisches Staatsarchiv Osnabrück (Dep. 62b nr. 697 t/m 702)

1498/1499

Upborn an brocken
up Westerwolde

Item Herman Hillinck eyne bloitrennynghe I mr.

Item Iohan Renwerdinck eyne bloitr. I mr.

Item Kersten Iolinck eyne bloitrennynghe IX st.

Item Iohan Hiddinck eyne bloitrennynghe X st.

Item Herman Gertmer[?] eyne bloitrennynghe I mr.

Item Edde Hiddinck van pantwegeringe
I mr. VII st.

Item Herman toe Borches hadde Herman
toe Walslage syn huss upgelopen dar vor II mr.

Noch[?] upborn an brocken
up Westerwolde

Item Frederick Haskens to Wyntschate hadde
Engelen Hermann versproken, daer voer
VIII mr.

Item Iohan Schroder to Horne hadde
synen nabor versproken, daer voer I mr. VI st.

Item Albert Sickens eyne bloitrennynghe I mr.

Upboren an brocken uppe
Bellinckwolde und Bleyham

Item Eggele und Hinrick in in den Hamme
hadden sick versproken daer van II mr.

Item Herman Elkens eyne bloitr. I mr. VIII st.

Item Aygken to Bleyham eyne bloitrennynghe
I mr. VI st.

1499/1500

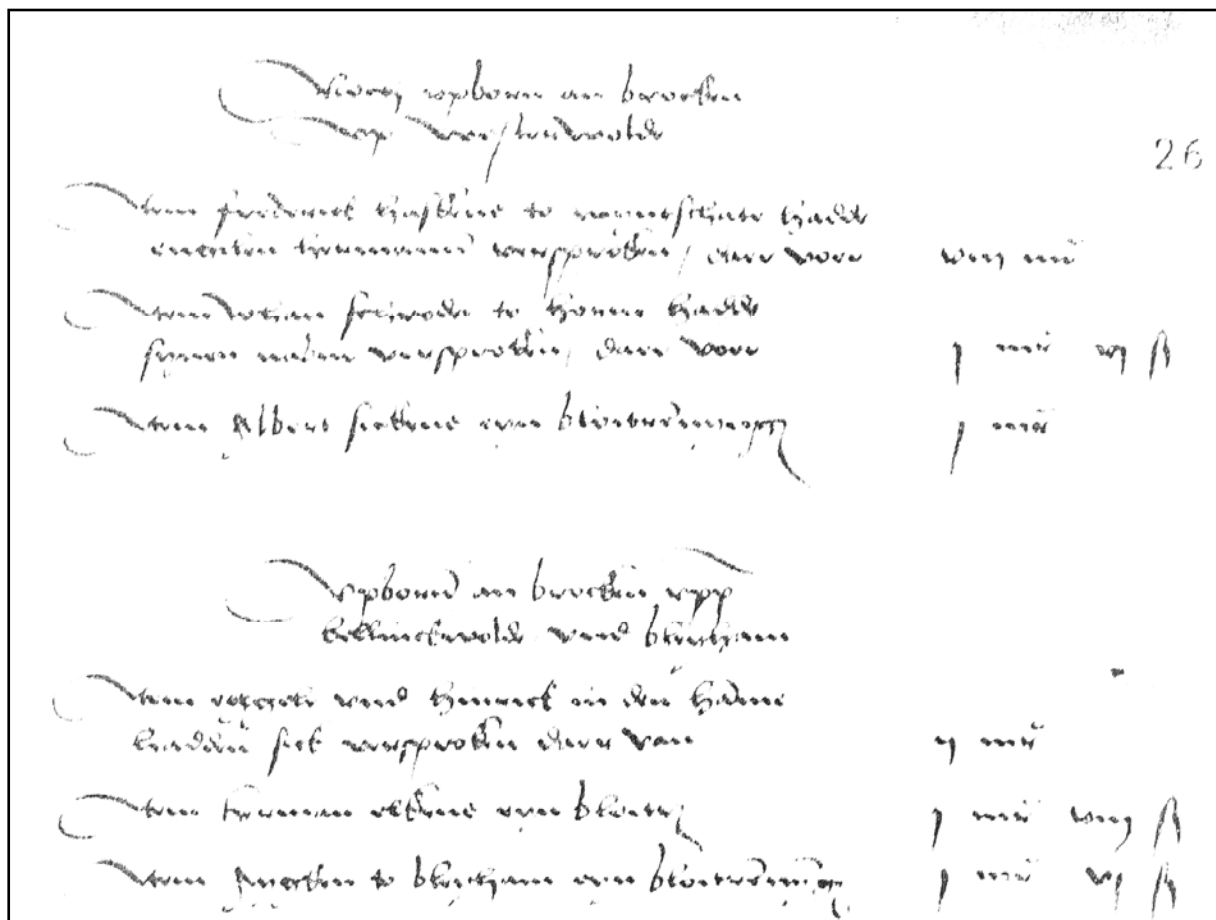
Upboren an brocken up Westerwolde

Item Wilke Hiddinck eyne bloitr. X st.

Item Kersten Yolinck wundede eyne maget
I mr. VI st.

Item Alcken Mennersinck eyne bloitr.	I mr.	Item Dolo Eltckens hadde Yerweken Hulses in den sloet geworpen	I mr. VII st.
Item Hillewert Engelens eyne bloitr.	I mr.	Item Wilhelmus eyne bloitr.	IX st.
Item Gert Engelens eyne bloitr.	I mr.	Item Ulfert ten Boden eyne bloitr.	VI st.
Item Iohan Slichtinck I bloitrennynghe Upboren an brocken upp Bellinckwolt und Bleyham	I mr.	Item Frederick und Sybe ut der Berde hadden eyne deyll hoyes van Billinck wolde uth die besathe untfort	II mr.
1500/1501			
Item Hinck to Bleyham I bloitr.	I mr.	Upboren an brocken to Westerwolde	
Item Syberen Nonnes hadde unrechte claget aver Sibelen Hinr. dar vor	II mr.	Item Engele Colters hadde eyne besathe gebrocken daer vor	II mr.
Item Luken Koylers hadde Hinrick Luggen versprocken	II mr.	Item Engele Kremer eyne wundinge	X st.
Item Eppe Memmens eyne bloitr.	I mr.	Item Iohan Heynens eyne wundinge	I mr.
Item Syberen Nonnes hadde den richter synen hoyken wenich schort	II mr.	Item Haye Splyt eyne bloitr.	X st.

Fig. 4 Fragment van de breuken van 1498/1499

Item Engele Thyes hadde unrechte
claget over gewalt II mr.

Item Herman to Lutke Loe eyne woundinge I mr.

Item Iohan Bruninck eyne bloetrenninge I mr.
Bellinckwoldt

Item Sibeken Hinrick eyne bloetr. I mr.

Item Luken Koylers eyne bloetrennyng I mr.

Item Dole Eltekens twe bloetrennyng II mr. VI st.

Item Sibren Nonnens hadde perde
to unrechte schuttet II mr.

Item Hero Tammen eyne bloetrennyng I mr.

Item Iohan Memmens II bloetrennyngen II mr.

Item Heuwe Zebens hadde Eggelen in
den Ham eyne schip entfoert daer vor II mr. VI st.

Item Swaneke Wassinge hadde Gert
Mommens mit deverye[?] beiegen II mr.

Item Haye Fresinck hadde Nonne
Sibrens meynedich geheten daer vor II mr. VI st.

Item Edzeken soen hadde Hinrick
Luggen eyne schip entfoert daer vor II mr.

1501/1502

Upboren an brocken uppe
Westerwolt und Bellinckwolt

Item Hinrick Wycherinck hadde Hayen
Splyt versprocken dar vor XI mr.

Item Johan Claes und syn broder
van eyne doetslach II mr. VI st.

Item Johan Slichtinck eyne woundinge I mr.

Item Johan Broders eyne woundinge I mr.

Item Johan Bunckens to Bellinckwolve

hadde Hinrick Narmer in den
sloot geschoven I mr. VI st.

Item Focko Sybens hadde Dolo Eltekens
vorsprocken II mr.

Item Swane Wassinge had vorsprocken
Johan Memmens II mr.

Item Johan Memmens eyne woundinge II mr.

1505/1506

[onleesbaar] brocken inden
[onleesbaar] Westwolve

[onleesbaar] toe Ve [?]
twe bloetrennyng II mr.

Item Wiltet Schroder vor eyne doetslach
II mr. VI st.

Item Johan Edens eyne bloetrennyng I mr.

Item Wibbe Alckynck eyne bloetrennyng I mr.

Item Meme toe Venhues eyne bloitr. I mr.

Item Alvert Sickens eyne bloitr. I mr.

Item Gert Jacobs eyne bloitr. I mr.

Item Wylcke to Bleyham eyne bloitr. I mr.

Item Herman to Hofften
bloetrennyng I mr.

Item Johan Engelens eyne bloitr. I mr.

Item Albert Sickens eyne bloetrennyng I mr.

Item Gerdt Konefoertz eyne bloitr. I mr.

Item Johan Hulses hadde Engelen
Trennyng vorsprocken V mr.

Item Alhart Hyddens und Wyllem
Wyltes wolden sick nicht scheyen[?]
laten als men de schattyng gaff
daer vor geboert IIII mr.

Upboren [verder onleesbaar]
gerichte [verder onleesbaar, waarschijn-
lijk Bellingwolve en Blijham]

Item Volcker to Bleyham [onleesbaar]
eyne bloitrennyge I mr. III st.

Item Konefoert to Bleyham vor
eyne bloitrennyge X st.

Item Poppcke Houweß vor
eyne bloitrennyge X st.

Item Sibeke to Bellinckwolde hadde
syne steffmoder geslagen III mr.

Item Heuwe Tydekenß vor eyne
bloitrennyge und pandtweygerynge II mr.

Item Dyurdt Boelß wolde eynen to
Bleyham gefangen hebe dar vor
VIII golden gulden maken VI mr. VIII st.

Item Gerdt Konefoertz eyne bloitr. I mr.

Item Johan Memmenß wyff hadde
eyn saecke geldeß entfort II mr. VI st.

Item Johan Edenß eyne bloitryse III st.

Item Haye Fresynck hadde besathe
gebrocken II mr.

Item Albert Udenß van eynen
meyn eydt V mr.

1506/1507

Upboren an vorfalle inden
gerichte van Westerwolde

Item Gerdt Engelenß hadde syne egenen
moder vaken blodich und blauw geslagen
uth eren egenen huese gedreven, ock
hadde he Johann Bolmanß to Bellinck
wolde up syner egenen weer geiagen
myt eynen swerde deyff und vorreder
geschulden, ock Hero Haukenß geslagen
to Bellinckwolde dar vor geboert LXXII mr.

Item Wiltet Hermansz van pant
weygerynge II mr. VI st.

Item Aigke Hinckinck eyne bloitr. I mr.

Item Wybbe Wiltinck van clage
to unrechte II mr. VI st.

Item Else tor Mersch van gewelde II mr. VI st.

Item Johan tor Wippinge hadde de
besathe gebrocken II mr. VI st.

Item Albert Hiddynck eyne bloitr. I mr.

Item Schulte eyne bloitrennyge I mr.

Item Herman Brokerß eyne bloitr. I mr.

Item Yerweke Mennerssinck van gewelde
II mr. VI st.

Item Johan Hoysinck eyne wundinge II mr.

Upboren an vorfalle in den
gerichte to Bellinckwolde

Item Alleke to Bleyham hadde Swanen
Schomakerß deyff geheten II mr. VI st.

Item Herman Pyll vor twe wundige V mr.

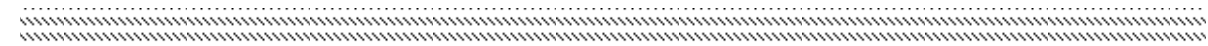
Item Grote Poppcke hadde eynen eyn
handt lam gehouwen VI mr.

Item Tyabbe Hauwenß hadde eyn
schypp synen nabuer entfoert I mr. VI st.

Item Gerdt Bunckenß hundt hadde
eyne vrouwen gebeten II mr.

Item Heuwe Tyddekenß hadde
landt to unrechte bruket I mr. VI st.

Item Tyabbe Wyardeß hadde
landt to unrechte bruket I mr. VI st.

BOEKBESPREKING

GENEALOGIE VAN DE WESTERWOLDER GESLACHTEN HUIGES, HIDS, HUITSING, FROUWS

geschreven en uitgegeven door
dhr. H. Luring

Pia Scheper

Zaterdag 20 oktober jl. vond in zaal Brinkhof te Onstwedde de feestelijke presentatie en uitreiking van het familieboek 'Genealogie van de Westerwolder geslachten Huiges, Hids, Huitsing, Frouws' plaats.

Samensteller van het boek, de heer Harm Luring, overhandigde de eerste exemplaren aan mevrouw R. Huiges, de heer J.H. Hids, mevrouw M. Bruining-Huitsing, mevrouw G. Horlings-Frouws en de heer F.A. Bergman, namens de Vereniging Westerwolde.

Dit is niet de eerste publicatie van de 71-jarige heer Harm Luring. In 1998 verscheen 'Genealogie van het Westerwolder geslacht Luring'. Ook heeft hij artikelen geschreven voor ons tijdschrift.

Met de publicatie van zijn onderzoek naar de familiegeschiedenis van de families Huiges, Hids, Huitsing en Frouws heeft hij niet alleen de genealogieën voor de families geschreven, maar ook een stukje streekgeschiedenis. Het is een 'rijk' boek geworden. Genealogieën, aangevuld met stukken uit artikelen uit kranten, gegevens verzameld door o.a. de heren Wegman, en hij heeft mensen geïnterviewd. Hij tekende oude familie verhalen op. Leuke, sterke, vriendelijke verhalen. En het boek staat boordevol foto's. De informatie in het boek gaat leven door de vele afbeeldingen.

Er is geen concessie gedaan aan de druk kwaliteit van het boek. De vele foto's zijn goed gedrukt. Soms zie je in andere publicaties dat foto's slecht afgedrukt zijn. Daardoor kan men de prijs van het boek laag houden. Doch in een familieboek kan onmogelijk beknibbeld worden op de kwaliteit van de druk. En dat is hier gelukkig ook niet gedaan.

Het is niet een boek wat na een paar maanden al verouderd hoeft te zijn. Bij iedere familie is ruimte overgelaten om zelf gegevens in te vullen. Dit zie je niet vaak in familieboeken, maar

het is wel bijzonder praktisch. En het verdient m.i. zeker navolging.

De heer Luring is erin geslaagd een mooi boek te maken voor de familie. Maar niet voor hen alleen. Het is ook een boek dat zelfs voor mensen die slechts in de verte familie zijn (zoals ik), toch waardevol is.

Het boek is gebonden en telt 256 pagina's. Achter iedere behandelde familie zit een register op namen, op generatie volgorde.

De oplage is 200 exemplaren. De prijs is fl.100,00 / € 45.50. De prijs is laag gebleven omdat slechts de drukkosten zijn berekend.

Het exemplaar voor de vereniging is aanwezig in het archief van de Vereniging in het SHC te Stadskanaal.

foto 1 Uitreiking van het boek door dhr. Luring (links) aan voorzitter Bergman van onze vereniging.

IN MEMORIAM

Wij ontvingen het bericht dat op 21 november 2001 te Assen is overleden, ons voormalig redactielid
dhr. Swier H. Achterop

Dhr. Achterop werd geboren in 1913 te Meeden. Nadat hij onderwijzer en leraar was, o.a. te Vlagtwedde en aan het lyceum te Amersfoort, hield hij zich na zijn pensionering bezig met de geschiedschrijving. Belangrijke bijdragen leverde hij aan het boek 'Onder de clockeslach van Vlachtwedde' en aan het boerderijenboek van Meeden.

Wij wensen zijn familie sterkte met dit verlies.

EXCURSIE NAAR DE KRUMMHÖRN

drs. J.G. Abbes

Op zaterdag 22 november zijn we met de vereniging op excursie geweest naar Oost-Friesland, en wel naar de Krummhörn. Als vertrekpunt hadden we deze keer Bourtange gekozen

waardoor we, wat de tijd betreft, konden profiteren van de 'Emslandlinie'.

Hoewel het 's ochtends grijs en regenachtig was, klaarde het weer tijdens de rit naar Oost-Friesland

behoorlijk op en hadden we

mooi weer, zelfs met zon. Dit maakt voor de streek rond Emden veel uit, want in het open landschap van de oude zeekeigebieden zie je dan veel meer van het weidse landschap. 's Ochtends hadden we een gedeeld programma in Campen en Groothusen. Tegen een uur of tien werden

genaar, de heer Kempe, zijn huis had opengesteld voor onze groep. Vanwege de beperkte ruimte in de borg, hadden we de groep opgesplitst en ging de ene helft de borg bezichtigen terwijl de andere helft naar het enkele kilometers verderop gelegen dorpje Campen ging. Ruim een uur

later werden de groepen 'omgewisseld' om rond het middaguur gezamenlijk naar Greetsiel te reizen.

De *Osterburg in Groothusen* is een oud familiebezit, dat via allerlei zijtakken reeds enkele eeuwen in het bezit van de

voorouders van de huidige

we in Groothusen verwacht op de Osterburg, waar de borgei-

eigenaar is. Het bijzondere daarbij is, dat een groot deel van de oorspronkelijke inventaris en inrichting nog aanwezig is, en de borg gewoon wordt bewoond. Naast tal van bijzonderheden zoals goudleren behang, chine de commande, vele antieke meubelstukken en kostbare antiquarische boeken, is vooral de 'Gemäldegalerie' imposant. Niet alleen in de grote zaal, maar in het hele huis zijn familieportretten te zien uit de periode van de 16de tot en met de 20ste eeuw. Twee stukken in de centrale hal zijn mogelijk toe te schrijven aan Jan de Baen (1633-1702). Kempe wist van veel portretten allerlei bijzonderheden te vertellen en plaatste de personen op een interessante manier in hun historische context. De voorouders van Kempe behoorden voor een deel niet tot de oude inheemse hoofdelingenstand (door huwelijken er wel aan geliëerd) en zijn niet als adel erkend zoals bijvoorbeeld de ook bij ons bekende familie Von Inn- und Kniphausen (Lütetsburg). De laatste eigenaren van de Osterburg waren – evenals Kempe zelf – landbouwer.

Terwijl de ene helft van onze groep op de Osterburg was, bezocht de andere helft de hervormde (Ev.-ref.) kerk van het wierdedorpje *Campen*. Dit kerkje geniet in brede kring grote bekendheid vanwege de spectaculaire gewelven uit de bouwtijd van de kerk, de tweede helft van de dertiende eeuw. En het mag gezegd worden: wie enigszins op de hoogte is van kunst en kerkbouw uit de middeleeuwen, valt in Campen stil. De drie zogenaamde 'meloengewel-

ven' in romano-gotische stijl vertonen een nauwelijks geëvenaarde uitbundigheid. Het westelijke gewelf – het meest 'eenvoudige' van de drie – vertoont een achtpuntige ster rondom de sluiting waar de ribben samenkomen. Het middengewelf is al gecompliceerder: binnen een grote ring zijn zestien visblaasbogen geplaatst. Een saillant detail is de 'gebroken' rib, die onstond doordat men bij het metselen niet goed uitkwam. Dit illustreert de bouwpraktijk van die dagen, toen de meeste kerspellieden bij de bouw van de dorpskerk waren betrokken. De bouwmeester in Campen moest zijn grandioos ontwerp tot stand brengen met behulp van vele ongeoefende metselaars, hetgeen in dit geval een 'schoonheidsfoutje' tot gevolg had. Het rijkst uitgevoerde is het koorgewelf: binnen een grote ring zijn vier kleinere gemetseld, gevuld met visblaasbogen, terwijl tegen de buitenste ring acht grote rondbogen aansluiten. De muralen, gordelbogen en gewelven zijn geornamenteerd met de in de romano-gotiek gebruikelijke steentjesschildering, terwijl de velden van het middengewelf gewit zijn en van figuratieve schilderingen zijn voorzien (jagers, jachthonden, herten). Deze secco's dateren uit de bouwtijd van de kerk en horen daarmee tot de oudste gewelfschilderingen tussen Vlie en

Weser.

In *Greetsiel* gebruikten we rond het middaguur de lunch op het 'Hohes Haus', vlak bij het aardige haventje met de historische sluis (zijl). Door de ramen konden we aan de overkant van het water het geboortehuis van Ubbo Emmius zien, tegenwoordig een pizzeria (maar wel met een gedenksteen natuurlijk). In de tijd erna konden we nog wat rondslenteren in het historische dorpje, waar eens de stamburcht stond van het geslacht Cirksena, de latere graven van Oost-Friesland.

Ons volgende doel was de historische kerk van het wierdedorp *Eilsum*, eertijds gewijd aan de heilige Petrus. Ook de Eilsumer kerk geniet bekendheid, echter niet zozeer

foto 3 De fraaie noordgevel van de kerk van Eilsum met de imposante 'koortoren'.

vanwege de gewelven, maar door de forse 'koortoren' aan de oostzijde van de kerk. Bijna altijd zijn de torens aan de westzijde van het schip gebouwd, in Eilsum daarentegen staat hij oostelijk en heeft – als grote bijzonderheid - de halfronde, overwelfde koorab-

sis opgenomen in de onderste geleding. Er valt over deze kerk – evenals over de andere kerken van deze dag – veel meer te vertellen dan in deze korte terugblik aan de orde kan komen. Enkele bijzonderheden brengen we nog in herinnering: de fraaie noordgevel met de naar het midden van de gevel opklimmende spaarvelen (type: ‘Breitwandkirche’), de beschildering met dodekop aan de buitengevels van de toren en in het interieur de fijne gewelfschilderingen, de langzaam verdwijnende Majestas Domini met de twaalf Apostelen in de koorabsis, het grote verschil in hoogte van de vloer van het lage koor (oorspronkelijk, teruggedestaureerd) en het schip (hoger door het begraven in de kerk), de kostbare bronzen doopvont van Berthold Klinghe uit 1472 en de royale kansel van de Groninger beeldsnijder Caspar Struiwig van 1738. Een aardige anecdote die bij de kerk van Eilsum hoort is het verhaal van de (Ommelander) jonkers Tjarda van Starckenborgh – in de achttiende eeuw via de borg Middelstewehr gegoed en gerechtigd in Eilsum – die hun familiewapen van het klankbord van de kansel moesten verwijderen op last van graaf Cirksena! Na de laatste klanken van het orgel – in origine van Joachim Kayser uit 1709, tegenwoordig van een nieuw binnenwerk voorzien – reisden we naar het laatste doel van onze dag: de dekenaatkerk van Hinte. De forse gotische kerk van **Hinte** ligt op een steenworp afstand van de borg Hinta, die – evenals de Osterburg – ook nog door de oorspronkelijke

familie wordt bewoond; het geslacht Von Frese. De nabijheid van de borg (oorspronkelijk de zetel van de deken van Hinte) is ook merkbaar in het interieur van de kerk. Vele generaties borgbewoners, m.n. de (alweer!) Groninger Ripperda’s en de genoemde Von Frese’s, hebben de kerk als het ware ‘gestoffeerd’ met een rijke collectie rouwborden en grafmonumenten. In het koor

luk), in de bovenzone als ongekledede jongeling mét benen; een verwijzing naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde uit Openbaringen 21. De kerkelijke geschiedenis van Hinte is zeer oud; waarschijnlijk betreft het een stichting van Liudger, hetgeen de latere status als dekenaatkerk (mede) verklaart. Het rijke interieur is een lust voor het oog; een prachtige kansel (1695) met

foto 4 Blick vanaf de orgelgalerij oostwaarts in de kerk van Hinte

zijn ze tegen de wand opgestapeld en ze vormen – samen met een zeer oude zerk uit 1440 onder de kansel en een fors Renaissance-monument tegen de zuidwand – een zeer rijke en gevarieerde verzameling. Van artistiek hoog niveau zijn de Ripperda-zerken met het Dodendansmotief van de hand van Vincent Lucas uit Franeker (midden 16de eeuw). Het genoemde forse monument voor Omcke Ripperda (1565) is merkwaardig door de dubbele afbeelding van de overleden jonker: in de benedenzone met geamputeerde benen (hij stierf na een onge-

‘getorste’ zuilen, een oorspronkelijk bankenplan, de op hoge standvinken geplaatste herenbank, dat alles in een gaaf gotisch kerkgebouw uit het laatste kwart van de vijftiende eeuw. Nadat we het fraaie orgel (in origine van Wenthin, 1776/81, echter ook van een – zij het hooggekwalificeerd – nieuw binnenwerk van Ahrend & Brunzema voorzien) hadden beluisterd, sloten we de dag af en togen richting Bourtange.

foto's: Theo Hofman

ZWERFTOCHTEN IN WESTERWOLDE

*A. Joh. Smith*³⁴

I. De jacht op den Zilveren vogel

Het was op een lauwen avond of op een zonnigen morgen – de ozon stroomde rijkelijk mijn geopende ramen binnen – dat ik het voornemen opvatte den zilveren vogel op te zoeken.

Niet zulk een vogel als in sprookjes wel de hoofdrol speelt, welks bezit iemand onzichtbaar kan maken, of helpen aan verborgen schatten, of in een ommezien door het luchtruim verplaatsen naar het oord van zijn wensch. Integendeel, mijn doel was een echten zilveren vogel te bemachtigen: den hoofdprijs bij het schieten naar den papegaai op Paasch- of Pinkstermaandag.

Dit volksfeest, voorheen in Westerwolde geliefd, is sedert een halve eeuw in onbruik geraakt. De prijs bij uitnemendheid, een zilveren papegaai, gin telken jare over in de hand van den schutterkoning. Toen deze laatste waardigheid vervallen was, werd er aan den vogel niet meer gedacht. Een bekwaam archaeoloog verzekerde echter, dat dit kostbare stuk nog bestond en met de nalatenschap van den laatsten koning op een der familieleden was overgegaan. Wie de tegenwoordige bezitter

was, kon nochtans niet worden ontdekt.

Dit spoorde mij aan een onderzoek in loco in te stellen.

Met een gemengd gevoel ging ik op reis naar de oostelijke helft der provincie, waar de bewuste vogel zich moest bevinden. Het was mij, alsof ik voor 't eerst na langen jaren, weer een heiligdom zou betreden vol geuren van kamperfoelie en wilde thijm, vol 'Waldesdunkel' en heide-eenzaamheid.

De trein was er nog niet; hij moest wachten op de aankomst van een van den tegenovergestelden kant. Deze verscheen eindelijk met alle wagons, die in Winschoten te vinden waren. Honderden grasmaaiers uit het Oldambt zaten er in, die hun jaarlijkschen tocht naar de hooilanden van Friesland aanvaardden; kloeke, bedaarde lui, met zeisen gewapend en een blauwen zak op den rug. Eenige weken van vrouw en kinderen verwijderd, logeerden zij bij een Frieschen boer en keeren na volbrachten arbeid huiswaarts me hun verdiend loon en de traditoneele Friesche kaas. De Duitsche hannekemaaiers, die vroeger bij menigten over de grenzen kwamen en in rijen naast elkaar voor de stations lagen met hun roggebroomd en rauw spek als eenige kost, ziet men thans zelden meer. Zelfs de Groninger maaieres kunnen niet altijd meer werk vinden, maar gaan vaak onverrichter zake terug.

Onze trein stoomt thans binnen en brengt mij na een uur

sporens te Winschoten.

't Is een plaatsje, dat evenals vele plaatsen aan den spoorweg vooruitgaat in zielental en nog staat in het teken van den huizenbouw. Nieuwe straten worden aangelegd, voornamelijk naar den kant van het station. 't Is het middelpunt van het Oldambt en de markt voor een groot gedeelte van Westerwolde, bevat overigens weinig merkwaardigs. Een oude kerk staat midden op het marktplein. Een oud-archief is er niet. Van geen plaats is de oude geschiedenis minder bekend, ofschoon Winschoten reeds voor een paar eeuwen als neringrijke vlek genoemd wordt.

De paardetram naar Bellingewolde, de jongste van Gronings trammen, rijdt langs aangeslibte landouwen over een slingerende weg, hoogstwaarschijnlijk een oude dijk.

Bij Hoogebrug, een twintig minuten van Winschoten, stap ik uit.

Deze brug ligt over de Pekel A, thans een gegraven kanaal, voor drie eeuwen evenwel nog een vrij breede rivier, kronkelend door zwarte, ongerepte venen. Van daar de naam Pekel-Zwarte A. Dit is het echter niet, wat mij het meest interesseert, wel het feit, dat hier een schans heeft gelegen, die deel uitmaakte van het voortreffelijke systeem van forten, door prins Maurits na de Reductie ter beveiliging der provincie Groningen aangelegd. Vroeger was hier een ophaalbrug, thans gemoderniseerd in een draaibrug.

³⁴ Eerder verschenen in: *De aarde en haar volken* (1904)

Waar lag echter deze schans? Geen enkel teeken is er van overgebleven. De herbergier bij de brug ziet vreemd op, als ik hem vertel, dat hier een sterkte heeft bestaan. Volgens oude kaarten bevond het schansje zich aan den Winschoter kant rechts van den weg. Hier in den hoek, rechts van den weg aan de vaart moet men derhalve de schans zoeken.

Over de brug gaat de weg plotseling rechts, een honderd pas misschien, daarna herneemt hij de oude richting. Waarom? Dit eind weg moet door de schans hebben gelopen. Dus lag de schans uit een strategisch oogpunt aan den verkeerden kant van de rivier. Schijnbaar ja, maar bij onderzoek blijkt, dat de stroom oudtijds met een bocht zuidwaarts omlopend, recht gegraven is en de brug iets verder naar Winschoten moet zijn verlegd. Wanneer dit geschied is, zal uit de resolutiën der Stad moeten blijken.

Veel heldhaftigs valt van dit schansje niet te melden.

In October 1665 lagen er een vijftieng soldaten om de brug te verdedigen tegen de Munsterschen, die men van 't oosten verwachtte. Zij kwamen echter van de andere zijde. Generaal d'Ossery, bevelhebber van den Bisschop, had Winschoten genomen en eischte overgave van de Bruggeschans.

“Liever dood dan die schande!” antwoordde fier de sergeant, het hoofd der bezetting. “Mij gansch egaal”, repliceerde hierop d'Ossery. “Dan maar dood”.

In den nacht wierp hij eenige bolwerken op, plaatste er geschut in en tegen den morgen

liet hij eenige granaten in het vestinkje vliegen.

Toen dacht de sergeant: “Dood is toch het laatste”, maakte een afspraak met zijn ondergeschikten, capituleerde en trok met de zijnen in volle wapenrusting naar de Oude Schans, van waar hij gekomen was.

Verder voert de weg naar de gezegende kleistreken van Blijham. Noordwaarts strekte zich de Dollard uit, de onstuimige waterplas, die in het laatst der zestiende eeuw tot hier was doorgedrongen. Groote boerenhoeven, woonhuis en schuur, alles onder één dak, ziet men hier. De twee voorkamers, met daarachter een opkamer boven een kelder, en een achterkamer, zijn door een brandgevel met ijzeren deuren van het achtereind gescheiden. Kostbaar gemeubeld zijn deze vertrekken; zij getuigen van weelde en welvaart der Oldambten.

Blijham of Bliham komt voor in oorkonden van het laatste kwartaal der vijftiende eeuw. Van de geschiedenis is overigens weinig beken.

De kleistreken munten over 't algemeen niet uit door afwisseling. De eenige tijdkorting op den weg zijn de wagens met varkentjes, die terugkomen van Winschoten, waar het marktdag is. Ook een paar koeien ziet men, gedreven door een slaperigen handelaar. Warm is het overigens niet; een lekkere, frissche temperatuur, die den wandelaar moed geeft.

Weinig verandert het landschap. Alleen een huifwagen, met hoepels en een wit zeil bekleed, die langzaam aan komt rijden, wijst er op, dat wij Westerwolde naderen.

Ook de namen der gehuchten krijgen een anderen klank. Bij den ouden weg van Winschoten naar Wedde, een zandweg die op den straatweg uitkomt, ligt *Oerde*, uitgesproken Au-erde. 't Zelfde woord komt ook voor bij Onstwedde, als naam van eenige stukken land. Even onverklaarbaar zijn *Fioede*, uitgesproken Fjeude, bij Onstwedde, ook bij Vlagtwedde en *Flutse*, namen van stukken land; *Stroeth*, uitgesproken als Stroede of Stroude, valt in dezelfde categorie. Zeer waarschijnlijk zijn de woorden ontleend aan de natuurlijke gesteldheid van den bodem in vroegere tijden. Zij wijzen op een vroegeren samenhang met Duitschland. Oeroud als zij zijn, brengen ze den oudheidvorschcr in blijde spanning en zouden ze de explicatores van 't Aardrijkskundig Genootschap nolens volens tot nadenken dwingen, indien ze op kaarten stonden geteekend. Maar ze zijn op geen enkele kaart der Provincie te vinden. Ook andere gehuchten van Westerwolde zijn nog nimmer in kaart gebracht. Zou het komen omdat de Nederlanders zich meer bezighouden met de wildernissen in Afrika, dan met hun eigen land?

Zoo voortmijmerend ben ik gevorderd tot de Moorige; 'k meen dat de postnaam is Wedderveer. Een oude dijk van de Westerwoldsche A komt hier aan den weg. Voor jaren vond ik hier grasanjelieren, enkele filetten met helderroode bloemen. 'k Zoek er naar, tevergeefs. Misschien zijn ze nog niet open of in den loop der jaren opgevreten door de schapen, die er grazen.

Langzaam schrijd ik verder.

Een herberg aan den weg lokt mij tot inkeer. Een koffie is spoedig gereed. De bejaarde herbergierster schijnt mij toe een Velleda te zijn, die kennis draagt van de toekomst en ook van de oude gebruiken en zeder der voorvadere, ook van den zilveren vogel. Een poging is te wagen. Maar voorzichtig!

Het folklore is als een vlinder; wie het bemachtigen wil moet voorzichtig, uiterst voorzichtig naderen, voorwaarts sluipen en op 't gegeven oogenblik de juiste vraag weten te treffen. Faalt gij hierin, dan is de vlinder gevlogen, de mond die nog iets van 't oude verhalen kon, blijft stom. Een ondergaand volk hoedt zijne intieme schatten met pijnlijke zorgvuldigheid.

Alzoo proberen.

– 'n Mooie haan, zeg ik, uit 't venster wijzend op een exemplaar van Gallus domesticus, dat juist over den weg stapt.

– Ja, zegt ze, maar de ander was mooier. Die had zijn poot gebroken en we hebben hem in den pot gestopt. De eier zijn duur van 't jaar. Hoe was de markt van daag?

't Is een onaangename gewaarwording zoo gecontrarieerd te worden. Terwijl ik van den haan hoopte op te klimmen tot den papegaai en den zilveren vogel, had in hare ziel een tegenovergestelde assimilatie plaats gegrepen. Zij was van den haan gekomen op de hen en vervolgens op het ei.

Bij voorzetting der enquête, zoo tactvol begonnen, werd het mij spoedig duidelijk, dat hier niet lag het veld van mijn onderzoek.

Verder dus naar Wedde. Even voor deze plaats is de straatweg naar Onstwedde, vroeger

begrensd door heide. Maar de heide, waarnaar ik verlangde, als Heine naar de zee, ik zag ze dezen dag niet.

Misschien morgen.

II Het Wedderslot

Niet een ieder is het gegeven in een oud ridderkasteel een nacht door te brengen. De oude burgen verdwijnen, het plantsoen wordt geveld, de grachten gedempt. Van het honderdtal heerenhuizen voorheen over de provincie Groningen verspreid, vindt men er thans nog vier of vijf.

Het slot te Wedde is daarvan een der merkwaardigste.

Van den straatweg af leidt een fraaie lindenlaan, boomen wellicht twee honderd jaar oud, naar het gebouw omrankt van klimop. Maar geen ophaalbruggen worden voor u neergelaten, geen poorten geopend. Geen gewapende schildwachten grimmen u aan, geen edelvrouwen staan met smachtende blikken uit te zien naar den reizenden zanger of den galanten cavalier.

De entree is vrij.

Een zijvertrek is ingericht als gelagkamer; het geheel beschikbaar gesteld voor wandelaar of wielrijder, die van hier een uitstapje wil maken in Westerwolde.

In den loop der eeuwen is het gebouw veel gewijzigd, toch blijft er nog genoeg over, dat aan vroegere tijden herinnert. Oude kloostersteenen van 31 op 15 en 9 cm., uit de 13^e, 14^e eeuw, wisselen af met kleinere van jongere generatie. Het wapen van Schenk van Tautenburg naast den toren spreekt van de dagen van Karel V; de omringende gracht wijst op de bolwerken, die

herhaaldelijk blootstonden aan hevige bestormingen.

De vriendelijke hospita maakt mij opmerkzaam op een prachtige bruinen beuk. Volgens de overlevering is hij als stek geplant door een jonge dame, dochter van een der vroegeren slotbewoners. Tegen den wil haars vaders had zij zich met den geliefde haare harten vereenigd, en scheidende van het ouderlijke huis, verzocht zij als laatste gunst een twijgje te mogen planten. Het gedijde tot een sierlijken boom.

Welke moraal hierin ligt? Geene. Deze en soortgelijke sagen zijn monumenten door het volk gesticht uit medelijken met ongelukkige verstootenen.

Vlak aan den muur werd mij de ingang gewezen van een onderaardsche gang, die zigzagsgewijze onder den tuin moet doorloopen en waar-schijnlijk vroeger als vlucht-gang dienst deed bij een plotselingen overval. De lust er in af te dalen moest worden bedwongen, aangezien er twee voet water in stond.

Met een sigaar in den mond vang ik met de chatelaine, een geboren Westerwoldsche, een gesprek aan. De belangstelling in het oude slot had mij een tijdlang het doel van mijn tocht doen vergeten.

De zilveren vogel dus!

Ja! Ze wist wel iets van het papegaaischieten op Paaschen Pinkstermaandag. Het was een houten vogel met ijzeren vlerken, maar van den prijs, den zilveren papegaai, had zij nog nooit gehoord.

wordt vervolgd

TIJDSCHRIFTEN EN JAARBOEKEN

Bert Roossien

Tijdschriften en boeken kunnen alleen worden ingezien in het SHC. In geen geval worden tijdschriften of boeken uitgeleend.

Het archief van de Vereniging is geplaatst in

TIJDSCHRIFTEN

het Streekhistorisch Centrum te Stadskanaal (naast de watertoren). Inlichtingen SHC Stadskanaal: B.Roossien. Tel. 0599-612649.

Overige inlichtingen: Secretariaat, Pia Scheper, tel. 0591 - 618043

Genealogie: kwartaalblad van het Centraal Bureau voor Genealogie Jaargang 7, nr. 3

Jan Buisman	Onze voorouders en het weer
Conrad Gietman	De Terschellinger stamboom van Kees Stada
Annemieke Kors	Genealogie of zaalvoetbal ? Over genealogie op school.

Stad & Lande: cultuur-historisch tijdschrift voor Groningen Jaargang 10, nr. 3

Redmer Alma	Het Oldambster landrecht
Herman Versfelt	De Franse kaarten van Groningen (1811-1812)
Siemen Jager	De herinrichting van de Hereweg in de achttiende eeuw

Huppeldepup: NGV afd. Groningen september 2001, jaargang 8, nr. 3

Hendrik A. Hachmer	De Groninger Veenkoloniën
H.P. de Roos	Hoe een boerenknecht praeses van de kerkenraad werd
R. Dolfin	Waar komt de naam Amel in de familie Dolfin vandaan (1)
P. J.C. Elema	De kerkvoogd Jacob Clasen en zijn 32 kinderen
A. Veldhuis / H. Hartog	Over militaire bronnen in de Groninger Archieven
R.H.C. van Maanen	Groningers die in 1859 niet aan hun dienstplicht hadden voldaan
C. Nienoord	Kwartierstaat Cornelis Nienoord

Threant: NGV afd. Drenthe 2001, Jaargang 12, nr 3

A. Stikma	Over landbouwleraar Willem Emmens (1869-1927)
D. van der Vlerk	Genealogie Hendriks
H. Zomer	Kwartierstaat Zomer (dl. 9)

Threant: NGV afd. Drenthe 2001, Jaargang 12, nr 4

A. Stikma	Over onderwijzer en landbouwleraar Hendrik de Bie (1898-1954)
A. Stikma	Matrilineaire genealogie Hofsteenge
H. Zomer	Kwartierstaat Zomer (dl. 10)
W. Koops	Over de familie Kruit/Kruid
J. Krikke	Register (inhoudsopgave en index) Threant 2000

Twente Genealogisch: NGV afd. Twente kwartaalblad, Jaargang 17 nr 4 oktober 2001

J. Küpers-Oude Kempers	Moederreeks Oude Kempers (01-09-M)
W. de Vries	Kwartierstaat Gerrit Schele (01-07-K) aanvulling
H.C. ten Cate	Fragmentparenteel Schouwink (01-08-P) vervolg
P.J. Rouing	Tara, een voormoeder uit de prehistorie (over DNA- en stamboomonderzoek)
R.H.C. van Maanen	Jeneverbranderijen in Twente (2)
Inhoudsopgave 17e Jaargang (2001)	

Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde 50. Jahrgang, Heft 2 2001

Gretje Schreiber	Die Berumer Burg
Johannes Erdwiens	Ostfriesisch-amerikanische Beziehungen im Internet
J.J. Kaldenbach	Emder in holländischen Notariatsurkunden

Quellen und Forschungen zur Ostfriesischen Familien- und Wappenkunde 50. Jahrgang, Heft 3 2001

Wolbert Smidt	Die Wolbert-Familie in Weenermoor
H. Wilts, E. Schulte	Prästationsregister (Abgaben) 1611 Renteregister Amt Aurich
Almuth Petersen-Roil	Menno Crumminga. Versuch einer Zuordnung
J.J. Kaldenbach	Emder in holländischen Notariatsurkunden (Teil 2)

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 55 registers en inhoudsopgaven 2000.

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr 9, september 2001

P. Bos	Genealogie Scheltens (oorspronkelijk te Schildwolde)
B. van Dooren	Enige opmerkingen bij kwartierstaat Grietje ten Bruggencate

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr 10, oktober 2001

P.J.C. Elema	De vader van Aaltje S. Mulder. Een Gronings drama in 1902.
H.C. Geukes-Foppen	Een rotsvaste overtuiging. Fragment stamreeks De Laive/Delaive
L.M. van der Hoeven	De kinderen van de melkboer. Een identificatieprobleem in de Burgerlijke Stand
N.G. Versteeg	Teksten in de Bijbel van Jacoba de Korne
R.J. de Redelijkheid	Pater Wenceslaus Westerhof. Een priesterszoon in Brazilië
R.T.J. van Essen	Lijst van 'capitale ingezetenen' te Ammerzoden in 1674

Gens Nostra: Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging jaargang 56, nr 11, november 2001

E.C.E. Blauw	Doop-, trouw- en lidmaatregisters van Staatse troepen tijdens de Oostenrijkse successie-oorlog en van een Schots regiment in Arnhem (1779-1780)
J.J. Kaldenbach	Een oorkonde uit 1639

Kroniek van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe jaargang 10 nr 2, september 2001

M. Hofsteenge	De echo van de moorsoldaoten
T. Smid-Bosklopper	Het monument in de Emmerdennen (deel 2)
W. Visscher	Een ramp (MKZ) die 90 jaar geleden aan Emmen voorbij ging
H.D.J. Krikke	Emmen en het rampjaar 1672

Gruoninga: jaarboek voor genealogie en naam- en wapenkunde 44e jaargang 1999

Diverse auteurs	Glasius/Glasemaker en enkele verwante geslachten
P.J.C. Elema	Eeuwen en Bottema (Westeremden en omgeving)
A. Veldhuis	Smale, Smaal, Schmaal. De acht generaties S(ch)maal na Katharina Hoepenbinder
P.J.C. Elema	Over de familie Tonella (Groningen)
P. Bos	Jan Jans en de (klein)kinderen (Westerlee)
P.J.C. Elema	Genealogie Donselaar (Appingedam e.o.) een tak van het geslacht Dontje
A.T. Schuitema Meijer	Cornelis Alles Oostrum en zijn Stad-Groningse familie, 17e-18e eeuw.
R.H. Alma	Oostrum in Eesterrecht. Duizend jaar Eenumerhoogte

BOEKEN

Genealogie van de Westerwolder geslachten Huiges, Hids, Huitsing, Frouws/ samengesteld door Harm Luring. Onstwedde 2001. Geschenk van de samensteller (zie artikel elders in dit blad).
Het Bourtanger geslacht Smedes. Gruoninga-reeks nr 6/ J.J. Smedes. Groningen 1979.